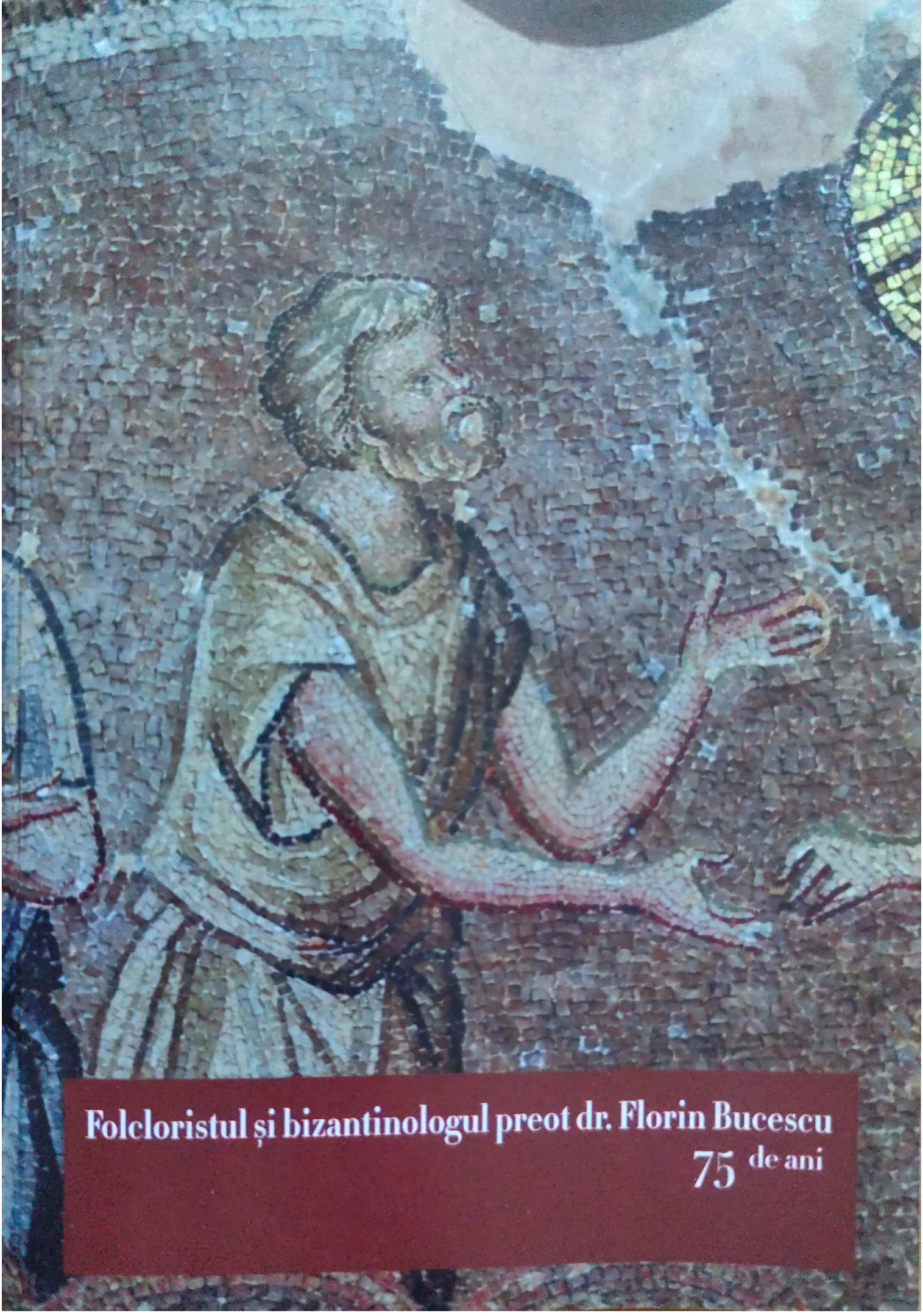

# Folcloristul și bizantinologul preot dr. Florin Bucescu

75 de ani

Scanned with OKEN Scanner

# Folcloristul şi bizantinologul preot dr. Florin Bucescu - 75 de ani

**Ediţie îngrijită de**
**Irina-Zamfira Dănilă**

**ARTES**
**2011**

Scanned with OKEN Scanner

Corectură: Irina-Zamfira DĂNILĂ
Coperta: Bogdan POPA
Mozaic „*Înmulţirea pâinilor*" - Biserica *Mântuitorului din Chora* (Kariye), Constantinopol
DTP, prelucrare şi recondiţionare foto: Carmen ANTOCHI

Scanned with OKEN Scanner

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României**
**OMAGIU. Bucescu, Florin**
**Folcloristul şi bizantinologul preot dr. Florin Bucescu - 75 de ani /** coord.: Zamfira Irina Dănilă. - Iaşi : Artes, 2011
ISBN 978-606-547-052-1

I. Dănilă, Zamfira Irina (coord.)

281.95 Bucescu,F.

**Volum apărut cu binecuvântarea**

**I.P.S. TEOFAN**

**Mitropolitul Moldovei și Bucovinei**

Scanned with OKEN Scanner

**Preot conf. dr. Florin BUCESCU**
**n. 18 Mai 1936**

Scanned with OKEN Scanner

# CUPRINS

Viorel MUNTEANU – *Cuvânt înainte*.....9
IPS Pimen SUCEVEANUL – *Binecuvântare pentru Părintele Florin*.....17
Arhid. Sebastian BARBU-BUCUR – *Aniversare la trei sferturi de veac*.....19
Laura VASILIU – *75 de ani - un timp al împlinirilor*.....22
Constantin CATRINA – *Monumentalitatea - izbânda dăltuirilor fără zăbavă. Însemnare aniversară*.....24
Ion H. CIUBOTARU – *Lanțul*.....27
Gheorghe OPREA – *Urare*.....38
Vasile VASILE – *Vorbe de sinceră şi aleasă prețuire*.....39
Melania BOȚOCAN – *Biruit-a Muzicianul*.....50
Gabriela OCNEANU – *Preot Florin Bucescu la a 75-a aniversare*.....55
Preot Constantin STURZU – *Un zâmbet de foc la ușa raiului*.....58
Arhim. stravofora Lucia CHIRVASE – *Omagiu ctitorului muzicii psaltice şi corale din Mănăstirea Ciolpani – Bacău*.....61
Arhim. Clement HARALAM – *Părintele Profesor dr. Florin Bucescu*.....65
Preot Ioan Valentin ISTRATI – *Paradoxul bucuriei*.....66
PREOT Alexandrel BARNEA – *Gânduri din suflet la ceas aniversar*.....69
PREOT Bogdan RACU – *Profesorul mereu tânăr*.....71
Nicolae ŞOREA – *Un muzician bucovinean la Iaşi*.....75
Viorel BÎRLEANU – *Omagiu soției şi mamei. Omagiu Doamnei Maria Bucescu*.....81

**REPERE BIOBIBLIOGRAFICE**

Curriculum Vitae.....89
Referat la teza de doctorat - Octavian LAZĂR-COSMA.....115
Referat la teza de doctorat - Sebastian BARBU-BUCUR.....119

Scanned with OKEN Scanner

Referat la teza de doctorat - Mihail COZMEI.....123

**ARTICOLE DIN DICŢIONARE**

Mihail COZMEI.....129
Preot Gheorghe DRĂGULIN.....137
Preot Nicu MOLDOVEANU.....139
Ion POPESCU- SIRETEANU.....142

**STUDII ŞI COMUNICĂRI**

***Florin BUCESCU, Viorel BÎRLEANU***

*Implicaţii muzicale ale doinei vocale pe Valea Şomuzului Mare*.....151
*Melosul popular în Caietele Arhivei de Folclor*.....161

***Florin BUCESCU***

*Alexandru Voevidca*.....180
*Documente importante de muzică bizantină şi psaltică în bibliotecile din Iaşi*.....195
***Nicolae GHEORGHIŢĂ*** *– Direcţii stilistice în muzica primelor veacuri creştine*.....248

**RECENZII DESPRE CREAŢIE**

Constantin CATRINA – *Monodii eclesiastice*.....277
Vasile VASILE - *Cântarea psaltică în manuscrisele din secolul XIX de Preot dr.(bizantinolog şi folclorist) Florin Bucescu*.....279
Elena CHIRCEV - *Psaltichia secolului al XIX-lea din Moldova, preocupare centrală a cercetătorului Florin Bucescu*.....282
Constantin CATRINA - *Un laborator de creaţie şi cercetare muzicologică în sprijinul muzicii bizantine şi psaltice româneşti*.....288

Scanned with OKEN Scanner

**GÂNDURI ALE UCENICILOR**

Ciprian CHIȚU - *Aniversarea profesorului nostru*.....301

Claudia NEZELSCHI – *La aniversarea Părintelui nostru*.....303

*Mărturii şi amintiri ale foştilor seminarişti: Adrian SÎRBU, Daniel şi Lenuţa POPA, diac. Mihai URSACHI, preot Iulian ZALTARIOV, preot Cristian POPA*.....305

**FOTOGRAFII**.....315

Scanned with OKEN Scanner

# CUVÂNT ÎNAINTE

Aniversarea în 2010 a celor 150 de ani de existență a fostei *Școli de Muzică și Declamațiune* din Iași, astăzi *Universitatea de Arte „George Enescu"* s-a bucurat de un larg ecou în țară și străinătate. Variate activități artistice și științifice s-au desfășurat rând pe rând la instituțiile ieșene de artă, demonstrând forța creatoare și entuziasmul profesorilor și studenților pentru toate genurile artistice. Să rememorăm câteva dintre acestea: comemorarea (5 mai 2010) a 55 de ani de la moartea inegalabilului muzician George Enescu, comemorare la care a participat și Înalt PreaSfințitul Părinte Teofan, Mitropolitul Modovei și Bucovinei, centenarul nașterii fostului rector Achim Stoia, centenar marcat și prin apariția la Editura Artes a unei monografii dedicată acestuia și a unor partituri în seria *Restitutio*, expoziții de artă plastică, spectacole, concerte și recitaluri la Filarmonica „Moldova", Opera Română sau la sediul Universității, turnee în țară și străinătate ale interpreților și creatorilor de frumos. Muzicologul Mihail Cozmei, dirijorul Nicolae Gâscă, criticul de artă Valentin Sava și un colectiv de cercetare condus de prf. Dr. Anca Rusu au publicat dicționare de ținută academică dedicate profesorilor și artiștilor reprezentativi pentru Universitatea de Arte.

În luna decembrie 2010 s-a tras cortina peste impresionanta suită de activități aniversare dedicate venerabilei școli, în continuare profesorii și studenții străduindu-se în sălile de curs – veritabile laboratoare de creație – să pregătească performanțele vremilor actuale.

Și iată, acum, spre sfârșitul anului universitar 2010-2011, școala noastră îmbracă din nou haine de sărbătoare la împlinirea de către preotul etnomuzicolog și bizantinolog Florin Bucescu a 75 de ani de viață. Domnia Sa, timp de aproape trei decenii a desfășurat aici o bogată activitate mai întâi ca



Scanned with OKEN Scanner

profesor asociat şi apoi ca titular al catedrei *Muzică religioasă, Folclor muzical şi Metodica predării muzicii.*

Fiul preotului bucovinean Casian şi al învăţătoarei Eufrosina, Florin Bucescu, a absolvit *Liceul Eudoxiu Hurmuzachi* din Rădăuţi (1953), *Institutul Teologic de grad universitar* din Bucureşti (1957), *Conservatorul „George Enescu"* din Iaşi (1967) şi *Seminarul de neogreacă al Universităţii „Al.I.Cuza"* (1988). În urma susţinerii examenului de doctorat în anul 2002 a obţinut titlul de doctor în Muzică al Universităţii Naţionale de Muzică din Bucureşti.

După absolvirea, la Iaşi, a Conservatorului a ilustrat timp de 24 de ani (1967-1991) catedra de muzică a fostului Liceu Internat „Costache Negruzzi", astăzi colegiu naţional, în paralel predând ore şi la Conservator. Între anii 1994-2006 a fost titularul catedrei universitare menţionate anterior (*Muzică religioasă, Folclor muzical, Metodica predării muzicii*). În perioada cât a ilustrat muzica la liceu, s-a făcut remarcat prin organizarea celei de-a 75 aniversări a liceului (1970), prin serbările organizate în Amfiteatrul şcolii, cu prilejul Crăciunului, ale Anului Nou şi prin alte manifestări dedicate acestei prestigioase instituţii de învăţământ. De asemenea, este memorabilă grija cu care profesorul s-a ocupat de educaţia muzicală a elevilor de toate vârstele, de la clasa a V-a până într-a doisprezecea, prin participarea acestora la concerte, spectacole şi recitaluri. O parte dintre spectatorii de azi ai instituţiilor profesioniste din Iaşi sunt negruzzişti, foşti elevi ai profesorului Bucescu.

În paralel cu activitatea didactică, tânărul profesor, în colaborare cu fostul său coleg de Conservator, Viorel Bârleanu, au avut intense şi serioase preocupări de culegere şi cercetare a foclorului muzical românesc. Pasiunea pentru acest domeniu le-a fost insuflată de fostul profesor de *Folclor muzical*, eminentul etnomuzicolog Gh. Ciobanu, care în perioada 1965-1972 a predat acest curs la Iaşi. Colaborarea de peste două decenii cu sectorul de folclor al Institutului de Istorie literară, Lingvistică şi Folclor a contribuit la obţinerea unor rezultate remarcabile în cercetare prin publicarea unor studii de



Scanned with OKEN Scanner

specialitate şi volume în colecţia *Caietele Arhivei de Folclor* iniţiată şi condusă de cercetătorul prof. dr. Ion H. Ciubotaru. Astfel, din cele 10 volume ale *Caietelor*, două au drept autori pe Florin Bucescu şi Viorel Bîrleanu: *Bătrâneasca. Doine, bocete, cântece şi jocuri din Ţinutul Rădăuţilor* (Cercetare monografică), Caietele Arhivei de foclor I, Iaşi, 1979 (în colaborare cu Silvia Ciubotaru) şi *Melodii de joc din Moldova*, aceeaşi colecţie, vol. IX, Iaşi, 1989. Primul volum al Caietelor este deosebit de important întrucât realizează pentru prima dată în etnomuzicologie, analiza unui stil muzical unitar din ţinutul Rădăuţilor, numit de localnici Bătrâneasca, stil care se impune asupra întregului repertoriu muzical din Valea Sucevei (de la Brodina până la Volovăţ şi Satu Mare), cu excepţia colindei. Al nouălea volum al *Caietelor* reprezintă o premieră pentru spaţiul moldovenesc, în el fiind publicate 792 melodii de joc din toate judeţele Moldovei şi un amplu studiu asupra dansului popular din această provincie istorică. Numeroase melodii culese de pe valea râului Şomuzul Mare au fost publicate de Ion H. Ciubotaru în volumul *Valea Şomuzului Mare - Monografie folclorică*, Caietele Arhivei de Folclor – vol.$X_1$ şi $X_2$, Iaşi 1991, constituind principala sursă de inspiraţie a *Suitei simfonice* cu acelaşi nume (*Valea Şomuzului Mare*) a regretatului profesor şi compozitor Anton Zeman. Studiile publicate de aceşti folclorişti în reviste de specialitate din România, a determinat progresul cercetării ştiinţifice a genurilor muzical-folclorice din Moldova, umplând un gol de mult timp resimţit în cercetarea etnomuzicologică românească.

În prezent, cei doi etnomuzicologi sunt preocupaţi de publicarea unor volume de folclor, care să reunească atât studiile apărute în diferite reviste cât şi cele rămase nepublicate. De asemenea, îşi propun reeditarea volumelor proprii din seria *Caietelor Arhivei de Folclor.*

Ca profesor, Florin Bucescu a contribuit la îndrumarea a numeroase generaţii de tineri, dintre care unii au devenit cercetători şi specialişti precum prof. univ. dr. Carmen Chelaru, prof. univ. dr. Laura Vasiliu, lector dr. Irina



Scanned with OKEN Scanner

Zamfira Dănilă, lector dr. Ciprian Chițu, prep. drd. Adrian Sîrbu, arhim. Dosoftei Şcheul, arhim. Timotei Aioanei, Ioan Cobâlă, Mihaela Corduban, Mihaela Zăiceanu, Mara Forțu, Simona Simiciuc, Cezar Dima, Daniel Popa, Mihai Ursache, etc.

În toamna anului 1978, compozitorul Anton Zeman l-a chemat pe profesorul Florin Bucescu la în calitate de colaborator extern, încredințându-i cursul de *Paleografie muzicală bizantină* pe care l-a ilustrat, cu o întrerupere doar de câțiva ani până în 2006, anul pensionării. În domeniul menționat, materialul de investigat era imens, sute de manscrise bizantine şi psaltice aşteptând pe rafturile bibliotecilor mănăstireşti sau universitare, în arhive de stat, sau particulare, să fie studiate şi valorificate. Cercetarea acestui gen de documente l-a preocupat pe cercetătorul şi profesorul Florin Bucescu mai ales după anul 1990, când nu mai existau oprelişti în cercetarea acestora. Activitatea de cercetare bizantinologică s-a conjugat în mod fericit cu cea didactică de la Conservator, conducând în final la apariția unei pleiade de tineri muzicieni, psalți şi protopsalți, doritori să cunoască şi să aprofundeze bogata tradiție muzicală a Bisericii Ortodoxe, atât în versiunea românească, cât şi în ipostazele sale greceşti. Astfel că, după 1994, s-au organizat simpozioane şi concursuri de muzică religioasă, din inițiativa profesorilor Gabriela Ocneanu, Melania Boțocan, Nicolae Gâscă şi Florin Bucescu, editându-se şi revista de specialitate *Byzantion*, devenită începând cu al treilea volum *Byzantion romanicon* (vol. I – 1995, până la vol.VII, 2007).

Aceste simpozioane de muzică bizantină şi concursuri au strâns în jurul lor elita bizantinologiei muzicale din principalele centre culturale româneşti: Bucureşti, Cluj, Sibiu, Craiova, Constanța, Timişoara, ş.a. Unii dintre aceştia au trecut între timp în „lumea drepților": Gh. C. Ionescu, Titus Moisescu, Alexie Buzera, ş.a.

După 1998, activitatea de cercetare bizantinologică a desfăşurat-o şi în colaborare cu *Centrul de Studii Bizantine din Iaşi*, acesta născându-se dintr-o



Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

inițiativă particulară a doamnei prof. univ. dr. Gabriela Ocneanu şi a domnului Traian Ocneanu, un pasionat cercetător al documentelor muzicale de acest gen. La nou înființatul *Centru* s-a editat şi publicat revista ieşeană *Acta musicae Byzantinae* care a apărut în paralel cu *Byzantion romanicon*. Colaborarea dintre specializarea Muzică religioasă a Universității de Arte „G. Enescu" şi *Centrul de Studii Bizantine* menționat a fost benefică, conducând în final, la constituirea unei veritabile şcoli de cercetare şi interpretare a muzicii psaltice la Iaşi. La afirmarea acestei şcoli, profesorul Florin Bucescu a contribuit din plin, în calitate de bun cunoscător al muzicii bizantine, asiduu cercetător şi publicist prolific. Teza de doctorat a lui Florin Bucescu, *Cântarea psaltică în manuscrisele moldoveneşti din secolul XIX. Ghidul manuscriselor psaltice. Moldova sec. XIX,* vol.I şi II, Editura Artes, Iaşi, 2009, a fost distinsă cu premiul pentru bizantinologie a Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor din România, în anul 2010, ceea ce constituie o importantă recunoaştere pe plan național a valorii lucrării. Distincția acordată de înaltul for din capitala României dovedeşte că Florin Bucescu este o personalitate remarcabilă în bizantinologia românească ale cărui realizări în domeniul menționat s-au finalizat abia în al patrulea pătrar al vieții sale.

Consultând volumele editate, tinerii care doresc să cunoască drumul parcurs de cântarea psaltică din Modova secolului al XVIII-lea până la începutul secolului XX vor avea bucuria de a descoperi cum s-a născut şi afirmat psaltichia modernă pe aceste meleaguri. Studierea acestor peste 300 de manuscrise psaltice, parte româneşti, parte greceşti, demonstrează fără echivoc victoria curentului național care susținea cântarea în limba română; astfel, după domnia lui Al. Ioan Cuza, în toate bisericile ortodoxe româneşti, se cânta româneşte, împlinându-se dorința şi îndemnul lui Anton Pann: *Cântă, măi frate române/ Pe graiul şi limba ta / Şi lasă cele străine / Lor a şi le cânta!*. Ideea şi demersul adaptării melosului de tradiție bizantină şi română la texte liturgice redactate în limba română a avut un impact neaşteptat în ceea ce priveşte

revitalizarea vechii practici a cântării bizantine şi de tradiţie bizantină. Tânăra psaltichie românească născută acum două secole este plină de vigoare, fiind practicată cu dragoste în bisericile ortodoxe de la noi şi reuşind să satisfacă pe deplin gustul muzical al credinciosului autohton şi nevoile lui estetice.

O altă contribuţie a cercetătorului Florin Bucescu se referă la catalogarea melodiilor psaltice din mansucrisele moldoveneşti, iniţiată de prof. univ. dr. Viorel Munteanu în cadrul Grantului realizat la Universitatea de Arte „G. Enescu" între anii 2007 – 2010. Cele două volume ale *Catalogului manuscriselor de muzică sacră din Moldova – Sec. XI – XX* (Editura Artes Iaşi, 2010) totalizează peste 1000 de pagini în care sunt însemnate un număr greu de precizat de cântări bizantine şi psaltice practicate într-o lungă perioadă de timp (sec. XV – XX) la mănăstiri ca Putna, Neamţ, Secu, Sihăstria, Agapia, Văratec, Vorona, Noul Neamţ din Republica Moldova sau la Episcopia Romanului. Veritabilul îndrumar al cântării bisericeşti din Moldova, *Catalogul* devine o carte de căpătâi pentru paleografi, cercetători, teologi, interpreţi, compozitori, muzicologi, lingvişti şi istorici. Directorul Grantului, prof. univ. dr. Viorel Munteanu a încredinţat cercetătorului Florin Bucescu rolul de coordonator ştiinţific pentru volumul. I, iar prof. dr. Vasile Vasile pentru volumul al doilea, ambii achitându-se *con brio* de misiunea ce le revenise.

În spaţiul moldav, cercetările menţionate anterior contribuie la dispariţia unor pete albe care persistau în domeniul cunoaşterii melosului bizantin şi psaltic. Citãm din Cuvântul de Binecuvântare al Prefericitului Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe, Preşedintele de Onoare al Grantului, publicat în deschiderea *Catalogului*: „... iniţiativa Universităţii de Arte „George Enescu" din Iaşi de a realiza *o lucrare de mare amploare privind catalogarea, clasificarea, descrierea şi valorificarea artistică a manuscriselor de muzică sacră din Moldova este o lucrare demnă de a fi apreciată, din mai multe puncte de vedere.*



Scanned with OKEN Scanner

Mai întâi, o astfel de lucrare reprezintă *o mărturie de cinstire a înaintaşilor*, maeştri de cântări şi dascăli de psaltichie din mănăstirile româneşti de altădată, care au transpus cu migală pe hârtie ceea ce interpretau în biserici la sfintele slujbe. Primul volum cuprinde manuscrise păstrate în bibliotecile de la Mănăstirea Putna, Arhiepiscopia Romanului, Mănăstirea Văratec, Mănăstirea Vorona, iar volumul al II-lea conține documente muzicale de la Mănăstirea Neamț, Mănăstirea Noul Neamț din Basarabia, Mănăstirea Secu şi Direcția Județeană Neamț a Arhivelor Naționale.

În al doilea rând, studierea atentă a celor 155 de manuscrise muzicale (româneşti, greceşti sau slavone) prezentate după o metodologie ştiințifică, cu secțiuni introductive la fiecare fond cercetat şi cu detalii privind autorii, conținutul documentelor şi epoca de care aparțin, trăsături muzicale specifice, locul de realizare, locul de păstrare, *descoperă schimbul permanent de valori între diferite centre bisericeşti din Europa creştină şi rolul important al mănăstirilor româneşti în cultura națională.*

În al treilea rând, aceste prime două volume din *Catalogul manuscriselor de muzică sacră* au o valoare pedagogică pentru că reprezintă *rezultatul unei asidue cooperări, timp de mai mulți ani, între Biserică şi Universitate*, în domeniul valorificării moştenirii spirituale a patrimoniului românesc. CD-urile audio ataşate fiecărui volum arată că *lucrarea nu este doar un efort academic de arheologie culturală ci reprezintă, totodată, un efort de reînviere a vechilor cântări* prin interpretarea acestora la strană sau în sălile de concert de către noile generații de protopsalți.

În acest an 2010, dedicat de către Sfântul Sinod al Bisericii noastre *Crezului ortodox şi autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*, considerăm că finalizarea acestui proiect poate fi considerată ca o contribuție majoră la serbarea acestui an omagial. Catalogarea manuscriselor de muzică sacră ar putea fi continuată, cu sprijinul *Subcomisiei de muzică psaltică şi liniară* afiliate *Comisiei teologice, liturgice şi didactice a Sfântului Sinod al Bisericii*



Scanned with OKEN Scanner

*Ortodoxe Române*, şi pentru celelalte regiuni istorice din ţara noastră cu bogate tradiţii în domeniu."

Despre împlinirile şi neîmplinirile vieţii colegului Florin Bucescu s-ar putea scrie mult, dar dictonul „Există o măsură în toate" trebuie aplicat şi aici, aşadar este nevoie să ne oprim. Aceasta însă nu mai înainte de a aminti o altă latură a activităţii sale şi anume creaţia muzicală. Este vorba despre volumele *Jertfa Laudei – Liturghie psaltică în glasul III* (Florin Bucescu) şi de lucrarea *Slujba Sfântului Mucenic Emilian de la Durostorum* – Mănăstirea Ciolpani 2007, în colaborare cu Episcop Vicar dr. Ioachim Giosanu. Sunt cărţi ale evlaviei creştine care contribuie la consolidarea sentimentului religios în sufletele elevilor seminarişti, ale studenţilor de la diverse specializări şi ale unor monahi din Moldova.

Ca un corolar al celor afirmate anterior, ne exprimăm marea bucurie că recent, în ajunul Floriilor, Înalt Prea Sfinţitul Părinte Mitropolit Teofan al Moldovei şi Bucovinei, i-a acordat Părintelui Profesor Florin Bucescu înalta distincţie „Crucea moldavă", aceasta constituind o recunoaştere a contribuţiei sale pe tărâmul muzicii bisericeşti.

Se vede că pomul vieţii lui Florin Bucescu a fost un pom roditor în cei 75 de ani care s-au scurs din 18 mai 1936 până azi. Să dea Supremul Stăpân ca înflorirea şi rodirea să continue şi în anii ce vin, spre binele său, al familiei, al Şcolii şi al Bisericii strămoşeşti.

Prof. univ. dr. **Viorel MUNTEANU**

**Rectorul Universităţii de Arte „G. Enescu" Iaşi**



Scanned with OKEN Scanner

# BINECUVÂNTARE PENTRU PĂRINTELE FLORIN

**Înalt Prea Sfinţitul *PIMEN*,**
***Arhiepiscopul Sucevei şi Rădăuţilor***

Coleg de an la Institutul Teologic de grad universitar din Bucureşti în perioada 1953-1957, lăuntrul său sufletesc îl făcea să fie prezent la orele de curs şi-n afara lor, fiindu-ne apropiaţi, nouă, monahilor. De aceea, toţi colegii îi spuneau „monahul". Această stare de dragoste frăţească a lui Florin era urmarea firească a educaţiei pe care a primit-o în familie şi a apropierii de cele sfinte şi de oamenii consacraţi slujirii lui Dumnezeu şi trăirii creştine.

Părintele Casian Bucescu, tatăl părintelui Florin, a fost „un preot între preoţi", vrednic slujitor în sfinte altare bucovinene. Înfăţişarea fizică şi psihică a părintelui Casian era călugărească, permanent îmbrăcat cu haina preoţească, slujitor liturgic, predicator, păstor cu adevărat duhovnicesc, cu demnitate de preot şi de român, mărturisitor neînfricat în faţa judecătorilor nedrepţi, răbdător neclintit al supliciilor aferente celulelor închisorilor regimului de tristă amintire. Aceste însuşiri ale Prea Cucerniciei Sale au contribuit la formarea sufletească şi morală a copiilor săi, întărind-o şi pe maica preoteasă, Eufrosina.

Mi-amintesc de colegul Florin adeseori; chipul său îl păstrez în suflet ca pe o icoană luminoasă, cu privirea senină şi zâmbetul său de copil, apropiat a tot ceea ce înseamnă artă şi spiritualitate.

Şi pentru că am pomenit de frumosul duhovnicesc şi artistic, îmi exprim deplina convingere că tocmai setea de frumos l-a îndemnat pe studentul teolog Florin Bucescu să aleagă drept subiect de licenţă tema *Valoarea artei în creştinism* (îndrumător, prof. univ. dr. diac. Nicolae Balcă).

Uneori, pe faţa lui şi a fratelui său, Dragoş se vedea umbra durerii pe care încercau s-o ascundă, zâmbind. Noi, colegii, le-am fost ca nişte fraţi, iar



Scanned with OKEN Scanner

profesorii noştri Ioan Gh. Coman, Vladimir Prelipcean, Liviu Stan, Iustin Moisescu, adevăraţi mentori spirituali. Pentru studenţii Institutului, compozitorul Nicolae Lungu constituia un model demn de urmat, nu numai datorită talentului său muzical, ci mai ales pentru că ne îndemna să trăim, să gândim şi să simţim româneşte, asemenea înaintaşilor.

Rezultatele deosebite obţinute de Florin în cercetarea muzicii bisericeşti şi a celei folclorice îl aşează pe treptele superioare ale culturii şi slujirii preoţeşti, dezvăluind o personalitate de înaltă ţinută creştinească şi românească.

Binecuvântarea Domnului să fie peste Părintele Florin şi întreaga familie, întru creşterea duhovnicească şi iubire de neam!

† *PIMEN*

*ARHIEPISCOP AL SUCEVEI ŞI RĂDĂUŢILOR*

Scanned with OKEN Scanner

# ANIVERSARE LA TREI SFERTURI DE VEAC

**Arhid. *Sebastian BARBU-BUCUR***

Vlăstar al destinsului preot Casian şi al învăţătoarei Eufrosina – ambii cu nume de sfinţi cuvioşi, Părintele Florin Bucescu a fost înzestrat de Dumnezeu cu alese virtuţi creştine şi intelectuale la care a contribuit Familia, Biserica şi Şcoala.

După încheierea studiilor primare, liceale şi seminariale (la Mănăstirea Neamţ) s-a înscris la Facultatea de Teologie unde între anii 1953–1957 am fost coleg cu năzdrăvanul copil Florin Bucescu. Spun copil căci împreună cu Sevici Traian (actualul arhiepiscop Timotei al Aradului) şi cu alţii câţiva, Florin era cel mai mic în vârstă dintre cei 83 câţi eram. Înzestrat de Dumnezeu cu o minte clară şi ageră, Florin Bucescu – împreună cu Constantin Mardale, Alexandru Bejan şi Candiano Vâlcu – a încheiat anul întâi de studii cu media zece (10).

Dacă teologia poate fi în mare o vocaţie a unui ins, înlăuntrul ei pot fi descoperite vocaţii care, deşi secundare, pot să cuprindă şi s-o reprezinte în întregime. Aşa s-a întâmplat şi cu Florin Bucescu. Pregătirea sa la liceu, seminar şi teologie reprezintă fără îndoială o vocaţie, moştenită şi de la ilustrul său tată, preotul Casian, dar Florin şi-a descoperit încă din copilărie sufletul şi auzul vibrând pentru muzică. O întâmplare hazlie pe care o redau aici va ilustra şi mai bine cele afirmate mai sus. La Teologie regulile erau stricte, precise şi destul de aspre. Aşa de pildă exista un bilet de voie unicat cu care puteai să ieşi în oraş de 10 ori pe an.

Florin Bucescu – fără blagoslovenia cuiva – s-a înscris în anul I la Şcoala de artă populară. Ca să poată urma aceste cursuri care se desfăşurau după amiază, Florin era nevoit să încalce regulile stabilite şi valabile pentru toţi studenţii, care rareori mai puteau fi încălcate cu „binecuvântarea" portarului. Şi



Scanned with OKEN Scanner

astfel într-o după-amiază, Florin care găsise soluția – escaladarea unui gard înalt şi des de nu vedeai strada – sare ca de obicei gardul chiar în momentul când Rectorul Institutului – P.S. Teoctist Botoşăneanul, vicar al Arhiepiscopiei Bucureştilor – trecea pe lângă gard. Florin, înfricoşat de pedeapsa pe care o va primi pentru încălcarea flagrantă a regulilor, tremura, dar în loc de pedeapsă milostivul rector îi spune cu binevoință: „Aşa, Florine, aşa, sări în capul meu". Această bunăvoință a Rectorului arată simpatia pe care o câştigase tânărul student datorită rezultatelor foarte bune la învățătură precum şi comportamentului exemplar, al său şi al fratelui său Dragoş, cu un an mai mare decât noi la studiile teologice.

Ca urmare a acestei minunate pasiuni – muzica în general şi cea eclesiastică în special – după terminarea Institutului Teologic de grad Universitar Bucureşti (1953–1957) şi a cursurilor de doctorat (1957–1960) întrerupte din motive politice, frecventează cursurile Conservatorului de muzică „George Enescu" din Iaşi (anii 1962–1957).

Inițial – paralel cu funcția de profesor de muzică la liceu – Florin Bucescu a activat cu folclorist, un culegător şi prelucrător al aromelor muzicii orale laice.

Apoi, dispunând de o frumoasă şi variată cultură generală: liceu, seminar, teologie, conservator, cursuri universitare de neogreacă, Florin Bucescu a putut da la lumină articole, studii şi volume monografice. Cea mai importantă lucrare a sa în domeniul bizantinologiei este teza sa de doctor la Universitatea de muzică, Bucureşti, avându-l ca îndrumător pe ilustrul muzicolog Octavian Lazăr Cosma – teză la care a lucrat peste 20 de ani – lucrare monumentală de peste 800 de pagini, intitulată: *Cântarea psaltică în manuscrisele moldoveneşti din secolul al XIX-lea*, ce are la bază cercetarea a peste 300 de manuscrise, lucrare investită cu premiul Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor pe anul 2009.



Scanned with OKEN Scanner

Slujitor bisericesc, profesor la liceu şi seminar, conferenţiar Universitar, bun mânuitor al condeiului, Părintele Florin Bucescu romăne un destins cercetător al tezaurului folcloric şi psaltic în panteonul marilor cercetători din Ţara noastră: Pr. I. D. Petrescu, Grigore Panţiru, Gheorghe Ciobanu, Titus Moisescu.

Participând alături de alţi colegi la Congresele de bizantionologie de la Iaşi, Bucureşti, Craiova, Sibiu, comunicările sale ştiinţifice au fost publicate în volume şi reviste de specialitate – activitatea sa de muzicolog publicist fiind imensă. Aşa de pildă revista „Byzantion romanicon", patronată de Universitatea de Arte „George Enescu" – Iaşi, a fost condusă de sfinţenia sa în calitate de coordonator ştiinţific.

În capodoperele lui Florin Bucescu îşi dau mâna teologia, muzicologia şi paleografia scoţând la lumină noi şi noi codici muzicale pe care le oferă cercetătorilor, preoţilor, interpreţilor tineri şi vârstnici.

Cu erudiţie acrivistică, dar şi cu talent literar de tentă moldovenească, cu patos liric şi patriotic, Părintele Florin Bucescu ilustrează cu claritate impresionantă toate articolele, studiile şi volumele sale.

Aşadar, dragul meu coleg de bancă – de la care mărturiseai că ai învăţat „cârligele" aestea psaltice – îţi doresc multă sănătate prea cucerniciei tale şi întregii familii ca să poţi pe mai departe da la lumină şi alte lucrări din tezaurul muzical românesc precum cele de până acum.

*Întru mulţi şi fericiţi ani!*



Scanned with OKEN Scanner

# 75 DE DE ANI - UN TIMP AL ÎMPLINIRILOR

*Laura VASILIU*

Gândind la personalitatea plurivalentă, vie şi puternică a profesorului, cercetătorului, preotului Florin Bucescu, ni se relevă în mod surprinzător, mai întâi, **fiinţa socială -** vocaţia de a fi printre oameni, capacitatea de a asculta, de a înţelege, de a îndruma, a încuraja şi a iubi. Poate părea puţin lucru astăzi, când tot mai des punem egal între *a fi* şi *a face*. Părintele Florin Bucescu aplică o binecuvântată distincţie între persoană şi rezultatele activităţii, ale comportamentului ei, tratând omul ca fiinţă indivizibilă, creată şi creatoare, nu în baza unei ierarhii superflue dată de numărul de producţii trecătoare. **A oferit şi a primit, astfel, dragoste necondiţionată.**

Nici în activitatea profesională n-a urmărit cu prioritate afirmarea, fiind gata să răspundă la orice chemare: a dregătorilor şcolii, a elevilor sau studenţilor, a organizatorilor de festivaluri, de concursuri corale, a rectorilor şi mitropoliţilor, a oamenilor sărmani sau încercaţi de viaţă, nu în ultimul rând a bisericii, cu o bucurie a dăruirii, a risipirii fiinţei sale spirituale. Nu şi-a construit o carieră – **cariera a fost rezultatul consecvenţelor vocaţionale** - profesorale, cărturăreşti-muzicologice, religioase - împlinite şi recunoscute astăzi la cel mai înalt nivel.

Gândind la la omul Florin Bucescu, cel căruia destinul i-a „rezervat" o deviaţie de 30 de ani (!) a continuităţii începuturilor - când, după o educaţie intelectuală aleasă, la un prestigios liceu din Rădăuţi şi la Facultatea de Teologie din Bucureşti, a fost scos din sistem şi obligat să o ia de la început, student la conservator şi profesor de muzică – ni se relevă tensiunea internă a fiinţei sale. Între **sentimentul absolutului** cu care a fost dăruit şi **conştiinţa relativităţii** deprinsă în viaţă.

A avut **pretenţii gigantesti în primul rând de la sine**. Monumentala



Scanned with OKEN Scanner

lucrare în două volume - *Cântarea psaltică în manuscrisele moldoveneşti din sec. XIX. Ghidul manuscriselor psaltice. Moldova sec. XIX* (Editura Artes, 2009) - rod al unei îndelungate cercetări doctorale, împlinită cu un uriaş efort de redactare şi sistematizare, este cea mai importantă, mai completă, mai nuanţat-profesionistă abordare ştiinţifică a culturii muzicale ortodoxe româneşti, în perioada ciclurilor de prefacere a acesteia care a fost veacul al XIX-lea. Şi în domeniul folcloristicii, împreună cu profesorul Viorel Bârleanu, a reuşit să metamorfozeze un pionierat ieşean, copleşitor prin energia solicitată, într-o serie de împliniri ştiinţifice de neînlocuit. Dorita publicare integrală a rezultatelor unei activităţi de cel puţin două decenii de colaborare cu Institutul de lingvistică *Al. Philippide* şi de substanţială contribuţie la crearea *Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei*, condusă de Ion H. Ciubotaru, va da măsura tuturor deschiderilor de cunoaştere în aria genurilor şi structurilor arhaice ale muzicii româneşti, la care a contribuit Florin Bucescu. De parcă toate cele amintite nu ar fi fost de ajuns, a compus muzică psaltică, a coordonat volume de bizantinologie, a dirijat coruri, a condus simpozioane etc.

Gândindu-mă la **Profesorul** Florin Bucescu, aşa cum l-am cunoscut cât i-am fost studentă la cursul de *Paleografie muzicală* - deplin cunoscător al materiei, sistematic în predare, consecvent în cerinţe, sobru dar cu putere de a stimula -, mi se dezvăluie aceeaşi exigenţă maximă a specialistului. După 20 de ani, i-am descoperit simţul umorului, un umor sănătos, vital, manifestat acum cu bucuria libertăţii, umor care nu diminuează cu nimic imaginea de profesionist în informarea şi modelarea învăţăceilor. **Florin Bucescu este cu adevărat un creator de şcoală**, cu discipline configurate, cu discipoli şi emuli.

Astăzi, la ceas aniversar, îi dorim să continue a-şi recompune în volume publicate toată risipirea anilor din urmă, pentru evoluţia cunoaşterii, pentru înaintarea şcolii ieşene de bizantinologie şi folclor, îi mai dorim să nu înceteze a se risipi pentru binele sufletesc al societăţii sale, din care şi noi facem parte.

*La mulţi ani, domnule Florin Bucescu!*



Scanned with OKEN Scanner

# MONUMENTALITATEA – IZBÂNDA DĂLTUIRILOR FĂRĂ ZĂBAVĂ ÎNSEMNARE ANIVERSARĂ

*Constantin CATRINA*

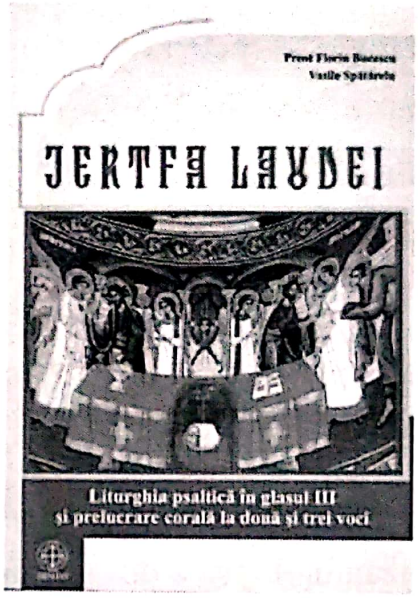


Întotdeauna m-au impresionat cărțile de mari dimensiuni: atât în grosime cât şi în formatul lor propriu-zis. Desigur, am şi o explicație în acest sens. În dialogul meu cu autorii acestor impunătoare desfăşurări tipografice, sau prin studiul personal, m-am dumirit că astfel de lucrări tumultuoase prin conținutul şi înfățişarea lor pe sute, şi chiar sute de pagini, reprezintă demersul mintal al muzicologului/scriitorului, în primul rând, şi al mâinilor lucrătoare fără zăbavă. Semnatarii/ autorii unor astfel de cărți, diverse, desigur, în plan spiritual şi informațional sunt, după judecata mea, înzestrați, prin naştere şi educație, cu multă răbdare; cu puterea de a medita creator timp îndelungat şi de a scruta, până la final, proiectele personale cu derulare în timp.

Pentru ziua de naştere a colegului nostru, părintele conf. univ. dr. Florin Bucescu, am ales a-i transmite, iată, nu doar urările noastre care pot fi atât de arhicunoscute, ci am reluat în studiu, în mod concret, impunătoarea domniei sale carte în două volume, cu un total de 825 de pagini în format A-4, şi anume: *Cântarea psaltică în manuscrisele moldoveneşti din sec. XIX. Ghidul manuscriselor psaltice – Moldova, sec. XIX.* Am hotărât, desigur, asupra acestui mod de a-l omagia pe muzicianul ieşean, etnomuzicologul, compozitorul şi muzicologul-bizantinolog, preotul Florin Bucescu, pentru a-i



Scanned with OKEN Scanner

înțelege şi aprecia, în mod direct, efortul măcar printr-o picătură de sudoare din câte l-au năpădit pe confratele nostru în cei peste douăzeci de ani de investigații, confruntări bibliografice, deplasări repetate, în culegerea de mărgăritare ale melosului bizantin românesc.

Desigur, părinte Florin Bucescu, rândurile mele nu vor să fie nicicum o prezentare de carte, o recenzie obişnuită, ci, în principal, o recunoaştere colegială bazată chiar pe demersurile dumitale, pe observațiile căutătoare de adevăr muzicologic şi arhivistic pentru a pune sub raze de lumină alte energii rugătoare existente la stranele şi sfintele altare din veacurile din urmă ce au dat mereu tărie Bisericii strămoşeşti: monahi şi protopsalți, monahii şi arhierei, preoți – ca tălmăcitori de slove şi compozitori (copişti şi colecționari) ai avuției noastre patrimoniale.

Cartea dumitale, părinte Florin Bucescu, cea care îmi rămâne mereu deschisă, dovedeşte că sunteți un tainic iscoditor şi interpret al neumelor şi semnelor guidonice; un trăitor până la uitarea de sine în a păzi tradiția cântărilor bisericeşti din Moldova lui Ştefan cel Mare şi Sfânt. Mai sunt bucuros, de pildă, şi pentru descoperirea versurilor de acum 180 de ani semnate de copistul Dimitrie Săpătoriu de la Schitul Dumbrăvele, cel care îi îndemna astfel pe viitorii cântăreți: *Însă cel ce va să cânte/Glasurile tocmite/Trebuieşte întâi să ştie/oareşce la Psaltichie/Apoi va cânta frumos/Aste stihiri mici/Din silave cinci/Cătră ocenici...* (Ms. 4557, Biblioteca Națională a României, Bucureşti).

Cum se poate observa, ca şi cititor/ cititori de documente, multe din cărțile şi studiile autohtone de bizantinologie rămân încă tributare textului neînsoțit de o anume ilustrație muzicală adecvată, a unui răspuns teoretic şi practic care să limpezească drumul stilistic al creatorilor şi tălmăcitorilor *pre limba rumănească*, al asemănărilor şi deosebirilor între cântările ce încununează opera şcolilor muzicale de la mănăstirile Putna şi Neamț, Suceava şi Iaşi, Roman şi Dragomirna, cele existente în manuscrisele muzicale din



Scanned with OKEN Scanner

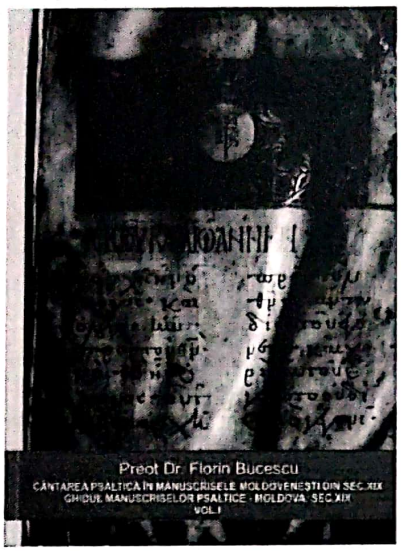


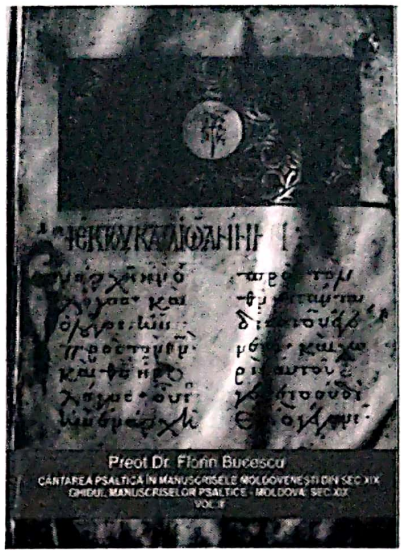


Arhivele Naţionale ale Moldovei (Chişinău) etc. Succesiunile unor comparaţii melodice, proiecţiile asupra podoabelor ornamentale, desfăşurarea unor ehuri cu aplicaţie pronunţată în cântările bisericeşti din Moldova noastră sunt, iată, doar câteva direcţii ce ne recomandă cu insistenţă o carte roditoare în idei şi al cărei autor îl sărbătorim cu multă dragoste frăţească, la cei 75 de ani de viaţă împlinită, dar şi trecută prin asprimile şi neomenoasele marginalizări din partea celor puternici şi de tristă amintire.

Sublinierile noastre, extrase din cartea dumitale, îşi găsesc, părinte Florin Bucescu, reazemul şi în acordarea Premiului pe anul 2009 de către Uniunea Compozitorilor şi Muzicologilor din România, pentru cartea de bizantinologie *Cântarea psaltică în manuscrisele moldoveneşti din sec. XIX. Ghidul manuscriselor psaltice – Moldova, sec. XIX.*

La cei 75 de ani, cât împliniţi astăzi, 18 mai 2011, vă doresc părinte – profesor Florin Bucescu, sănătate, împreună cu cei care vă înconjoară în dragoste frăţească, să aveţi mereu puterea de-a înmulţi talanţii prin noi cântări psaltice, prin studii şi cărţi trebuincioase sfintelor noastre biserici şi învăţământului muzical românesc; Iaşul din urmă şi până astăzi fiind mereu o metropolă a muzicii şi, evident, un spaţiu inconfundabil al artelor ce ne înnobilează simţămintele şi dorinţele noastre spre mai bine.

*La mulţi-mulţi ani!*



Scanned with OKEN Scanner

# LANŢUL

*Ion H. CIUBOTARU*

Dacă ar fi să mă întrebe cineva, ce anume mă leagă de profesorul Florin Bucescu, aş răspunde fără ezitare: *lanţul*! Zdravănă legătură, s-ar putea spune, şi durabilă. Într-adevăr, dăinuie de peste patru decenii, chiar dacă, în ciuda aparentei trăinicii, relaţia s-a şubrezit în repetate rânduri, fiind pe punctul de a se rupe definitiv. Faptul că a durat, totuşi, până astăzi dovedeşte că interesul profesional comun a precumpănit mereu în raport cu orgoliile şi ambiţiile de tot felul.

Pe la sfârşitul deceniului şapte al veacului trecut, profesorul Bucescu avea deja o umbră de care părea să fie nedespărţit. Era colegul său de facultate Viorel Bârleanu, prieten vechi după toate aparenţele, cu are alcătuia un cuplu insolit, aureolat de o notorietate *sui-generis*. Îşi îndreptau adesea paşii spre meleagurile bucovinene, nu doar pentru a-şi revedea locurile copilăriei şi prietenii de odinioară, ci şi cu scopuri ceva mai precise, pe care, la început, le dezvăluiau cu oarecare sfială.

Ca doi romantici întârziaţi, tânjeau după universul lumii rustice, lăsându-se ademeniţi de fiorul tainic al cântecelor bătrâneşti. Le înregistrau la voia întâmplării, pentru ca mai târziu să le reasculte, în repetate rânduri, ori să le murmure în clipe de singurătate, retrăind momentele de bucurie ale întâlnirii lor cu cei ce le aduceau din adâncuri de vreme. Căutau mereu o cale de a pătrunde dincolo de ceea ce înţelegea toată lumea. Sonurile atât de simple ale muzicii arhaice, aparent la îndemâna oricui, se complicau miraculos de la o clipă la alta, atrăgându-i pe curioşi în hăţişuri nedesluşite.

Rigorile teoretice şi metodologice ale cercetărilor de teren le erau oarecum străine. Nu apucaseră să le dobândească la vreme, deoarece mentorul



Scanned with OKEN Scanner

lor – reputatul etnomuzicolog Gheorghe Ciobanu, despre care învățăceii vorbeau cu multă admirație – îi inițiase doar la nivelul începătorilor. Le întipărise, totuşi, în minte ideea că *doina rădăuţeană*, de care nu se ocupase nimeni până atunci, era o temă ştiinţifică de interes major. De ce anume? Rămânea să descopere singuri. Iar ei nu s-au descurajat. Faptul că strădaniile lor cvasiamatoristice ar fi putut eşua îi lăsa indiferenți.

Cu un magnetofon de împrumut – pe care îl duceau cu rândul, deoarece îți rupeai mâinile cărându-l – cu două-trei benzi, cu câte un maculator, pe care încropeau în grabă câteva portative, de credeai că le ducea vântul, şi cu ceva de-ale gurii în desagi, porneau la drum. Încotro? Oriunde, numai în zona Rădăuților să fie. Imprevizibilul îi fascina. După mai multe descinderi, pline de peripeții, prin satele bucovinene, reuşiseră să agonisească un florilegiu de piese vocale şi instrumentale, pe care le tot purtau de colo-colo ca pe o neprețuită comoară.

Textele poetice erau înregistrate fragmentar, întrucât le băgase în cap cineva de la Conservator că acestea nu însemnau altceva decât „vorbologie fără noimă". Despre relația poezie-muzică, adică despre importanța versului popular cântat aveau să afle ceva mai târziu. Cam aceeaşi atitudine o manifestau şi în privința alcătuirii *fişelor* de teren, singurul indiciu privitor la identitatea sau la frecvența materialelor culese. Aveau o modalitate originală de identificare. Ştiau precis că o frumoasă *doină de cătănie* fusese culeasă de la mătuşa Rahila de pe Remezău, la care mâncaseră ei un borş cu fasole foarte bun, iar un anume *joc bătrânesc*, cântat la fluier, era de la badea Costan din Frătăuții Vechi, unde intraseră pentru că începuse o ploaie cumplită.

Reîntoarcerea definitivă a profesorului Ciobanu la Bucureşti coincidea cu perioada în care cei doi aveau nevoie de sfaturile lui mai mult ca oricând. Simțeau acut lipsa unui îndrumător. Cineva s-a gândit să-i ajute, recomandându-i titularului catedrei de folclor de la Facultatea de Filologie a



Scanned with OKEN Scanner

Universității ieşene. Acomodarea cu noul mentor s-a dovedit mai anevoioasă decât se aşteptau. L-au însoţit de câteva ori pe teren, alături de echipele studenţeşti, i-au vorbit despre proiectul la care lucrau, dar – spre surprinderea lor – cel căruia i se adresau nu părea deloc interesat de ceea ce spuneau ei. Mai mult, le-a inoculat ideea că „unii specialişti" considerau că acea muzică străveche din perimetrul rădăuţean nici măcar nu era românească. Cu alte cuvinte, ce făcuseră ei până atunci era pierdere de vreme.

Universitarul-folclorist nu i-a lăsat însă de izbelişte. Şi-a arătat disponibilitatea de a le stimula o altă latură a potenţialului lor profesional. Aflând că se pricepeau la transcrierea melodiilor de pe benzile magnetice, s-a gândit să-i pună la probă, pentru ca ulterior să le dea posibilitatea de a se manifesta pe acest tărâm. Şi pentru că interesul său gravita, atunci, în jurul obiceiurilor tradiţionale de la Anul Nou, a ales o piesă din contextul jocurilor cu măşti animaliere.

S-a oprit, într-adevăr, asupra unei datini străvechi (jocul *Ursului*), care, în spaţiul moldovenesc înregistrează multe variante, unele dintre ele suscitând cel mai viu interes. Secvenţa selectată pentru a fi pusă pe note era însă de-a dreptul deconcertantă! Este vorba de scena în care *ursarul* trage în toate părţile un *lanţ*, de vreo doi metri, încercând să domolească fiara înfuriată. Ce aveau de transcris tinerii etnomuzicologi? Sunetele incoerente şi confuze ale lanţului, manevrat haotic de jucător.

Conştiincioşi, aspiranţii la consacrarea ştiinţifică au luat banda, au făcut rost de un magnetofon şi s-au retras într-un loc ceva mai ferit, pentru a nu băga de seamă şi alţii cu ce se ocupau. Timp de câteva zile, au tot foit banda înainte şi înapoi, doar-doar s-ar fi înfiripat măcar un crâmpei de melodie. Zadarnic. Afară de zgomotele verigilor ruginite, de scrâşnetul smuciturilor sau de zornăiturile lanţului, izbit de hadaragul ursarului, nu se auzea nimic! La un moment dat nu mai erau percepute nici măcar acestea. După atâta frecuş, banda



Scanned with OKEN Scanner

lăsase toată emulsia pe capul de redare al aparatului, încât tot ce mai răzbătea pin difuzorul obosit al magnetofonului erau doar nişte râşcâituri înăbuşite.

Cei doi erau epuizaţi. Priveau dezolaţi la foile cu portative, pe care nu izbutiseră să aştearnă măcar câteva note. Se întrebau chiar dacă nu cumva ar fi trebuit să lase totul baltă. Nu este exclus ca tocmai acesta să fi fost şi scopul aşa-zisului lor binefăcător, care se oferise să-i ajute. Pentru că, de fapt, el nu putea înţelege, în ruptul capului, cum ditamai profesorii de liceu îşi sacrificau tot timpul liber, umblând pe dealuri după fantasmagorii. Pasiunea lor era însă mult mai puternică decât presupuneau cei din jur. Şi-au abandonat noul mentor şi au decis să meargă mai departe.

Purtând încă zgomotele terorizante ale *lanţului* în urechi, profesorii Florin Bucescu şi Viorel Bârleanu au pornit în căutarea altcuiva dispus să-i asculte şi, eventual, să-i ajute, pentru a finaliza ceea ce începuseră. Aşa m-am trezi cu ei în biroul meu de la *Sectorul de etnografie şi folclor* al Institutului academic în care lucram. Ne ştiam de câţiva ani, avusesem şi o scurtă colaborare, dar cam atât. De data aceasta, ei ar fi vrut ceva mai mult. I-am ascultat cu atenţie mai bine de o oră. La sfârşit, am convenit să ne reîntâlnim, pentru a discuta problema doinei rădăuţene pe baza materialelor culese de ei, precum şi a celor existente deja în *Arhiva de Folclor a Moldovei şi Bucovinei*, care tocmai se întemeia. S-au pus astfel bazele unei colaborări temeinice, care avea să dureze douăzeci de ani.

Prin 1972, aşternuseră pe hârtie cele dintâi gânduri asupra melodicii doinei bucovinene. Asistasem, pas cu pas, la travaliul lor ştiinţific, ceea ce mă făcea să-i susţin fără rezerve. I-am lăsat o vreme să caute o publicaţie de specialitate, care să le găzduiască debutul. Au tot umblat ei în stânga şi-n dreapta, dar fără nici o izbândă. Până la urmă s-au resemnat. Revistele de profil nu păreau interesate de contribuţia ştiinţifică a unor etnomuzicologi de ocazie.



Scanned with OKEN Scanner

Le citeam dezamăgirea în priviri. Aveau ceva de spus însă nimeni nu voia să-i asculte.

Am luat atunci o hotărâre, căreia puțini i-ar fi acordat sorți de izbândă. Nu a fost deloc ușor, dar nu mă voi opri asupra detaliilor. Ceea ce trebuie reținut este doar faptul că pe la finele anului 1973 lucrarea celor doi apărea în „Anuar de Lingvistică și Istorie Literară", publicație a Academiei Române, Filiala Iași. Era, de fapt, o premieră absolută. Printre atâția și atâția termeni sofisticați de lingvistică, stilistică, istorie literară și lexicologie comparată, își făceau loc sintagme precum *terțe minore*, *tricordii anhemitonice*, *scări cu substrat prepentatonic* etc., toate referitoare la bătrâna doină din spațiul rădăuțean. Cititorul neprevenit descoperea, cu uimire, și vreo șase pagini de partituri, suficiente pentru a se întreba dacă nu cumva era vorba de o farsă.

Acesta a fost începutul. Încet, încet, Florin Bucescu și Viorel Bârleanu s-au apropiat tot mai mult de *Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei*, devenind, în cele din urmă, colaboratorii permanenți ai acestei prestigioase instituții culturale. Se poate spune, fără exagerare, că primii doi-trei ani au însemnat pentru ei o perioadă de studii aprofundate. S-au familiarizat cu exigențele metodologice ale cercetărilor de teren, s-au pus la punct cu lecturile din bibliografia de specialitate și, ceea ce era deosebit de important, au înțeles că domeniul culturii populare nu putea fi investigat pe segmente restrânse și disparate, ci numai în ansamblul său.

Cu puține excepții, când se întâmpla să fie însoțiți de unul sau altul dintre specialiștii Institutului, pe teren plecau singuri. Nu era simplu și nici ușor, având în vedere că, adeseori, sprijinul intelectualilor locali se dovedea a fi o iluzie. Porneau agale pe ulițele satului și, din om în om, aflau, pe cont propriu, cam care ar fi fost cei mai potriviți interlocutori pentru rezolvarea chestiunilor care îi interesau. Ajunși la poarta unuia dintre aceștia, profesorul



Scanned with OKEN Scanner

Bârleanu făcea discret un pas îndărăt, mimând un soi de sfioşenie. În acelaşi timp, îşi îndemna colegul: „– Vorbeşte tu, Florine!"

Şi Florin vorbea. Rar, aşezat, în grai neaoş moldovenesc, cu o anume căldură în glas, pe care avea să şi-o desăvârşească, mai târziu, în practicile sale duhovniceşti. Zâmbetul lui larg îi lumina faţa rotundă, ca o lună plină, captând încrederea celor cu care dialoga. Ştia să se apropie de oameni, dezinhibându-i, încât la sfârşitul convorbirilor se despărţeau de parcă ar fi fost prieteni de când lumea. Fiind crescuţi la ţară, cei doi etnomuzicologi nu ezitau să-şi ajute gazdele la treburile din gospodărie, despovărându-i de grijile cotidiene, pentru ca apoi să stea la taifas pe îndelete.

Aşa au ajuns să descopere şi să înţeleagă farmecul şi importanţa „vorbologiei". Culegerile făcute de ei stau mărturie că un foarte bun lăutar poate fi, în egală măsură, şi un talentat băsmuitor, păstrând în repertoriul său piese deosebit de valoroase, auzite uneori la zeci şi zeci de kilometri depărtare de satul în care acesta trăia. De asemenea, au constatat, cu surprindere, că structurile muzicale arhaice nu supravieţuiesc doar în tiparele îndătinate ale doinelor, baladelor sau cântecelor ritual-ceremoniale, ci şi în vechile obiceiuri agrare ori în folclorul copiilor.

Tema de cercetare prioritară a rămas, pentru ei, *doina rădăuţeană*. Ceea ce se schimbase radical între timp era perspectiva de abordare. Dacă la început melodica fusese identificată în doar câteva aşezări, aria de răspândire a acesteia s-a tot extins, ajungând să includă peste 50 de localităţi, ceea ce înseamnă aproape întregul ţinut al Rădăuţilor. Noua lor orientare profesională i-a ajutat să afle că ceea ce urmăreau, cu asiduitate, de câţiva ani nu era doar un cântec bătrânesc, ci un *stil melodic unitar*, specific extremităţii nordice a judeţului Suceava şi cunoscut în zonă sub numele de „Bătrâneasca". Este vorba de o melodie *trăgănată*, aparent invariabilă, care însoţeşte texte poetice de bocet, cântec de leagăn, baladă şi cântec propriu-zis, iar în versiunile sale ritmate îşi



Scanned with OKEN Scanner

asociază cântecele vocale de joc. Apare, de asemenea, într-o serie de piese instrumentale independente.

Pe măsură ce documentarea se apropia de sfârşit, ieşea în evidenţă, tot mai clar, necesitatea cunoaşterii îndeaproape a *textelor poetice*, fără de care muzica subsumată acelui stil arhaic de interpretare nu ar fi ajuns la o asemenea înflorire. De această latură avea să se ocupe Silvia Ciubotaru, cercetător ştiinţific de la acelaşi institut. Se puneau temeliile unei cercetări monografice complexe, de primă însemnătate. O lucrare de certă originalitate, axată pe investigaţii interdisciplinare, în care erau valorizate sugestiile lui Constantin Brăiloiu, referitoare la interrelaţia muzică-poezie, cuvânt-sunet. Raportarea faptelor la zonele folclorice învecinate, precum şi la unele mai îndepărtate puneau în lumină puternica unitate ce caracterizează cultura noastră populară tradiţională.

După vreo cinci ani de muncă, monografia privitoare la „Bătrâneasca" rădăuţeană era gata pentru tipar. Privind în urmă, se poate spune că această importantă lucrare s-a întemeiat sub o zodie dintre cele mai favorabile. Tocmai atunci, finalizasem demersurile pentru apariţia unei publicaţii a Arhivei, care avea să capete un binemeritat prestigiu, atât în ţară, cât şi în străinătate. În felul acesta, cartea celor trei autori – *„Bătrâneasca". Doine, bocete, cântece şi jocuri din ţinutul Rădăuţilor* – deschidea seria volumelor ce aveau să apară în seria „Caietele Arhivei de Folclor".

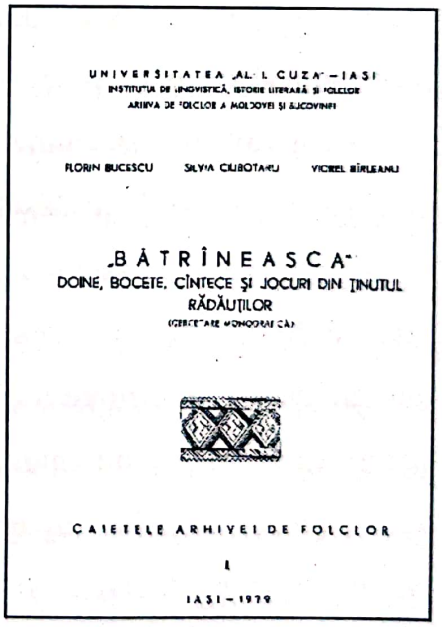
UNIVERSITATEA „AL. I. CUZA" – IAŞI
INSTITUŢIA DE LINGVISTICĂ, ISTORIE LITERARĂ ŞI FOLCLOR
ARHIVA DE FOLCLOR A MOLDOVEI ŞI BUCOVINEI

FLORIN BUCESCU SILVIA CIUBOTARU VICHEL BÎRLEANU

„BĂTRÎNEASCA"
DOINE, BOCETE, CÎNTECE ŞI JOCURI DIN ŢINUTUL RĂDĂUŢILOR

CAIETELE ARHIVEI DE FOLCLOR
1
IAŞI – 1979

Pentru lumea specialiştilor, monografia în discuţie, o lucrare de peste 400 de pagini, a constituit un veritabil eveniment editorial. Nume de referinţă ale etnologiei româneşti au comentat „Bătrâneasca" bucovineană în termeni



Scanned with OKEN Scanner

deosebit de favorabili, validând, fără rezerve, temeinica formație științifică a autorilor. Tot ce le rămânea acestora de făcut de aici înainte, era doar preocuparea de a nu coborî ştacheta exigențelor profesionale sub nivelul la care izbutiseră să o înalțe.

Fără îndoială, volumul la care ne referim se adresează, cu precădere, specialiştilor: etnomuzicologilor, folcloriştilor interesați de poezia populară, filologilor în general, esteticienilor, precum şi altor categorii de cărturari. Poate constitui însă şi o excelentă sursă documentară pentru performerii folclorului la nivel scenic. Adică, pentru acei interpreți ai muzicii populare – soliști vocali şi instrumentişti – care şi-au asumat nobila misiune de a pune în circulație cântecele şi jocurile bătrâneşti de pe meleagurile rădăuțene.

Se află între coperțile acestei cărți câteva sute de piese (texte şi melodii), de o valoare excepțională, care au fost adunate de la cei mai înzestrați păstrători ai acestui patrimoniu. Includerea acestora în repertoriul profesioniştilor ar constitui o marcă de identitate inconfundabilă, un semn de prețuire a valorilor străbune şi, în acelaşi timp, un act de cinstire a generațiilor de bătrâni, care nu le-au lăsat să piară.

Animați de asemenea gânduri, Florin Bucescu şi Viorel Bârleanu au luat sub braț volumul abia ieşit de sub teascuri şi s-au dus să i-l dăruiască celei mai cunoscute interprete a cântecului rădăuțean. Au aşteptat-o să iasă de la un spectacol şi, încropind câteva cuvinte, i-au întins cartea la care trudiseră atâția ani, convinşi că-i fac un real serviciu. Interpreta i-a privit descumpănită, a răsfoit în grabă lucrarea şi i-a întrebat: „– Ce-i asta?" Cei doi i-au răspuns emoționați: „– Sunt cântecele bătrânilor din satele rădăuțene, pe care vi le dăruim. Au şi muzică..." Replica acesteia i-a lăsat fără glas: „– Ce să fac eu cu ele? Eu am *textier* care se ocupă de repertoriul meu!"

Muzicologii s-au retras în tăcere, căutând un loc prin bagaje, unde să strecoare volumul refuzat. Pentru o clipă, le-au venit în minte tot soiul de



Scanned with OKEN Scanner

povestioare televizate, în care cutare sau cutare interpretă nu mai prididea să spună cum îşi culege cântecele „direct de la sursă", pentru a nu le ştirbi câtuşi de puţin autenticitatea. Câtă dezamăgire! Au trecut de atunci mai bine de treizeci de ani. S-au ivit, între timp, şi alţi pretinşi mesageri ai muzicii bucovinene, dar nimeni nu a interpretat vreodată o piesă din cartea doinelor şi baladelor rădăuţene, alcătuită cu atâta dăruire şi profesionalism de cei trei autori.

Luându-şi în serios formaţia de etnomuzicologi, Florin Bucescu şi Viorel Bârleanu aveau să-şi atragă, treptat, preţuirea celor mai mulţi dintre colegii de breaslă. Contribuţiile lor ştiinţifice erau urmărite cu interes, unele dintre ele fiind comentate favorabil în studii de incontestabilă autoritate. De la o etapă la alta, activitatea lor în cadrul colectivului de etnologi ieşeni devenea tot mai vizibilă. Mergeau pe teren, transcriau melodii de pe benzi, alcătuind un fond de *fonograme*, elaborau lucrări de specialitate, participau la colocvii şi sesiuni ştiinţifice locale sau naţionale etc. Şi, trebuie neapărat adăugat, toate aceste operaţiuni le efectuau fără a fi remuneraţi în vreun fel.

Într-un moment fast, am găsit o soluţie pentru a le răsplăti, măcar în parte, munca depusă. O dată sau de două ori pe an li se dădea o sumă de bani, care acoperea întrucâtva eforturile făcute pentru transcrierile muzicale. Nu-i pândea riscul de a se îmbogăţi, dar mai amortizau şi ei din cheltuieli, îndeosebi atunci când făceau deplasări pe teren. Plăteau drumul, eventual cazarea, iar ce le rămânea treceau în contul mesei. Adică, pe lângă napi şi morcovi (subtilizaţi de prin grădinile CAP-urilor) sau covrigeii *Liliput* (uitaţi cu anii pe rafturile cooperativelor săteşti) îşi puteau permite să mai mănânce şi altceva.

Oricum, nu i-am auzit să se plângă vreodată că banii pe care îi primeau ar fi fost prea puţini. Iar atunci când, nu mai ştiu din ce motiv, retribuţia lor ocazională a fost sistată, şi-au văzut mai departe de treabă fără nici un comentariu. Luau în calcul, probabil, şi faptul că munca pe care o prestau era,



Scanned with OKEN Scanner

înainte de toate, în beneficiul lor. Altfel spus, melodiile ce urmau a fi transcrise pe fonograme nu se alegeau la întâmplare, ci în funcție de tema supusă investigației în cadrul planului curent de cercetare științifică, la care ei colaborau nemijlocit.

Au elaborat astfel cinci studii etnomuzicologice, alcătuind împreună aproape trei sute de pagini tipărite. Toate au apărut în cadrul monografiilor din seria „Caietele Arhivei de Folclor", după cum urmează: *Stiluri de strigat în Moldova* (IV, 1984, p. 405-455); *Principalele tipuri melodice ale colindelor din Moldova* (V, 1984, p. 315-333); *Caracteristici ale melodicii baladelor din Moldova* (VI, 1986, p. 302-343); *Aspecte ale melodicii cântecului funerar din Moldova* (VII, 1986, p. 387-443) şi *Folclorul muzical pe Valea Şomuzului Mare* ($X_1$, 1991, p. 233-354). Acestora li se adaugă şi volumul *Melodii de joc din Moldova* (IX, 1990, p. 1-554), o cercetare exemplară, unică în bibliografia de specialitate a melosului coregrafic din această parte a țării.

După cum lesne se poate constata, numele etnomuzicologului Florin Bucescu pare să fi fost legat, cu fire tainice, încă de multă vreme, de acela al colegului Viorel Bârleanu. Când anume s-a produs apropierea dintre ei şi ce mobil va fi favorizat această juxtapunere, n-aş putea să spun. Sigur rămâne doar faptul că în biroul meu au apărut împreună. Se confesau împreună, se indignau împreună, izbucneau în râs împreună, iar în timp ce vorbeau – nu o dată – unul începea fraza, iar celălalt o termina. De câteva ori, am avut intenția de a identifica posibile elemente care să-i separe; cele unificatoare se vedeau cu ochiul liber. Am renunțat însă destul de repede, oprindu-mă doar asupra aspectelor care mă interesau cu adevărat.

Le-am fost alături în cele mai multe împrejurări ale colaborării noastre. Pot spune, fără să exagerez, că am citit şi recitit fiecare rând pe care l-au scris, în vederea publicării. Nu-mi era deloc indiferent ce spun şi mai ales cum spun. Sunt în măsură deci să dau seamă de realele lor calități profesionale, pe care le-



Scanned with OKEN Scanner

am preţuit întotdeauna. I-am asistat în momente dificile ale redactării unor studii, i-am văzut captivaţi de o idee sau alta, aparent incapabili să renunţe la propriile păreri şi, totuşi, găsind miraculos soluţia cea mai potrivită pentru rezolvarea problemei supuse dezbaterii. Văzându-i de atâtea ori cât de firesc se completau reciproc, mi-ar fi cu neputinţă să spun că aportul unuia era mai important decât al celuilalt. Este şi motivul pentru care am hotărât ca ordinea semnăturilor din fruntea studiilor pe care le-au scris să alterneze.

Odată cu trecerea anilor, simţeam cum mult-invidiata noastră colaborare începea să scârţâie. Ritmul impus de mine era, poate, prea alert, sau, cine ştie, ajunseseră şi ei la o anume saturaţie. Momentul despărţirii de *Arhiva de Folclor a Moldovei şi Bucovinei* coincidea cu evenimentele din 1989. Venise vremea sfărâmării lanţurilor, aşa că nici al nostru nu mai putea rămâne întreg. Plini de speranţă, oamenii năzuiau spre alte orizonturi. Am mai dus-o aşa, târâş-grăpiş, până am finalizat ultimele proiecte, după care şi-au văzut de drum, hotărâţi să nu se mai întoarcă la asemenea preocupări.

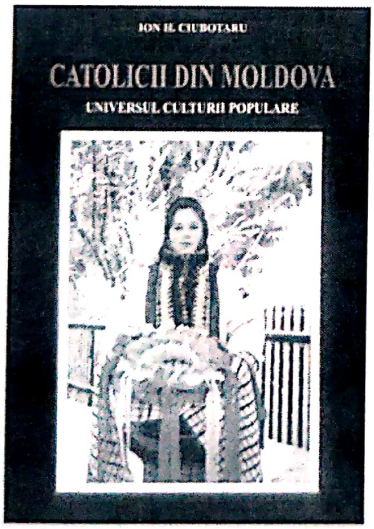


Cincisprezece ani mai târziu, profesorul Florin Bucescu recidiva. A acceptat să scrie un studiu asupra folclorului muzical din comunităţile catolicilor moldoveni. A fost pentru el, ca şi pentru mine de altfel, o experienţă dintre cele mai interesante. Numele noastre s-au regăsit din nou pe aceeaşi pagină a unei cărţi cu largă audienţă internă şi internaţională. Sunetele *lanţului*, oricât de discordante, ne mai reuneau încă o dată. În rest, ne bucurăm că, din când în când, găsim prilejuri pentru a mai petrece câteva clipe împreună şi a depăna amintiri. Este şi cazul evenimentului organizat în cinstea celui care, în miez de florar, împlineşte o vârstă venerabilă.

*La mulţi ani, domnule profesor!*



Scanned with OKEN Scanner

# URARE

***Reveca şi Gheorghe OPREA***

Pentru noi, familia Reveca şi Gheorghe Oprea, părintele şi prof. univ. dr. Florin Bucescu este un model uman, de o covârşitoare bunătate şi noblețe sufletească, dar şi un boier moldovean, coborât parcă din stirpea spirituală şi talentată a unui Creangă sau Sadoveanu.

Acoperind la un nivel cultural şi ştiințific de excepție două domenii extrem de solicitante ce necesită investigație permanentă, domnul Bucescu se poate mândri, la vârsta frumoasă pe care o împlineşte, chiar dacă modestia îi este recunoscută, că este unul dintre cei mai străluciți etnomuzicologi şi bizantinologi, remarcabil şi ca un dăruit profesor din galeria aleşilor reprezentanți ai Şcolii Muzicale Româneşti.

*La mulți ani!*

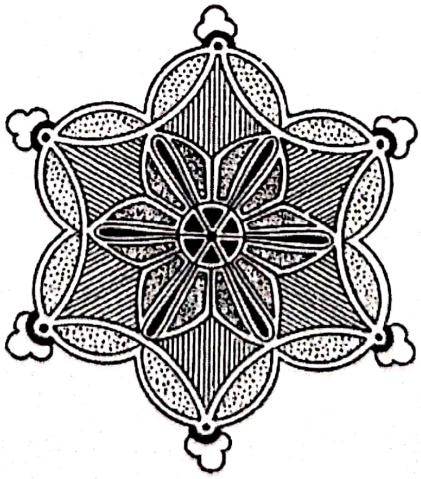



Scanned with OKEN Scanner

# VORBE DE SINCERĂ ŞI ALEASĂ PREŢUIRE

*Vasile VASILE*

Nu-mi aduc aminte când m-am întâlnit prima oară cu cel ce astăzi numără 75 de primăveri, dar parcă-l ştiu de când e lumea.

Cert este că, de fapt, cunoaşterea noastră a mers în spirală – deficienţă profesională !

Veneam amândoi din teologie, el mai consecvent decât mine şi cu încă o deosebire esenţială: el a făcut întâi liceul la Rădăuţi – nu ştia Eudoxiu Hurmuzachi – patronul şcolii - că oblăduia un alt căutător de comori spirituale – şi apoi seminarul; eu am fost condamnat la un drum invers, dar ne-au legat aceeaşi eminenţi profesori în frunte cu venerabilul patriarh al diaconilor din România, părintele Ivan Ioan şi cu dascălul de psaltichie şi muzichie, Victor Ojog. Pentru mine ei s-au numărat printre cei mai importanţi dintre dascălii care mi-au străjuit devenirea în perioada marilor acumulări intelectuale şi mi-ar face plăcere să cred că şi antecesorul meu pe băncile de la Mănăstirea Neamţ nutreşte aceleaşi sentimente de recunoştinţă pentru admirabilii pedagogi, colecţionari şi căutători de valori cărturăreşti aflate în prezent în biblioteca Mănăstirii Neamţ, pe unde au adăstat şi paşii noştri, prelungind buna deprindere de a scormoni după valori neştiute.

Eu nu am beneficiat de stagiul universitar – doctoral la „munca de jos", de betonist la construirea blocurilor din Gara de Nord, dar, numărându-mă într-o altă categorie de proscrişi am devenit planificator la Cooperativa de consum şi contabil la Banca cooperativă din Borleşti, deoarece făceam parte dintre „intoxicaţii de misticism". Avantaj – Bucescu! – vorba lui Toma Caragiu.

Funcţionării părintelui la Iaslovăţ, ca profesor de muzică şi de limba



Scanned with OKEN Scanner

română i-am opus, cam în aceeaşi perioadă, activitatea de învăţător şi apoi de profesor de muzică şi alte discipline refuzate de colegi de-ai mei, la şcoala din Borleşti – Meci nul!

Viaţa ne-a întâlnit în „dulcele târg al Ieşilor", el venind de la Broscăuţii Noi din judeţul Storojineţ, eu de la Borleştii Neamţului, dar nu bănuiam că peste ani vom deveni ca nişte fraţi, deşi „concuram" pentru aceleaşi vechituri muzicale şi fiind separaţi de instituţii de învăţământ superior diferite – Din nou meci nul! – vorba aceluiaşi mare actor.

La Liceul Costache Negruzzi i-am luat-o înainte, dar nu ca profesor, ci ca practicant sub îndrumarea predecesorului său şi aici el va rămâne unul dintre profesorii cu prestanţă justificată. Avantaj eu! – vorba marelui actor.

Şi apoi eu voi reveni la liceul negruzzian prin personajele din istoria muzicii trecute prin aceeaşi instituţie: Enrico Mezzetti, Alfonso Cirillo, foşti profesori şi Mihail Jora – fost premiant al şcolii – Din nou avantaj eu!

Ne-au întâlnit preocupările de perfecţionare didactică, fiind amândoi atraşi de găsirea unor soluţii de realizare a educaţiei muzicale, în scrutarea universului popular şi al celui al cântării bisericeşti străbune.

Urmăream – şi-mi place să cred că, la fel, urmărea – activitatea publicistică şi de cercetare. I-am admirat la vremea lor - şi i-am spus-o şi am scris-o – culegerile de folclor din Moldova, emisiunile radiofonice şi comunicările ştiinţifice de etnomuzicologie, educaţie muzicală, bizantinologie, creaţie şi istorie a muzicii.

Am ajuns amândoi în ultimul grad - didactic - şi ne-am purtat veleatul în învăţământul preuniversitar, până ce am fost poftiţi şi unul şi celălalt - să luăm loc la masa universitară, pentru că am fost crescuţi cu lecţia de a nu te aşeza acolo de unde poţi fi sculat şi mutat.

Ne-am întors amândoi, când Domnul a hotărât, la prima dragoste, fiecare în felul său, între timp el nemaiputându-se desprinde de vecinătatea bojdeucii din Ţicău, eu orbecăind şi fiind dus de apele învolburate de după



Scanned with OKEN Scanner

decembrie 1989, la Bucureşti. Şi aici mi-am găsit şi eu o vecinătate pe potrivă: mormântul lui Anton Pann şi biserica Delea unde-i mai răsună glasul finului Pelpelei.

A ctitorit corul *Basileus* al Seminarului teologic ortodox cu hramul Sfântul Vasile cel Mare din Iaşi, în preajma căruia s-au dezvoltat fermenţii noii mişcări de redresare a muzicii bizantine de Capitala moldavă. Dublu avantaj! pentru părintele Florin, deoarece între timp a devenit demn purtător de epitrahil.

Mai facem un egal: am predat amândoi la cele două instituţii prestigioase de învăţământ superior muzical, el la Iaşi, sub patronajul lui George Enescu, eu la Bucureşti - sub un patronaj devenit între timp anonim, prin pierderea în fumurile unei aşa-zise revoluţii a numelui lui Ciprian Porumbescu - aceleaşi discipline: Muzica bizantină şi Metodica educaţiei muzicale.

Punct pentru mine!: m-am autoexilat din zona bizantină, unde nu-mi adusesem de acasă scaun şi m-am retras în Muntele Athos.

Mi-a luat-o iar înainte: este fondatorul şi conducătorul specializării Muzică religioasă şi apoi a modulului de Muzică religioasă de la Facultatea de Compoziţie, Muzicologie, Pedagogie muzicală şi Teatru din cadrul Universităţii de Arte George Enescu din Iaşi, eu doar punând umărul, cu dureri de sclav, la o ctitorire considerată proprietate privată.

Şi-a mai dat un şase-şase: a dobândit titlul de doctor în Muzică pe baza unei munci de sisif consacrată investigării manuscriselor de muzică bizantină din Moldova - *Cântarea psaltică în manuscrisele moldoveneşti din secolul XIX. Ghidul manuscriselor psaltice – Moldova, sec. XIX* vol. I şi II, tipărită de editura Artes a Universităţii de Arte „George Enescu" din Iaşi, în anul 2009.

Eu a trebuit să mă doftoricesc în Pedagogie şi apoi în Folcloristica muzicală. Dar mă consolez că am dus la Cluj doina moldovenească,



Scanned with OKEN Scanner

necunoscută până atunci unor pretinşi academicieni ai instituţiei patronate de Gheorghe Dima.

Ne-am întâlnit amândoi pe baricadele „Byzantionului" rebotezat nu la propunerea mea ci doar la cea a lui Emilian Popescu în „Byzantion romanicon" şi ale următoarei publicaţii de la Iaşi, „Acta Musicae Byzantinae", dar cu răspunderi şi prestaţii diferite, feciorul Broscăuţilor urmând să poarte grija alcătuirii celor şapte tomuri ale celei dintâi dintre reviste de bizantinologie muzicală din ţara noastră, adunând între copertele lor studii pertinente ale unor reprezentanţi ai domeniului trecuţi în eternitate: Titus Moisescu, Alexie Buzera. Ele, volumele, confirmă existenţa la Iaşi a unui important centru de investigare a trecutului muzicii noastre liturgice, în vecinătatea căreia s-au aciuat primele melodii de cântece populare şi de lume. Cred că nu greşesc: nu am lipsit din nici-un număr trecut prin gospodărirea redactorului şef.

De la Evstatie al Putnei până la Florin al Sărăriei se întinde o lungă listă de personalităţi şi momente marcante din istoria acestui gen de muzică, asupra cărora au vegheat ierarhi muzicieni de talia lui Veniamin Costache, Iosif Naniescu, Melchisedec Ştefănescu şi care s-au bucurat de atenţia „Byzantionului" şi „Byzantionului romanicon".

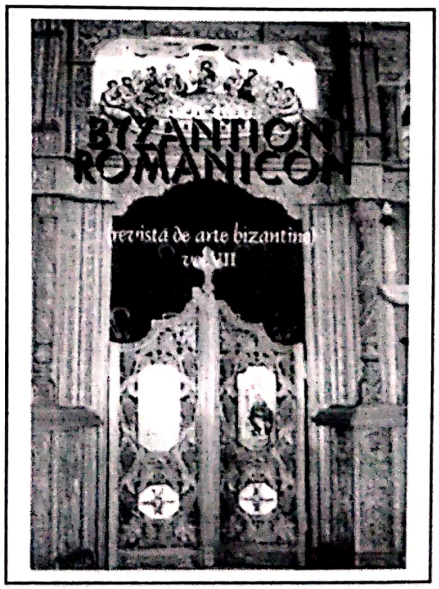


Un merit incontestabil al celor şapte volume al „Byzantionului romanicon" este cel al asocierii generaţiei tinere de cercetători de la Iaşi şi Bucureşti, veteranilor domeniului.

El însuşi va contura profilurile unor psalţi ieşeni necunoscuţi: *Veniamin Costache şi Renaşterea naţională* în: „Byzantion romanicon", revista de arte bizantine, vol. VII, Iaşi, 2007); Ştefan Paltinescu - *Contribuţii la cunoaşterea activităţii muzicale a protopsaltului Ştefan Paltinescu*, în



Scanned with OKEN Scanner

„Byzantion", vol. V, Universitatea de Arte *George Enescu*, Iaşi, 1999, pp. 132-150 şi în revista „Muzica", an XI, nr. 1 (41), 2000, pp. 123-137; *Grigorie Panţiru - Un pasionat cercetător al muzicii vechi: Grigorie Panţiru*, în „Revista Mitropoliei Moldovei şi Sucevei, 1989 (an LXV), pp. 46-61 şi în „Byzantion", revistă de arte bizantine, vol. I, Iaşi, 1995; Gheorghe I. Dima - *Un muzician ieşean pe nedrept uitat: Gheorghe I. Dima*, în „Byzantion", vol. II (1996), Iaşi, Academia de Arte *George Enescu*, vol. II, 1996, pp. 233-243; Theodor V. Stupcanu - *Manuscrisele psaltice ale lui Theodor V. Stupcanu*, în revista „Byzantion", vol. II (1996), Iaşi, Academia de Arte *George Enescu*, vol. I, 1995, pp. 140-143, Grigore Panţiru - *Grigore Panţiru şi muzica veche*, în „Cronica", Iaşi, 7 martie, 1982.

Părăsesc temporar ringul şi-l las singur pentru că e nevoie de o prezentare specială datorată redactorului revistei, care a rămas de-a lungul anilor sufletul ei şi motorul ce punea în mişcare nu numai paginile ei, dar şi tratativele de achiziţionare a materialelor şi pentru a mă întoarce în timp la activitatea etnomuzicologului.

Iniţiativa lui Liviu Braica, flancată de autoritatea Gabrielei Ocneanu şi a lui Ion Pavalache, a dat roade în timp, ajungându-se la un paralelism deloc deranjant: lângă „Byzantion" creşteau „Acta Musicae Byzantinae". Am rămas cu un mare regret: nimeni nu a înregistrat o intervenţie mai mult decât emoţionantă a dirijorului ieşean, care protesta, cu îndreptăţire, pentru lipsa din sala Filarmonicii, unde se prezentau interesante materiale, a feţelor ce crescuseră în tămâia cântărilor de seară.

În domeniul etnomuzicologic, în urmă cu 32 de ani, semna împreună cu prietenul lui de o viaţă, Viorel Bârleanu, materialul muzicologic privind muzica populară din comuna Vânători – Paşcani, în Ion H. Ciubotaru şi



Scanned with OKEN Scanner

Silvia Ciubotaru, *Vânătorii. Monografie folclorică*, Iaşi, Casa Creaţiei Populare, 1971 (în colaborare), apoi cele 129 de pagini ale colecţiei muzicale din volumul *Bătrâneasca. Doine, bocete şi jocuri din ţinutul Rădăuţilor*. Cercetare monografică. Florin Bucescu, Silvia Ciubotaru, Viorel Bârleanu, *Caietele Arhivei de Folclor*, vol. I, Iaşi, 1979, urmate de *Structuri arhaice în bocetul de pe Valea Şomuzului*, în *Anuar de lingvistică şi istorie literară şi folclor*, Tom XXIV, 1981-1982, seria B şi de *Aspecte ale melodicii cântecului de priveghi din Moldova*, în *Anuar de lingvistică şi istorie literară*, tom XXX-XXXI, Iaşi, 1985, pp. 115-128.

Colaborarea cu Silvia Ciubotaru a continuat: *Stiluri de strigat în Moldova*, în Silvia Ciubotaru, *Strigături din Moldova, Caietele Arhivei de Folclor*, vol V, Iaşi 1984, studiu muzicologic şi exemplificări (pp. 405-455) şi apoi va deveni colaboratorul Luciei Berdan - *Caracteristici ale melodicii baladei din Moldova*, în Lucia Berdan, *Balade din Moldova, Caietele Arhivei de Folclor*, vol. VI, Iaşi 1986, studiu pp. 302-311 şi antologie, pp. 314-343, nr. 1-50.

Împreună cu Ion H. Ciubotaru vor publica *Aspecte ale melodicii cântecului funerar în Moldova*, în Ion H. Ciubotaru, *Folclorul obiceiurilor familiale din Moldova, Caietele Arhivei de Folclor*, vol. VII, Iaşi, pp. 387-397. Studiu etnomuzicologic şi antologie muzicală începând cu pag. 398 (nr. 1-92).

Va urma o nouă colaborare cu Lucia Cireş: *Principalele tipuri melodice ale colindelor din Moldova*, în Lucia Cireş, *Colinde din Moldova. Cercetare monografică. Caietele Arhivei de Folclor*, vol V, Iaşi 1984, pp. 315-333 (nr. 1-72), şi apoi volumul *Melodii de joc din Moldova* (în colaborare cu Viorel Bârleanu), *Caietele Arhivei de Folclor*, vol. X, Iaşi, 1990, 554 pagini din care *Introducere* (despre jocul popular românesc), pp. 1-65, *Antologie*, pp. 67-502; proveniența materialelor incluse în *Antologie*, pp. 503-554) şi de volumul *Folclorul muzical* – studiu şi colecţie muzical-



Scanned with OKEN Scanner

folclorică în Ion H. Ciubotaru, *Valea Şomuzului Mare. Monografie folclorică.* Vol. XI, *Caietele Arhivei de Folclor*, Iaşi 1991, (p. 233-274, *Studiu şi Colecţie muzicală* de la nr. I-153 (pag. 276 - 356)

Ţinuturilor natale le va consacra studiul şi colecţia *Doina arhaică din ţinutul Rădăuţilor*, publicate în „Analele Bucovinei", revistă a Academiei Române.

Cea mai recentă realizare din acest domeniu este cea semnată de Ion H. Ciubotaru, *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare, III, Poezia obiceiurilor tradiţionale. Literatura populară. Folclorul muzical.* Transcrierea, selecţia şi comentarea pieselor muzicale: Florin BUCESCU, Editura „Presa Bună", Iaşi, 2005, 624 p. + Anexă (Ilustraţii).

Meandrele culegerilor şi transcrierilor sunt dublate de realizarea unor portrete de folclorişti: *Alexandru Voevidca (II)* în vol. Ion Popescu-Sireteanu, *Siretul – vatră de istorie şi cultură românească*, Iaşi, Ed. Omnia, 1994, pp. 303-312 şi *Larisa Agapie*, articol în cartea lui Ionel Maftei, *Personalităţi ieşene*, vol. VIII, *Omagiu*, Trinitas, Ed. Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, Iaşi, 2000, pp. 18-20.

Un omagiu cald şi sincer îi aduce prietenul Florin fostului său profesor, Gheorghe Ciobanu, rememorându-i activitatea la Iaşi – *Activitatea ieşeană a profesorului Gheorghe Ciobanu. In memoriam*, în „Byzantion", vol. II (1996), Iaşi, Academia de Arte „George Enescu", vol. II, 1996, pp. 27-33.

Activitatea muzicală din Basarabia a fost urmărită într-un studiu etnomuzicologic - Manuscrisul ieşean 26 melodii populare româneşti din Basarabia culese de C. Brăiloiu (cota MVI, 232) şi melodii culese din satele Căpriana şi Lozova în 1993, comunicare ştiinţifică susţinută în cadrul Centenarului C. Brăiloiu, 1883-1993, Bucureşti şi în altul bizantinologic - Manuscrisele psaltice din fosta Bibliotecă a Mănăstirii Noul Neamţ, studiu publicat în revista „Byzantion romanicon", vol. VI, Iaşi, 2002, pp. 37-47)



Scanned with OKEN Scanner

Părintele Florin va dubla slujba din altar cu cea de la strană, în dese rânduri îmbrăcând haina de psalt şi dedicând acestei calităţi *Liturghia psaltică în glasul III*, prelucrată pentru cor la două şi trei voci de Vasile Spătărelu (2006).

Anterior, respectiv în anul 1998 publicase volumul *Învăţarea cântărilor Sfintelor Liturghii*, Colecţie şi ghid metodic, Iaşi, Ed. Trinitas, 1998, Cuvânt înainte de I. P. S. Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovieni. La sfârşitul cărţii este publicat un *Ghid metodic* privind cântarea Sfintei Liturghii (pp. 143-174).

Un adevărat intermezzo între activitatea folcloristică şi cea bizantinologică îl constituie studiile consacrate activităţii muzicale din Liceul Internat „Costache Negruzzi" din Iaşi, publicat în: *Anuarul Liceului* editat cu ocazia Centenarului acestuia, 1895-1995 şi cel consacrat *Corului de cameră al Sindicatului de Învăţământ*, Iaşi, 1973 (editat de Casa Corpului Didactic Iaşi), pp. 113-118.

Studiile de bizantinologie au urmat cel puţin patru trasee spre trecutul muzical al Iaşilor şi Moldovei:

1 – cel al preţioaselor documente muzicale existente la Iaşi: *Documente importante de muzică bizantină şi psaltică în bibliotecile din Iaşi*, în „Acta Musicae Byzantinae", vol. I, nr. I, Revista Centrului de Studii Bizantine, Iaşi, aprilie, 1999, pp. 74-95 şi *Manuscrisele psaltice de la Biblioteca Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei*, în „Byzantion", vol. II (1996), Iaşi, Academia de Arte *George Enescu*, vol. V, Universitatea de Arte „George Enescu", Iaşi, 1999, pp. 37-61;

2 – cel al aplicării în Moldova a reformei hrisantice: *Pregătirea reformei hrisantice. Înnoiri muzicale în creaţia precursorilor*, în „Acta Musicae Byzantinae", vol. II, nr. I, Revista Centrului de Studii Bizantine, Iaşi, aprilie, 2000 şi *Mitropolitul Veniamin Costachi, susţinător al reformei hrisantice* (în curs de apariţie);



Scanned with OKEN Scanner

3 – cel al conturării unor importante documente muzicale aflate la Iaşi: *Antologhionul lui Evstatie Protopsaltul (1511)*, în „Cronica", Iaşi, 9 sept., 1983;

4 – cel al legăturilor dintre nemuritoarea creaţie a mitropolitului poet Dosoftei şi folclor: *Psalmii lui Dosoftei în folclorul muzical* – studiu comparativ, în Dosoftei, *Psaltirea în versuri,* 1673, Ed. critică de N. A. Ursu. Mitropolia Moldovei şi Sucevei, Iaşi, 1974 (în colaborare).

Încununarea muncii în ogorul nedesţelenit încă al bizantinologiei muzicale româneşti ne-a unit într-un efort susţinut, cu participarea veteranului Constantin Catrina, a părintelui Alexandrel Barnea, a fiicei sărbătoritului, lector universitar dr. Zamfira Irina Dănilă, a tinerei Carmen Dura şi cu susţinerea morală şi scriptică a rectorului Universităţii de Arte „George Enescu", Viorel Munteanu şi mai ales a Preafericitului Părinte Patriarh Daniel şi a Preasfinţitului Ioachim Băcăoanul, arheiereu vicar al Romanului – în finalizarea Grantului *Catalogul manuscriselor de muzică sacră din Moldova – sec. XI-XX,* vol. I, II, Iaşi, Ed. Artes, 2010. A fost un parteneriat pe care-l cred invidiabil, soldat cu semnăturile amândurora pe două masive volume, ce nădăjduim să continue proiectul iniţial.

Fără a considera, deci, această fază, decât un apogeu, am insistat puţin asupra treptelor parcurse până aici, care au urmat mai multe planuri: cel al carierei, cel al ascensiunii ştiinţifice şi cel al iniţierii şi susţinerii unor manifestări culturale prestigioase.

Chiar dacă unii dintre colegi trec sub tăcere anumite activităţi, trebuie să risc acuzaţia de lipsă de modestie şi să ne autopomenim printre ctitorii Centrului de Studii Bizantine, care nu putea să-şi găsească în altă parte sediul decât la Iaşi.

Tot în categoria ctitoriilor culturale trebuie numărate: două CD-uri care îl au ca dirijor al corului *Basileus* al Seminarului teologic *Sf. Vasile cel Mare* din Iaşi (1999, 2000): CD I – *Omagiu lui T. V. Stupcanu* – cuprinde cântări din



Scanned with OKEN Scanner

*Anastasimatar* (fața A în gl. I, fața B în gl. IV) 1998 şi CD II – fața A – *Liturghia psaltică la 3 voci egale* armonizată de Grigore Panțiru; Fața B – *Liturghia psaltică în glas III* de Florin Bucescu armonizată de Vasile Spătărelu, omagiu I. P. S. Mitropolit Daniel.

Muzicologul Mihail Cozmei consemnează printre „ctitoriile" celor 75 de ani de viață ai etnomuzicologului şi bizantinologului calitatea de membru fondator al Corului Învățământului din Iaşi şi al corurilor de la Liceul „C. Negruzzi" şi de la Seminarul Teologic „Sfântul Vasile cel Mare" din Iaşi.

*Istoria muzicii bisericeşti la rom*âni, a bizantinologul Nicu Moldoveanu, apărută recent (2010, editura *Basilica* a Patriarhiei Române), consemnează activitatea de lector la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității din Iaşi, în primii ani de la înființare.

Lista celor care au scris despre ctitoriile aniversatului de astăzi începe cu Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, Preafericitul Părinte Daniel, cu profesorul său, eminentul etnomuzicolog şi bizantinolog, Gheorghe Ciobanu şi continuă cu Gheorghe C. Ionescu, George Pascu, cu Iordan Datcu, Nicu Moldoveanu, Viorel Cosma, Luminița Vartolemei, Mihail Cozmei, Ion Popescu – Sireteanu, Gheorghe Duțică, Speranța Rădulescu, Serafim Buzilă, Lucia Cireş şi mai recent, părintele Gheorghe Drăgulin, lista putând continua.

Semnele de recunoaştere a valorii activității depuse cu mult suflet, dublat de o pertinență recunoscută de toți au înregistrat şi ele un adevărat crescendo: premiul III la prima ediție a Festivalului de Compoziție corală „Gavriil Musicescu" - 1988, „Crucea moldavă" acordată de I. P. S. Teofan, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei – 2011 şi Premiul Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor din România (2009) pentru lucrarea amintită - *Cântarea psaltică în manuscrisele moldoveneşti din secolul XIX. Ghidul manuscriselor psaltice – Moldova, sec. XIX.*

Marea probă de omenie şi imparțialitate şi de adept al adevărului cu orice preț, deşi eu am făcut tot ceea ce era omeneşte posibil ca să fie scutit



Scanned with OKEN Scanner

de amarul paharului întins, a fost judecarea dreaptă a contestației mele pentru propunerea de respingere de la achiziție la Uniunea Compozitorilor, a volumului meu *Tezaur muzical românesc din Muntele Athos*. Poate fi mândru astăzi de poziția demnă care a făcut ca acea lucrare să fie încununată recent cu premiul Academiei Române. Pot să-i spun astăzi: Părinte Florin, ai salvat, cu un preț ce nu poate fi estimat, un premiu al Academiei Române!

Dacă profesorul şi apoi conferențiarul Florin Bucescu este pensionar, preotul, etnomuzicologul, bizantinologul, paleograful şi mai ales omul nu poate ieşi la pensie, dar este bine că şi-a asigurat continuarea activității de către tineri destoinici, în care ne punem multe speranțe.

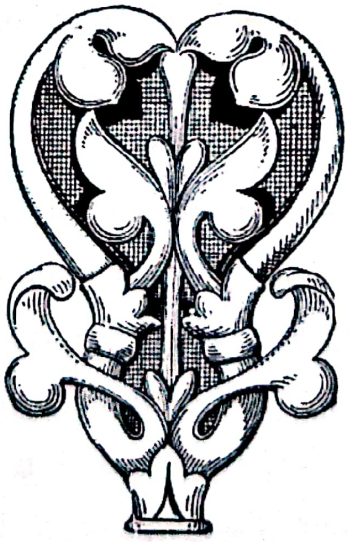



Scanned with OKEN Scanner

# BIRUIT-A MUZICIANUL

*Melania BOŢOCAN*

În cel mai frumos anotimp al anului, primăvara şi-n vechea urbe universitară, rămasă şi azi important centru cultural şi religios pentru români, aducem un binemeritat omagiu muzicianului ieşean **Florin Bucescu**, ajuns la **vârsta patriarhilor** biblici. Zilele şi anii săi s-au scurs când mai liniştit când mai furtunoşi, cu toate acestea au înflorit şi au dat rod bun în domeniul ştiinţei şi artei muzicale.

În vremurile noastre, atât de nestatornice şi, uneori, strivitoare, avem nevoie de astfel de oameni care să arunce praful de pe atâtea rătăciri ce bântuie cu violenţă societatea noastră. Dacă secolul vitezei, al douăzecilea, a fost brăzdat de explozia ştiinţei şi a tehnicii, acum suntem neputincioşi în faţa bombardamentului informaţional, încât mulţi se întorc la canoanele străbune. Fără nici o milă, vrăjmaşii ne-au distrus pilonii de rezistenţă ai istoriei, ai culturii şi ai moralei şi-au întronat cultul banului, ce a dezvoltat excesiv individualismul, deci neomenia, străină fondului nostru ancestral.

Un vajnic apărător împotriva înşelătoarelor şi artificialelor postmodernisme e şi Florin Bucescu. Dacă timp de o jumătate de veac, lumea a fost răvăşită de ideologia ateistă, asupra noastră s-a năpustit acum o adevărată avalanşă de dezorientări străine, cu o cohortă de nonvalori, ce vor să ne împingă în braţele deznădejdii. Noroc de oamenii dăruiţi trup şi suflet profesiunii lor, darnici de a restaura neamul nostru printr-o continuă primenire spirituală. Căci, dacă în vechiul regim, cu toate racilele sale, aproape 90 % dintre noi eram învăţaţi, chiar dacă unii erau obligaţi la şcolire, acum s-au aşternut, cu o rară cruzime, întunericul şi aculturaţia, privându-ne de hrana spirituală. Cu multă tenacitate şi nespusă dăruire, Florin Bucescu a înarmat



Scanned with OKEN Scanner

numeroase generații de elevi și studenți cu arma imbatabilă a culturii și a practicării ei întru desăvârșirea umană.

Cu rădăcini adânci în **dulcea Bucovină**, în copilărie el hălăduia pe colinele ei line, unde asculta adesea jalea și suspinul codrilor de brazi, dar se lăsa furat și de nestematele obiceiuri populare. În cadrul mediului intim al familiei deprinde reperele morale și ale vieții religioase.

În primăvara vieții sale, trăind într-o realitate aspră, fără putința unui zbor spiritual, tânărul Florin a ales un mediu de descătușare a spiritului, **Facultatea de Teologie** din București. Ajuns în perioada de desăvârșire a studiilor, la **Magisteriu**, a primit o lovitură cutremurătoare, excluderea sa pentru simplul motiv că tatăl fusese întemnițat pentru ideile sale antimarxiste. Dar această nenorocire nu l-a dărâmat, doar idealul i-a fost frânt, nu și omul. Prin credința sa fermă în ocrotirea divină, nicicând nu a putut rosti ca Nietzsche, „că Dumnezeu a murit".

Și-a reluat lupta vieții, dedicându-se cu tenacitate unui nou vis, **Arta muzicală**, căci după religie, muzicii îi revine misiunea de a face absolutul accesibil oamenilor prin sunete, prin forme și, mai ales, prin sondarea înălțimilor spirituale. Din pilda vieții sale ne convingem de adevărul cuvintelor poetice ale lui LaFontaine: „Nici un drum înflorit nu duce la glorie, ci numai cele strâmtorate și spinoase".

La **Conservatorul** ieșean, intim clamat de mare efervescență culturală, un mănunchi de personalități de elită l-au impulsionat pe noua cale aleasă. S-a apropiat de severul, exigentul și pertinentul pedagog Constantin Constantinescu, care i-a servit drept model în justa apreciere a valorilor. Și Pavel Delion l-a atras prin metodele eficiente de predare a solfegiilor și a dicteului muzical, dar și prin preceptele sale în didactica muzicală. Nespus de mult l-a apreciat pe eruditul muzician George Pascu, prin neobosita sa îndrumare muzicală a publicului, prin neobosita sa activitate de istoriograf și



Scanned with OKEN Scanner

publicist, care, l-a invitat deseori la Audiţiile muzicale de la Palatul Culturii, şi unde, a poposit şi la Corala Seminariştilor cu microrecitaluri.

Dar, cel care îi trasează drumul în viaţă a fost muzicologul de prestigiu internaţional Gheorghe Ciobanu, cu importante studii în domeniul folcloric şi bizantinologic. Mai întâi l-a îndrumat spre cercetarea migăloasă a **creaţiilor folclorice**, importante pentru cunoaşterea rădăcinilor noastre spirituale. Rodul acestei munci îndelungate de analiză şi de colecţionare a nestematelor folclorice din Moldova sunt volumele *Bătrâneasca*[1] şi *Melodii de joc din Moldova*[2], ambele realizate în colaborare cu bunul său prieten, Viorel Bârleanu şi publicate în cadrul Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei.

Apoi, tot Gheorghe Ciobanu îi canalizează preocuparea şi spre **domeniul bizantinologiei**, altă sevă importantă a spiritualităţii noastre. Fondator, împreună cu colega sa Gabriela Ocneanu a Centrului de Studii Bizantine din cadrul Academiei de Arte „G. Enescu", susţine anual în cadrul întâlnirilor naţionale şi internaţionale ale Simpozionului, valoroase comunicări ştiinţifice, iar ca o încununare a cercetării asidue şi a riguroasei analize a manuscriselor psaltice din mănăstirile din Moldova, a dat la iveală impresionantul volum *Cântarea psaltică în manuscrisele moldoveneşti din secolul al XIX-lea. Ghidul manuscriselor – Moldova sec. XIX*[3], distins cu premiul Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor din România (2009), care îl aşează printre bizantinologii de frunte ai ţării, alături de Gheorghe Ciobanu, T. Moisescu, Sebastian Barbu-Bucur, Vasile Vasile ş.a.

---

[1] Florin Bucescu, Silvia Ciubotaru, Viorel Bârleanu, *Bătrâneasca. Doine, bocete şi jocuri din ţinutul Rădăuţilor.* Cercetare monografică. *Caietele Arhivei de Folclor*, vol. I, Iaşi, 1979, XLII+349 pagini, din care colecţia muzicală pp. 1-129.

[2] *Melodii de joc din Moldova* (în colaborare cu Viorel Bârleanu), *Caietele Arhivei de Folclor*, vol. IX, Iaşi, 1990, 554 pagini din care *Introducere* (despre jocul popular românesc), pp. 1-65, *Antologie*, pp. 67-502; proveniența materialelor incluse în *Antologie*, pp. 503-554.

[3] Florin Bucescu, *Cântarea psaltică în manuscrisele moldoveneşti din secolul al XIX-lea. Ghidul manuscriselor – Moldova sec. XIX,* vol.I-II, Iaşi, Ed. Artes, 2009, 204 pagini (vol. 1), 621 pagini (vol. II).



Scanned with OKEN Scanner

Prin cele două leitmotive ale activității sale - folclorul şi muzica psaltică - a rezistat în fața vitregiilor timpului. Sublimul artei folclorului nostru milenar l-a ținut departe de impostorii culturali, care încercau, prin folclorul nou, să oprească regenerarea noastră spirituală. Prin arta populară, el a trăit în veac, dar detaşat de falsele ideologii, care au respins fondul tradițional al poporului, în care s-au sedimentat frânturi de suflet, de sensibilitate şi de trăiri autentice, dar şi tot ce e mai curat şi mai adânc, chiar şi țesătura creştină.

Cealaltă pârghie de rezistență de-a lungul istoriei, a fost **Credința**, pe care neaveniții au încercat să o anihileze sau să o mutileze, iar în zilele noastre adepții efemerelor mode străine o consideră o lume apusă, vetustă şi ne invadează cu manifestări artistice debusolante, dar mai ales cu prostul gust.

Mai presus de toate a biruit **Pedagogul** de reală vocație, căci aşa cum florile îşi îndreaptă chipul gingaş spre lumina soarelui, tot aşa şi tinerii învățăcei i-au sorbit învățătura şi căldura sufletească. Căci n-a fost doar un educator şi îndrumător ci şi un părinte sufletesc, repede săritor la nevoile lor. Pentru a le asigura un orizont cultural mai larg, i-a angrenat în diferite **formații corale**, apreciate la Concursurile interşcolare şi le-a accentuat interesul pentru muzică prin frecventarea Concertelor simfonice şi a Recitalurilor de la Filarmonică. Multora din ei le-a devenit un **model de viață**, astfel mulți elevi seminariști, după absolvirea Facultății de Teologie, au urmat şi Conservatorul, fiind atraşi de exigența sa profesională şi de rigoarea în însuşirea muzicii psaltice.

Viața sa e pilduitoare şi instructivă pentru că darurile primite le-a însufleţit şi desăvârşit cu abnegație şi pasiune. Nu numai **muzicianul** e biruitor, ci şi **omul**, prin convingerea nestrămutată în biruința binelui şi a frumosului şi prin forța cu care le-a apărat. Ca nimeni altul, a trăit în pace şi bună înțelegere cu semenii, nu a jefuit munca altuia, ci a rămas modest, smerit şi de o rară bunătate, cu adevărat virtuți nemuritoare. În alcătuirea personalității sale, descoperim şi alte **calități morale** – corect, cinstit, evlavios, sârguincios,



Scanned with OKEN Scanner

păstrând relații cordiale cu ceilalți și știind să cedeze în folosul liniștii și a bunei înțelegeri. E spumos în conversație, cu mult umor și cuvinte de duh, ca mustul în fierbere. Prin firea deschisă și sinceră, își câștigă nu numai încrederea, dar și inima celorlalți. Are un bun simț rar întâlnit, dar și darul deosebit de a se apropia de oameni, căci e bun din fire, sensibil, senin, ca soarele de vară, dar toate podoabele sufletești le ascunde sub vălul discreției și al modestiei. E ca o oază de lumină și căldură căci ne insuflă dorul de viață și de înviorare sufletească pentru a putea continua cu ușurință călătoria noastră pământească.

Fie ca și în anii ce vin să-și păstreze tinerețea sufletească, același entuziasm înflăcărat și putere de muncă pentru a fi în continuare un muzician biruitor și un exemplu de generozitate ca îndrumător în minunata artă a muzicii.

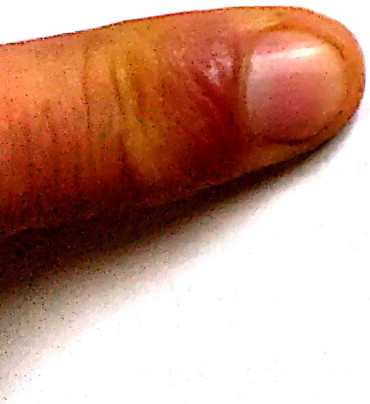

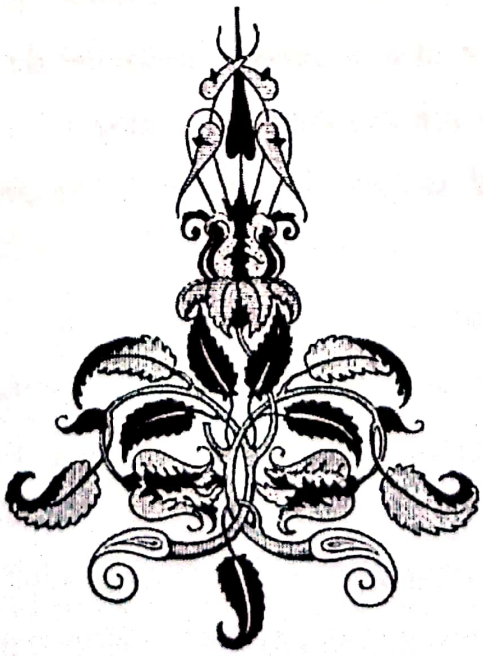



Scanned with OKEN Scanner

# PREOT FLORIN BUCESCU LA A 75-A ANIVERSARE

*Gabriela OCNEANU*

O viață închinată slujirii lui Dumnezeu şi muzicii se clădeşte cu trudă şi migală, cu jertfe şi sacrificii necesare înnoirilor de la răscrucea a două veacuri cutremurate de frământări şi multă tulburare.

Aşa a fost viața părintelui profesor Florin Bucescu, începută în sânul unei familii de cărturari creştini din Țara de Sus a Moldovei, din dulcea Bucovină, ea însăşi marcată de unele din cele mai dramatice momente din istoria țării noastre.

Tata, părintele Casian şi mama, învățătoarea Eufrosina, şi-au crescut copiii în dragoste pentru Dumnezeu şi pentru credința dreptmăritoare, promovând cultul învățăturii şi muncii neobosite. În sânul acestei familii, fiul mijlociu, Florin, a deprins respectul pentru valorile morale şi culturale ale umanității, înțelegând că pentru păstrarea lor este necesar un efort continuu şi adeseori de jertfă. Respectul pentru aceste valori s-a întărit în timpul studiilor preuniversitare la Liceul „E. Hurmuzachi" din Rădăuți, la Seminarul monahal de la Mănăstirea Neamț. Aici i-au fost profesori arhim. Benedict Ghiuş, ierom. Nicodim Sachelarie, Ioan Ivan. Mai târziu, părintele Benedict Ghiuş a mărturisit credința în închisorile comuniste. Asemenea suferințe au marcat, de altfel, însăşi viața familiei preotului Casian Bucescu, punând la grea încercare tinerețea copiilor săi. Greutățile din aceste vremi nu l-au împiedicat însă să-şi formeze o temeinică pregătire teologică la fostul Institut Teologic de grad universitar din Bucureşti, acum Facultatea de Teologie a Universității din Bucureşti (1953-1957). Între anii 1962-1967 a urmat Conservatorul de Muzică din Iaşi, azi Universitatea de Arte „G. Enescu". S-a perfecționat în ambele direcții prin cursul de doctorat la Teologie (1957-1960), întrerupt din motive politice, şi prin cel de doctorat în muzică, susținut şi finalizat la Universitatea



Scanned with OKEN Scanner

Națională de muzică din București, obținând titlul de „doctor în muzică" în anul 2002.

Cultura dobândită prin aceste studii multiple a valorificat-o printr-o activitate bogată, afirmându-se ca profesor, etnomuzicolog și bizantinolog. Anul 1990 i-a adus mari bucurii prin hirotonirea ca diacon al Catedralei mitropolitane și ocuparea postului de profesor la Institutul teologic din Iași. Ca profesor și cleric s-a străduit să-și împlinească misiunea de a sensibiliza prin mijloace muzicale mintea și sufletele elevilor Liceului „C. Negruzzi" din Iași unde a fost profesor 24 de ani (1967-1991) și ai Seminarului teologic „Sf. Vasile cel Mare" (1995-2005) reușind să devină un modelator de inimi și caractere. Preocupări similare a manifestat și ca profesor la Universitatea de Arte „G. Enescu" din Iași.

Ca etnomuzicolog, a străbătut satele și cătunele Moldovei, împreună cu profesorul dr. Ion H. Ciubotaru de la universitatea „Al. I. Cuza" și cu profesorul Viorel Bârleanu de la Școala Normală „V. Lupu", culegând și publicând comori ale folclorului românesc. Rezultatele acestor cercetări au fost concretizate în cele 10 volume ale seriei *Caietele Arhivei de Folclor* elaborate și publicate din 1979 până în 1990 la Iași. Acestea cuprind producții populare din Moldova, comori inestimabile de cântece vechi și noi, adunate și analizate din diferite puncte de vedere.

Ca bizantinolog, Florin Bucescu a predat studenților cursul de paleografie bizantină încă înainte de 1989 la secția de muzicologie a Universității „G. Enescu". După 1989, aria sa de activitate în acest domeniu s-a extins și s-a diversificat. Înființându-se Seminarul teologic ortodox din Iași, profesorului Florin Bucescu i s-a încredințat de către I.P.S. Daniel misiunea formării culturii muzicale a elevilor în spiritul celei mai autentice tradiții psaltice românești. Această tradiție, chiar dacă între anii 1948-1989 a cunoscut o oarecare restrângere, nu și-a întrerupt însă existența în practica de cult, în bisericile și mănăstirile din țară, părintele Florin Bucescu militând la rândul lui pentru păstrarea ei.



Scanned with OKEN Scanner

Principala activitate ca profesor de muzică bizantină, Florin Bucescu a desfăşurat-o în cadrul Universităţii de Arte unde, împreună cu alţi profesori (Gabriela Ocneanu, Melania Boţocan, Nicolae Gâscă) au înfiinţat în 1992 Specializarea Muzică religioasă care fiinţează şi astăzi. Menţionez că am făcut propunerea pentru înfiinţarea şi funcţionarea unei asemenea specializări încă din anul 1991.

Dacă la tinereţe a lucrat neobosit pentru cercetarea folclorului românesc, în anii care au urmat, Florin Bucescu s-a dedicat activităţii de cercetare, identificare şi sistematizare a cântărilor bisericii ortodoxe române, păstrate în manuscrisele din bibliotecile şi mănăstirile Moldovei. Aceste cercetări întreprinse cu pasiune şi profesionalism s-au finalizat în anul 2009, prin publicarea impresionantei lucrări de doctorat intitulată *Cântarea psaltică în manuscrisele moldoveneşti din secolul XIX. Ghidul manuscriselor psaltice – Moldova, sec. XIX*, Iaşi, Editura Artes, 2009. Cele două volume ale lucrării însumând peste 800 de pagini reprezintă o premieră pentru bizanzinologia ieşeană şi din ţară. Remarcăm şi o altă realizare cărturărească, anume *Catalogul manuscriselor de muzică sacră din Moldova – secolele XI-XX*, alcătuit în cadrul unui Grant al Universităţii de Arte „G. Enescu" (Director, prof. dr. Viorel Munteanu) de către un colectiv de muzicieni tineri şi vârstnici. Acest catalog în două volume a cunoscut lumina tiparului în anul 2010 la aceeaşi Editură Artes şi îl consider o adevărată emblemă a activităţii teoretice bizantinologice din această universitate ieşeană.

Cu un palmares bogat şi valoros, constituit pe munca neîntreruptă de educator şi cercetător, preotului Florin Bucescu i se cuvine din partea noastră, profesori, elevi, studenţi, colegi, prieteni – acum la împlinirea a 75 de ani – un călduros „La mulţi ani!" şi urarea de a primi de la Dumnezeu puterea multiplicării talanţilor şi de a împărtăşi celor ce doresc darul şi harul cu care a fost înzestrat.



Scanned with OKEN Scanner

# UN ZÂMBET DE FOC LA UŞA RAIULUI

**Preot *Constantin STURZU***

A cunoaşte pe cel de lângă noi e întotdeauna o întreprindere anevoioasă şi niciodată definitivă. Unii se grăbesc să eticheteze după prima impresie, alţii sunt sceptici cu privire la calităţile celuilalt şi după a mia confirmare. Nu există o reţetă sau un test de evaluare universal care să-ţi permită să te exprimi despre cineva fără riscul de a greşi întrucâtva.

Există însă cel puţin o situaţie în care ai ocazia să citeşti în inima celuilalt ca într-o carte deschisă. Atunci când slujeşti la sfântul altar cu un alt cleric, mai ales o vreme îndelungată, se deschid nebănuite uşi către sufletul aceluia. Modul cum te aşezi, la propriu şi la figurat, înaintea lui Hristos, în cel mai sfânt loc de pe pământ – adică în faţa sfintei mese – este extrem de grăitor şi mai edificator decât o prietenie de o viaţă. Harul dumnezeiesc odihnind în sfintele taine are efectul unui turnesol duhovnicesc, relevând caracterul unui om şi circumscriind lărgimea inimii sale.

Abia având ca premise consideraţiile de mai sus, îndrăznesc să aştern câteva rânduri despre Părintele Profesor Florin Bucescu. Deşi între noi este o diferenţă de 36 de ani, îndrăznesc să vorbesc din postura de coleg, sau mai degrabă de împreună slujitor la altarul bisericii cu hramul „Naşterea Maicii Domnului", ctitorie a Cantacuzinilor, cunoscută mai ales sub numele de Talpalari. Deşi ne mai întâlnisem anterior doar în vreo două rânduri, începând din iunie 2008 şi până în prezent, prin voia (surprinzătoare pentru mine) lui Dumnezeu, am ajuns să slujim împreună o comunitate care adună în centrul Iaşului credincioşi de preocupări şi poziţii sociale din cele mai diverse (troiţa de slujitori fiind întregită de Părintele Ioan-Valentin Istrati).



Scanned with OKEN Scanner

Ce m-a impresionat încă de la prima întâlnire cu Sfinția Sa, a fost căldura şi bucuria afişate fără cenzură pe un chip rotund precum un soare, conturat de razele argintii ale părului nesmintit de ani şi de vremuri. Jovialitatea sa, un simț al umorului sănătos şi lipsa totală de scorțoşenie te cuceresc şi te binedispun, Părintele Florin fiind o companie căutată şi dorită. Poate tocmai de aceea am fost surprins atunci când, urmare a unor decizii pe care le-am luat, la început, ca paroh, în privința unor aspecte de ordin liturgic şi pastoral, Părintele s-a înnegurat precum o furtună stârnită din senin. Am înțeles însă foarte curând că, deşi îşi exprima unele rezerve pe un ton oarecum tăios şi aspru (pentru care, recunosc, nu eram pregătit), obiecțiile izvorau de fapt dintr-o îngrijorare sinceră de a nu provoca mici seisme într-o comunitate mai tradiționalistă, poate nu tocmai pregătită pentru un alt stil de pastorație.

Ceea ce a urmat de aici m-a făcut să-l iubesc şi mai mult pe decanul nostru de vârstă. Pentru că am constatat pe parcursul acestor trei ani, cu uimire şi încântare, ce capacitate extraordinară are de a se adapta unui alt context, de a asimila lucruri noi cu râvna şi entuziasmul unui elev conştiincios, deşi fără a renunța o secundă la sobrietatea şi statura de profesor universitar. Încât pot spune cu mâna pe inimă că, dacă există o doză de dinamism pastoral la Talpalari, este şi ca urmare a contribuției permanente a Părintelui Florin Bucescu, mereu dornic să aprofundeze tainele teologiei şi să le rostuiască în demersuri concrete, în folosul comunității parohiale.

Dincolo de această flexibilitate de ordin duhovnicesc, Părintele Florin a intrat în inima mea şi prin alte două virtuți: dragostea pentru oameni şi jertfa pentru Biserică. Dragostea pentru păstoriți e uşor de sesizat pentru oricine îl urmăreşte măcar o dată cum relaționează cu enoriaşii. Cuceritor prin solicitudine, dezarmant prin bunătate şi mereu disponibil pentru a pansa cu o vorbă plină de compasiune orice suflet rănit, Părintele Florin este unul dintre cei mai solicitați preoți la scaunul spovedaniei. E dispus să stea de vorbă şi ore în şir cu cei ce se pleacă, cu sufletul împovărat, sub patrafir, Sfinția Sa având, aşa



Scanned with OKEN Scanner

cum şade bine unui duhovnic, o inimă de mamă şi o răbdare căreia eu nu i-am zărit încă limitele.

Jertfa pentru Biserica lui Hristos nu este doar o vorbă frumoasă, ci o realitate cuantificabilă, având în vedere că, cu cât trupul ostenit şi luptat de boală se cere la odihnă, cu atât Părintele Florin Bucescu stăruie şi mai mult în lucrarea preoţească, de multe ori spre îngrijorarea firească a familiei care l-ar dori mai aproape, măcar la această vârstă a pensionării. Îl simt însă cum din lucrarea pe care o face pentru Hristos Domnul, din săvârşirea sfintelor taine sau ierurgii, Sfinţia Sa se hrăneşte, punând oboseala înaintea lui Dumnezeu pentru ca El să o prefacă într-o nouă treaptă către Împărăţie. Şi nu numai cu viaţa duhovnicească este extrem de atent, ci şi cu lucrurile materiale, fiind un bun chivernisitor al daniilor pe care le preia de la credincioşi cu bucuria că mai poate urni puţin câte o lucrare din cele de care are neapărată nevoie un lăcaş de cult peste care au lăsat urme adânci secolele.

Aşa încât mă simt onorat că am fost invitat să pun şi eu o tuşă de lumină pe portretul acestui venerabil sacerdot şi profesor, aflat la trei sferturi de veac distanţă de momentul în care Bunul Dumnezeu l-a dăruit neamului românesc. De câte ori mă gândesc la Părintele Florin, îmi vine în primul rând în minte imaginea sa din cadrul uşei diaconeşti de la miazănoapte, locul unde credincioşii depun jertfe şi înalţă rugăciuni pe care i le încredinţează cu nădejdea că din mâinile sale le va primi Dumnezeu cu mai mult drag. Şi nu-mi doresc decât ca, dacă va rândui Cel de Sus să iau calea spre Cer după Părintele Florin, să-i îngăduie Domnul să mă întâmpine dânsul la uşa raiului, ca un heruvim înarmat – dar nu cu „sabie de flacără vâlvâietoare", ci cu zâmbetul său de foc.



Scanned with OKEN Scanner

# OMAGIU
# CTITORULUI MUZICII PSALTICE ŞI CORALE
# DIN MĂNĂSTIREA CIOLPANI - BACĂU

Stavrofora ***Lucia CHIRVASE***
împreună cu obştea
Sfintei Mănăstiri *Ciolpani*

*„Prin cântările de laudă ce I le aducem lui Dumnezeu,*
*ne înălţăm la El sau Îl înduplecăm să Se coboare la noi*
*şi să Se facă simţit în căldura cântărilor noastre."*
*DUMITRU STĂNILOAE*

Dacă ne întoarcem pe firul vieţii, fie doar şi pentru câteva clipe, vedem a fi deloc întâmplătoare intersectarea unor destine, mai ales atunci când se cuvine a fi împlinit un scop binecuvântat.

Era începutul anului 1995... De câtăva vreme părintele arhimandrit Emilian Panait, cu binecuvântarea Preasfinţitului Eftimie, începuse ridicarea mănăstirii Ciolpani, nu departe de oraşul Buhuşi. Într-una din zile, privind gânditor zidurile care se înălţau, medita la o mai veche dorinţă, a cărei împlinire o simţea încă departe... Fiind din tinereţe un monah iubitor de frumos, ştia că, pe lângă pictarea bisericii, se cuvine a modela cât mai armonios vocile maicilor, pentru înfrumuseţarea sfintelor slujbe, îndeosebi a Sfintei Liturghii. Îşi dorea să se slavoslovească Cel Atotputernic şi să fie mângâiate sufletele credincioşilor. Dar unde şi cum să găsească persoana potrivită care să-i înţeleagă aspiraţiile şi să-l ajute?

Nu peste multă vreme ceea ce părea de neatins, a devenit posibil. Mergând în străvechiul Iaşi cu anumite probleme, providenţial s-a întâlnit cu un



Scanned with OKEN Scanner

slujitor al lui Hristos, profesor şi creator de armonii muzicale – Părintele Florin Bucescu.

Prin neobosita râvnă a acestui om deosebit va începe să se plămădească în aşezământul monahal de la Ciolpani, un grup vocal de muzică bisericească. Din anul 1995 şi până în 1997, împreună cu distinsa-i soţie, doamna Maria Bucescu, de asemenea profesor de muzică, nu vor pregeta să străbată drumul destul de obositor între capitala Moldovei şi ctitoria de la Ciolpani. Vreme de două zile în fiecare lună, în cursuri intensive de câte 10-12 ore, cu multă răbdare (coborându-se la nivelul unor începători), le vor descifra maicilor din tainele „alfabetului muzical". S-au studiat muzica psaltică, muzica liniară şi ansamblul coral. S-au învăţat partituri în ambele notaţii din cărţi, cum ar fi *Anastasimatarul Sfintei Monastiri Neamţu* de Victor Ojog, *Idiomelarul* lui Dimitrie Suceveanu, *Cântările Sfintei Liturghii*, volum îngrijit de Pr. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu, precum şi partituri corale din creaţia compozitorilor Grigore Panţiru şi Nicolae Lungu.

Încă de la debutul cursurilor „micului conservator", părintele Emilian împreună cu soborul s-au străduit să ofere condiţii propice pentru învăţare: o sală corespunzătoare dotată cu o tablă cu portative şi o... pianină bine acordată. În mănăstire erau deschise astfel două fronturi de lucru care se îmbinau armonios: cel al ridicării bisericii cu hramul „Sfântul Mucenic Emilian de Durostorum" şi cel la care trudea Părintele Profesor Florin Bucescu pentru construirea edificiului muzical-religios. Acesta, fiind adeptul lucrului bine făcut, ca pentru Dumnezeu, nu-şi îngăduia pogorăminte la exigenţa în predare. De la o lună la alta progresele erau evidente şi stropi de muzică cerească picurau în timpul slujbelor, înălţând duhovniceşte inimile credincioşilor.

Cei doi ani de studiu au trecut şi iată, se apropia sfinţirea bisericii cu hramul unui mucenic străromân. Cu acest prilej Părintele Profesor a găsit de cuviinţă să împodobească noua biserică cu un „veşmânt muzical" deosebit,



Scanned with OKEN Scanner

compunând o *Liturghie psaltică în glasul III*. Ulterior, regretatul compozitor Vasile Spătărelu a prelucrat cântările acestei *Liturghii* la două şi trei voci egale, astfel încât, în anul 2002, la resfinţirea bisericuţei cu hramul „Sfântul Nicolae" din cadrul mănăstirii Ciolpani, maicile au avut bucuria de a o cânta şi în această formă, sub atenta îndrumare a Părintelui Profesor.

În decursul anilor, Părintele Profesor Bucescu a sosit la mănăstire şi cu alte daruri pline de bună mireasmă duhovnicească, făcându-i pe cei ce s-au îndulcit de ele să trăiască „clipe taborice"... Astfel, de sub pana măiastră a părintelui, a ieşit partitura muzicală a slujbei Sfântului Mucenic Emilian de Durostorum, pe un text alcătuit de Preasfinţitul Ioachim Băcăuanul, Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Romanului şi Bacăului şi care a fost aprobat în şedinta Sfântului Sinod din 1 noiembrie 2004.

Nu vom trece cu vederea nici prezenţa, de acum intrată în tradiţie, a Părintelui Profesor Florin Bucescu, împreună cu familia, la hramul mănăstirii din data de 18 iulie, ziua de prăznuire a Sfântului Emilian. La fiecare solicitare din partea soborului, Părintele Profesor a răspuns cu promptitudine de fiecare dată, propunând noi partituri sau venind cu sfaturi pertinente pentru cele deja intrate în repertoriu.

Încă din anul 1995 Părintele Profesor le-a impulsionat pe maici să participe cu lucrări muzicale la concertele din cadrul Congreselor de Bizantinologie de la Iaşi.

Cuvintele sunt slabe şi neputincioase pentru a ne exprima pe deplin aleasa preţuire pe care o datorăm Părintelui Profesor. La ceas aniversar se cuvine a-i mulţumi pentru tot sprijinul acordat în îndelunga noastră colaborare, rugându-l să primească florile recunoştinţei noastre, oferite cu mult respect şi consideraţie. La împlinirea vârstei de 75 de ani, ne alăturăm tuturor celor care îl sărbătoresc, rugându-L pe Bunul Dumnezeu să-i dăruiască sănătate, lungime de



Scanned with OKEN Scanner

zile, putere de muncă pentru a lucra încă mult timp în via Domnului spre bucuria celor ce iubesc muzica din cultul ortodox.

Fie ca Cel Atoateştiutor să îl numere în cartea vieții ca binefăcător şi ctitor al muzicii psaltice şi corale în lăcaşul sfânt de la Ciolpani!

*La mulţi şi binecuvântaţi ani, distinsului nostru Părinte şi Profesor!*

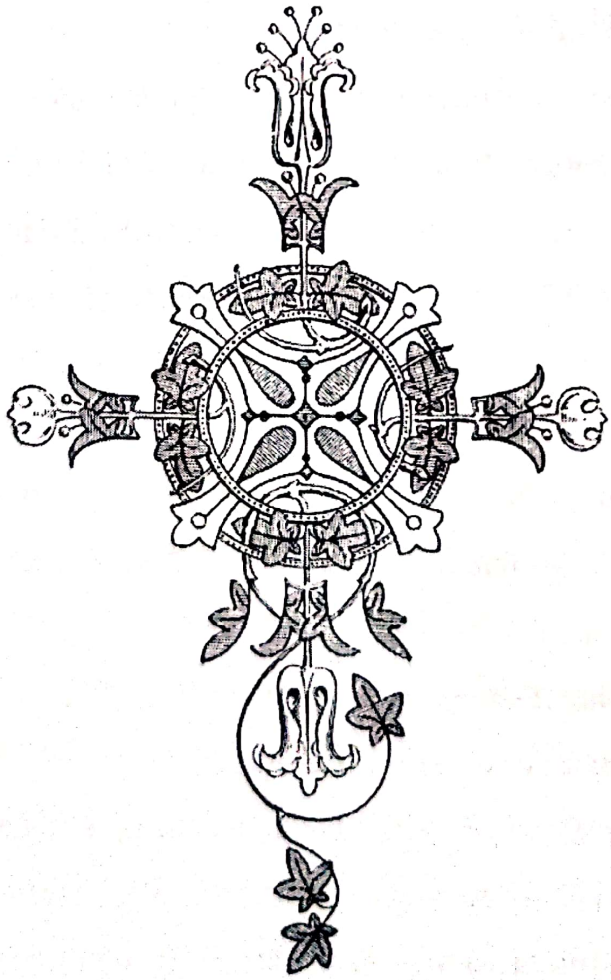

Scanned with OKEN Scanner

# PĂRINTELE PROFESOR DOCTOR FLORIN BUCESCU

**Arhim. *Clement HARALAM***

Părintele Florin Bucescu, fiu de preot bucovinean, are acum o dublă bucurie: cea a împlinirii vârstei de 75 de ani şi cea a împlinirii idealurilor din tinerețea Sfinției Sale.

Activitatea de profesor la Universitatea de Arte „George Enescu" îmi este mai puțin cunoscută, dar am simțit contribuția Sfinției Sale ca profesor de muzică, mai ales psaltică, la Seminarul „Sf. Vasile" din Iaşi. Aici s-a întrecut şi pe sine şi pe alții. Orele suplimentare făcute cu elevii dornici să cânte şi să laude pe Dumnezeu i-au adus părintelui Florin Bucescu, nu peste multă vreme, bucurii nespuse. Concertele anuale de colinde şi cele organizate la *Trei Ierarhi* sau la Mitropolie în cadrul Simpozioanelor Centrului de Studii Bizantine din Iaşi constituiau împliniri şi încununări ale muncii pe care a depus-o cu dragoste şi cu abnegație spre formarea muzicală a celor care l-au ascultat şi i-au urmat sfaturile şi îndemnurile.

Acum aud că părintele Florin ar dori să stea liniştit, să se bucure „de vârsta bătrânețiî", care, după Sfânta Scriptură, „nu se numără cu numărul anilor, ci este viață neîntinată" (*Înțelepciunea lui Solomon*). De aceea eu îi doresc şi o altă împlinire: să trăiască o sută de ani şi cu drept de prelungire...!

*La mulți şi binecuvântați ani, părinte profesor Florin Bucescu!*



Scanned with OKEN Scanner

# PARADOXUL BUCURIEI

**Preot *Ioan Valentin ISTRATI***

De obicei evit să scriu în volume omagiale. Îmi amintesc de cartea *Omagiu* dedicată lui Ceauşescu, care se vindea cu bani mulți pe sub mână, în care priveam cu ochii larg deschişi frumusețile cabanelor patriei, închinate celui mai egal decât ceilalți, simbolului comunismului românesc. De atunci, de pe vremea aceea, am o repulsie latentă dar rezistentă la orice vaccin, față de encomioane. Pe vremea aceea, eram chemat la Daciada în timpul Sfintei şi Dumnezeieştii Liturghii (n-am fost niciodată!), eram mustrat de un secretar cu propaganda, care apoi a devenit senator credincios, cum de am tupeul să cred în Dumnezeu (eram într-a V-a). Aşa că – precum mai toți cei ce au supraviețuit ciumei roşii – am frică de lăudători, resping din start „lătrăii" (vorba unui mare duhovnic de la Neamț), am repulsie față de osanale închinate oamenilor şi nu lui Dumnezeu.

Dar atunci când nu e vorba de o simplă formalitate de accentuare a vanității, când sunt chemat să îmi aduc umila-mi mărturie despre o persoană, o fac bucuros. Aşa că voi scrie – cu inima strânsă – despre Părintele Florin Bucescu. Pentru că nu poți surprinde o persoană – infinită în expresii şi unică în univers – în câteva cuvinte. E ca şi cum ai dori să le prezinți în cuvinte Everestul unui grup de nevăzători. Oricât de poet ai fi, nu poți exprima inexprimabilul. Trebuie să-l vezi.

Părintele Florin e un paradox viu: Masiv, dar delicat în gesturi, impetuos ca un torent, dar subțire la minte ca un izvor de munte, venerabil în gesturi, dar smerit în gândire, creator de multe generații de muzicieni şi teologi, dar entuziasmat ca un copil pe un cal de lemn. Are o cultură generală uriaşă, dar nu face caz niciodată de ea. Are o experiență prodigioasă, dar întreabă atent



Scanned with OKEN Scanner

pe cei din jur. E muzicianul preoților și preotul muzicienilor. Face artă și educație academică de înaltă ținută, dar zăbovește în sfătuire cu vreo credincioasă octogenară timp de o oră. Vulcanic și copilăros, mereu cu un zâmbet și cu un sfat pozitiv, cu un simț enorm al umorului, dar trist în ființa lui adâncă, plutitoare pe apele Duhului, convivial în mod natural, dar înlăcrimat asupra Sfântului Disc la Proscomidie, pomenind pe cei adormiți întru nădejdea Învierii.

Îți trebuie ani buni până îl cunoști. Îndărătul unei firi puternice, zace o inimă mare. Obstinația cu care pune la îndoială prejudecățile majorității, încăpățânarea cu care refuză valorile de masă, profunzimea cu care privește istoria trecută și cea viitoare, memoria prodigioasă din care scoate apoftegme sau amintiri din perioada opresiunii comuniste, toate acestea au ceva unic și firesc care dovedesc o fire creativă, mereu stăruitoare asupra ființei, selectivă cu valorile, critică în contexte, senină în privire, dar iubitoare de adevăr și de libertate.

Suferința de a fi fiu de preot oprimat de comuniști i s-a așternut pe chip. Vocația lui sacerdotală, silită să rămână în interioritatea ființei sale timp de zeci de ani, i-a făurit un univers interior fascinant. Trăiește într-ale lui, ar spune poporul. E insensibil la vanități, ironic cu arivistii, neinteresat de prefixe care umflă sinele, obosit de inutilitatea lumii. Punctualitatea, politețurile false, respectul clamat din vârful buzelor, seriozitatea acerbă care ține loc de valoare, încruntarea pe post de profunzime, toate acestea îi repugnă, deși vede lumea în contextul ei providențial.

Înțelegător cu neputințele omenești, are însă o repulsie vădită pentru fastul lipsit de sens. Respinge din start campionii tipicului respectat cu sfințenie, atunci când sfințenia lipsește, ridiculizează suveran pe grămăticii valorici, anulează dintr-o frază pe epigoni, carieriști și arivisti. Iubește mai mult vindecarea decât canonul, înțelege neputința, îl doare neființa păcatului



Scanned with OKEN Scanner

multora. Profesor de multe zeci de ani, şi-a transformat viaţa într-o şcoală pentru sine şi pentru ceilalţi, iar mintea într-o cancelarie de idei, plină de intuiţii nebănuite şi de asocieri fascinante.

E limpede şi luminos pe dinăuntru. Bucuria lui are ceva molipsitor, smerenia lui e o lecţie necontenită de profesare cu pasiune a valorii ca slujire a Stăpânului valorilor. Cunoaşte pe de rost numele tuturor credincioşilor din parohie, dar întreabă copilăros ce ecfonis urmează. Are zeci de studii şi cărţi de muzicologie, dar ţine isonul la *Iubite-voi Doamne*. Smerenia lui nu are nimic ostentativ, izvorăşte firesc din iubire de oameni şi se adapă cu frumuseţe, devine înţelegere a vremelniciei şi suferinţei.

Dacă însă vrei să-l cunoşti în adâncul firii sale, care cheamă Adâncul iubirii dumnezeieşti, trebuie să-l vezi slujind la Liturghie. Atunci impetuozitatea dispare, devine atent şi sfios, vorbeşte într-adevăr cu Dumnezeu, nu cu credincioşii, atunci când slujeşte. Preocupat de sensurile liturgice ale creaţiei, pierdut într-o idee minunată, fredonând vreun fragment de-al lui Macarie Ieromonahul. Atunci când însă ridică mâinile către Părintele ceresc la epicleză, cu ochi închişi, ca un copil în faţa tatălui lui, Părintele Florin devine ceea ce este: preot al lui Dumnezeu, slujitor al oamenilor, manuscris viu de muzică a creaţiei, căutător de valori şi rugător pentru oameni în faţa Tronului ceresc.

*La mulţi ani, magistre!*



Scanned with OKEN Scanner

# GÂNDURI DIN SUFLET LA CEAS ANIVERSAR

**Preot *Alexandrel BARNEA***

Personalitatea părintelui profesor Florin Bucescu este greu de evocat în cuvinte, căci cuvintele sunt sărace pentru a exprima aşa cum se cuvine munca depusă de-a lungul anilor atât ca profesor, cât şi ca preot şi muzician, dragostea sa pentru artă şi pentru frumos. Cu toate acestea vom încerca să creionăm în cuvinte cântărite un portret al părintelui Florin, care şi-a închinat viaţa slujirii lui Dumnezeu şi artei.

Îl consider pe părintele Florin Bucescu un model pentru noi toţi, un model de trăire şi de dăruire. Cred că nu ne-ar ajunge toţi aceşti 75 de ani ai Sfinţiei Sale să învăţăm de la el ce înseamnă a fi dedicat profesiei. Mai întâi muncii de dascăl, care este mai mult decât o meserie, aşa cum am aflat tot de la părintele Florin. A fi dascăl înseamnă a trăi bucuria împărtăşirii de cunoştinţe şi, totodată, bucuria dezvoltării ucenicului care pătrunde în tainele ştiinţei. Dovadă că părintele s-a ghidat după acest principiu în toată cariera sa stau zecile, sutele de studenţi şi elevi care i-au trecut prin mâini şi care i-au devenit ucenici. Mai ales atunci când vine vorba de psaltichia românească, a cărei flacără părintele Florin a purtat-o nestinsă în sufletul său şi a dăruit-o şi celor pe care i-a îndrumat. Dacă muzica psaltică în ţară şi mai ales în Iaşi continuă să fie iubită şi apreciată, este şi meritul părintelui, că a ştiut să insufle ucenicilor săi dragostea pentru muzica bisericească de tradiţie bizantină aşa cum am moştenit-o de la moşii şi strămoşii noştri.

Neobosit slujitor al altarului, părintele Florin Bucescu m-a impresionat mereu prin seriozitatea cu care oficiază serviciile liturgice. Atent la detalii şi meticulos, părintele profesor a pus mereu pe primul loc relaţia sa personală cu Dumnezeu şi şi-a îndeplinit exemplar îndatoririle sale de cleric, purtător al harului lui Dumnezeu.



Scanned with OKEN Scanner

Întotdeauna când aud numele părintelui Florin sau când mă gândesc la Sfinţia Sa mi-l imaginez în chilia sa, înconjurat de cărţi, căutând să descopere noi căi spre a ajunge la mintea şi sufletul oamenilor. În camera cu cărţi a părintelui Florin se menţine mereu o atmosferă familiară, căci părintele te face să te simţi creaţie a lui Dumnezeu, un nume scris în Cartea Vieţii.

Am admirat la sfinţia sa simţul umorului sănătos, moştenit de la străbuni, care ascunde şi înţelepciune şi experienţă de viaţă şi bunătate. Este o calitate mai rar întâlnită astăzi! O poţi găsi, poate, mai ales la bătrânii satelor noastre, de la care Sfinţia Sa a cules *folclorul – înţelepciunea poporului.* Acest simţ al umorului ar trebui să-l deprindem cu toţii de la părintele pentru că ne-ar ajuta să trecem mai uşor peste momentele mai puţin plăcute ale acestei vieţi.

75 de ani este o vârstă frumoasă, deşi ne vedem nevoiţi să recunoaştem că părintele Florin pare mai tânăr pentru că spiritul său este tânăr. Este o vârstă frumoasă pentru că părintele a ştiut să îmbătrânească frumos, culegând în toţi aceşti ani rodul muncii sale, continuând să-şi facă noi şi noi ucenici, slujind în continuare cu devotament pe altarul lui Dumnezeu, al ştiinţei şi al catedrei.

Părintele Florin persistă în inima şi în gândul meu, iar acum, în acest moment aniversar nu pot decât să îl rog pe Dumnezeu să îi dăruiască ani buni cu sănătate pentru a-l mai avea în preajmă încă mult timp de acum înainte, să avem un sfătuitor şi un îndrumător alături de noi.

*La mulţi şi fericiţi ani, Părinte Profesor !*



Scanned with OKEN Scanner

# PROFESORUL MEREU TÂNĂR

**Preot *Bogdan RACU***

Rândurile de față nu-şi propun să-l prezinte pe părintele Florin Bucescu, ci modul cum a fost receptată lucrarea sa, modul lui de a fi şi de a se „cuibări" în viața mea sufletească. Îl cunosc pe părintele de 16 ani, din anul 1995, când l-am întâlnit la examenul de admitere la seminar. Asculta la proba de muzică bisericească şi țin minte că, spre sfârşitul examinării m-a pus să vorbesc într-un grai ciudat din care nu am înțeles nimic, doar că prin muzicalitate se aseamănă cu gama Do major. „Vom învăța acest grai împreună", m-a încurajat părintele, râzând cu tâlc la gândul că surprinderea viitorilor seminarişti va fi şi mai mare atunci când vor vedea cum se notează grafic acele sunete care mie mi se păreau atunci cu anevoie de rostit: *Ni, Pa, Vu, Ga, Di, Ke, Zo, Ni*. Şi surâsul acela de la examen s-a amplificat încă din prima săptămână de muzică psaltică, când fără a face temeinic cunoştință cu acel limbaj ciudat a trebuit să-l rostim şi invers, cântând gama în coborâre. Nu mai vorbeam între noi firesc, ci chiar şi în drumul spre casă, după zile în care aveam atâtea să ne spunem, impresii despre lumea nouă pe care abia începeam să o cunoaştem, noi tot în limba aceasta vorbeam, rostind gama înainte şi înapoi, cântând-o apoi şi pe sărite. Şi am vorbit-o aşa în limbajul acesta al ei ciudat până când a devenit grai bisericesc şi s-a transformat în cântare către Dumnezeu.

Părintele Bucescu era diacon atunci când l-am cunoscut în anul I de seminar. Noi, prima promoție a seminarului „Sf. Vasile cel Mare" din Iaşi i-am cântat „Vrednic este!" la hirotonia întru preot. Poate că noi seminariştii am strigat cel mai tare, dar acum când mă gândesc la cât de plină era catedrala din Iaşi la acea slujbă, sunt sigur că şi alți elevi de la Liceul Negruzzi din Iaşi, unde a fost profesor, şi studenți de la Universitatea de Arte George Enescu din Iaşi,



Scanned with OKEN Scanner

unde activa în cadrul Facultății de Compoziție, Muzicologie, Pedagogie muzicală şi Teatru, ni s-au alăturat. Dar practica primelor zile de preoție a făcut-o cu noi în dealul Copoului, la bisericuța cu hramul „Sfinților Trei Ierarhi" din curtea Liceului Pedagogic, acolo unde şi noi făceam practica de dăscălie cu sfinția sa.

Părintele Florin Bucescu mi-a fost profesor în cei cinci ani de seminar pe care i-am urmat în cadrul nou reînființatului Seminar din Iaşi, între anii 1995-2000. A fost de fapt singurul profesor pe care l-am avut din primul şi până în ultimul an, într-o perioadă de formare a corpului profesoral şi de organizare a instituției. Perioada profesoratului părintelui în viața mea nu s-a oprit la absolvirea seminarului, pentru că el a fost mai mult decât prevede cadrul instituțional pentru un profesor, iar orele de psaltichie pe care le-am făcut împreună au depăşit cu mult cadrul şcolii.

Aveam în programă prevăzute mai multe ore de muzică pe săptămână şi nu țin minte ca părintele să fi lipsit vreodată. Adeseori rămâneam după-amiaza la repetiție, mai ales atunci când aveam de pregătit o înregistrare sau când urma să cântăm undeva. Ceea ce învățam la ore puneam apoi în practică la strana capelei de la şcoală, iar mai apoi la bisericile „Sf. Nicolae – Copou" şi mai cu seamă la Talpalari, acolo unde părintele slujea. Duminica dimineața, începând cu ora 06.00 sau chiar mai devreme, ne adunam toată clasa la biserică pentru a repeta utrenia glasului de rând. După două ore de pregătire urma ascultarea, odată cu începerea slujbei, când adeseori părintele ieşea din altar pentru a cânta cu noi la strană, sau ne privea mustrător de după dveră atunci când greşeam sau ne încurcam.

Fie că era vorba de ora de curs, de cea de pregătire de la şcoală sau biserică, ori de orele când repetam utrenia zilei, părintele, deşi nu se abătea de la carte nu preda din ea, ci era deasupra ei, predând din viață şi pentru viață, nu pentru examene. Lecțiile de muzică erau lecții de viață. De aceea cu toții eram nelipsiți de la ele, nu doar cei mai buni la psaltichie. Părintele îşi amintea cum



Scanned with OKEN Scanner

la rândul său, la strana bisericii unde slujea ca preot tatăl său, a învățat muzica bisericească de la un dascăl cu o bună pregătire și trăire, insistând asupra importanței stranei bisericești în viața unei parohii și în trăirea duhovnicească a credincioșilor. Își amintea și de anii pe care i-a petrecut în seminar, de greutățile și de bucuriile pe care le trăise atunci, încurajându-ne și pe noi să trecem peste toate greutățile vârstei, fără a uita să ne bucurăm de frumusețile ei. Ne-a făcut părtaș cunoștințelor lui, experienței bogate pe care o avea, vieții sale. De aceea ceea ce ne-a învățat părintele nu s-a rezumat doar la sala de curs sau la strana bisericească, ci a trecut în viață.

Însă orele nu au însemnat doar acumulare de cunoștințe, teoretice și practice, ci și acumulare de energie. Cântarea bisericească este una dinamică, ce exprimă bucurie, tinerețe, înviere. Și la fel este și cel care ne inițiia în tainele acestui dialog al omului cu Dumnezeu. De multe ori părintele ne spunea că el e cel care învață de la noi, care beneficiază de energia noastră, întinerește din tinerețea noastră. Își retrăia copilăria și tinerețea alături de noi.

Părintele Florin Bucescu este profesorul care stăpânește metoda, nefiind el stăpânit de metodă. „Știu tot ce gândiți!" ne spunea el și noi zâmbeam căutând să punem în mintea noastră gânduri năzdrăvane pentru a vedea dacă părintele le descoperă. Astăzi, cu o minimă experiență la catedră, îmi dau mai bine seama de ceea ce ne spunea părintele în seminar. Îmbina severitatea cu bunătatea, studiul intens cu relaxarea unei glume, astfel încât era iubit și de colegii mei care nu au primit „talantul muzical". L-am privit ca pe unul de-al nostru care a fost totdeauna de partea noastră, nu ca și când ceilalți profesori ne-ar fi fost potrivnici, ci ca unul care știa cel mai bine să ne arate că ține mai mult la noi chiar decât la el. Și nu o făcea aceasta ostentativ sau pentru vreo laudă, ci în mod natural și cu o discreție evanghelică. Nu a vrut să fie iubit de către elevi pentru vreun populism ce-i era străin, ci ne-a iubit el și noi am simțit asta. Mulți colegi l-au avut duhovnic, tocmai pentru că i-au simțit disponibilitatea de a împărtăși din toate cele cu belșug acumulate cu bunătatea



Scanned with OKEN Scanner

lui Dumnezeu.

A fost profesorul curajos care a oferit deplină încredere elevilor săi. După doar două luni de studiu al muzicii împreună am susținut primul nostru concert, în iarna anului 1995, la Casa de Cultură a Studenților, în prezența unui public numeros și elevat. Curajul părintelui ne-a atras și pe noi după el, iar încrederea ce ne-a acordat-o, tratându-ne ca parteneri egali de dialog, ne-a dezvoltat încrederea realistă în noi înșine.

Bun specialist, părintele Florin Bucescu ne-a pus în legătură cu oameni și evenimente de prestigiu. Am mers împreună la festivalul de muzică de la Fundul Moldovei, județul Suceava, am participat la audițiile muzicale pe care le ținea la Palatul Culturii, la mai multe ediții ale Festivalului de Muzică Bizantină din Iași etc.

Nu ne-a învățat doar muzica bisericească, ci ne-a învățat despre trăirea bisericească care face pe om să cânte într-u mărturisirea inimii. Cântarea este un mod de a fi, nu de a ne afirma, ci de a ne descoperi pe noi înșine. Părintele a încurajat colegialitatea și spiritul de echipă. Îmi amintesc cum, după ce am obținut premiul I la Olimpiada națională de Religie, disciplina Istoria Bisericii Ortodoxe Române, atunci când m-a felicitat, părintele nu mi-a vorbit mie, ci clasei, despre un rezultat care nu este doar o realizare personală, ci care aparține întregii școli.

Acum, când împliniți 75 de ani, vă doresc, părinte profesor, ani mulți și cu sănătate pentru ca să puteți pregăti și varianta scrisă a cursurilor pentru școală și pentru viață, pe care ni le-ați predat nouă și atâtor generații.



Scanned with OKEN Scanner

# UN MUZICIAN BUCOVINEAN LA IAŞI

*Nicolae ŞOREA*

În dulcea Bucovina, în fostul judeţ Storojineţ, în casa părintelui Casian şi a prezbiterei Eufrosina, a văzut lumina zilei Florin Bucescu, la 18 mai 1936, în satul Broscăuţii Noi, din apropierea râului Hliniţa. În casa vrednicului preot Casian, cu o pregătire recunoscută la Facultatea de Teologie a Universităţii din Cernăuţi, Florin a găsit pe fratele său, Dragoş, iar mai târziu familia s-a întregit cu mezina, Lăcrămioara. Datorită vredniciei parintelui Casian Bucescu a primit aprobarea de transfer în 1939 în comuna Grăniceşti, una dintre aşezările bogate ale Bucovinei, unde a devenit preot paroh, iar prezbitera Eufrosina Bucescu, învăţătoarea şcolii din sat unde au făcut şcoala primară şi copii lor.

Severitatea părintelui paroh Casian Bucescu la biserică, şcoală sau acasă era compensată de blândeţea şi bunătatea pezbiterei, fie ca învăţătoare, fie ca mamă. Copiii satului erau ca şi fraţii lor, cu ei învăţau, cu ei lucrau, cu ei făceau toate năzdrăvăniile povestite acum cu farmec în special de vecinii preotului, între care viitorul profesor de fizică, Neculai Chiţan.

Florin, copilul vesel cu reale aptitudini muzicale, prindea din zbor cântecele, urăturile, strigăturile mai bune şi mai rele şi bocetele din sat şi le reproducea exact când nu te aşteptai, spun colegii săi. După şcoala primară din Grăniceşti, Florin a intrat prin examen serios la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi“ din Rădăuţi, şcoală de prestigiu, dar şi cu faimă cazonă de factură nemţească, unde de câştigat aveau numai elevii care plecau spre universităţi cu o pregătire foarte bună, deşi încartiruirea era mai greu de suportat.

Pe toata durata şcolii de la Rădăuţi, atât el, cât şi fratele său, Dragoş, au locuit numai la internatul liceului, alături de toţi fii plugarilor din zonă, cu care erau buni prieteni, fiind omenoşi, respectuoşi şi învăţau bine, purtând şi costume naţionale, ca şi colegii lor.



Scanned with OKEN Scanner

La liceul din Rădăuţi, atunci au avut parte de foştii profesori de la Colegiul Naţional „Aron Pumnul" din Cernăuţi sau de fostele cadre didactice tinere de la Universitatea din Cernăuţi, precum prof. Pantelemon Socaciu, fost preşedinte al Societăţii Academice „Arboroasa", prof. Traian Galan, fost asistent universitar, profesorul romancier Vasile Ţigănescu, prof. Aristide Hodovanschi la muzică, prof. Valerian Toronţiu şi alte distinse personalităţi.

Părintele Casian Bucescu, un teolog deosebit, a început să zidească biserică nouă din cărămidă, mare cât o catedrală, în centrul comunei Grăniceşti, dar nu a fost lăsat să-şi termine ctitoria începută şi în anul 1949 a fost mutat în comuna Grămeşti - Siret, iar soţia sa a fost pedepsită, fiind mutată ca învăţătoare tocmai la Remezău (com.Vicovu de Jos) care se afla la cca. 50 de km de Grameşti.

După susţinerea bacalaureatului, Florin Bucescu, la îndemnul tatălui său, a plecat la Seminarul Mănăstirii Neamţ şi în lunile iunie, iulie şi august 1953 a susţinut examenele de diferenţă obţinând şi diploma de absolvent al acestei şcoli teologice, iar toamna a reuşit cu succes la examenul de admitere la Institutul Teologic Universitar din Bucureşti, pe care l-a absolvit cu rezultate foarte bune, între premianţi.

A avut profesori teologi străluciţi, ca: Rectorul episcop prof. Teoctist, fost Patriarh al României, prof. pr.dr. Dumitru Stăniloaie, prof. pr. dr. Ioan Gh. Coman, prof. dr. T.M. Popescu, prof. pr. Vladimir Prelipcean, prof. pr. dr. Liviu Stan, dirijorul şi compozitorul Nicolae Lungu ş.a.

Dintre colegii săi, unii reprezintă nume de referinţă în biserica, cultura şi arta românească: I.P.S. Pimen, Arhiepicop al Sucevei şi Rădăuţiului, I.P.S. Timotei, Episcop al Aradului, P.S. Gherasim Cucoşel al Rădăuţilor.

După absolvirea Institutului Teologic, s-a înscris la cursurile de masterat, pe care le-a urmat până în 1959, când a fost eliminat din motive politice împreună cu alţi colegi. În luna iulie 1958, preotul Casian Bucescu a fost arestat şi condamnat politic de către Tribunalul Militar Iaşi la 7 ani



Scanned with OKEN Scanner

închisoare şi 8 ani interdicţie, condamnare redusă de Tribunalul Suprem, la 5 ani de închisoare şi mai puţini ani de interdicţie.

Preotul Casian Bucescu a stat 5 ani în închisorile comuniste (1958 – 1963) datorita laşităţii unor oameni, intransigenţei regimului comunist ateu şi curajului său de a înfrunta dictatura şi de a apăra credinţa şi biserica ortodoxă. Spunea cu durere, dar şi cu mândrie, că după ce a fost închis în anul 1958, şi-a „desăvârşit" studiile universitare la vestitele închisori de la Gherla, Aiud, Botoşani, Piteşti sau în lagărele de la Poarta Alba sau Ostrov.

În amintirea vrednicului părinte Casian Bucescu, scriitorul Constantin Hrehor, actualul paroh al Grăniceştilor i-a schiţat un portret în lucrarea *Muntele Mărturisitor,* dedicat rezistenţei anticomuniste din Bucovina şi i-a pictat portretul în biserica din Grăniceşti.

Dumnezeu a dat ca după ieşirea din închisoare să mai trăiască 23 de ani, din care 22 să-i dedice tot bisericii, la Sucevița, unde a fost paroh între 1964 – 1986.

Distinsul preot iconom stravofor, Casian Bucescu, a trecut la cele veşnice în anul 1986 şi se odihneşte în cimitirul din Sucevița, unde după 20 de ani (2006) s-a aşezat şi prezbitera Eufrosina, alături de soţul său.

Florin Bucescu a făcut doi ani şi jumătate de studii doctorale, însă, pentru că a participat în Bucureşti la recursul părintelui Stăniloae de la Tribunalul Suprem, a fost eliminat alături de alţi colegi şi trimişi la munca de jos. Aşa a ajuns direct pe şantier, din 15 ianuarie până în septembrie 1960, muncind ca necalificat la blocurile din Gara de Nord din Bucureşti, îmbrăcat în pufoaică şi cu căciula rusească.

Cu ajutorul colegul său de la şcoala din Grăniceşti, prof. Chiţan Nicolae care era atunci director şcolar la Iaslovăţ (judeţul Suceava), Florin s-a metamorfozat din „tânăr betonist" în profesor umanist, predând disciplinele umaniste la şcoala elementară.



Scanned with OKEN Scanner

La Iaslovăţ, a contribuit la revigorarea renumitei echipe de jocuri bărbăteşti „Trilişeşti", care mai târziu a fost echipa de bază a regiunii Suceava, cucerind importante trofee la manifestările artistice din ţară, inclusiv medalia de aur. Mulţi dintre şcolarii de atunci au plecat la studii universitare, devenind oameni de seamă, ingineri, profesori, ofiţeri şi muzicieni.

Manifestările artistice organizate atunci la Iaslovăţ, cu un autentic caracter folcloric, au prilejuit vizitarea comunei de către intelectuali din împrejurimi sau din ţară, între aceştia numărându-se şi poetul Dragoş Vicol din Volovăţ şi prof. Eugen Simion, cel care a devenit mai târziu Preşedintele Academiei Române.

Şi acum, după 50 ani, Florin Bucescu este dorit şi aşteptat la Iaslovăţ, iar el revine între săteni, slujind la biserica care este arhiplină atunci. În cadrul Fundaţiei „Speranţa" din Iaslovăţ a instituit şi un premiu special ce se atribuie anual celui mai talentat elev din comună.

A contribuit cu donaţii si obiecte de cult la biserica satului, încât I.P.S. Pimen, Arhiepiscopul Sucevei şi Rădăuţiului, cu ocazia resfinţirii bisericii „Sfântul Nicolae" din Iaslovăţ, a remarcat contribuţia generoasă a colegului său de facultate, un remarcabil fiu al Bucovinei.

După trei ani de învăţământ rural, cei doi colegi, prof. Chiţan Nicolae şi Florin Bucescu au plecat în capitala Moldovei, la Iaşi, primul ca asistent universitar de fizică la Institutul Agronomic, iar cel de al doilea a început a Conservatorul de Muzică „G. Enescu", pe care l-a urmat cu multe greutăţi din cauza sărăciei.

A terminat ca şef de promoţie studiile muzicale, iar în baza talentului său muzical şi a solidei pregătiri de specialitate, a fost repartizat în Iaşi la Liceul „Costache Negruzzi", unde a profesat 24 de ani ca profesor de muzică.

În aceasta perioadă, împreună cu distinsa sa soţie, Maria Bucescu, şi ea profesoară de muzică, au reuşit să inducă multor generaţii de elevi dragostea pentru cunoaşterea muzicii clasice, reuşind să umple cu tineri învăţăcei de la



Scanned with OKEN Scanner

cele două şcoli, sala de concerte a Filarmonicii ieşene, fapt pentru care astăzi mulţi dintre aceştia le mulţumesc, chiar dacă se află peste mări şi ţări.

După Revoluţie a devenit pentru scurt timp profesor de Muzică la Facultatea de Teologie din Iaşi, apoi la Şcoala Normală, iar din 1994 s-a titularizat, prin concurs, la Universitatea de Arte, la catedra de *Muzică religioasă, Folclor muzical şi Metodica predării muzicii.*

În 1990 a fost hirotonit diacon, iar în 1995, preot, de către Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, pe atunci Mitropolit al Moldovei şi Bucovinei, şi aşa şi-a împlinit cea dintâi chemare, după 33 de ani de la absolvirea Teologiei.

Studiile de doctorat le-a absolvit la Universitatea Naţională de Muzică din Bucureşti în perioada 1996-2002, sub îndrumarea prof. dr. Octavian Lazăr Cozma, cu o lucrare remarcabilă. Între alte tomuri, din lunga sa activitate trebuie amintită în special *Cântarea psaltică în manuscrisele moldoveneşti din sec. XIX. Ghidul manuscriselor psaltice - Moldova sec. XIX*, în două volume, Editura ARTES, premiată în 2009 de Uniunea Compozitorilor şi Muzicologilor din România.

Părintele profesor Florin Bucescu este membru fondator al Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei, înfiinţată de Ion H. Ciubotaru la Institutul de lingvistică „Al. Philippide" din Iaşi (1973-1992) şi a fost Cercetător ştiinţific cu statut de colaborator extern la Arhiva de Folclor a Moldovei şi Bucovinei

Din 1992 este membru al Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor din România.

A fondat împreună cu alţi colegi şi a condus Specializarea *Muzică religioasă* de la Facultatea de Compoziţie, Muzicologie, Pedagogie muzicală şi Teatru a Universităţii de Arte „George Enescu" din Iaşi în perioada 1992-2009. A ţinut conferinţe publice privind muzica şi spiritualitatea ortodoxă şi concerte-lecţii pe parcursul a trei decenii în cadrul cercului de educaţie muzicală „Prietenii muzicii" de la Palatul Culturii din Iaşi. Cu toate aceste multiple preocupări, nu a uitat însă de Bucovina, căci de acolo vine cu trup şi suflet,



Scanned with OKEN Scanner

acolo sunt moşii şi strămoşii săi, acolo îşi dorm somnul de veci scumpii săi părinţi, lângă ctitoria voievodală a Movileştilor, la Sucevița. Pe toți îi pomeneşte cu mare pioşenie, împreună cu sora sa, Lăcrămioara Bucescu din Rădăuți, eminentă profesoară de matematică.

La reîntâlnirea din 2006 a promoției fratelui său, Dragoş Bucescu, când a fost lansată şi cartea colegului său, Nicolae Şorea, sugestiv intitulată *Peste vremi... Istoria unei generaţii – Promoţia 1952*, părintele profesor Florin Bucescu a savarsit alături de protopopul de Rădăuți slujba de pomenire pentru neuitații lor dascăli şi a mai multor colegi trecuți la cele veşnice.

Foarte interesante sunt şi lucrările sale de folclor, în majoritate realizate în colaborare cu colegul său, Viorel Bîrleanu, în cadrul Arhivei de Folclor Moldovei şi Bucovinei, inițiată şi condusă de prof. dr. Ion H. Ciubotaru.

Tot în Bucovina, preot conf. dr. Florin Bucescu participă anual în juriul Festivalului-Concurs Național de Muzică Corală Religioasă Ortodoxă „Buna Vestire" de la Fundul Moldovei, județul Suceava, care a ajuns la a XXI-a ediție.

Recent, ca o încununare deosebită a activității părintelui conf. dr. Florin Bucescu în multiple domenii, în cadrul concertului *Lumina Crucii* susținut la Catedrala Mitropolitană din Iaşi în ajunul Floriilor (2011), Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei i-a oferit „Crucea Moldavă", cu prilejul împlinirii a 60 de ani de când slujeşte muzica bisericească. Înalt Preasfințitul Teofan i-a mulțumit părintelui Florin Bucescu pentru toată osteneala pe care a depus-o în calitate de profesor ce a format multe generații de elevi seminariști şi studenți, iar corul psaltic „Byzantion" al Universității de Arte „G. Enescu", care are în componență mulți dintre foştii săi elevi, i-a cântat cu emoție „Vrednic este".



Scanned with OKEN Scanner

# OMAGIU SOȚIEI ȘI MAMEI

*Omagiu Doamnei **Maria Bucescu***

***Rondo***

*„Gata lucrarea, băieți?"*

Am avut marea șansă în viață de a mă întâlni, pe la vreo douăzeci de ani cu Florin Bucescu, coleg de studii la Conservatorul ieșean, pentru el fiind cea de-a doua facultate, după Teologia Ortodoxă absolvită la București. Ulterior, în 1965, am descoperit întâmplător că împreună aveam vârsta – atunci ni se părea că-i foarte mult – de cincizeci de ani. Căci pe 18 mai 1965, Florin împlinea 29 ani, iar eu – 21. Am sărbătorit-o cu colegii, în parcul Teatrului Național, cu un parizer, două pâini negre și o ladă de bere. Mai târziu, tot absolut întâmplător, în timp ce mama făcea ordine în lada cu suluri de pânză țesută de ea, ladă în care avea și o legătură de documente, dintr-un act de naștere bisericesc am aflat că eu am fost botezat în evacuare, în timpul războiului, de singurul preot din acea zonă bucovineană, care oficia toate serviciile gratuit, foarte lăudat de mama și de oameni: e vorba de preotul Casian Bucescu, tatăl lui Florin.

Cred că este necesar să precizez că Florin a venit la Iași în cel de-al doilea an de studii. Primul an l-a făcut la „fără frecvență". Legile de atunci nu-i permiteau să fie student „la zi" pentru că era fecior de preot închis la Ostrov și Poarta Albă („cea de-a doua facultate", cum spunea părintele Casian).

Cunoscându-ne, neștiind nimic din aceste istorii, nici acum nu îmi pot explica apropierea noastră. El, mult mai documentat, mai matur și protector, m-a ajutat în cele cărturărești, în cele muzicale.

S-a căsătorit încă din studenție cu Maria, colegă de Conservator în an superior, fostă învățătoare, fiică de țărani moldoveni din Muncelul de pe lângă



Scanned with OKEN Scanner

Hanul Ancuței: fată robustă, obișnuită cu munca cinstită, cunoscând greutățile vieții și deosebit de realistă.

Mare noroc pentru Florin!

Mare noroc pentru activitatea de explorare a folclorului!

*Doamna Mia ne-a suportat mult. Ne-a suportat multe. Constant.*

Condițiile de viață ale tinerei familii nu erau deloc ușoare. Ajutor din partea părinților, atunci, nu prea avea cum să vină. Tatăl Miei era agricultor C.A.P., iar mama nu mai exista. Mama lui Florin, învățătoare, era dată afară din învățământ și își câștiga existența spălând pahare și debarasând mese la o cantină din Rădăuți. Iar tânăra nevastă, Mia, după absolvire, făcea naveta cu trenul la Tg. Frumos, ca profesoară de muzică. Condițiile de locuit erau deosebit de modeste: o cameră, undeva într-o căsuță din spatele Palatului Culturii (azi demolată), apoi o garsonieră (lux!!!) într-un bloc de pe lângă Gara Nicolina, după aceea, o căsuță mică-mică, undeva prin zona Ciric-Aroneanu, în „sufrageria" căreia încăpeau doar un dulăpaș și un pat, fără a fi loc și de masă, iar, între timp, familia se mărea substanțial (casa este distrusă de alunecările de teren de prin 1976) și, în fine, „palatul" actual de pe Sărărie 110. Casa aceasta era aproape în permanență un șantier în care se jucau copiii lor, iar noi, în mod imperturbabil, transcriam melodii, citeam, dezbăteam, iar *Doamna*, ne accepta. Permanent, senin, cu înțelegere bună. *Doamna Mia* a acceptat lungi plecări pe teren, în satele moldovene, bucovinene ori basarabene. Căderea lui Gorbaciov ne-a prins în Basarabia, căutând cântece pentru a dovedi cu ele originea română a basarabenilor. Iar întoarcerea în țară atunci a fost ca „un refugiu", o aventură!

*Florin*, fire comunicativă, incapabil să refuze pe cineva care îi solicită vreun ajutor cărturăresc-muzical, era și este permanent asaltat de foști elevi de la Seminar, de foști studenți, de profesori etc., pentru tot felul de probleme legate de școală, facultate, repertoriu, examene, doctorate etc. Adesea, plecând pe teren, în sate, ori, mai târziu, pe la mănăstiri, i se cam pierdea urma. Totuși,



Scanned with OKEN Scanner

*Doamna Mia* ştie întotdeauna unde este Florin şi oferă răspunsul cel mai avizat: *„Este plecat după... Doine"*. Şi este adevărat. A plecat (am plecat) multe, multe săptămâni, de-a lungul celor peste patruzeci de ani, în sate moldoveneşti, numai pe banii proprii: şi în Vrancea, la familia Dudu, la Gîrbaciu ori la Caba, şi în Bucovina la Aglaia Băimăcean, la Ecaterina Irimia, la Eufrosina Şorodoc, la Huzurica, la Mucea, la moş Ilie Mihăilă, şi la Gulea, la moş Baicu şi la moş Halângă, şi la Tătăruşi la Boca Dumitru, la Dogaru, ori la Fănică Anița. A fost după *Doine* şi le-a aflat. A cules, a transcris şi a studiat doine cum nimeni nu a făcut-o: *Bătrâneasca* rădăuțeană, doine din familia *Mândră floare-i norocu*, de pe Valea Şomuzului, doine instrumentale. A cules şi cântece, şi colinde, şi jocuri, şi de toate.

În acest timp, *Doamna Mia, soția şi mama*, creştea copiii, îşi desfăşura cu responsabilitate şi la cel mai înalt nivel meseria de profesor, gospodărea casa. Ba, mai mult, a acceptat ca noi să pierdem zile şi nopți de muncă pentru transcrierea a mii de piese muzical-folclorice, inclusiv bocete, în puterea nopții (e o senzație cumplită). A mai acceptat ca ea, personal, să copieze melodiile de pe caietele de lucru pe fonogramele pentru A.F.M.B. (Arhiva de Folclor a Moldovei şi Bucovinei). Adesea ne schimbam domiciliul: fie Florin se muta la mine acasă, zile, ori zile şi nopți, fie eu mă mutam la Florin şi Mia, zile, ori zile şi nopți. Nu am surprins vreodată pe fața *Doamnei* nicio umbră de supărare, nicio atitudine în care să se citească lehamitea, enervarea, saturația sau oboseala. Din partea *Doamnei Mia*, senin, cu zâmbet înțelegător, auzeam doar refrenul:

*„E gata lucrarea, băieți?"*

Şi, în acest timp, copiii Miei şi ai lui Florin creşteau, şi creşteau frumos. I-am văzut, i-am urmărit pe rând: micuți-micuți, jucăuşi, cu bun simț, cu umor de calitate. I-am fotografiat. Erau deosebit de fotogenici, de frumoşi. Îi văd şi acum mari. Dar numai doi dintre ei, căci cel mijlociu, Ionuț a plecat dintre noi. Îmi era tare drag. Dumnezeu să-l ierte!



Scanned with OKEN Scanner

Zamfira, mezina, absolventă a Facultăţii de Fizică, acum îl urmează pe Florin, fiind proaspăt doctor în muzică, lector la Universitățea de Arte din Iaşi. Ea are trei flăcăi frumoşi. Dominic este profesor de matematică şi cochetează cu muzica.

Iar *Doamna Mia* are grijă de toţi. Şi de copii, şi de nepoţi, şi de Florin. Dinamică, echilibrată, organizată, puternică şi cu atenţia distributivă bine coordonată.

Au reşit să-şi cumpere o maşină. O Dacie. Doamna Mia a învăţat şi şoferia. Nu i-a fost uşor, dar nu s-a dat bătută. Şi aici, Florin a avut mare noroc. Cea care l-a dus pe la multe mănăstiri a fost Doamana Mia. Dar nu l-a lăsat acolo. Florin a amânat temporar munca cu „Doinele" şi s-a aplecat asupra manuscriselor bisericeşti vechi. Rezultatele căutărilor, puse în câteva cărţi, au atras atenţia, fiind răsplătite cu premii importante: Premiul Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor din Române pentru Bizantinologie (2009), *Crucea Moldavă* primită de la I.P.S Teofan, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei; *Diploma de vrednicie* de la Prea Fericitul Patriarh Daniel, când se afla în scaunul de Mitropolit din Iaşi ş.a.

*Doamna Mia* l-a ajutat. A fost şi este lângă el în toate: în viaţa de zi cu zi, în munca lui cu manuscrisele, în cea folclorică, în activitatea didactică şi bisericească. Permanent, cu seninătate, cu înţelegere superioară dar fără trufie, cu demnitate şi protector. Pentru ea nu are importanţă dacă spaţiul în care se lucrează este inimaginabil de mic - mă gândesc la cămăruţa de la demisolul unei case parohiale din zona centrală a Iaşului, ori la alte spaţii de locuit prin care au mai trecut. Nici dacă nu au avut asigurate condiţii de viaţă deosebite, generoase. Pentru ei, pentru *Soţia şi Mama Mia*, este suficient faptul că, dacă oamenii sunt buni, se găseşte loc pentru toţi: şi pentru dânşii, şi pentru copiii şi nepoţii lor, şi pentru musafiri, şi pentru mii de cărţi, şi pentru studiu. Deci este pace. Iar *Doamna Mia* este peste toate: mereu tânără, puternică, înţeleaptă, demnă, bine organizată, calculată şi generoasă.



Scanned with OKEN Scanner

*Doamna Mia* ne-a suportat mult. Ne-a suportat multe. *Doamnă*, vă mulțumesc!

*„Gata lucrarea, băieți?"*

La mulți ani, Mia!

La mulți ani, copii și nepoți!

La mulți ani, Florine!

De ziua noastră,

18 mai 2011,

la împlinirea a o sută patruzeci și doi de ani,

*Viorel Bârleanu*

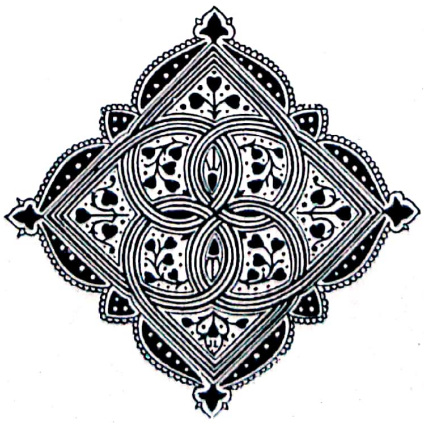



Scanned with OKEN Scanner

# *REPERE*

# *BIOBIBLIOGRAFICE*

Scanned with OKEN Scanner

# CURRICULUM VITAE

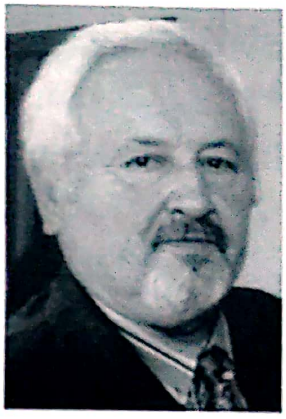

**BUCESCU FLORIN,** doctor în muzică, etnomuzicolog, bizantinolog, preot, paleograf, conferenţiar universitar la Universitatea de Arte „George Enescu" Iaşi

**Data şi locul naşterii:** 18 mai 1936, Broscăuţii Noi, fostul judeţ Storojineţ din Bucovina de Nord răpită (azi în Ucraina). Fiu al preotului ortodox *Casian* şi al presviterei *Eufrosina*, care au avut încă doi copii: *Dragoş* – preot ortodox, absolvent al Institutului Teologic Universitar Bucureşti şi *Lacrimioara* – profesor de matematică în oraşul Rădăuţi. Preotul Casian, deţinut politic (1958 - 1963), iar din 1965 paroh în com. Sucevița până în anul morţii 1986, iar Eufrosina – învăţătoare în sate din ţinutul Rădăuţi.

**Studii:** Liceul *Eudoxiu Hurmuzachi* din Rădăuţi, jud. Suceava (1946-1953); Institutul Teologic de grad universitar din Bucureşti (1953-1957 şi 1957-1960 cursuri pentru magisteriu cu examene pentru anul I). Cadre didactice: Teoctist Arăpaşu (rector), Ioan Coman (rector), N. Nicolaescu (rector), Iustin Moisescu, Nicolae Nicolaescu (Noul Testament), Vladimir Prelipcean (Vechiul Testament), Teodor M. Popescu (Istoria Bisericii Universale), Ghe. Moisescu (Istoria Bisericii Româneşti), Ioan Coman (Patrologie), Ioan Ghiţescu şi D. Stăniloaie (Dogmatică), Petru Rezuş (Apologetică), Liviu Stan

PATRIARHIA ROMÂNĂ

SFÂNTUL SINOD
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

*Diplomă de Licenţă în Teologie*



Scanned with OKEN Scanner

(Drept canonic), Emilian Vasilescu (Istoria religiilor), Dumitru Fecioru (Limba greacă), Ioan Rămureanu (limba latină, limba franceză), Ioan Negrescu (Paleografie slavă), Nicolae Lungu, Chiril Popescu, Anton Uncu (muzică liniară şi bisericească), Ene Branişte (Liturgică), Al. Elian (Bizantinologie), Mircea Chialda (l. ebraică), Nicolae Balcă (Omiletică şi catehetică). Titlul lucrării de licenţă: *Valoarea educativă a artei în creştinism* (îndrumător: N. Balcă); Conservatorul de muzică *George Enescu* din Iaşi (1962-1967). Profesori: Achim Stoia (rector), Constantin Constantinescu (Teorie şi Solfegii), Vasile Spătărelu (Contrapunct şi Forme), Anton Zeman (Armonie), George Pascu, Mihail Cozmei (Istoria muzicii), Gheorghe Ciobanu, Pavel Delion (Folclor muzical), Ion Pavalache şi Virginia Spătărelu (Dirijat), Ion Baciu (Orhestraţie), Elena Cozmei şi Conelia Diaconu (Citire de partituri); Seminarul de neogreacă al Universităţii Al. I. Cuza din Iaşi (1984-1987); studii de doctorat la Universitatea naţională de muzică - Bucureşti (1996-2002)

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA
CONSERVATORUL DE MUZICĂ „GEORGE ENESCU" DIN IAŞI
FACULTATEA DE [illegible] ŞI PEDAGOGIE

DIPLOMĂ

În baza hotărîrii Comisiei pentru examenul de stat din sesiunea [illegible] anul 1967
BUCEŞCU C. FLORIN, născut în anul 1936, luna [illegible], ziua 18, în localitatea [illegible], raionul [illegible], regiunea [illegible], a obţinut
DIPLOMA DE LICENŢĂ ÎN MUZICĂ
specialitatea [illegible]
cu media [illegible] la examenul de stat.
I se eliberează prezenta diplomă pentru a se bucura de toate drepturile acordate de legile în vigoare.

RECTOR
DECAN
233165

## Grade didactice:

- profesor secundar gradul I (1982)
- lector univ. la disciplina Muzică la Institutul Teologic din Iaşi, an univ. 1990-1991
- conferenţiar universitar, titular din 1995 la Academia de arte „G. Enescu" din Iaşi



Scanned with OKEN Scanner

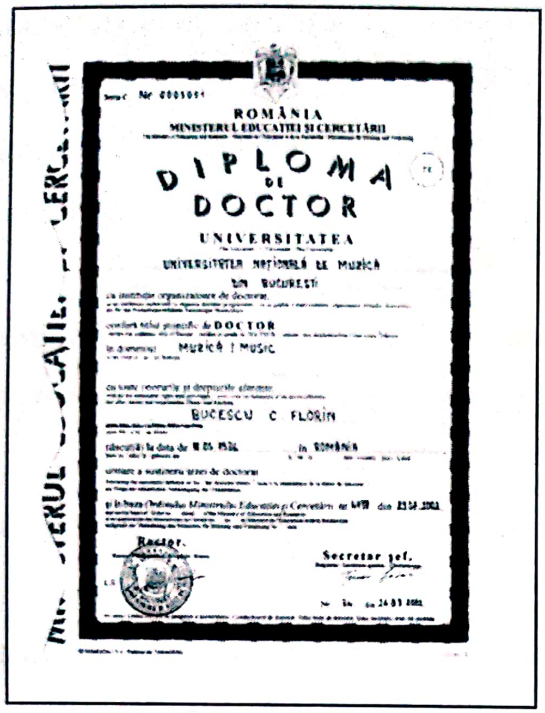
ROMÂNIA
MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
DIPLOMA
DE
DOCTOR
UNIVERSITATEA
MUZICĂ / MUSIC
BUCESCU C. FLORIN
Rector
Secretar șef

- doctor în muzică (2002) cu teza intitulată *Cântarea psaltică în manuscrisele moldovenești din secolului XIX.*

**Experiență profesională**: profesor de limba română, istorie și muzică la Iaslovăț (Suceava) (1960-1963); profesor de muzică la Liceul Internat *Costache Negruzzi*, Iași (1967-1991); profesor de muzică vocală la Școala Normală *Vasile Lupu* din Iași (1991-1995) și la Seminarul teologic *Sf. Vasile cel Mare* (1995-2005); asistent universitar cu statut de colaborator extern la disciplina Paleografie muzicală de la specializarea Muzicologie a Conservatorului *George Enescu* din Iași, astăzi Universitate (1978-1986 și 1992-1994); conferențiar universitar la Academia de Arte *George Enescu*, Iași, titular la disciplinele: Muzică psaltică, Paleografie muzicală și Metodica predării educației muzicale (1992-2006), pensionar din 2006. Director și fondator al DPPD al Univ. de Arte „G. Enescu" Iași.

Membru fondator al Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei, înființată de Ion H. Ciubotaru la Institutul de lingvistică *Al. Philippide* din Iași (1973-1992). Cercetător științific cu statut de colaborator extern la Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei (Director: prof. Ion H. Ciubotaru)

Membru al Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România (din 1992); preot suplinitor la Parohia *Nașterea Maicii Domnului – Talpalari*, Iași (din 1996), astăzi preot îmbisericit.



Scanned with OKEN Scanner

Fondator împreună cu alţi profesori (Nicolae Gâscă, Melania Boţocan, Gabriela Ocneanu) şi conducător al Specializării *Muzică religioasă* de la Facultatea de Compoziţie, Muzicologie, Pedagogie muzicală şi Teatru a Universităţii de Arte *George Enescu* în perioada 1992-2008 şi al modulului de Muzică religioasă de la aceeaşi instituţie.

Fondator şi dirijor al corului *Basileus* al Seminarului teologic ortodox *Sfântul Vasile cel Mare* din Iaşi (1996-2005). Denumirea *Basileus* a fost dată de P.F. Patriarh Daniel, pe atunci Mitropolit al Moldovei şi Bucovinei

Emisiuni muzicale (de folclor, istoria muzicii şi muzică religioasă) la Radio Iaşi, TVR Iaşi, Radio Trinitas, TVR.

Comunicări ştiinţifice în ţară pe teme de etnomuzicologie, de educaţie muzicală, muzică religioasă, paleografie, istoria muzicii (peste 50 de comunicări).

Conferinţe publice privind valoarea muzicii în spiritualitatea ortodoxă; concerte lecţii pe parcursul a trei decenii şi jumătate în cadrul cercului de educaţie muzicală *Prietenii muzicii* de la Palatul Culturii din Iaşi (circa 70) condus de regretatul prof. univ. George Pascu şi continuat de prof. univ. Melania Boţocan.

## Distincţii:

- Profesor evidenţiat (1983, 1985)
- Premiul III la Festivalul de Compoziţie corală *G. Musicescu*, prima ediţie, Iaşi, 1988
- Premiul I pentru interpretare corală la etapele naţionale ale festivalurilor şi concursurilor elevilor şi studenţilor în perioada 1978-1989
- Premii întâi pentru performanţele obţinute cu corul de cameră „Camerata" al Sindicatului din Învăţământ (Iaşi)



Scanned with OKEN Scanner

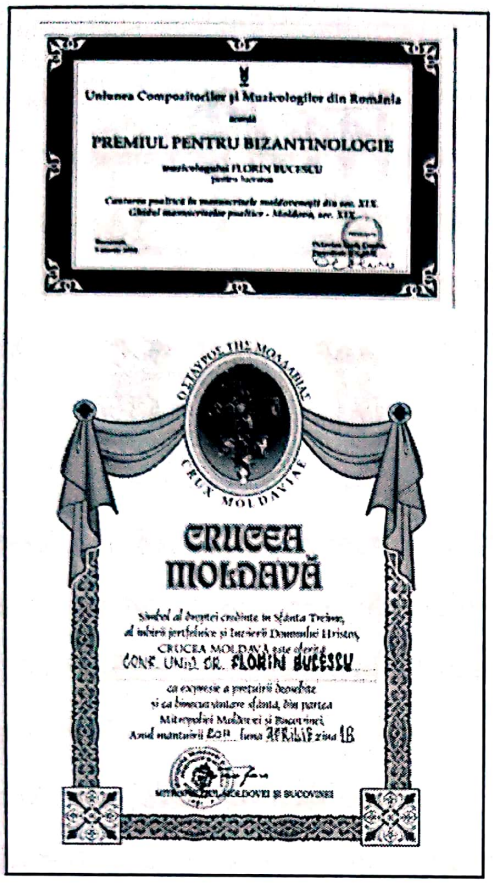


- Premiul Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor din România, secţiunea Bizantinologie, pentru volumul *Cântarea psaltică în manuscrisele moldoveneşti din sec. XIX. Ghidul manuscriselor psaltice - Moldova sec. XIX,* Iaşi, 2009
- Distincţia *Crucea Moldavă* a Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei (2011)

## Activitate de cercetare, redactare şi publicare a unor volume şi studii

### A. Folclor muzical. Etnomuzicologie:

Volumul *Bătrâneasca. Doine, bocete şi jocuri din ţinutul Rădăuţilor*. Cercetare monografică. Florin Bucescu, Silvia Ciubotaru, Viorel Bârleanu, *Caietele Arhivei de Folclor*, vol. I, Iaşi, 1979, XLII+349 pagini, din care colecţia muzicală pp. 1-129

*Melodii de joc din Moldova* (în colaborare cu Viorel Bârleanu), *Caietele Arhivei de Folclor*, vol. IX, Iaşi, 1990, 554 pagini din care *Introducere* (despre jocul popular românesc), pp. 1-65, *Antologie*, pp. 67-502; proveniența materialelor incluse în *Antologie*, pp. 503-554)



Scanned with OKEN Scanner

Studiul privind muzica populară din comuna Vânători – Paşcani (în colaborare), în Ion H. Ciubotaru şi Silvia Ciubotaru, *Vânătorii. Monografie folclorică*, Iaşi, Casa Creaţiei Populare, 1971 (în colaborare)

*Folclorul muzical* – studiu etnomuzicologic şi colecţie muzical-folclorică (în colaborare cu Viorel Bârleanu), în Ion H. Ciubotaru, *Valea Şomuzului Mare. Monografie folclorică*. Vol. X, *Caietele Arhivei de Folclor*, Iaşi 1991, (p. 233-274, *Studiu şi Colecţie muzicală* de la nr. I-153* (pag. 276 - 356)

*Principalele tipuri melodice ale colindelor din Moldova* (în colaborare cu Viorel Bârleanu), în Lucia Cireş, *Colinde din Moldova. Cercetare monografică. Caietele Arhivei de Folclor*, vol V, Iaşi 1984, pp. 315-333 (nr. 1-72)

*Aspecte ale melodicii cântecului funerar în Moldova*, în Ion H. Ciubotaru, *Folclorul obiceiurilor familiale din Moldova*, *Caietele Arhivei de Folclor*, vol. VII, Iaşi, pp. 387-397. Studiu etnomuzicologic şi antologie muzicală începând cu pag. 398 (nr. 1-92) (în colaborare)

*Stiluri de strigat în Moldova*, în Silvia Ciubotaru, *Strigături din Moldova, Caietele Arhivei de Folclor*, vol V, Iaşi 1984, studiu muzicologic şi exemplificări (pp. 405-455) (în colaborare)

*Caracteristici ale melodicii baladei din Moldova* (în colaborare), în Lucia Berdan, *Balade din Moldova*, *Caietele Arhivei de Folclor*, vol. VI, Iaşi 1986, Studiu (pp. 302-311) şi Antologie (pp. 314-343, nr. 1-50)

*Un tip de doină specific Moldovei de Nord. Contribuţii la cunoaşterea cântecului popular românesc* (în colaborare cu Viorel Bârleanu), în *Anuar de lingvistică şi istorie literară*, tom XXIV, Editura Academiei RSR, p. 175-184

---

* Toate publicaţiile din *Caietele Arhivei de Folclor* au fost realizate împreună cu etnomuzicologul Viorel Bârleanu.



Scanned with OKEN Scanner

*Aspecte ale melodicii cântecului de priveghi din Moldova*, în *Anuar de lingvistică şi istorie literară*, tom XXX-XXXI, Iaşi, 1985, pp. 115-128 (în colaborare cu V. Bârleanu)

*Structuri arhaice în bocetul de pe Valea Şomuzului* (în colaborare), în *Anuar de lingvistică şi istorie literară şi folclor*,Tom XXIV,1981-1982, seria B

*Alexandru Voevidca (II)* în vol. Ion Popescu-Sireteanu, *Siretul – vatră de istorie şi cultură românească*, Iaşi, Ed. Omnia, 1994, pp. 303-312

*Vechea doină bucovineană din ţinutul Rădăuţilor* (I şi II), studiu şi colecţie în „Analele Bucovinei", revistă a Academiei Române, Centrul de sudii „Bucovina" Rădăuţi, Anul VI/1/1999, p.119-140 şi Anul VI/2/1999, p.407-444

Manuscrisul ieşean *26 melodii populare româneşti din Basarabia culese de C. Brăiloiu (cota MVI, 232) şi melodii culese din satele Căpriana şi Lozova în 1993*, comunicare ştiinţifică susţinută în cadrul Centenarului *C. Brăiloiu, 1883-1993*, Bucureşti (în curs de apariţie)

*Larisa Agapie*, articol în Ionel Maftei, *Personalităţi ieşene*, vol. VIII, *Omagiu*, Trinitas, Ed. Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, Iaşi, 2000, pp. 18-20

*Melosul popular în Caietele Arhivei de Folclor*, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei – X. In honorem prof univ. dr. Ion H. Ciubotaru,* Iaşi, 2010, pp. 717-732.

*

Florin Bucescu, *Folclorul muzical* – studiu etnomuzicologic şi colecţie muzicală, în Ion H. Ciubotaru, *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*, vol. III *Poezia obiceiurilor tradiţionale. Literatura obiceiurilor populare. Folclorul muzical.* Transcrierea, selecţia şi comentarea pieselor muzicale – Florin Bucescu, Editura Presa Bună, Iaşi, 2005 (p.439-466 şi 467-525)



Scanned with OKEN Scanner

## B. Cărţi didactice de muzică religioasă şi despre istoria învăţământului ieşean

DIPLOMĂ DE HIROTONIE

Volumul *Învăţarea cântărilor Sfintelor Liturghii*, Colecţie şi ghid metodic, Iaşi, Ed. Trinitas, 1998, Cuvânt înainte de I. P. S. Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei. La sfârşitul cărţii este publicat un *Ghid metodic* privind învăţarea cântării Sfintei Liturghii (pp. 143-174)

Articolul *Corul de cameră al Sindicatului de Învăţământ*, Iaşi, 1973 (editat de Casa Corpului Didactic Iaşi), pp. 113-118

*Activitatea muzicală la Liceul Internat „Costache Negruzzi" din Iaşi*, în *Anuarul Liceului* editat cu ocazia Centenarului acestuia, 1895-1995

## C. Muzică religioasă. Bizantinologie şi paleografie

*Psalmii lui Dosoftei în folclorul muzical* – studiu comparativ, inserat la Note la volumul Dosoftei, *Psaltirea în versuri,* 1673, Ed. critică de N. A. Ursu. Mitropolia Moldovei şi Sucevei, Iaşi, 1974 (în colaborare)

*Grigore Panţiru şi muzica veche*, în „Cronica", Iaşi, 7 martie, 1982

*Antologhionul lui Evstatie Protopsaltul (1511)*, în „Cronica", Iaşi, 9 sept., 1983

*Un pasionat cercetător al muzicii medievale: Grigorie Panţiru*, în revista „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", 1989 (an LXV), pp. 46-61 şi în „Byzantion", revistă de arte bizantine, vol. I, Iaşi, 1995, p. 86 - 110



Scanned with OKEN Scanner

*Manuscrisele psaltice ale lui Theodor V. Stupcanu*, în revista „*Byzantion*", vol. II (1996), Iaşi, Academia de Arte *George Enescu*, vol. I, 1995, pp. 140-143

*Activitatea ieşeană a profesorului Gheorghe Ciobanu. In memoriam*, în „Byzantion", vol. II (1996), Iaşi, Academia de Arte *George Enescu*, vol. II, 1996, pp. 27-33

*Un muzician ieşean pe nedrept uitat: Gheorghe I. Dima*, în „Byzantion", vol. II (1996), Iaşi, Academia de Arte *George Enescu*, pp. 233-243

*Sebastian Barbu-Bucur şi restituirea Psaltichiei rumăneşti*, în revista „Muzica", Editura Muzicală, Bucureşti, iunie, 1997

*In memoriam Gh. C. Ionescu, Contribuţii la cercetarea muzicii de tradiţie bizantină,* în „Byzantion romanicon" vol. VI, p. 183 – 208

*Gheorghe C. Ionescu şi cercetarea muzicii psaltice* în *Muzica* – Revistă editată de Uniunea Compozitorilor şi Muzicologilor din România, serie nouă, anul XIV, nr. 2, aprilie – iunie 2003

*Muzicianul Sebastian Barbu – Bucur – septuagenar*, în „Byzantion romanicon", vol. VI, 2002, p.19 – 22

*Muzicologul Titus Moisescu. In memoriam*, în *Byzantion romanicon*, vol. VI, 2002, p. 295 - 296

*Manuscrisele psaltice de la Biblioteca Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei*, în „Byzantion romanicon", vol. V, Universitatea de Arte *George Enescu*, Iaşi, 1999, pp. 37-61

*Documente importante de muzică bizantină şi psaltică în bibliotecile din Iaşi*, în „Acta Musicae Byzantinae", vol. I, nr. I, Revista Centrului de Studii Bizantine, Iaşi, aprilie, 1999, pp. 74-95

*Contribuţii la cunoaşterea activităţii muzicale a protopsaltului Ştefan Paltinescu*, în „*Byzantion*", vol. V, Universitatea de Arte *George Enescu*, Iaşi, 1999, pp. 132-150 şi în revista „*Muzica*", an XI, nr. 1 (41), 2000, pp. 123-137



Scanned with OKEN Scanner

*Pregătirea reformei hrisantice. Înnoiri muzicale în creaţia precursorilor*, în „Acta Musicae Byzantinae", vol. II, nr. I, Revista Centrului de Studii Bizantine, Iaşi, aprilie, 2000

*Sentimentul religios şi expresia cântării religioase la români*, în Viorel Munteanu, *Muzică sacră*, Iaşi, Trinitas, 2004, pp. 137-141

*Vasile Spătărelu (1938-2005) şi creaţia sa religioasă, Postfaţă* la volumul *Jerfa Laudei – Liturghia psaltică în glasul al III-lea şi prelucrare corală la 2 şi 3 voci,* Iaşi, Ed. Trinitas, 2006

*Pagini din creaţia religioasă a compozitorilor ieşeni, impreimate pe C.D.*, în „Byzantion romanicon", vol. VII, Iaşi, Ed. Artes, 2007, pp. 56-57

*Rolul mitropolitului Veniamin şi al Ieromonahului Macarie în afirmarea creaţiei muzicale în limba română*, în „Byzantion romanicon", vol. VII, Iaşi, Ed. Artes, 2007, pp. 203-211

*Muzica bizantină. Sebastian Barbu-Bucur, 75 de ani* (recenzie, în colaborare cu Irina Zamfira Dănilă), în „Byzantion romanicon", vol. VII, Iaşi, Ed. Artes, 2007, pp. 369-372

*Doi preoţi cărturari bucovineni despre rezistenţa anticomunistă* (recenzie), în „Byzantion romanicon", vol. VII,Iaşi,Ed. Artes,2007, pp. 356-364

*Cântarea psaltică în manuscrisele moldoveneşti din sec. XIX. Ghidul manuscriselor psaltice, Moldova sec. XIX,* vol. I (p. 1 - 206) şi vol. II (p. 1 – 600), Editura Artes, Iaşi 2009

*Muzica religioasă a lui Achim Stoia* (în colaborare cu Irina Zamfira Dănilă), în *Achim Stoia. Centenarul naşterii*, Iaşi, Universitatea de Arte „G. Enescu", Ed. Artes, 2010



Scanned with OKEN Scanner

## D. Activitatea de redactor şi de compoziţie muzicală psaltică

În perioada 1995-2008 redactor al Revistei de arte bizantine „*Byzantion*" şi „*Byzantion romanicon*". La primele 4 numere, în colaborare cu prof. univ. dr. Gabriela Ocneanu, iar începând cu volumul V în colaborare cu Zamfira Irina Dănilă.

- Vol. I „Byzantion", Iaşi, 1995, Editura Artes a Univ. de Arte „George Enescu" (Iaşi)
- Vol. II „Byzantion", Iaşi, 1996, Idem
- Vol. III „Byzantion romanicon", Iaşi, 1997, Idem
- Vol. IV „Byzantion romanicon", Iaşi, 1998, Editura Novum (Iaşi)
- Vol. V „Byzantion romanicon", Iaşi, 1999, Editura Artes
- Vol. VI, „Byzantion romanicon", Iaşi, 2002, Idem
- Vol. VII, „Byzantion romanicon", Iaşi 2007, Idem

**În domeniul compoziţiei psaltice:**

- Volumul *Jertfa Laudei – Liturghia psaltică în glasul III şi prelucrare corală la două şi trei voci* (în colaborare cu Vasile Spătărelu, Iaşi, Editura Trinitas, 2006)
- Cântece pentru şcolari în diferite colecţii didactice şi publicaţii muzicale

## E. Activitate de interpretare muzicală. Imprimări

Două CD-uri ca dirijor al corului *Basileus* al Seminarului teologic *Sf. Vasile cel Mare* din Iaşi (1999, 2000)



Scanned with OKEN Scanner

CD I – *Omagiu lui T. V. Stupcanu* – cuprinde cântări din *Anastasimatar* (faţa A în gl. I, faţa B în gl. IV) 1998

CD II – faţa A – *Liturghia psaltică la 3 voci egale* armonizată de Grigore Panţiru

Faţa B – *Liturghia psaltică în glas III* de Florin Bucescu armonizată de Vasile Spătărelu, omagiu I. P. S. Mitropolit Daniel

## F. Referiri asupra activităţii şi lucrărilor proprii

1. Gheorghe Ciobanu, *Caietele Arhivei de Foclor*, în revista „Muzica", Bucureşti, an XXX, nr. 3, martie, 1980, p. 33 (recenzie)
2. Speranţa Rădulescu, *Viorel Bîrleanu şi Florin Bucescu, Melodii de joc din Moldova*, în revista „Muzica", nr. 3, 1990 (recenzie)
3. Vasile Vasile, *Tezaur de melos moldovenesc*, în revista „Cronica", anul XXV, nr. 25 din 22 VI 1990
4. Mihail Cozmei, *125 de ani de învăţământ de stat,* 1860-1985, Conservatorul *George Enescu*, p. 194 (menţionare)
5. Mihail Cozmei, *Pagini din istoria învăţământului artistic din Iaşi*, 1860-1995, Academia de Arte *George Enescu*, Iaşi, pp. 175 şi 177
6. Gh. C. Ionescu, *Lexicon al celor care, de-a lungul veacurilor, s-au ocupat cu muzica de tradiţie bizantină în România*, Editura Diogene, 1994, pp. 52-54



Scanned with OKEN Scanner

Cel de-al treilea volum, mărturie a migăloasei acribii documentare a autorului, este o mare colecție de poezii lirice și narative, o enciclopedie complexă, rezultată dintr-o vastă cercetare în localitățile catolicilor din Moldova. Sunt incluse și partituri etnomuzicale, transcrise de Florin Bucescu de la Universitatea de Arte „George Enescu" din Iași. Unele dintre piese (prețiosul florilegiu de colinde sau cântecul mirilor) trimit spre îndepărtate origini precreștine. [...]

Recent și Academia Română a acordat lucrării semnate de Ion H. Ciubotaru premiul „Simion Florea Marian", la secția Etnografie și Folclor. [...]

Aspectele muzicale, neglijate adesea de etnologi, sunt analizate cu profesionalism de preotul conferențiar doctor Florin Bucescu, vechi și statornic colaborator al colectivului de etnografie și folclor de la Institutul de filologie Română „A. Philippide" Din cele 300 de piese muzicale studiate (pe lângă cele înregistrate de Ion H. Ciubotaru, a avut în vedere și culegeri făcute de Emilia Comișel, Domokos Pál Péter, Jagamas János, Constantin Prichici, Ilarion Cocișiu, Ilona Szenik, Lucia Cireș, Lucia Berdan, Florin Bucescu, Viorel Bârleanu, Larisa Agapie ș.a.) a selectat 100 de partituri vocale și instrumentale din repertoriul ocazional și neocazional, pentru publicare. Și din punct de vedere muzical se remarcă arhaismul repertoriilor nupțiale funebre și păstorești. Interesantă este constatarea cu privire la balada *Păcurarul*, din Fundu Răcăciuni, județul Bacău: „Textul acestuia este în grai ceangăiesc, iar melodia este o variantă a unei cunoscute colinde transilvănene, care apare în colecții mai ales cu textul *Mă luai, luai*". Concluziile studiului de etnomuziclogie concordă, cum era de așteptat cu cele ale lui Ion H. Ciubotaru: catolicii din Moldova, în majoritatea „covârșitoare" sunt „păstrători nedezmințiți ai culturii populare tradiționale românești, iar o foarte mică parte adaugă și piese de o altă proveniență". Mai trebuie spus că profesorii Florin Bucescu și Viorel Bârleanu au transcris piesele muzicale și au redactat toate studiile de etnomuzicologie din cercetările monografice publicate în



Scanned with OKEN Scanner

7. Ion Popescu-Sireteanu, *Siretul – vatră de istorie şi cultură românească*, Editura Omnia, Iaşi, 1994, pp. 421-424, articolul *Florin Bucescu*

8. George Pascu, Melania Boţocan, *Hronicul muzicii ieşene*, Ed. Noel, Iaşi, 1997, p. 342

9. Iordan Datcu, *Dicţionarul etnologilor români*, Editura Saeculum, Bucureşti, 1999, p. 115, articolul *Bucescu Florin*

10. Constantin Catrina, *Corespondenţe simetrice*, în „*Actualitatea muzicală*", an XI (2000), nr. 256, 1 noiembrie

11. Lucia Cireş, în Anuarul Muzeului etnografic al Moldovei VII, Iaşi 2007, recenzie la volumul: Ion H. Ciubotaru, *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare, III, Poezia obiceiurilor tradiţionale. Literatura populară. Folclorul muzical.* Transcrierea, selecţia şi comentarea pieselor muzicale: Florin BUCESCU, Editura „Presa Bună", Iaşi, 2005, 624 p. + Anexă (Ilustraţii).

12. Octavian Lazăr-Cosma, profesor univ. dr., Universitatea Naţională de Muzică, Bucureşti, în Referinţa din teza de doctorat.

13. Sebastian Barbu-Bucur, prof. univ.dr, Universitatea Naţională de Muzică, Bucureşti, în Referinţa din teza de doctorat.

14. Mihail Cozmei, prof.univ.dr., Universitatea de Arte „George Enescu" Iaşi, în Referinţa din teza de doctorat.

15. Gheorghe Duţică, prof.univ.dr la Universitatea de Arte „George Enescu" Iaşi, *Vasile Spătărelu – In memoriam* în *Actualitatea muzicală ieşeană* nr.2, iunie 2006, Universitatea de Arte „George Enescu" Iaşi.



Scanned with OKEN Scanner

16. Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, în Cuvânt înainte la volumul *Învăţarea cântărilot Sfintei Liturghii* de Pr. conf. Florin Bucescu, Editura Trinitas, Iaşi, 1998.

*17.* Mihail Cozmei, profesor univ. dr. la Universitatea de Arte „George Enescu" Iaşi, în *Existenţe şi împliniri* – Dicţionar biobibliografic, domeniul: Muzica, Universitatea de Arte „George Enescu" Iaşi, 2005, *Bucescu, Florin – etnomuzicolog, bizantinolog şi profesor de muzică; preot (n. 18 V 1936, Broscăuţii Noi – Storojineţ).*

18. Serafim Buzilă, în *Enciclopedia interpreţilor din Moldova*, Editurile Museum şi Arc, 1999, *Bucescu, Florin, dirijor, profesor şi etnomuzicolog (18.V.1936, Broscăuţii Noi, pl. Ceremuşului, jud. Storojineţ)*

19. Gheorghe C. Ionescu, în *Muzica bizantină în România* – Dicţionar cronologic, Editura Sagittarius, 2003. „Bucescu Florin (Preot, conferenţiar univ., etnomuzicolog, bizantinolog; n. 18 mai 1936, com. Broscăuţii-Noi, jud. Storojineţ).

*20.* Viorel Cosma în colaborare cu Luminiţa Vartolomei şi Constantin Catrina, în *Enciclopedia muzicii româneşti de la origini până în zilele noastre*, Editura Arc 2000, Bucureşi 2007, *BUCESCU, Florin – Etnomuzicolog, bizantinolog, compozitor, profesor şi dirijor (n. 18 V 1936, com. Broscăuţii noi, jud. Storojineţ / Bucovina)"*, p.305-307.

## G. Citate selectate din referirile menţionate:

1. Cercetător **Lucia Cireş**, în Anuarul Muzeului etnografic al Moldovei VII, Iaşi 2007, recenzie la volumul: Ion H. Ciubotaru, *Catolicii din Moldova.*



Scanned with OKEN Scanner

*Universul culturii populare, III, Poezia obiceiurilor tradiţionale. Literatura populară. Folclorul muzical.* Transcrierea, selecţia şi comentarea pieselor muzicale: Florin BUCESCU, Editura „Presa Bună", Iaşi, 2005, 624 p. + Anexă (Ilustraţii):

„Cu apariţia celui de-al III-lea volum din cercetarea monografică a lui Ion H. Ciubotaru, *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare,* lucrarea se împlineşte şi ceea ce anticipam, în prezentarea primelor două volume, cu privire la acest „univers cultural arhaic, a cărui enigmatică frumuseţe se va revela deplin la apariţia celui de al treilea volum" se adevereşte acum.

Primele două volume au fost extrem de favorabil apreciate de specialişti, nu numai de cei români, ci şi din alte ţări, în special din lumea catolică. După apariţia volumului al treilea, valoarea lucvrării a fost confirmată prin decernarea, în anul 2007, a celei mai înalte distincţii internaţionale, Premio internaţionale di Studi Demoetnoantropologici „Giusepe Pitré – Salvatore S. Marino" (pentru anul 2005) din Palermo, premiu numit de specialişti „Nobelul în domeniu". Între argumentele care susţin acordarea premiului, cu unanimitate de voturi, de către un juriu prestigios, condus de profesorul Francesco Sicilia din Roma: profesorul universitar dr. Aurelio Rigoli, directorul *Centrului Internaţional de Studii Etnoistorice* di Palermo, sublinia în LAUDATIO: „În primul volum este tratată mai întâi, arhitectura populară, atât sub aspect funcţional, cât şi ca un spaţiu consacrat vetrei domestice. Urmează apoi o bogată secţiune care se ocupă de ţesăturile, cusăturile şi broderiile tradiţionale, surprinzătoare prin eleganţa lor şi prin profunzimea semnelor şi simbolurilor străvechi (*Weltanschauung*), în care se recunoaşte substratul traco-daco-iliric

Cel de-al doilea volum consemnează – pe calea metodologică a *riturilor de trecere*, identificate de Arnold van Gennep – *mores*-urile catolicilor moldoveni, care ritmează *ciclul omului* şi *ciclul anului*, perioade ale ritualităţii şi ceremonialului, legate, în mod constant de categoria corespondenţelor magice.



Scanned with OKEN Scanner

prestigioasa colecţie „Caietele Arhivei de Folclor", coordonată de Ion H. Ciubotaru."

2.**Ion Popescu-Sireteanu**, prof. univ. dr. Universitatea „Al. I. Cuza"

„Activitatea etnomuzicologică a profesorului Florin Bucescu s-a desfăşurat în cadrul Institutului de lingvistică, istorie literară şi folclor al Academiei Române, Filiala Iaşi. Colaborarea de peste două decenii cu acest for academic a adus roade în bună măsură aşteptate. Profesorul Bucescu înţelege să-i mulţumească dr. I.H.Ciubotaru, care, ca şef de sector, i-a susţinut şi stimulat activitatea.

O primă realizare, deosebit de importantă este participarea activă a prof. Bucescu la închegarea Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei, alături de iniţiatorul acesteia, I.H.Ciubotaru, şi de dr. Lucia Berdan, Silvia Ciubotaru, Lucia Cireş, Viorel Bârleanu.

O altă realizare importantă este *transcrierea* melodiilor imprimate pe bandă magnetică şi copierea lor pe fonograme tip.

Pornind de la documentele muzicale ale Arhivei şi lărgind sfera cercetării spre alte spaţii româneşti, profesorul Bucescu a elaborat şi publicat studii, articole, colecţii muzicale şi monografii, aproape toate în colaborare cu etnomuzicologul Viorel Bârleanu, profesor la Şcoala Normală „Vasile Lupu" din Iaşi, bucovinean din Slobozia Pruncului.

Seria *Caietele Arhivei de Folclor*, sub conducerea lui I.H.Ciubotaru, a găzduit cea mai mare parte a contribuţiilor etnomuzicologice realizate, în colaborare, de către cei doi pasionaţi ai muzicii populare.

Volumul *Bătrâneasca* (Doine, bocete, cântece şi jocuri din ţinutul Rădăuţilor), autori: Silvia Ciubotaru, V. Bârleanu şi Florin Bucescu, Iaşi, 1979, care a deschis seria *Caietelor*, a atras încă de pe atunci atenţia specialiştilor asupra cercetărilor ieşene. Descoperirea în contemporaneitate, în zona Rădăuţi, a unui stil melodic unitar, de origine foarte veche, care a penetrat în toate



Scanned with OKEN Scanner

speciile folclorice, cun excepţia colindei, reprezintă o premieră, nu numai pentru Moldova, ci pentru întregul spaţiu românesc. Melodia arhaică şi unitară a doinei din zona Rădăuţi, apropiată de cea a altor zone folclorice desebit de importante, cum sunt Gorjul şi Maramureşul, demonstrează prelungirea până azi a unor structuri muzicale care vin din vremuri imemoriale şi unitatea acestora pe teritoriul românesc.

Alt volum, *Melodii de joc din Moldova* de Viorel Bârleanu şi Florin Bucescu, în *Caietele Arhivei de Folclor,* IX, Iaşi, 1990, conţine un amplu studiu asupra muzicii jocului popular din Moldova şi Bucovina şi o colecţie de aproximativ 800 partituri muzicale reprezentând toate judeţele acestei provincii istorice româneşti. Este pentru prima dată când jocul popular de pe acest vast spaţiu geografic şi istoric a fost abordat din punct de vedere ştiinţific, pe bază de document muzical, clasificat şi caracterizat pe criterii de esenţă muzical-coregrafică. studiul etnomuzicologic face la început o prezentare critică a bibliografiei referitoare la tema în discuţie – melodiile de joc din Moldova – şi apoi o caracterizare muzicală acestora. [...]

O altă lucrare etnomuzicologică, realizată de asemenea în colaborare cu Viorel Bârleanu, este *Folclorul muzical*, publicată în *Valea Şomuzului Mare. Monografie folclorică* de I.H.Ciubotaru, în *Caietele Arhivei de Folclor,* vol. $X_1$ şi $X_2$, Iaşi, 1991. Abordând creaţia populară într-un spaţiu mai restrâns, dar unitar – câteva zeci de sate de pe Valea Şomuzului Mare - , începând cu Stupca şi terminând cu Dolhasca, lucrarea muzicală face parte integrantă dintr-o amplă frescă monografică realizată de I.H. Ciubotaru. Partea muzicală se alătură studiilor acestuia privind aşezările şi arhitectura populară, îndeletnicirile, folcorul obiceiurilor (calendaristice, ciclul familial), folclorul literar.

*Folclorul muzical* debutează cu un studiu asupra muzicii de pe Valea Şomuzului Mare (p.223-274) şi continuă cu o colecţie muzicală care publică în premieră 153 de piese, selectate dintr-un număr mult mai mare, şi abordând toate genurile existente în zonă. Pe baza unor melodii din această zonă,



Scanned with OKEN Scanner

compozitorul Anton Zeman a scris o suită simfonică deosebit de inspirată şi intitulată *Pe valea Şomuzului Mare*. În volumul X impresionează seriozitatea cercetărilor, capacitatea de a surprinde aspectele esenţiale, documentaţia cu spectru larg, interpretările interesante şi, mai ales, viziunea totală, organică în interpretarea culturii populare româneşti.

În alte volume din seria *Caietele Arhivei de Folclor* au mai fost publicate studii sau culegeri de folclor muzical. [...]

Dăruit muncii sale, Florin Bucescu şi-a câştigat un loc remarcabil în cultura românească, activitatea sa fiind în plină desfăşurare, caracterizată printr-un entuziasm bine stăpânit şi printr-o nețărmurită dragoste pentru creaţia populară".

(Din lucrarea Siretul vatră de istorie şi cultură românească, Editura „Omnia" - Iaşi, 1994)

3.**Gheorghe Duţică**, prof.univ.dr la Universitatea de Arte „George Enescu" Iaşi:

„Este şi cazul acestui opus – „cântec de lebădă" – *Liturghia psaltică în Glasul III, Jertfa Laudei* – pe care a dăruit-o eternităţii împreună cu Părintele profesor universitar doctor Florin Bucescu. Împlinirea artistică la care ne referim se datorează nu numai fructuoasei colaborări ci, îndeosebi, comuniunii spirituale prilejuite de trainica prietenie a celor doi autori. astfel, expresiva monodie psaltică a părintelui-profesor Florin Bucescu – un profesionist desăvârşit şi o somitate în materie – se întâlneşte cu ingeniosul travaliu armonico-polifonic (la 2 şi 3 voci) al Maestrului Vasile Spătărelu, osmoză care ne lasă impresia că întreaga muzică este făcută de una şi aceeaşi persoană. [...]

Această remarcabilă operă muzicală, ce a văzut lumina tiparului la editura *Trinitas* din Iaşi, este întregită cu o Prefaţă a Editurii, un Cuvânt înainte al autorilor referitor la *Tradiţia cântării bizantine* şi o Postfaţă intitulată *Vasile*



Scanned with OKEN Scanner

*Spătărelu şi creaţia sa religioasă – In memoriam*, semnată profesor universitar doctor Florin Bucescu.

Avem convingerea că *Jertfa Laudei – Liturghie psaltică în glasul III, cu prelucrarea corală la două şi trei voci*, va cuceri treptat un tot mai mare spaţiu liturgic şi spectacular, fiind preţuită de însuşi Prea Sfinţitul Daniel, Mitropolit al Moldovei şi Bucovinei, căruia îi este oferită ca omagiu psaltic şi coral"

(*Vasile Spătărelu – In memoriam* în *Actualitatea muzicală ieşeană* nr.2, iunie 2006, Universitatea de Arte „George Enescu" Iaşi)

4. **Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române**:

„Lucrarea Părintelui Florin Bucescu, *„Învăţarea Cântărilor Sfintei Liturghii"*, este în primul rând o încercare misionară de a face mai accesibilă bogăţia şi frumuseţea spirituală a muzicii bisericeşti din România, adunând în comuniune autori de muzică liturgică ortodoxă din provincii diferite şi din generaţii diferite ale secolelor XIX şi XX.

Întrucât în rândurile tinerilor care învaţă religia în şcoală se observă o sete de muzică liturgică ortodoxă, ceea ce pentru Biserică este o mare binecuvântare, trebuie ca aceşti tineri să fie ajutaţi să înveţe mai uşor muzica sacră care susţine pe om în rugăciune şi-l pregăteşte pentru Dumnezeu – iubitorul de oameni.

Autorul însuşi precizează că scopul acestei cărţi de orientare misionară este triplu: religios, didactic şi cultural.

Cartea de faţă cuprinde, în prima parte, o colecţie, bogată şi diversă de cântări ale Sfintei Liturghii, iar, în a doua parte, un ghid metodic de învăţare a cântărilor Sfintei Liturghii ţinând seama de succesiunea şi semnificaţia momentelor ei ca sinteză culminantă şi dinamică a teologiei şi spiritualităţii ortodoxe.

Binecuvântăm apariţia acestei cărţi în editura mitropolitană „Trinitas", cu convingerea că ea va încuraja şi ajuta pe tinerii înzestraţi de Dumnezeu cu



Scanned with OKEN Scanner

simţ muzical şi cu dor liturgic să cultive darul lor spre lauda lui Dumnezeu şi folosul Bisericii."

(Cuvânt înainte la volumul *Învăţarea cântărilot Sfintei Liturghii* de Pr.Conf. Florin Bucescu, Editura Trinitas, Iaşi, 1998)

5.**Mihail Cozmei**, profesor univ.dr. la Universitatea de Arte „George Enescu" Iaşi:

„Bucescu, Florin – etnomuzicolog, bizantinolog şi profesor de muzică; preot (n. 18 V 1936, Broscăuţii Noi – Storojineţ). [...]

Activitatea de educaţie muzicală: A susţinut conferinţe şi emisiuni de radio privind muzica şi spiritualitatea ortodoxă, de asemenea, comentarii muzicologice la Cercul de „Prieteni ai muzicii" de la Biblioteca „Gh. Asachi" din Iaşi, numeroase audiţii comentate pentru elevii Liceului „C. Negruzzi" Iaşi.

Activitatea artistică: Membru fondator al Corului Sindicatului din Învăţământ; dirijor al corului Liceului „C. Negruzzi" şi al corului Seminarului Teologic „Sf. Vasile cel Mare" din Iaşi.

Activitatea de creaţie: A compus piese corale pentru cor pe voci egale sau cor mixt, printre care: *La mulţi ani şcoală dragă, Cununa Anului Nou, Priveşte spre pădure, Ţară de vis, Munca ne e dragă* (lucrări în manuscris). Tot pentru cor de voci egale: *Jertfa Laudei. Liturghie în glasul III* (în colaborare cu Vasile Spătărelu, cu prefaţa *Vasile Spătărelu şi creaţia sa religioasă*), Iaşi, Edit. Trinitas, 2005.

Distincţii: Premiul III la Concursul de creaţie corală „Gavriil Muzicescu", Iaşi, 1988; Diploma de Vrednicie, acordată de I.P.S. Mitropolit al Moldovei şi Bucovinei, 2003."

(Din *Existenţe şi împliniri – Dicţionar biobibliografic*, domeniul: Muzică, Universitatea de Arte „George Enescu" Iaşi, 2005)



Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

**6.Serafim Buzilă**

„Bucescu, Florin, dirijor, profesor şi etnomuzicolog (18.V.1936, Broscăuţii Noi, pl. Ceremuşului, jud. Storojineţ). Studiază la Liceul teoretic *Eudoxiu Hurmuzachi* din Rădăuţi (1946-1953), la Seminarul călugăresc de la Mănăstirea Neamţ (1953) cu teologul Benedict Ghiuş şi istoricul Ioan Ivan, la Institutul Teologic de grad Universitar din Bucureşti (1953-1957) cu Teodor M. Popescu (istoria bisericii universale), Ioan Gh. Coman (patrologie), Dumitru Stăniloaie (dogmatică), Nicolae Lungu (muzică bisericească) şi la Conservatorul *George Enescu* din Iaşi (1962-1967) cu Achim Stoia (rector), George Pascu (Istoria muzicii), Vasile Spătărelu (armonie, compoziţie), Ion Pavalache (dirijat şi ansamblu coral). Studii de specializare (1986-1989) la Seminarul de neogreacă al Universităţii ieşene cu Andreas Rados. Cadru didactic de paleografie muzicală bizantină la conservatorul *G. Enescu* din Iaşi (1978-1985). A fost dirijor (1958-1960) la bisericile *Sfinţii Ioachim şi Ana* şi *Dudeşti*-Cioplea din Bucureşti; dirijor secund al Capelei corale *Camerata* din Iaşi. Profesor evidenţiat (1981, 1985). Premiul III la Concursul de creaţie corală *Gavriil Musicescu* din Iaşi (1988). Lucrări de muzicologie: *Psalmii lui Dosoftei în folclorul muzical*, în: *Dosoftei. Psaltirea în versuri, 1673*; Iaşi, 1974 (coautor V. Bârleanu); *George Breazul. Pagini din istoria muzicii româneşti,* în: *Anuar de lingvistică şi istorie literară,* vol.XXVIII, Iaşi, 1981-1982; *Grigore Panţiru şi muzica veche*, în: *Cronica*, 7.III.1982, Iaşi; *Izvoare ale muzicii româneşti: Antologhionul lui Evstatiem Protopsaltul, 1511*, în *Cronica,* 9.IX.1983, Iaşi; *Un pasionat cercetător al muzicii medievale din România. Grigore Panţâru*, în: *Mitropolia Moldovei şi Sucevei*, nr. 4-6, Iaşi, 1989 ş.a."

(*Enciclopedia interpreţilor din Moldova*, redare selectivă, Editurile Museum şi Arc, 1999)

7.**Gheorghe C. Ionescu:**

„Bucescu Florin (Preot, conferenţiar univ., etnomuzicolog, bizantinolog; n. 18 mai 1936, com. Broscăuţii-Noi, jud. Storojineţ)"

„Preotul Florin Bucescu – conferenţiar universitar, etnomuzicolog, muzicolog-bizantinolog, compozitor – s-a născut la 18 mai 1936 în comuna Broscăuţii Noi din fostul judeţ Storojineţ, fiu al preotului Casian şi al învăţătoarei Eufrosina Bucescu. A urmat cursurile Liceului teoretic *Eudoxiu Hurmuzachi* din Rădăuţi (1946-1953). Examen de diferenţă (disciplinele teologice) la Seminarul monahal de la Mănăstirea Neamţ (1953) cu profesorii Benedict Ghiuş, V. Sachelarie şi Ioan Ivan. Urmează în continuare cursurile Institutului Teologic de grad Universitar din Bucureşti (1953-1957). [...] Hirotonit diacon în anul 1990 şi apoi preot, în 1996, îşi desfăşoară activitatea ecleziastică la Capela Seminarului ieşean şi la biserica *Talpalari* Iaşi. Este membru stagiar al Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor din România, secţia Etnomuzicologie, din 1990. [...] Redactor împreună cu Gabriela Ocneanu al Revistei de Arte bizantine „Byzantion" a Academiei de Artă „George Enescu" din Iaşi, anii 1995 şi 1996 şi al revistei „Colocvii" a Filarmonicii „Moldova" din Iaşi, împreună cu Mihail Cozmei (în anul 1995). [...] "

(*Muzica bizantină în România* – Dicţionar cronologic selectiv, editura Sagittarius, 2003)

8.**Speranţa Rădulescu:**

*Viorel Bârleanu şi Florin Bucescu - Melodii de joc din Moldova*

„Mi-a parvenit de curând cel de-al IX-lea volum din Caietele Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei (A.F.M.B.) *Melodii de joc din Moldova*, semnat de Viorel Bârleanu şi Florin Bucescu. Parcurgându-l, am reflectat asupra motivelor pentru care acest volum, asemeni întregii activităţi de culegere, cercetare şi publicare a folcloriştilor ieşeni, îmi impune un profund respect. [...] Impresionantă prin întindere (500 de pagini) şi reconfortantă prin



Scanned with OKEN Scanner

conținut, ea se structurează în jurul unui corpus de aproape 800 de piese muzicale transcrise după toate aparențele vizuale corect și cu minuție. Dependent de dispersia teritorială și frecvența lor relativă, piesele sunt grupate în trei categorii – melodii cu circulație generală (subînțeles moldovenească), zonală și locală. Ordonarea în amănunt este operată pe criteriul apartenenței la una din categoriile muzical-coregrafice definite prin *Introducere* (bătută, horă, rusască, sârbă, etc.). Corpusul este precedat de *Introducere, Notă asupra ediției* și *bibliografie* și succedat de un index de denumiri ale melodiilor de dans puse în dublă corelație cu corpusul volumului și cu documentele A.F.M.B. care conțin versiunile lor sonore. *Introducerea* (53 de pagini) este, în prima sa secțiune, un comentariu critic al preocupărilor și cercetărilor de până acum orientate asupra jocului popular moldovenesc. Cititorul poate avea încredințarea că datele istorice care i se oferă sunt exacte și complete. A doua secvență a *Introducerii* circumscrie și descrie principalele categorii de dansuri reperabile în practica folclorică actuală: *Bătuta, De doi, Hora, Rusasca, Sârba* (cu răspândire generală), *Arcanul, Bătrânească, Ciobănașul, Corăghiasca, Burduiul* ș.a. (cu circulație regională), *Ciocârlanul, Drumul Dracului, Alivencile, Fudula* ș.a. cu răspândire locală, acestea din urmă fiind, după cum se pare, asimilabile la clasele anterioare [...]".

(din Revista „Muzica", nr. 3/1990, București)

9.**Gheorghe Ciobanu:**

„Secția de folclor a „Arhivei de folclor a Moldovei și Bucovinei", pendinte de „Institutul de lingvistică, istorie literară și folclor" de pe lângă Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași, începe cu acest „Caiet" publicarea bogatului material literar și muzical strâns de-a lungul anilor. Începutul se face cu o colecție de melodii și texte culese din comunele zonei Rădăuți. Alegerea – în primul rând a melodiilor – s-a făcut după un criteriu inedit, la care ne vom referi. Volumul numără – în afară de „pagina de gardă", „Coperta interioară",



Scanned with OKEN Scanner

„Cuprins" şi „Coperţile false" – LII + 349 p. + 1 hartă. Antologia propriu-zisă numără 103 melodii şi 292 texte, plus traducerea în limba română a două cântece huţule. Genurile muzicale prezentate în lucrare sunt: „Doina propriu-zisă" vocală pe care se cântă texte lirice diferite: de dor, de dragoste, de înstrăinare, de nuntă, de leagăn, haiduceşti, precum şi texte epice – şi instrumentale (printre care se află şi două piese ce aparţin repertoriului păstoresc), bocetul, cântecul propriu-zis şi dansul (vocal şi instrumental). Totul se încheie cu harta în care figurează cele 51 de comune şi sate în care s-au făcut cercetări între anii 1966-1979. Valoarea materialului – atât ca realizare artistică cât şi din punct de vedere ştiinţific – este indiscutabilă. Textele poetice sunt redate în pronunţia locală, iar melodiile au fost transcrise cu multă atenţie, reţinându-se până şi fluctuaţiile de intonaţie care dovedesc clar că în zona respectivă se mai practică încă intens intonaţia netemperată. Ineditul colecţiei stă în criteriul care a impus selectarea melodiilor. Vom insista asupra acestui lucru, pentru că antologia contribuie la lămurirea unor probleme ce privesc atât istoria folclorului muzical românesc cât şi a poporului român. [...] Contează în primul rând faptul că alcătuitorii, şi în primul rând „îngrijitorul" Caietului, au trecut la publicarea materialului. Pentru că se simte o penurie tot mai acută de colecţii alcătuite ştiinţific şi care să cuprindă un material valoros din cât mai multe puncte de vedere. această colecţie a necesitat o muncî de 13 ani numai pentru culegerea materialului, la care se adaugă efortul de a transcrie cât mai minuţios melodiile. Pentru toate aceste considerente, nu putem încheia decât felicitând pe „îngrijitor" şi pe semnatari, şi manifestându-ne dorinţa de a vedea cât mai curând un nou caiet la fel de interesant"

(din „Caietele Arhivei de folclor din Iaşi", în Revista *Muzica*, nr. 3/1980, Bucureşti)



Scanned with OKEN Scanner

10.**Mariana Kahane, Lucilia Georgescu-Stănculescu:**

„În cursul procesului editorial al acestuii volum, colegii noştri din Iaşi au publicat cel de-al VII-lea *CAIET* al Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei, lucrare amplă şi preţioasă, al cărei conţinut se înrudeşte cu subiectul nostru. Matrialul poetic şi muzical, precum şi studiile însoţitoare pun în lumină extinderea răspândirii speciei noastre ceremoniale în zonele moldoveneşti, ca şi îmbogăţirea tipologiei sale. Importnaţa acestor observaţii ne impun adăugarea imediată a rândurilor ce urmează.

Textele poetice cuprind variante de teme cunoscute din restul ţării sau inedite, culese din sate ale judeţelor: Suceava, Botoşani, Iaşi, Vaslui, Vrancea, Galaţi. Evidenţiem dintre acestea: 1) Îmbinarea unor variante ale motivelor *Dumbrava* şi *Podurile*, punţi de legătură între repertoriile din Transilvania, Banat şi Moldova (v. în Antologia poetică nr. 223 şi în cea muzicală nr. 1045, iar la noi Cap. I.1.e şi f şi textele poetice nr. 237-239 şi 257, 258); 2) *Mereoarele*, versiune moldovenească a *Lioarei* bihorene şi a unor jocuri de copii, de circulaţie mai largă (în antologia poetică: nr. 208, 209, 222, în cea muzicală muzicală nr.100). Specializat funcţional şi structural în spaţiul moldovenesc, cântecul este numit în unele sate „*Zorile*" (cf. p. CVI) şi include termenul *Zori* în refrenele unor variante; 3) *Zorile* [de afară], *Zorile* [din casă] şi *Bradul* (în Antologia poetică: nr. 224 şi 225, respectiv, 226 şi 227). Cele patru exemplare publicate sunt variante ale unor texte oltenești. ele au aspect fragmentar, nu sunt însoţie de melodii şi necesită informaţii suplimentare. Potrivit obiectivelor volumului nostru, reţinem din colecţia muzicală melodiile nr.100, 101, 102 şi 104. [...] Urmărind, deocamdată, să integrăm sintetic informaţiile *CAIETULUI* ieşean în perspectiva volumului nostru, considerăm că acestei valoroase lucrări i se cuvine un comentariu mai amplu decât ne-a fost posibil până acum".

(din *Cântecul Zorilor şi Bradului*, Tipologie muzicală, Editura Muzicală, Bucureşti, 1988)



Scanned with OKEN Scanner

# REFERAT asupra tezei de doctorat a domnului Florin BUCESCU

**Prof. univ. dr.**
***Octavian LAZĂR COSMA***

Din nemărginitele căi posibile ale unei investigații apte să conducă la zăcământul care să asigure materialul unei teze de doctorat, Florin Bucescu a optat pentru una de imensă trudă, de adâncă cercetare, grefată pe solul împăştiat şi ascuns în chiliile mănăstireşti, încifrat în edificatorul titlu: *Cântarea psaltică în manuscrisele moldoveneşti din secolul al XIX-lea.*

Subiectul, care altădată putea părea arid, neconcludent, lipsit de consistență, se derulează în fața cititorului dornic să cunoască materialul muzical prezentat, oferă la rândul său mai multe posibilități de articulare, Florin Bucescu alegând calea mai anevoioasă a descrierii minuțioase a tot ce intră în raza tematicii enunțate. Putea recurge şi la analizarea doctă şi savantă a esențelor decodificate în diversele cântări, cu morfologia şi structura acestora, însă a preferat, ceea ce i-ar fi propriu unui arhivar, unui Pimen-cronicar din *Boris Godunov*, să insiste asupra factologiei şi să informeze asupra tezaurului de cântări psaltice existente în fondurile bibliotecilor moldovene, mai exact, cele aflate în manuscrisele făurite în mănăstirile acelui spațiu geografic, privindu-l ca o entitate unitară, indiferent de granița trasată în decursul anilor de albia Prutului.

Este de-a dreptul impresionantă traiectoria şi avântul luat în ultima vreme de cercetarea cântării bisericeşti, în termeni savanți, mai puțin proprii, de către bizantinologie, care se confrunta, cu mai bine de un deceniu în urmă, de o închistare, generată neîndoios prin regimul politic. Nu se poate nega faptul că, în fostul regim s-a reuşit perpetuarea interesului pentru valorile muzicii



Scanned with OKEN Scanner

religioase, finalizat în studii şi, îndeosebi, în volume, sub genericul *Izvoare ale muzicii româneşti*, dar nu numai. În zilele noastre interesul pentru acest domeniu a căpătat avânt, mărturie fiind numărul specialiştilor, ca şi lucrările care i-au fost consacrate.

Florin Bucescu reprezintă grupul de bizantinologi, de muzicologi axaţi pe vectorii muzicii religioase ortodoxe, ce şi-a propus şi acum se dovedeşte că a şi reuşit, prin eforturi concentrate, să ofere această teză impresionantă de doctorat, în urma răscolirii fondurilor existente, pe care le şi identifică, dând viaţă unei cercetări conştiincios întreprinsă, în urma căreia cultura românească beneficiază de un corpus de documente extrem de valoros: inventarierea fiecărui manuscris din veacul al XIX-lea, descrierea conţinutului său, iată o modalitate concretă de estimare a unui patrimoniu ce se recomandă foarte generos. Apoi, se probează prin titluri, cote şi indicatori, unde sunt fondurile depozitare şi ce păstrează fiecare. Nu lipsesc psalţii-copişti, autorii, compozitorii, ceea ce îngăduie să se înalţe generaţii de muzicieni ai domeniului, liniile de continuitate, focarele dominatoare, centrele de cântări şi altele. Nu în ultimul rând, circulaţia manuscriselor şi gradul de răspândire al cântărilor, care anume au rezistat, care au avut forţă de propensiune, sistemul scrierii, grafia, notaţia psaltică. Altfel spus, se demonstrează o accentuată identitate românească, moldovenească, cu ramificaţii în zona prehrisantică, după care rezultă cu putere de convingere, cât de generoasă a fost mişcarea aceasta, ce a zămislit şi cum s-a perpetuat. Apar suficiente tangenţe cu celelalte centre, precum cel de la Bucureşti, căci Anton Pann şi anterior, Macarie, au avut de formulat un cuvânt greu în acest domeniu.

Sunt foarte elaborate *Tabelele sinoptice ale manuscriselor*, care atestă un spirit de discernământ din partea doctorandului, ca şi intenţia de a sintetiza această puzderie de contribuţii, ce s-a păstrat, dar s-a şi pulverizat, fără să se risipească, perpetuându-se în absenţa tiparului, aspect deloc lipsit de relevanţă.



Scanned with OKEN Scanner

Interesant apare şi faptul că, în acest fel, stabilindu-se fondurile existente se ajunge şi la ierarhizarea locurilor unde se găsesc cele mai numeroase şi mai importante manuscrise. Deşi se întâlnesc elemente noi, prea puţin ştiute, nu se lansează personalităţi ce ar fi scăpat identificărilor anterioare. Ne referim la nume de primă mărime.

O altă observaţie priveşte faptul că, prin această cercetare se pun cap la cap contribuţii şi manuscrise despre care nu se mai cunoştea unde se află, inclusiv fondul de la Mănăstirea Noul Neamţ, aflat la Arhivele naţionale de la Chişinău. Astfel, se demonstrează o mare bogăţie de documente-manuscrise, ceea ce probează din plin, vitalitatea culturii noastre muzicale de strană. Ce poate fi mai important decât acest aspect, într-o teză de doctorat!

Florin Bucescu nu se rezumă la găsirea şi prezentarea manuscriselor, căci, iată un adevăr, cultura muzicii de strană, nu a trăit prin oralitate, şi nici prin tipar, ci prin manuscrise, ceea ce avea şana de a particulariza mult mai mult literatura vehiculată, cântările. Şi, deloc lipsit de semnificaţie, prin intermediul acestor manuscrise se poate vedea cât de falnică a fost muzica noastră, fie şi judecată după ce s-a manifestat în Moldova, şi cât de unitară era indiferent de tradiţia venită din Grecia. Dar nu aceasta constituia axul dominator, ci aspectul, fizionomia cântărilor aşezate în ritualurile de circulaţie. Şi, parcă pentru a nu exista nici un dubiu în această privinţă, Florin Bucescu, din capitolul patru, recurge la sistematizarea şi indicarea „principalelor forme de cântare psaltică românească", relatând cu minuţie care sunt „genurile", „formele", literatura psaltică muzicală vehiculată în respectivul secol, dând denumire şi modelele respectivului tip, cu cel puţin un exemplu grăitor. În acest fel se efectuează, nu credem că fără intenţie, o diacronizare a fenomenului, căci se ţine cont de timpul în care au circulat, să zicem, *Canonul Floriilor*, *Stihirile de la Vecernie*, adică se arată şi funcţionalitatea acestora, rolul lor, momentul când se practică, după care se arată cântările devenite ritualuri, cu atestare în anumite servicii divine, „utrenie", „liturghie" (...) .



Scanned with OKEN Scanner

Teza lui Florin Bucescu este o adevărată operă de punctare ştiinţifică, făcută cu o risipă de informaţii şi trimiteri conexe, pentru a deveni cât mai concludentă şi mai lipsită de semne de întrebare sau, altfel spus, mai doctă şi riguroasă. Ca şi stilul literar folosit, trimiterile şi enunţurile cu caracter decodologic sunt foarte limpezi, gândite cu profunditate, ceea ce face ca pe întregul parcurs al celor peste 700 de pagini să nu se contureze poticneli, momente de umplutură, pagini cenuşii. Totul este aici dens şi temeinic.

Să nu omitem exemplele muzicale, care îşi datorează înfăţişarea şi operei de transcriitor din psaltichie a lui Florin Bucescu.

Există în acest demers o lăudabilă investire de pasiune pentru domeniul cercetat, o dăruire totală, un sacrificiu dus până la extrem, căci nu se poate scrie o asemenea teză decât cu o absolută credinţă în valoarea obiectului cercetat şi cu o imensă uitare de sine.

Cel ce era, până nu demult, cunoscut ca un folclorist, un culegător şi preţuitor al aromelor muzicii orale laice, prin această teză remarcabilă de doctorat intră în împărăţia drepţilor savanţi ai muzicii cultice româneşti, având specializarea în cea moldovenească.

Fie ca prin acest gest de sârguinţă ştiinţifică să i se confere înaltul titlu de Doctor în muzicologie, meritat până la ultima fibră.

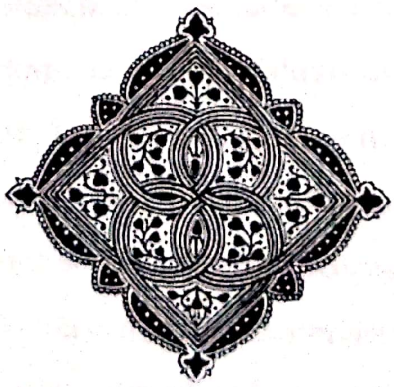



Scanned with OKEN Scanner

# REFERAT cu privire la lucrarea *Cântarea psaltică în manuscrisele moldoveneşti din secolul al XIX-lea* prezentată de conf. univ. preot Florin BUCESCU în vederea obţinerii titlului de doctor

**Prof. univ. dr. arhid.**
***Sebastian BARBU-BUCUR***

Ceea ce impresionează în mod deosebit la această lucrare (*Cântarea psaltică în manuscrisele moldoveneşti din secolul al XIX-lea*), ch ar şi la o parcurgere fugară a paginilor ei este imensitatea materialului documentar pe care îl conţine. Aflăm aici o documentare foarte bogată şi pe mai multe planuri: istoric, filologic dar mai ales muzical.

Florin Bucescu se prezintă cu teza sa de doctorat ca un muzicolog-bizantinolog cu o carte de vizită impresionantă în spatele căreia stă o muncă asiduă de peste 20 de ani. Autorul s-a impus de mult în muzicologia noastră prin migala investigaţiilor, prin descoperirea de documente inedite incluse şi în acestă teză de doctorat. Spre deosebire de alţi ostenitori din acelaşi domeniu al vechii noastre culturi muzicale, a studiat nu numai tainele psaltichiei ci şi o seamă de discipline auxiliare, a căror cunoaştere este absolut necesară pentru cei ce abordează probleme de acest fel ca: *Liturgica* sau studiul cultului bisericesc, *Imnografia creştină orientală, Istoria vieţii bisericeşti a românilor* în cadrul căreia au apărut creaţiile de acest fel (...). Dispunând deci de o frumoasă şi variată cultură generală şi teologico-muzicală, autorul a putut da la lumină o serie de valoroase studii şi lucrări monografice, dintre care unele, privind manuscrisele muzicale psaltice păstrate în marile centre de cultură ale Moldovei.

Stilul academic şi alert al dizertaţiei conferă vocabularului tehnic de specialitate folosit, calităţi de claritate şi cursivitate, care fac lectura lucrării



Scanned with OKEN Scanner

lesnicioasă şi agreabilă. Aparatul critic, care respectă toate normele metodei ştiinţifice de lucru, atestă probitatea cu care autorul foloseşte materialul informativ procurat din izvoarele consultate şi totodată bogăţia culturii de specialitate şi a celei generale, pusă în serviciul tezei. Autorul tezei cercetează şi documentele parcurse de predecesori şi le verifică potrivit scopului pe care îl urmăreşte; adaugă apoi elemente noi, ca documente sau interpretare, în special la cele muzicale, ca un profund cunoscător al muzicii bizantine psaltice şi a rânduielilor eclesiastice, fiind licenţiat în acestă specialitate, înaintea absolvirii Conservatorului de Muzică din Iaşi.

Cu erudiţie acrivistică, dar şi cu talent literar, de tentă moldovenească, cu patos liric şi patriotic, părintele Florin Bucescu ilustrează cu o claritate impresionantă în lucrarea sa, lupta permanentă a psalţilor români pentru „naţionalizarea" cântărilor. Din cele semnalate mai sus credem că se evidenţiază din plin calităţile de muzicolog-bizantinolog ale lui Florin Bucescu şi meritele sale incontestabile în cercetarea şi documentarea privitoare la cultura românească de tradiţie bizantină pe teritoriul ţării noastre. Vastitatea subiectului, dificutăţile paleografice, bogăţia nebănuită a unor fonduri şi sărăcia altora, cum se exprimă autorul, atitudinea respingătoare a unor şefi de instituţie, iată doar câteva din principalele greutăţi care au trebuit învinse pe parcursul cercetării.

Din epoca hrisantică (sec. XIX) autorul tezei identifică şi analizează un număr de 309 manuscrise psaltice moldoveneşti şi bilingve, păstrate în Bibliotecile din Moldova şi nu numai. A inclus aici şi colecţii muzicale moldoveneşti aflate în alte centre culturale din Bucureşti, din provincie şi chiar de peste hotare (Chişinău), bineînţeles şi mansucrise în limba greacă.

Prima etapă a cercetării a constat în depistarea manuscriselor psaltice în fondurile respective (biblioteci, arhive, muzee), activitate incomodă întrucât nu există o catalogare a manuscriselor pe criterii disciplinare ci doar registre, inventare cu date eronate de cele mai multe ori. Aşa de exemplu şi la B.A.R.



Scanned with OKEN Scanner

găsim deseori înregistrate cu titlu de psaltichie manuscrise conținând doar texte liturgice nu şi muzicale. Scopul principal al lucrării fiind studierea cântărilor, a realizat un volum imens de transcrieri muzicale din notația neumatică în notația liniară, fragmente întregi sau numai incipituri, insistând asupra melodiilor neconsemnate în tipărituri sau în alte manuscrise.

Ideea principală care transpare din capitolul întâi este că: „Practicarea cântării greceşti din secolul al XIX-lea la stranele române şi „traducerea" adică recompunerea lor în limba națională au condus la alcătuirea psaltichiei autohtone". Manuscrisele psaltice cercetate de autor aduc dovezi noi şi numeroase privind lupta pentru afirmarea Şcolii naționale pe parcursul întregului secol al XIX-lea. Aceste manuscrise îmbogățesc informațiile referitoare la acest amplu proces, oglindindu-l cu multă veridicitate şi obiectivitate.

Studiind categoriile de colecții, autorul arată că din cele 309 manuscrise cercetate, 150 sunt Antologhioane, Liturghierul şi Heruvico-Chinonicarul fiind pe locul doi şi respectiv trei, după care urmează *Anastasimatarul, Stihirarul, Irmologhionul-Catavasier, Irmologhionul-Calofonicon, Prohodul şi Propediile*. Cercetarea manuscriselor hrisantice demonstrează cu prisosință că psaltichia românească din secolul XIX nu se reduce la cei trei mari corifei: Macarie, A. Pann şi Dimitrie Suceveanu care şi-au publicat lucrările muzicale în Muntenia şi Moldova, ci, că există alte multe zeci de compozitori, interpreți şi copişti care s-au ostenit pentru propăşirea acestei arte, activitatea de naționalizare a psaltichiei fiind una din principalele realizări ale secolului al XIX-lea, atât sub forma traducerilor din autori greci consacrați, cât şi prin noi creații ale psalților români.

În capitolul intitulat *Ghidul manuscriselor psaltice (sec. XIX)*, partea esențială a lucrării care se întinde pe aproximativ 600 de pagini, este realizată descrierea fiecărui manuscris din cele 21 de Fonduri, descriere ce include:



Scanned with OKEN Scanner

Aspecte codicologice; Semnificații muzicologice și Transcrieri din notația hrisantică și uneori cucuzeliană de tranziție în notație liniară.

Prezentarea manuscriselor include următoarele date codicologice: 1) Date preliminare; 2) Descriere, numerotare, copist, limbă; 3) Însemnări extra muzicale; 4) conținut și 5) Concluzii. Din aceste prezentări tranpsare ideea necesității, menținerii și dezvoltării psaltichiei românești, inclusiv a notației psaltice specifice. Câteodată, descrierea unor manuscrise se constituie în adevărate studii sau articole. Astfel de exemplu când vorbește despre Gramatica lui Dimitrie Tabără din 1896, realizează un veritabil studiu comparat între Macarie, A. Pann și această Gramatică arătând diferențele. Prezentarea manuscriselor este făcută uneori sintetic, alteori analitic iar când este cazul o face în conexiune cu alte manuscrise privind aceeași cântare sau informație de ordin muzicologic.

Capitolul al doilea, intitulat *Principalele categorii de cântări* se constituie într-un adevărat tratat de forme de imnografie muzicală pentru muzica bizantină. Sunt redate aici un număr de 19 forme imnografice începând cu *Canonul* și terminând cu *Chinonicul*, capitol care cuprinde manuscrise și autori pentru fiecare dintre acestea.

Consider că cercetările muzicologului bizantinist Florin Bucescu alcătuiesc veritabile capete tematice, capabile să determine un complex de lucrări în direcții diferite: istoriografice, muzicologice, componistice, lingvistice, semantice. Subsidiar calității, nu ne putem abține să nu relevăm impresionanta cantitate de manuscrise și lucrări cercetate, care au concurat la confirmarea ipotezelor și la susținerea probă a lor.

Munca de benedictin a autorului în biblioteci și arhive „mai bine de 20 de ani de cercetare și investigare" ne-a oferit o operă de prestigiu științific pentru cultura românească contemporană și ea face cinste astăzi școlii românești de muzicologie. Am putea spune cu Tudor Arghezi că asemenea lucrare nu se scrie „de la o zi la alta".



Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

# REFERAT asupra tezei de doctorat cu tema *Cântarea psaltică în manuscrisele moldoveneşti din secolul al XIX-lea* elaborată de conf. univ. preot Florin BUCESCU

**Prof. univ. dr. *Mihail COZMEI***

Tema elaborată de preotul, conf. univ. Florin Bucescu, se recomandă, indiscutabil, ca un amplu studiu, reprezentând, pe de o parte o supremă împlinire profesională, iar pe de altă parte, o contribuţie esenţială la cunoaşterea unei perioade importante din evoluţia muzicii de sursă bizantină, practicată – cum spune autorul – „în cadrul diferitelor servicii religioase ale cultului ortodox".

Este o împlinire personală deplină, pentru că încununează fastuos nu numai activitatea de cercetare şi elaborare din ultimele două decenii, ci o viaţă dedicată cunoaşterii şi valorificării ştiinţifice a celor două componente ale clasicismului nostru muzical: *folclorul* şi *cântarea psaltică* de sursă bizantină. studiile cu profil etnomuzicologic, realizate în colaborare cu prof. Viorel Bârleanu, după lungi campanii de culegere a folclorului în centrul şi zona de nord a Moldovei, publicate în *Anuarul de Lingvistică şi Istorie Literară* editat de Academia Română, în *Caietele Arhivei de Folclor* din Iaşi sau în *Scrieri muzicologice*, volum editat de Conservatorul „George Enescu" din Iaşi, au adus informaţii, exemple muzicale şi concluzii importante cu privire la cântecele de priveghi, colindele, doinele şi baladele practicate de locuitorii de pe valea Şomuzului Mare şi din Moldova de Nord. Articolele şi cronicile unor muzicieni, printre ei, mai ales Gheorghe Ciobanu şi Sigismund Toduţă, au apreciat corespunzător rezultatele celor doi cercetători pasionaţi de tradiţiile noastre folclorice.

Nici interesul pentru practica muzicală a cultului creştin ortodox nu este de dată recentă. Născut în familia preotului Casian Bucescu, autorul tezei pe care o discutăm astăzi a absolvit cursurile Institutului Teologic din Bucureşti (1957), iar ca student al conservatorului de Muzică „George Enescu" (1962-1967) a participat la activităţile Cercului de bizantinologie conduse, la Iaşi, de etnomuzicologul şi bizantinologul Gh. Ciobanu. Preocupările din acest domeniu îl determină să urmeze şi seminarul de neogreacă de la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iaşi (1984-1987), activitatea de „scotocire" (cum spunea Caudella cu referire la T. T. Burada) a bibliotecilor publice, private şi mai ales mănăstireşti, precum şi a arhivelor înlocuind, în ultimul sfert de veac, drumeţiile folclorice. Că între cercetările etnomuzicologice şi bizantinologice – mai precis, *psalticologice* – s-a aflat o constantă intercondiţionare, o demonstrează şi paragrafele din teză în care se menţionează posibile raporturi dintre folclor şi cântecul de strană.

Studiul d-lui Florin Bucescu, elaborat sub competenta şi exigenta coordonare ştiinţifică a d-lui prof. univ. dr. O. L. Cosma, nu este doar o supremă împlinire personală, ci, repet, şi o contribuţie importantă la promovarea şi adâncirea cunoştinţelor despre cântarea psaltică din secolul al XIX-lea. Autorul a studiat 21 de fonduri de manuscrise, a parcurs mii şi mii de pagini *manuscrise*, a transcris parţial sau integral în notaţie liniară numeroase cântări şi a conceput un studiu de aproape 750 de pagini mustind de informaţii şi idei, demonstrând astfel existenţa unor inestimabile valori muzicale şi spiritualitate creştină, totodată, punând la lumină o activitate de creaţie şi de „editare" bogată şi în bună măsură originală. demonstrând o temeinică, reală cunoaştere a domeniului, a folosit în complexa activitate de cercetare a manuscriselor o metodologie diversă, dominante fiind descrierea şi spiritul comparatist, cu implicaţii istoriografice, bibliografice, paleografice, lingvistice, codicologice, liturgistice, sociologice şi chiar politice. Buna cunoaştere a scrieruilor bizantinologice l-a ajutat să corecteze unele date privind momentul



Scanned with OKEN Scanner

realizării unor manuscrise (pp. 21, 578 bunăoară), paternitatea unor cântări (p. 173, de exemplu) şi, în mod special să critice argumentat indiferența cercetătorilor față de cântarea psaltică: „puțini muzicologi au mers la documentul psaltic, deşi G. Breazul i-a evidențiat importanța" – scrie autorul. Şi conchide (p. 714): „Dacă tezaurul psaltic modern păstrat în documentele-manuscrise ar fi fost cât de cât cercetat şi scos la lumină, ar fi fost posibil ca şi părerile negativiste asupra valorilor cântării hrisantice să nu mai fie atât de subiective...".

Dincolo de valorificarea unui uminitor tezaut de manuscrise şi de prezentarea sistematică a principalelor cântări psaltice din secolul al XIX-lea (cântările Vecerniei, Utreniei şi ale Sfintei Liturghii), dincolo de utilele tabele în care sunt indicate manuscrisele pe tipuri de colecții şi fonduri sau numele copiştilor, al traducătorilor şi al compozitorilor, teza pune în lumină câteva aspecte şi idei de principală importanță muzicologică (bizantinologică, în special). În acest sens, pe baza manuscriselor aparținând unor autori din centrele mănăstireşti sau episcopale, menționează existența unor adevărate *şcoli de muzică psaltică* şi anume, la mănăstirile Neamț şi Putna, la Mănăstirea Noul Neamț din Basarabia, de asemenea, la Iaşi, la Huşi, Roman şi Botoşani. Meritorii sunt şi informațiile cu privire la viața şi activitatea unor autori de manuscrise mai puțin cunoscuți sau chiar necunoscuți (Şt. Păltinescu, T. V. Stupcanu la Iaşi, Vasile Gâdei, Manoil Giurgeanu, Axente Roşculeț la Huşi, Visarion Ieromonahul de la Neamț, Emanoil Zmeu de la Botoşani şi încă alții), dar mai cu seamă cu privire la activitatea şi rolul lui Nectarie Frimu, căruia autorul tezei îi dedică numeroase pagini, în aproape fiecare capitol, întrucât a fost „unul dintre principalii promotori ai psaltichiei... între anii 1833 şi 1848" (p. 223), manuscrisele aflate în centrele din Moldova sau din Țara Românească demonstrând „că traducerile lui Nectarie Frimu, publicate sau nu, au fost bine primite în mănăstiri şi biserici de mir, ca şi cele macariene, constituind



Scanned with OKEN Scanner

puternice pârghii de susţinere în afirmarea elementului naţional în biserica românească" (p. 223).

Studiul d-lui Florin Bucescu readuce în discuţie – uneori cu o vibrantă argumentaţie, dar întotdeuna cu trimitere la manuscrisele cercetate – idei mereu actuale în scrierile şi dezbaterile specialiştilor. În primul rând, problematica răspândirii „noii sistime", a rolului Ieromonahului Macarie, precum şi valoarea şi originalitatea cântărilor psaltice cu o largă circulaţia în secolul al XIX-lea. În al doilea rând, afirmarea continuităţii şi unităţii cântării bisericeşti, aflată, mai ales, de-a lungul secolelor XVIII şi XIX, într-o continuă evoluţie şi modernizare. În al treiea rând, manuscrisele prezentate în teză evidenţiază nu doar existenţa unui curent puternic în favoarea românizării cântărilor bisericeşti şi consecinţele stilistice ale acestui proces, ci şi atitudinea conservatoare a unor clerici care cultivau încă, la mijlocul veacului al XIX-lea, cântările în limba greacă şi după „vechea sistimă". Pe linia modernizării cântărilor bisericeşti, importantă rămâne şi problema transcrierii acestora în notaţie liniară. În sfârşit, prezenţa în unele manuscrise a cântecului de lume, prilejuieşte autorului tezei sublinieri pertinente privind raporturile dintre cântarea psaltică şi cea folclorică, ambele practicate, probabil, de autorii manuscriselor.

Teza d-ui Florin Bucescu se înscrie, cu certitudine, în sfera cercetărilor muzicologice fundamentale, alăturându-se preocupărilor şi valoroaselor realizări ale celor mai importanţi bizantinologi şi psalticologi din ţara noastră. Ea deschide noi direcţii de cercetare pe care „eventual – scrie autorul – alţi cercetători să continuie investigaţiile şi să le ridice la noi cote valorice".

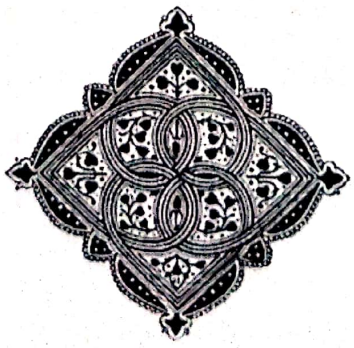



Scanned with OKEN Scanner

# *ARTICOLE*

# *DIN DICŢIONARE*

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

**Mihail COZMEI,** *Existenţe şi împliniri. Dicţionar biobibliografic,* Iaşi, Ed. Artes, 2010, pp. 56-60

**BUCESCU, Florin** - etnomuzicolog, bizantinolog şi profesor; preot (n. 18 V 1936, Broscăuţii Noi-Storojineţ).

Studiile de cultură generală le-a parcurs la Liceul „Eudoxiu Hurmuzache" din Rădăuţi (1946-1953); urmează apoi cursurile Institutului Teologic de grad universitar din Bucureşti (1953-1957; 1957-1960) cu Iustin Moisescu (*Noul Testament*), Ioan Coman (*Patrologie*), Dimitrie Stăniloaie (*Dogmatica*), Nicolae Lungu (*Muzică bisericească).* Din motive specifice momentului, nu este hirotonisit preot fiind nevoit să desfăşoare diverse activităţi (muncitor necalificat, profesor de muzică suplinitor) necorespunzătoare pregătirii sale. Pentru a-şi consolida cunoştinţele muzicale urmează cursurile Facultăţii de Compoziţie, Muzicologie şi Pedagogie muzicală, Secţia profesor de muzică de la Conservatorul de Muzică „George Enescu" din Iaşi (1962-1967). Preocupările de bizantinologie îl determină să urmeze Seminarul de neogreacă de la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iaşi (1984-1987). Este membru al Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor din România (1992). Membru fondator şi cercetător ştiinţific colaborator al Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei, alături de I. H. Ciubotaru (1973-1992). Hirotonisit preot, îndeplineşte activităţi liturgice la Biserica „Naşterea Maicii Domnului" (Talpalari) din Iaşi (din 1997 şi în prezent). A obţinut titlul de *doctor în muzică* la Universitatea de Muzică din Bucureşti (2002), susţinând teza cu tema: *Cântarea psaltică în manuscrisele moldoveneşti din secolul XIX,* conducător ştiinţific prof. univ. dr. Octavian Lazăr Cosma.

**Activitatea didactică:** Profesor de muzică titular la Liceul „C. Negruzzi" din Iaşi (1967-1990), unde a desfăşurat o susţinută şi rodnică activitate de educaţie muzicală a elevilor; lector universitar la Institutul

Teologic Ortodox din Iaşi (1990-1991); profesor de muzică vocală la Seminarul Teologic „Sf. Vasile cel Mare" din Iaşi (1995–2000); profesor de muzică suplinitor (1991-1992) şi titular (1992-1993) la Şcoala Normală „Vasile Lupu" din Iaşi; asistent universitar-colaborator la disciplina Paleografie muzicală (1978-1986, 1992-1994), conferenţiar universitar (1994-2006), la disciplinele Metodica predării muzicii şi Practica pedagogică, Muzică psaltică, Paleografie muzicală, de la Facultatea de Compoziţie, Muzicologie, Dirijat, Pedagogie muzicală şi Teatru din cadrul Universităţii de Arte „George Enescu" din Iaşi. Profesor-colaborator la aceeaşi facultate (din 2006). A îndrumat elaborarea a numeroase lucrări de licenţă şi pentru obţinerea Gr. I în învăţământ.

■ Cu scop didactic, a elaborat şi publicat *Învăţarea cântărilor Sfintei Liturghii,* Iaşi: Edit. Trinitas, 1998; de asemenea, cântece pentru şcolari publicate în diferite colecţii.

**Activitatea muzicologică:** A semnat cronici, recenzii şi eseuri în: *Cronica* (Iaşi) şi *Convorbiri literare* (Iaşi). ■ A publicat ***articole*** şi ***studii***, din care: *Psalmii lui Dosoftei în folclorul muzical* (note la Dosoftei - *Psaltirea în versuri,* ed. critică de N. A. Ursu), Iaşi: Mitropolia Moldovei şi Sucevei, 1974; *Structuri arhaice în bocetul de pe valea Şomuzului Mare,* în: *Anuarul de Lingvistică şi Istorie Literară*, Tom. XXVIII, Iaşi, 1981-1982; *Un pasionat cercetător al muzicii medievale din România - Grigore Panţâru*, în: *Revista Mitropoliei Moldovei şi Sucevei*, Iaşi, 1989; *Comemorarea Binecredinciosului Voievod Ştefan cel Mare*; *Pagini din creaţia religioasă a compozitorilor ieşeni, imprimate pe CD*; *Rolul mitropolitului Veniamin şi a Ieromonahului Macarie în afirmarea creaţiei psaltice în limba română*; *Doi preoţi cărturari bucovineni despre rezistenţa anticomunistă,* în: *Byzantion Romanicon,* VII, Iaşi: Universitatea de Arte „George Enescu", 2007■ În colaborare cu Viorel Bârleanu a publicat: *Un tip de doină specific Moldovei de Nord*, în: *Anuarul de Lingvistică şi Istorie Literară,* Tom XXIV, Edit. Academiei Române, 1973;



Scanned with OKEN Scanner

*Aspecte ale luptei pentru Independenţă pomenite în cântecul popular,* în: *Scrieri muzicologice*, Iaşi, 1977; *Stiluri de strigat în Moldova*, în: *Caietele Arhivei de Folclor*, IV, Iaşi, 1984; *Tipuri melodice ale colindelor din Moldova*, în: *Caietele Arhivei de Folclor,* V, Iaşi, 1984; *Aspecte ale melodicii baladei din Moldova,* în: *Baladele din Moldova* de Lucia Berdan, în: *Caietele Arhivei de Folclor,* VI, Iaşi, 1986; *Aspecte ale melodicii cântecului funerar în Moldova*, în: *Folclorul obiceiurilor familiale din Moldova* de I. H. Ciubotaru, în: *Caietele Arhivei de Folclor*, VII, Iaşi, 1986; *Aspecte ale melodicii cântecului de priveghi din Moldova*, în: *Anuarul de Lingvistică şi Istorie literară*, Tom. XXX-XXXI, 1985-1987; *Bătrâneasca. Doine, bocete, cântece şi jocuri din ţinutul Rădăuţilor,* în: *Caietele Arhivei de Folclor*, Iaşi, 1979; *Melodii de joc din Moldova*, în: *Caietele Arhivei de Folclor*, IX, Iaşi, 1990; *Valea Şomuzului Mare-Monografie folclorică* de I. H. Ciubotaru (colaboratori: Florin Bucescu şi Viorel Bârleanu), în: *Caietele Arhivei de Folclor,* XI, Iaşi 1991; *Melosul popular în Caietele Arhivei de Folclor,* în *Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei – X. In honorem prof univ. dr. Ion H. Ciubotaru,* Iaşi, 2010, pp. 717-732. ■ În colaborare cu Larisa Agapie: *Unele aspecte ale folclorului nou în Moldova,* în: *Scrieri muzicologice,* Iaşi, 1974.

■ A mai publicat: *Un pasionat cercetător al muzicii medievale din România - Grigore Panţiru*; *Manuscrisele psaltice ale lui Teodor Stupcanu*, în: *Byzantion* - Revista de arte bizantine, Vol. 1, Iaşi, Academia de Arte „George Enescu", 1995; *Activitatea ieşeană a prof. Gheorghe Ciobanu. In Memoriam; Lexiconul muzicienilor psalţi din România de Gheorghe C. Ionescu, apariţie editorială marcantă; Un muzician ieşean pe nedrept uitat - Gheorghe I. Dima,* în: *Byzantion,* Vol. II, 1996; *Documente importante de muzică bizantină şi psaltică în bibliotecile din Iaşi*, în: *Acta Musicae Byzantinae*, Vol. 1, nr. 1, aprilie 1999, revista Centrului de Studii Bizantine din Iaşi; *Sebastian Barbu-Bucur şi restituirea psaltichiei româneşti*, în: *Muzica*, Bucureşti, 6, 1997; *Contribuţii la cunoaşterea activităţii muzicale a protopsaltului Ştefan*



Scanned with OKEN Scanner

*Paltinescu*, în: *Byzantion Romanicon*, V, Iaşi, 1999; *Pregătirea reformei hrisantice. Înnoiri muzicale în creaţia precursorilor*, în: *Acta Musicae Byzantinae*, Iaşi, I, aprilie, 2000; *Manuscrisul I/4 (grecesc) din Fondul 2119 al Arhivei Naţionale din Chişinău, document important pentru a treia etapă a românizării cântărilor bisericeşti*, în: *Acta Musicae Byzantinae,* III, 2001; *Stihira Cuviosului Paisie de la Neamţ, cântare emblematică pentru spiritualitatea Moldovei,* în *Acta Musicae Byzantinae,* IV, 2002; *Sentimentul creştin şi expresia cântării religioase la români*, în: *Muzică sacră* de Viorel Munteanu, Iaşi: Edit. Trinitas, 2004, republicat în: *Byzantion Romanicon,* VII, Iaşi, 2007; *Vasile Spătărelu (1938-2005) şi creaţia sa religioasă. In memoriam*, postfaţă la volumul *Jertfa laudei - Liturghia psaltică în glasul al III-lea*, Iaşi: Edit. Trinitas, 2006, republicat în: *Byzantion Romanicon,* VII, Iaşi, 2007; *Rolul Mitropolitului Veniamin şi al Ieromonahului Macarie în afirmarea creaţiei psaltice româneşti în Moldova*, în: *Byzantion Romanicon*, VII, Iaşi, 2007; *Muzica bizantină. Sebastian Barbu-Bucur, 75 de ani* (în colaborare cu Irina Zamfira Dănilă), în: *Byzantion Romanicon*, VII Iaşi, 2007; *Doi preoţi cărturari bucovineni despre rezistenţa anticomunistă*, în: *Byzantion Romanicon*, VII, Iaşi, 2007; *Despre cântecul ceremonial sau Cântecul Zorilor şi Bradului* (în colaborare cu Viorel Bârleanu), în: *Byzantion Romanicon*, VII, Iaşi, 2007. *Teoreticoanele hrisantice greceşti şi româneşti,* în *Masterclass de cânt bizantin,* Ediţia a II-a, tip. Artes, 2009; *Muzica religioasă a lui Achim Stoia* (în colaborare cu Irina Zamfira Dănilă), în *Achim Stoia. Centenarul naşterii*, Iaşi, Universitatea de Arte „G. Enescu", Ed. Artes, 2010.

■ A elaborat şi numeroase ***comunicări*** susţinute la Iaşi sau în alte localităţi, dintre care: *O lucrare inedită de M. Jora - Imnul Liceului „C. Negruzzi" din Iaşi* (1976); *Aspecte teoretice şi practice în activitatea de culegere a folclorului desfăşurată de T. T. Burada,* 1991; *Protopsaltul Gh. I. Dima, un muzician ieşean uitat*, 1993; *Nectarie Frimu în manuscrisele moldoveneşti*, 2009. ■ A redactat în perioada 1995-2002, revistele *Byzantion* şi



Scanned with OKEN Scanner

*Byzantion Romanicon* (primele patru numere în colaborare cu prof univ. dr. Gabriela Ocneanu). ■ A publicat: *Cântarea psaltică în manuscrisele moldoveneşti din sec. XIX. Ghidul manuscriselor psaltice – Moldova, sec. XIX*, Vol. I, II, Iaşi: Edit. Artes, 2009; a făcut parte din colectivul care a realizat Grantul CNCSIS - *Catalogul manuscriselor de muzică psaltică, sec. XI – XX*, vol. I-II (Preşedinte de Onoare, Preafericitul Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, director: prof. univ. dr. Viorel Munteanu), Edit. Artes, 2010.

**Activitatea de educaţie muzicală:** A susţinut conferinţe şi emisiuni de radio privind muzica şi spiritualitatea ortodoxă, de asemmenea, comentarii muzi-cologice la Cercul de *Prieteni ai muzicii* de la Biblioteca „Gh. Asachi" din Iaşi, numeroase audiţii commentate pentru elevii Liceului „C. Negruzzi" Iaşi.

**Activitatea artistică:** Membru fondator al Corului Sindicatului din Învăţă-mânt; dirijor al corului Liceului „C. Negruzzi" şi al corului Seminarului Teologic „Sf. Vasile cel Mare" din Iaşi.

**Activitatea de creaţie:** A compus piese corale pentru cor pe voci egale sau cor mixt, printre care: *La mulţi ani şcoală dragă, Cununa Anului Nou, Priveşte spre pădure, Ţară de vis, Munca ne e dragă* (lucrări în manuscris). Tot pentru cor pe voci egale: *Jertfa laudei. Liturghie în glasul III* (în colaborare cu Vasile Spătărelu, cu postfaţa – *Vasile Spătărelu şi creaţia sa religioasă*), Iaşi, Edit. Trinitas, 2006.

**Activitatea de organizare şi conducere.** Şef de catedră la Facultatea de Compoziţie, Muzicologie, Pedagogie muzicală şi Teatru a Universităţii de Arte „George Enescu" (2004-2008).

**Distincţii:** Premiul III la Concursul de creaţie corală „Gavriil Musicescu", Iaşi, 1988; Diploma de Vrednicie, acordată de I.P.S. Mitropolit al Moldovei şi Bucovinei, 2003; Premiul pentru cercetări bizantinologice, acordat de Uniunea Compozitorilor şi Muzicologilor din România (2009); Medalia de



Scanned with OKEN Scanner

argint la Salonul Cărţii Româneşti, Iaşi (2009); *Crucea Moldavă* a Mitropoliei Moldovei şi Sucevei (2011).

**Bibliografie.** ***Sinteze istoriografice. Dicţionare.*** Oprea, Gheorghe / Agapie, Larisa – *Folclor muzical românesc*, Bucureşti: Edit. Ştiinţifică Didactică şi Pedagogică 1983; Popescu-Sireteanu, Ion – *Limbă şi cultură populară*, Bucureşti: Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983; Cârstea, Stelian – *Balada în folclorul Moldovei de Nord*, Bucureşti: Edit. Minerva, 1984; Kahane, Mariana / Georgescu-Stănculeanu, Lucia – *Cântecul zorilor şi bradului*, Bucureşti: Edit. Muzicală, 1988; Voevidca, Alexandru – *Cântece populare din Bucovina* (Ediţie îngrijită de Vasile D. Nicolescu şi Cristina Rădulescu-Paşcu), Bucureşti: Edit. Muzicală, 1990; Ionescu, Gh. Constantin – *Lexicon al celor care de-a lungul veacurilor s-au ocupat cu muzica de tradiţie bizantină din România*, Bucureşti: Edit. Diogene, 1994; Popescu-Sireteanu, Ion – *Siretul vatră de istorie şi cultură românească*, Iaşi: Edit. Omnia, 1994; Cozmei, Mihail – *Pagini din istoria învământului artistic din Iaşi.1860-1995*, Iaşi: Edit. Academiei de Arte „George Enescu", 1995; Cosma, Octavian Lazăr – *Universul muzicii româneşti*, Bucureşti: Edit. Muzicală, 1995; Boţocan, Melania / Pascu, George – *Hronicul muzicii ieşene*, Iaşi: Edit. Noël, 1997; Datcu, Iordan – *Dicţionarul etnologilor români,* Bucureşti: Edit. Saeculum, 1999; Buzilă, Serafim – *Enciclopedia interpreţilor din Moldova*, Chişinău: Edit. Arc / Museum, 1999; Ionescu Gh. Constantin – *Muzica bisericească în România, Dicţionar,* Bucureşti, Edit. Sagittarius, 2003; Satco, Emil – *Enciclopedia Bucovinei,* vol I, Suceava, Edit. Grup Muşatin, 2004. ► ***Articole. Recenzii:*** Ciobanu, Gheorghe - *Note de lector*, în: *Muzica*, 3, 1980; Ciubotaru, Ion H. – *Arhiva de folclor a Moldovei şi Bucovinei (A.F.M.B.),* în: *Anuarul de Folclor*, I, Universitatea „Babeş - Bolyai", Cluj - Napoca, 1980; Delion, Pavel - *Cercetare monografică inedită*, în: *Cronica*, Iaşi, 18 I 1980; Toduţă, Sigismund - *Un aspect inovator al structurii vocale în tragedia lirică „Oedip"* (referire la Bătrâneasca n.n.), în: *Muzica,* 9, 1981; Lupu, Constantin - *Să ne*



Scanned with OKEN Scanner

*cunoaştem satul*, în: *Flacăra Iaşului*, 2 IX 1981; Fotea, Mircea – *Caietele Arhivei de Folclor*, în: *Anuar de Lingvistică şi Istorie Literară*, tom. XXVIII, Universitatea „Al. I. Cuza" Iaşi, 1981-1982; Cozmei, Mihail - *Concurs coral*, în: *Cronica*, Iaşi, 27 V 1988; Rădulescu, Speranţa – *Melodii de joc din Moldova*, în: *Muzica*, 3, 1990; Vasile, Vasile – *Tezaur de melos moldovenesc*, în: *Cronica*, Iaşi, 22 VI 1990; Cozmei, Mihail – *Filiala din Iaşi a Uniunii, ieri şi astăzi*, în: *Muzica*, 4, Bucureşti, 1995; Cozmei, Mihail, – *O bogată şi consistentă sesiune ştiinţifică*, în: *Arta*, Iaşi, 2, iunie, 1995; Bogdan, Raluca - *Simpozionul de bizantinologie*, în: *Arta*, Iaşi, 7, octombrie, 1997; Bucescu-Dănilă, Zamfira – *Simpozionul Naţional de Bizantinologie*, în: *Arta*, Iaşi, 9, 1998; Mihail, C. – *Simpozion de muzicologie*, în: *Arta*, Iaşi, 10, 1999; Bucescu-Dănilă Zamfira - *Spirit şi cânt bizantin la Iaşi*, în: *Arta*, Iaşi, 11-12, 2000; Catrina, Constantin - *Corespondenţe simetrice*, în: *Actualitatea Muzicală*, Bucureşti, 1 XI 2000; Nicolae, Loredana / Bogdan, Raluca - *Sesiune ştiinţifică*, în: *Arta*, Iaşi, 13-14, 2001; Popescu, Mariana - *Muzică bizantină*, în: *Actualitatea Muzicală*, Bucureşti, 8, 2005; Cosma, Mihai - *Sărbătoare academică la Iaşi*, în: *Actualitatea Muzicală*, Bucureşti, 11, 2005; Luchian, Antoaneta – *Muzicologia românească omagiază învăţământul ieşean*, în: *Actualitatea muzicală ieşeană*, 2, iunie, 2006; Burghelea, Rodica - *Zilele Vasile Spătărelu*, în: *Actualitatea muzicală ieşeană*, 2, iunie, 2006; Duţică, Gheorghe – *In memoriam*, în: *Actualitatea muzicală ieşeană, 2,* iunie, 2006; Firca, Gheorghe – *Un gest simbolic*, în: *Actualitatea Muzicală,* Bucureşti, 3, 2006; Vasiliu, Laura – *Muzicologia şi jurnalismul*, Iaşi, Edit. Artes, 2007; Neacşu, Gheorghe – *Byzantion Romanicon*, în: *Actualitatea Muzicală*, Bucureşti, nr. 4, 2008; Dănilă, Irina Zamfira – *Soluţii modale în Liturghia psaltică în glasul VI de Florin Bucescu şi Vasile Spătărelu*, în: *Artes*, Iaşi, 6, 2008; Dănilă, Irina Zamfira – *Masterclass de cânt bizantin cu Lykourgos Angelopoulos*, în: *Actualitatea Muzicală*, Bucureşti, 9, 2008; Dănilă, Irina Zamfira – *Simpozion Internaţional de Bizantinologie la Iaşi*, în: *Actualitatea Muzicală*, Bucureşti, 1,



Scanned with OKEN Scanner

2009; Şuşnea, Adina – *Simpozion de muzicologie*, în: *Actualitatea Muzicală*, 5, 2009; Leahu, Anca – *Masterclass de cânt bizantin, ed. a II-a*, în: *Actualitatea Muzicală*, 8, Bucureşti, 2009.

Scanned with OKEN Scanner

**Gheorghe I. DRĂGULIN, *Dicţionar biobibliografic. Teologi ortodocşi români şi străini, secolele XIX-XXI*,** Bucureşti, 2011, pp. 67 – 68

**BUCESCU, Florin**. Preot, profesor universitar, muzicolog, culegător de folclor. Este născut şi crescut în atmosfera duhovnicească a Mănăstirii Sucevița. Tatăl său, Preotul Casian Bucescu, a fost un mare român, iubitor al Bisericii şi al misiunii pastorale. În preajma acestuia şi a soției sale, copilul Florin a învățat rânduiala de la altar şi răspunsurile de la strană. El a văzut lumina zilei la 18 mai 1936 în comuna Broscăuții Noi, județul Storojineț.

A urmat cursurile Liceului Eudoxiu Hurmuzachi din Rădăuți şi pe acelea, cu diferența de rigoare, ale Seminarului de la Mănăstirea Neamț. S-a putut prezenta astfel la Institutul Teologic Universitar din Bucureşti. Satisfacția şi bucuria cunoaşterii de aici nu au durat mult, căci în 1958, tatăl său a fost arestat. Au urmat astfel ştiutele şi neştiutele dureri provocate de stăpânirea comunistă de groaznică aducere aminte. În decembrie 1959 a fost îndepărtat din Institutul Teologic şi „trimis la munca de jos". Absolvise la cursurile doctorale doi ani şi jumătate. Şi-a găsit astfel o acoperire pe şantierul blocuriloe din Gara de Nord, din 15 ianuarie până în septembrie 1960. O întâmplare face ca tânărul betonist să fie apoi angajat profesor la Iazlovăț, unde a predat toate disciplinele umaniste. După trei ani în învățământul de provincie, a izbutit să frecventeze cursurile Conservatorului din Iaşi. La absolvire, a fost repartizat la Liceul Costache Negruzzi, unde a activat 24 de ani. A urmat mai mulți ani şi cursurile de noegreacă la Universitatea din Iaşi.

După Revoluție a intrat profesor de muzică la Facultatea de Teologie din Iaşi, apoi, prin concursul din 1994, s-a titularizat la catedra de Muzică psaltică şi bizantină de la Conservatorul pe care l-a absolvit.



Scanned with OKEN Scanner

În 1990 a fost hirotonit diacon şi apoi, în 1995, preot. Acum este îmbisericit la parohia Naşterea Maicii Domnului, Talpalari.

Este membru al Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor din România. Are de asemenea o bogată activitate de dirijor, cu numeroase turnee de concerte în ţară şi în străinătate. A participat la concursurile de specialitate, obţinând şi premiul al treilea al un concurs de creaţie.

**Opera** sa publicată cuprinde mai întâi cercetări de factură teologică: B(ucescu) Florin, *Contribuţii la dezvoltarea Dreptului bisericesc român din veacul al XX-lea*, în ST, XI, 1959, nr. 9-10, p. 556 – 574. Alte colaborări în MMS, în „Convorbiri literare" ş.a. Celelalte contribuţii le enumeră, în ultima vreme, lucrarea *Lăudăm pe Domnul. Antologie corală*, Iaşi, Editura Artes 2010 (în colaborare).

Preocupările de muzicologie le înregistrează Dr. Gh. C. Ionescu, *Lexicon*, cit. *infra*, p. 53.

**Referinţe:**

Oana Nistor, *Oameni care şi-au văzut adevărata vocaţie în a doua parte a vieţii,* în ZL, VI, 2010, nr. 107 (miercuri, 12 mai); Dr. Gh. C. Ionescu, *Lexicon al muzicienilor de tradiţie bizantină*, Bucureşti, Ed. Diogene, 1994, p. 52 – 54; Asistent, *Deschiderea cursurilor la Institutul Teologic din Bucureşti*, în GB, XIV, 1995, nr. 10 – 11, p. 653; Pr. prof. dr. Nicu Moldoveanu, *Index general al compozitorilor de muzică bisericească românească*, Bucureşti, Tipografia Institutului Biblic, 2006, p. 17.

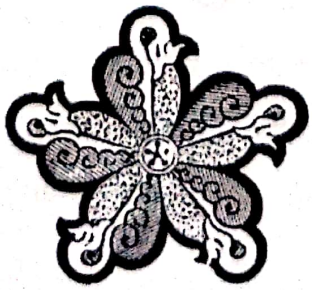



Scanned with OKEN Scanner

**Pr. Prof. Dr. Nicu MOLDOVEANU**, ***Istoria muzicii bisericeşti la românî***, Bucureşti, Editura Basilica, 2010, p. 185

„Preotul **Florin BUCESCU**, folclorist, muzicolog-bizantinolog şi compozitor, s-a născut la 18 mai 1936, în comuna Broscăuții Noi din fostul județ Storojineț. A urmat cursurile Liceului teoretic „Eudoxiu Hurmuzache" din Rădăuți (1946-1953), cu examen de diferență (disciplinele teologice) la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț (1953). În continuare frecventează cursurile Institutului Teologic de grad Universitar din Bucureşti (1953-1957), cu Nicolae Lungu (muzică liniară şi cor), cu Anton V. Uncu şi Chiril Popescu (muzică bisericească). Licențiat în teologie (iunie, 1957), urmează apoi cursurile de doctorat (1957-1960), întrerupte din motive politice. Frecventează cursurile Conservatorului de muzică „George Enescu" din Iaşi (1962-1967), studiind cu profesorii Achim Stoia, Constantin Constantinescu, George Pascu, Vasile Spătărelu, Anton Zeman, Ion Pavalache. A urmat cursurile universitare ale seminarului de neogreacă (prof. Andreas Rados) din cadrul Universității „Al.I.Cuza" din Iaşi (1986-1989). Şi-a susținut teza de doctorat la Universitatea de muzică din Bucureşti – secția Muzică religioasă.

A fost profesor de muzică vocală la Liceul internat „C. Negruzzi" din Iaşi (1967-1991). Temporar, în această perioadă, a predat muzică vocală şi la Şcoala Normală „Vasile Lupu" din Iaşi şi la Conservatorul de muzică „George Enescu" din Iaşi (1978-1985).

Asistent la Catedra de Pedagogie muzicală bizantină, lector la Institutul Teologic de grad Universitar din Iaşi (1990-1991), la catedra Muzică bisericească, din 1992 este conferențiar la Catedra de Muzică psaltică, Paleografie bizantină, Metodica predării şi practică pedagogică, la Academia de Arte „George Enescu" din Iaşi.



Scanned with OKEN Scanner

Hirotonit diacon în 1990 şi apoi preot, în 1995, îşi desfăşoară activitatea ecleziastică la capela Seminarului Teologic şi la Biserica „Talpalari".

A scris Liturghia (*Învăţarea cântărilor Sfintei Liturghii*) la o voce, adresată elevilor de curs liceal, în scopul uşurării învăţării cântărilor bisericeşti tradiţionale, tipărită în 1998, la Editura Trinitas din Iaşi. De asemenea, a compus *Liturghia psaltică în glasul III*, Iaşi, 1997, armonizată pentru cor de voci egale de regretatul Vasile Spătărelu, Iaşi, 2000[1] (A se vedea şi capitolul IV, p.450-451)."

*

Pr. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu, idem, pp. 450 – 451:

(...) „Pentru scurt timp (1990-1991), lector la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii din Iaşi, reînfiinţată în anul 1990.

Din 1992 este conferenţiar la Academia de Arte „George Enescu" din Iaşi şi profesor de psaltichie la Seminarul din Iaşi. A publicat studii şi articole de muzicologie bizantină:

- *Un pasionat cercetător al muzicologiei medievale din România: Grigore Panţîru*, în *Mitropolia Moldovei şi Sucevei,* LXV (1969), nr 4-6, pp.46-61.
- *Un muzician ieşean pe nedrept uitat: Gheorghe I. Dima*, în *Colocvii* - Iaşi, 1993-1994, Filarmonica „Moldova" – Iaşi, p. 102, în *Byzantion",* Academia de Arte „George Enescu" – Iaşi, vol. II, Iaşi, 1996, pp 233-243.
- *Manuscrisele psaltice ale lui Teodor Stupcanu*, în *Byzantion*, vol. I, Iaşi, 1995, pp. 140-143.

[1] Ion Popescu-Sireteanu, *Siretul, vatră de istorie şi cultură românească*, Edit. Omnia, Iaşi, 1994, p.421-424; Gh.C. Ionescu, op.cit, p. 494-496.



Scanned with OKEN Scanner

- *Activitatea ieşeană a profesorului Gheorghe Ciobanu. In memoriam,* în *Byzantion*, Academia de Arte „George Enescu" – Iaşi, 1996, pp. 28-33.
- *Documente importante de muzică bizantină şi psaltică în bibliotecile din Iaşi*, în „Acta Musicae Byzantinae" (Revista Centrului de Studii Bizantine Iaşi), vol. I (aprilie 1999), pp. 70 - 89.
- *Pregătirea reformei hrisantice*, în „Acta Musicae Byzantinae" (Revista Centrului de Studii Bizantine Iaşi), vol. II, nr. 1 (aprilie 2000), pp. 38 – 49.
- *Muzicianul Sebastian Barbu – Bucur – septuagenar*, în *Mitropolia Moldovei şi Sucevei,* X (LXXVI) (2000), nr. 7-12, pp. 284 – 285.
- *Manuscrisul I / 4 (grecesc) din fondul 2119 al Arhivei Naţionale din Chişinău – document important pentru a treia etapă a românizării cântărilor,* în „Acta Musicae Byzantinae" (Revista Centrului de Studii Bizantine Iaşi), vol. III (aprilie 2001), pp. 107 – 112.
- *Stihira cuviosului Paisie de la Neamţ – cântare emblematică pentru spiritualitatea Moldovei,* în „Acta Musicae Byzantinae" (Revista Centrului de Studii Bizantine Iaşi), vol. IV (mai, 2002), pp. 91 – 98.
- *Preocupări româneşti de bizantinologie muzicală în secolul XX,* în „Acta Musicae Byzantinae" (Revista Centrului de Studii Bizantine Iaşi), vol. V (mai, 2003), pp. 132 – 135[2]".

[2] Gheorghe C. Ionescu, *Dicţionar cronologic...*, pp. 494 – 496.



Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

*Ion POPESCU-SIRETEANU, Siretul, vatră de istorie şi cultură românească,*

Edit. Omnia, Iaşi, 1994, p.421-424

**Florin BUCESCU**

Născut la 18 mai 1936 în Broscăuţii Noi, jud. Storojineţ. Tatăl său era preotul Casian Bucescu (Buceac), născut în 1907 în satul Baineţ; a fost preot în Grăniceşti între 1940 si 1949 şi în Grămeşti între 1949 şi 1958. Între 1958 şi 1963 a fost deţinut politic, pentru că s-a opus colectivizării forţate a agriculturii. Din 1965 pînă în 1986 a slujit şi a trăit la Sucevița. Mama, Eufrosina, născută în 1912 în Muşenița, din familia Orendovici, strănepoată a lui Vasile Bumbac, a fost învățătoare.

Face şcoala primară în satul Grăniceşti (1942—1946), liceul la „Eudoxiu Hurmuzachi" în Rădăuţi (1946—1953), unde are, între profesori, pe Vasile Ţigănescu. Între 1953 şi 1960 face studii la Institutul Teologic din Bucureşti (4 ani facultate şi 3 ani cursuri pentru doctorat). Îşi aminteşte cu mult respect de profesorii Preot Dumitru Stăniloaie, Preot Ioan Gh. Coman, Tudor M. Popescu, Nicolae Lungu, Orest Bucevschi, Petru Rezus, Liviu Stan. Este profesor suplinitor la Iaslovăţ între 1960 şi 1963. Între anii 1963 şi 1967 este student al Conservatorului din Iaşi, cursuri de zi, având printre profesori pe Constantin Constantinescu, Achim Stoia, Gheorghe Ciobanu, Pavel Delion.

Funcţionează ca profesor de muzică la Liceul „Costache Negruzzi" din Iaşi între 1967 şi 1991, în perioada 1978—1985 fiind colaborator al Conservatorului din Iaşi la Catedra de *Paleografie Muzicală*. La înfiinţarea Institului Teologic Ortodox din Iaşi, este chemat la Catedra de Muzică, unde funcţionează în 1990—1991 pe post de conferenţiar. A fost sfinţit ca diacon în

1990 de către IPS Pimen Suceveanul. Din 1991 pînă în prezent este profesor de muzică la Şcoala Normală „Vasile Lupu" din Iaşi.

În Conservator, a participat la Cercul de folclor organizat de profesorul Gh. Ciobanu şi a cules primele doine din zona Rădăuţi (din Burla, Vicovul de Jos, Frătăuţii Vechi şi Frătăuţii Noi).

Este membru al Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor.

A participat la simpozioane şi sesiuni ştiinţifice cu diferite comunicări pe teme de folclor muzical.

Este preocupat de cântecul coral bisericesc şi de muzica psaltică. A elaborat studii pe tema legăturii dintre muzica populară şi literatura veche bisericească, a urmărit relaţia între melodiile folclorice şi psalmii versificaţi ai lui Dosoftei.

De folclorul muzical a fost atras din anii de şcoală primară şi din cei de la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuţi. Mai multe cauze explică această atracţie :

- marea dragoste a tatălui său pentru oamenii satului;

- vocea frumoasă a mamei, învăţătoarea Eufrosina Bucescu, prin care a pătruns în lumea cântecului popular din Bucovina şi care i-a sădit o adevărată venerație pentru folclorul românesc ;

- faptul că s-a născut la țară, a trăit între oamenii satului, lucrând alături de ei sau participând la serbările organizate la căminul cultural, fiind nelipsit de la slujbele religioase.

A notat prima melodie populară în primăvara anului 1952, auzită de la un om din Grămeşti, numit Mitruţ, hoinar şi bolnav, care îşi câştiga existenţa trecînd pe la casele oamenilor şi cântând.

Studiul sistematic al folclorului la Conservatorul ieşean şi întâlnirea cu profesorul Gh. Ciobanu, un eminent etnomuzicolog, elev al lui Constantin Brăiloiu şi George Breazul - au avut o influenţă importantă asupra evoluţiei sale



Scanned with OKEN Scanner

spirituale. Cursul acestui mare cercetător, adoptat de ieşeni, care acoperea disciplina *Folclor muzical*, era captivant nu numai din cauza bogatei informaţii şi înaltei ţinute ştiinţifice, ci şi a modului de prezentare.

Ca opţiunea pentru folclor să se fi putut materializa, au fost necesari mulţi ani de studii şi de cercetare sistematică, pe teren, a satelor din Moldova şi Bucovina.

Ativitatea etnomuzicologică a profesorului Florin Bucescu s-a desfăşurat în cadrul Institutului de lingvistică, istorie literară şi folclor al Academiei Române, Filiala Iaşi. Colaborarea de peste două decenii cu acest for academic a adus roade în bună măsură aşteptate. Profesorul Bucescu înţelege să-i mulţumească dr. I.H. Ciubotaru, care, ca şef de sector, i-a susţinut şi stimulat activitatea.

O primă realizare, deosebit de importantă, este participarea activă a prof. Bucescu la închegarea Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei, alături de iniţiatorul acesteia, I.H. Ciubotaru, şi de Lucia Berdan, Silvia Ciubotaru, Lucia Cireş, Viorel Bârleanu.

O altă realizare importantă este *transcrierea* melodiilor impirmate pe bandă magnetică şi copierea lor pe fonograme tip.

Pornind de la documentele muzicale ale Arhivei şi lărgind sfera cercetării spre alte spaţii româneşti, profesorul Bucescu a elaborat şi publicat studii, articole, colecţii muzicale şi monografii, toate în colaborare cu etnomuzicologul Viorel Bârleanu, profesor la Şcoala Normală „Vasile Lupu" din Iaşi, bucovinean din Slobozia Pruncului.

Seria *Caietele Arhivei de Folclor,* sub conducerea lui I.H. Ciubotaru, a găzduit, cea mai mare parte a contribuţiilor etnomuzicologice realizate, în colaborare, de către cei doi pasionaţi ai muzicii populare.

Volumul *Bătrâneasca. Doine, bocete, cântece şi jocuri din ţinutul Rădăuţilor*, autori: Silvia Ciubotaru, V. Bârleanu şi Florin Bucescu, Iaşi, 1979,



Scanned with OKEN Scanner

care a deschis seria *Caietelor,* a atras încă de pe atunci atenţia specialiştilor asupra cercetărilor ieşene. Descoperirea în contemporaneitate, în zona Rădăuţi, a unui stil melodic unitar, de origine foarte veche, care a penetrat în toate speciile folclorice, cu excepţia colindei, reprezintă o premieră, nu numai pentru Moldova, ci pentru întregul spaţiu românesc. Melodica arhaică şi unitară a doinei din zona Rădăuţi, apropiată de cea a altor zone folclorice deosebit de importante, cum sunt Gorjul şi Maramureşul, demonstrează prelungirea până azi a unor structuri muzicale care vin din vremuri imemoriale şi unitatea acestora pe teritoriul românesc.

Alt volum, *Melodii de joc din Moldova* de Viorel Bârleanu şi Florin Bucescu, în *Caietele Arhivei de Folclor,* IX, Iaşi, 1990, conţine un amplu studiu asupra muzicii jocului popular din Moldova şi Bucovina şi o colecţie de aproximativ 800 partituri muzicale reprezentând toate judeţele acestei provincii istorice româneşti. Este pentru prima dată când jocul popular de pe acest vast spaţiu geografic şi, istoric a fost abordat din punct de vedere ştiinţific, pe bază de document muzical, clasificat şi caracterizat pe criterii de esenţă muzical-coregrafică. Studiul etnomuzicologic face la început o prezentare critică a bibliografiei referitoare la tema în discuţie — melodiile de joc din Moldova şi apoi o caracterizare muzicală a acestora. Clasificarea melodiilor este următoarea : I. Jocuri de circulaţie generală *(Bătuta, De doi, Hora, Rusasca, Sârba);* II. Jocuri de circulaţie zonală *(Arcanul, Bătrâneasca, Burduiul, Chindia, Ciobănaşul, Corăgheasca, Huţulca, Trilişeşti);* III. Jocuri de circulaţie locală (peste 300). Ultimele 50 de pagini ale volumului se referă la proveniența materialelor publicate în *Antologie* şi constă dintr-o listă a tuturor numelor melodiilor de joc, începînd cu *Bătuta* (p. 503—507) şi terminînd cu *Zurgălăul* (p. *552).* La fiecare nume de joc sunt indicate cu precizie: locul de unde s-a cules şi de la cine, data culegerii, numele culegătorului, numărul benzii de magnetofon pe care se află imprimată piesa ş.a. Masivul volum *Melodii de*



Scanned with OKEN Scanner

*joc din Moldova* demonstrează existența unui stadiu superior în cercetarea folclorică și etnomuzicologică la Iași.

O altă lucrare etnomuzicologică, realizată de asemenea în colaborare cu Viorel Bârleanu, este studiul *Folclorul muzical,* publicat în *Valea Șomuzului Mare. Monografie folclorică* de I. H. Ciubotaru, în *Caietele Arhivei* de *Folclor,* voi. $X_1$ și $X_2$ Iași, 1991. Abordând creația populară într-un spațiu mai restrâns, dar unitar - cîteva zeci de sate de pe Valea Șomuzului Mare, începînd cu Stupca și terminând cu Dolhasca, lucrarea muzicală face parte integrantă dintr-o amplă frescă monografică realizată de I. H. Ciubotaru. Partea muzicală se alătură studiilor acestuia privind așezările și arhitectura populară, îndeletnicirile, folclorul obiceiurilor (calendaristice, ciclul familial), folclorul literar.

*Folclorul muzical* debutează cu un studiu asupra muzicii de pe Valea Șomuzului Mare (p. 233—274) și continuă cu o colecție muzicală care publică în premieră 153 de piese, selectate dintr-un număr mult mai mare, și abordând toate genurile existente în zonă. Pe baza unor melodii din această zonă, compozitorul Anton Zeman a scris o suită simfonică deosebit de inspirată și intitulată *Pe Valea Șomuzului Mare.* În vol. X impresionează seriozitatea cercetărilor, capacitatea de a surprinde aspectele esențiale, documentația cu spectru larg, interpretările interesante și, mai ales, viziunea totală, organică în interpretarea culturii populare românești.

În alte volume din seria *Caietele Arhivei de Folclor* au mai fost publicate studii sau culegeri de foclor muzical după cum urmează:

*Stiluri de strigat în Moldova* (în colaborare cu Viorel Bârleanu), în *Strigătura din Moldova* de Silvia Ciubotaru, *Caietele Arhivei de Folclor,* vol. IV, Iași, 1984, p. 405—455;

*Principalele tipuri melodice ale colindelor din Moldova* (în colaborare cu Viorel Bârleanu) în *Colinde din Moldova* de Lucia Cireș, *Caietele Arhivei de Folclor,* vol. V, Iași, 1984, p. 315—333;



Scanned with OKEN Scanner

*Caracteristici ale melodicii baladelor din Moldova* (în colaborare cu Viorel Bârleanu), în *Balade din Moldova* de Lucia Berdan, *Caietele Arhivei de Folclor*, vol. VI, Iaşi, 1986, p. 302—343;

*Aspecte ale melodicii cântecului funerar din Moldova* (în colaborare cu Viorel Bârleanu), în *Folclorul obiceiurilor familiale din Moldova* de Ion H. Ciubotaru, *Caietele Arhivei de Folclor,* vol. VII, Iaşi, 1986, p. 387-396 + 106 melodii din repertoriul funerar ;

A publicat studii şi în afară *Caietelor Arhivei de Folclor,* de asemenea în colaborare cu Viorel Bârleanu:

*Un tip de doină specific Moldovei de nord. Contribuţii la cunoaşterea cântecului popular,* în „Anuar de lingvistică, istorie literară şi folclor", tom. XXIV, 1973, p. 175—184;

*Structuri arhaice în bocetul de pe Valea Şomuzuluii Mare,* în aceeaşi publicaţie, tom XXVIII, 1981—1982, B, p. 43-56;

*Aspecte ale melodicii cântecului de priveghi din Moldova,* în aceeaşi publicaţie, tom. XXX-XXXI, 1985—1987, B, p. 115-127.

A publicat în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", 1989 studiul *Un cercetător pasionat al muzicii vechi: Grigore Panţiru* şi a colaborat la revista „Cronica" din Iaşi cu recenzii şi articole pe teme de folclor şi muzică psaltică.

Dăruit muncii sale, Florin Bucescu şi-a cîştigat un loc remarcabil în cultura românească, activitatea sa fiind în plină desfăşurare, caracterizată printr-un entuziasm bine stăpânit şi printr-o nețărmurită dragoste pentru creaţia noastră populară.

Scanned with OKEN Scanner

# *STUDII*

# *ŞI COMUNICĂRI*

Scanned with OKEN Scanner

# IMPLICAŢII MUZICALE ALE DOINEI VOCALE PE VALEA ŞOMUZULUI MARE*

*Florin BUCESCU, Viorel BÂRLEANU*

Cunoaşterea culturii populare din diverse regiuni oferă răspunsul unor întrebări legate de viaţa celor ce au locuit pe aceste meleaguri din cele mai vechi timpuri precum şi modul de păstrare şi transmitere în timp a obiceiurilor, datinilor, până în contemporanietate. Pe aceste coordonate se înscrie şi preocuparea noastră de a culege şi studia foclorul din satele de pe Valea Şomuzului Mare. Acţiunea a fost condusă de Sectorul de etnografie şi folclor al Universităţii „Al. I. Cuza" Iaşi. Cercetările pe teren au inclus culegerea de materiale folclorice din aproximativ cincizeci de sate de pe Valea Şomuzului Mare şi din satele vecine şi au durat aproximativ zece ani. Întregul material folcloric din care au fost transcrise peste 800 de melodiii din diverse genuri, se află în Arhiva de folclor a Moldovei şi Bucovinei din cadrul institutului amintit.

ION H. CIUBOTARU

VALEA ŞOMUZULUI MARE

MONOGRAFIE FOLCLORICĂ

Bazinul Şomuzului Mare este situat în partea sud-estică a judeţului Suceava, în dreptul Siretului, fiind încadrat de Valea Sucevei la Nord-Est şi de Valea Moldovei la Sud-Vest. Relieful deluros, brăzdat de apele Şomuzului Mare şi de afluenţii săi, a favorizat, din cele mai vechi timpuri, practicarea agriculturii, pomiculturii, precum şi creşterea vitelor.

* Comunicare susţinută la Festivalul Doinei, Cluj-Napoca, 19-20 dec. 1981.



Scanned with OKEN Scanner

Folclorul muzical din aceste sate prezintă o serie de particularităţi, asupra cărora ne vom referi pe scurt: prin anumite genuri muzicale se apropie de realităţile similare din zona moldovenească învecinată, formată din judeţele Botoşani, Iaşi, Neamţ; prin altele, se deosebeşte de acestea, în schimb se apropie de foclorul judeţelor mai îndepărtate geografic, cum ar fi Bistriţa-Năsăud, Maramureş, Cluj şi chiar Sălaj.

Pentru înţelegerea acestor trăsături definitorii ale spaţiului şomuzean este necesară cunoaşterea câtorva aspecte etno-demografice şi itsorice privitoare la Valea Şomuzului Mare. Documentele atestă existenţa aici a unor localităţi cu denumirea actuală încă din secolele al XIV-lea şi al XV-lea, ceea ce înseamnă că acestea au o oarecare vechime mai mare decât când au fost consemnate. **Satele Tulova, Stroinţi, Zaharinţi** şi **Litanouţi** care sunt de fapt **Tolva, Stroieşti, Zahareşti** şi **Liteni** apar consemnate într-un document din timpul lui Alexandru cel Bun datat cu 3 iunie 1429[1]. Într-un document din timpul lui Ştefan cel Mare sunt menţionate satele **Drăgoieşti, Lucăceşti** şi **Boteşti**[2]. Chiar şi fără a epuiza dovezile care să ateste vechimea aşezărilor din zonă [3], se poate afirma că pe Valea Şomuzului Mare exista o populaţie stabilă încă înaintea secolelor al XIV-lea şi al XV-lea. Aşadar, românii transilvăneni care au început să treacă munţii spre Moldova, îndeosebi în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, au găsit aici o populaţie autohtonă care, desigur avea o cultură populară cristalizată, obiceiuri şi tradiţii proprii. Documentele consemnează deplasări ale ţăranilor transilvănenim în Moldova încă în prima

[1] *Documenta Romaniae Historica,* A. *Moldova*, vol. I, întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu şi L. Şimanschi, Bucureşti, Editura Academiei RSR 1975, documentul 90.
[2] *Documenta Romaniae Historica,* A. *Moldova*, vol. II, întocmit de L. Şimanschi, Georgeta Ignat şi Dumitru Agachi, Bucureşti, Editura Academiei RSR 1976, p. 113.
[3] În acest sens, I. H. Ciubotaru semnalează o serie de documente în *Arii folclorice în Moldova. Valea Şomuzului Mare*, în *Anuar de lingvistică şi istorie literară*, Tomul XXVI, 1977-1978, p.72-74.



Scanned with OKEN Scanner

jumătate asecolului al XV-lea[4], mai ales din sate aparţinând astăzi judeţului Bistriţa-Năsăud. În legătură cu numărul de locuitori autohtoni ai satelor din zonă, se ştie că localităţile **Horodniceni, Rădăşeni, Preuteşti, Dolheşti** aveau o populaţie mult mai numeroasă decât cele aflate la izvoarele Şomuzului. Recensămintele din anii 1772-73, 1774 arată că la **Zahareşti** existau 6 case, **Stroieşti** 17, **Mănzănăieşti** 21[5]. Dar potrivit conscripţiilor din 1778, la **Zahareşti** s-au stabilit 35 de familii de ardeleni cu 112 suflete, la **Corlata** 37 de familii cu 142 de suflete, la **Drăgoieşti** 17 familii cu 58 de suflete. Se observă că românii ardeleni deţin ponderea numerică mai ales în satele situate în partea izvoarelor Şomuzului Mare, ceea ce va face să se impună o serie de particularităţi linguistice şi etno-folclorice, adică implicit, muzicale.

Referitor la stadiul actual al cercetărilor, ne vom opri numai la cele ce privesc melodica de doină de pe Valea Şomuzului Mare.

Cu toate că au apărut în prima jumătate a secolului XX, culegerile ce s-au efectuat au avut un caracter sporadic, iar publicarea materialului s-a făcut destul de târziu. În acest sens menţionăm culegerea lui Mathias Friedwagner, *Rumänische Volkslieder aus der Bukovina*[6] , în care, între melodiile de cântec propriu-zis, cu tematică de dragoste, apare şi o doină de pe Valea Şomuzului Mare. În colecţia D. G. Kiriac, *Cântece populare româneşti*[7], pe lângă alte genuri, au fost selectate două doine, una vocală şi alta instrumentală, ceva mai dezvoltată ca scară, ambitus şi melisme, dar tot din aceeaşi familie cu prima, culese în în 1913 din Rotopăneşti. Consemnări de natură teoretică, care se referă doar tangenţial la doina de pe Şomuz, se întâlnesc în studiile *Doina*

---

[4] Ion I. Nistor, *Bejenarii ardeleni în Bucovina* în *Codrul Cosminului*, II-III, Cernăuţi, 1927, p. 447.

[5] P. Gh. Dimitriev, *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VIII, partea I, Chişinău, Editura Ştiinţe, 1975, p. 333 – 353.

[6] Mathias Friedwagner, *Rumänische Volkslieder aus der Bukovina*, I, Band, Liedeslieder mit 380 von Alex. Voievidca aufgenszichanaten Melodien, Konrad Trilisch Verlag, Würzburg, 1940, p. 354.

[7] D. G. Kiriac, *Cântece populare româneşti*, Bucureşti, Editura muzicală, 1960, p. 37 nr. 11, p. 39, nr. 19.



Scanned with OKEN Scanner

*bucovineană* de Larisa Agapie[8] şi în *Aspecte ale structurii particularităţilor şi evoluţiei doinei bucovinene* de Eugenia Cernea[9]. Cu toate că în aceste două lucrări nu apare nici o piesă din zonă, se află, în schimb, unele indicaţii privind circulaţia doinei bucovinene şi în câteva din satele de pe Valea Şomuzului Mare[10]. Puţinele consemnări prezentate demonstrează că materialele publicate până în prezent sunt sporadice şi neconcludente în raport cu situaţia existentă pe teren.

Acelaşi tip de doină pe care noi l-am cules de pe Valea Şomuzului Mare a reţinut atenţia lui Carol Mikuli încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea[11]. În primele decenii ale secolului XX a fost culeasă din zonele Năsăud[12], Gura Humorului[13] şi Fălticeni[14]. În anii ce au urmat, acest tip melodic, cules şi de G. Breazul şi C. Brăiloiu[15] din zona Câmpulung – Suceava, a interesat tot mai mult pe folclorişti, fiecare preocupându-se de prezentarea şi analiza

---

[8] Larisa Agapie, *Doina bucovineană. Contribuţii la cunoaşterea cântecului popular*, în „Revista de etnografie şi folclor", tom 16, nr. 3, Bucureţti 1971, p. 215 – 223.

[9] Eugenia Cernea, *Aspecte ale structurii particularităţilor şi evoluţiei doinei bucovinene* în „Studii de muzicologie", vol. XV, Bucureşti, Editura Muzicală, 1950, p. 297 – 341.

[10] Larisa Agapie menţionează satele Mălini, Preuteşti şi Rotopăneşti, loc. cit. p. 215; Eugenia Cernea, aceleaşi localităţi, op. cit. p 299.

[11] Charles Mikuli, *Douze airs nationaux roumaine* (Ballades, chants des bergers, iairs de danses, etc.) à madame Cathrine de Dalla Léopol, (Caietul I – probabil către sfârşitul anului 1854), pag. 2, 4, apud G. Ciobanu, *Izvoare ale muzicii româneşti*, vol. I, *Culegeri de folclor şi cântece de lume*, Bucureşti, Editura Muzicală 1976, p. 101, 104 – 105 şi 106 – 108. În nota nr. 7 de la pagina 101, Gh. Ciobanu arată că aceste variante provin din Bucovina.

[12] Ilarion Cocişiu, *Cântece populare româneşti,* Bucureşti, Editura Muzicală 1966, p. 73; C. Zamfir, *Despreobârşia şi filiaţia unor melodii de doină* în *Studii de muzicologie*, VIII, Bucureşti 1972, p. 278; idem, *Contribuţii la cunoaşterea istoriei muzicii poporului român. Despre periodizarea unor melodiii de doină din Năsăud*, în *Revista de etnografie şi folclor*, tom X, nr. 4, p. 369. C. Zamfir, Victoria Dosios, Elisabeta Moldoveanu-Nestor, *132 cântece şi jocuri din Năsăud*, Bucureşti, Editura Muzicală, 1952, p. 69, nr. 23. Emilia Comişel, *Folclor muzical*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1967, p. 283.

[13] M. Friedwagner, op. cit., p. 354 (XXI-4).

[14] D. G. Kiriac, op. cit., p. 37, nr. 11 şi p. 39, nr. 12.

[15] Apud C. Zamfir, *Despre obârşia* ..., unde apar doine culese de G. Breazul din Fundul Moldovei – Suceava, p. 279 şi alta din Sadova, p. 282; vezi şi E. Cernea, *Aspecte ale particularităţilor* ... unde apar doine culese de G. Breazul din Fundul Moldovei în anul 1928 (p. 312, 322), Sadova în 1935 (p. 308, 312) şi din Botoşana în 1934 (p. 314, 325); E. Comişel, *Folclor muzical*, p. 276, doină culeasă de C. Brăiloiu din Sadova.



Scanned with OKEN Scanner

amănunțită[16], de determinarea circulației tipului[17] și, mai ales, de decoperirea originii acestuia[18]. Așadar, reluarea discuției asupra doinei bucovinene cu referire specială la folclorul de pe Valea Șomuzului Mare, se justifică atât prin interesul pe care l-au manifestat și îl manifestă folcloriștii în legătură cu acesta, cât și prin aspectele sale muzical – arhaice care vor fi înfățișate pe scurt în continuare.

Drăgoiești, Sv., 1975
Inf. Maria D. Vârvăroi, 65
Culeg. I. H. C.
Mg. 190, 1, 42

MÎNDRĂ FLOARE-I DRAGOSTEA

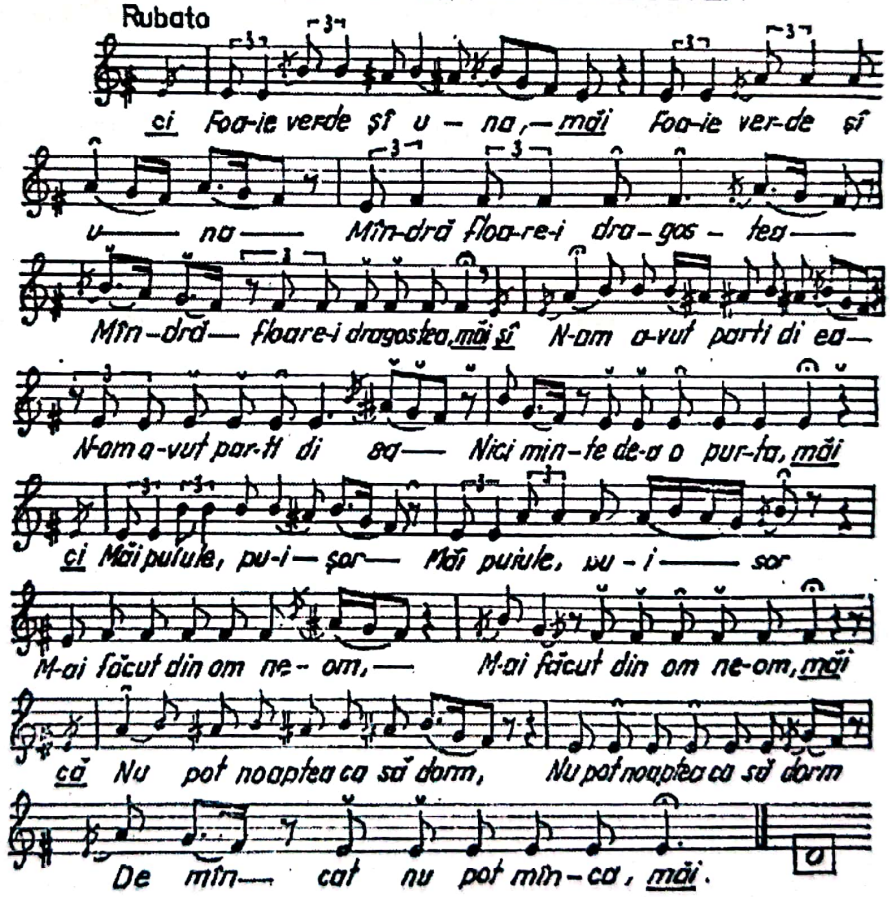


[16] E. Cernea, *Despre evoluția doinei bucovinene*, în *Revista de etnografie și folclor*, tom XV, 1970, nr. 2, p. 133 – 142; idem, *Aspecte ale structurii, particularităților* ... , Emilia Comișel, *Folclor muzical* ..., p. 282; C. Zamfir, *Despre obârșia* ..., p. 277; C. Zamfir, Victoria Dosios, elisabeta Moldoveanu – Nestor, op. cit., p. 13.

[17] Larisa Agapie, op. cit., p. 215; Eugenia Cernea, *Aspecte ale structurii, particularităților* ..., p. 299.

[18] C. Zamfir, Victoria Dosios, Elisabeta Moldoveanu – Nestor, op. cit., p. 134.



Scanned with OKEN Scanner

**Melodica.** Scările pe care aceasta se desfăşoară prezintă o structură unitară. majoritatea se desfăşoară pe o scară **tetratonică anhemitonică** de tipul *si, la, fa diez, mi*, dar şi *si, la, sol, mi,* concomitent, asistând la un proces evolutiv spre extinderea tetratonului prin:

a) umplerea cu pienul *sol*, respectiv *fa diez*, ori prin coexistența, în acelaşi exemplu, a ambelor tipuri de tetraton, ceea ce duce spre constituirea **pentacordului minor**.

b) adăugirea la tetraton a unui sunet în partea lui superioară, la interval de secundă mare, dă naştere **pentatonului anhemitonic cu picnon**: *do diez, si, la, la diez, mi, ori do diez, si, la, sol, mi.*

c) prin tendința pienului (uneori *fa diez* alteori *sol*), de a se transforma în treaptă constitutivă a scării, asistăm la un proces evolutiv de transformare a **pentatonului anhemitonic** în **hexacord doric**.

Desigur, pot fi şi alte situații de extindere a scării doinei.

**Ambitus.** În majoritatea melodiilor de doină, ambitusul este de o **cvintă perfectă**, acesta putând fi extins la o **sextă dorică** spre partea superioară şi, mai rar, să apară octava superioară. În sens coborâtor, acesta este uneori extins prin folosirea cadențelor parlato de la finala *mi* spre cvarta perfectă ascendentă.

**Recitativele.** Constituind unele din principalele moduri de expresie, pot evolua pe oricare dintre treptele scării. Cele drepte, pe întreaga frază, au frecvență redusă. Acest fapt, alături de unele structuri de scară, moduri de cadențare, stil de interpretare, deosebeşte doina de pe Şomuz de cea bucovineană dintr-o zonă învecinată – Rădăuți („Bătrâneasca").



Scanned with OKEN Scanner

## Leli cu păru galbin

Vicovu de Sus, 1979
Inf. Nicolae Gh. Chelba, 68
Culeg.: V.B. și N.B.
Mg. 329, I, 4

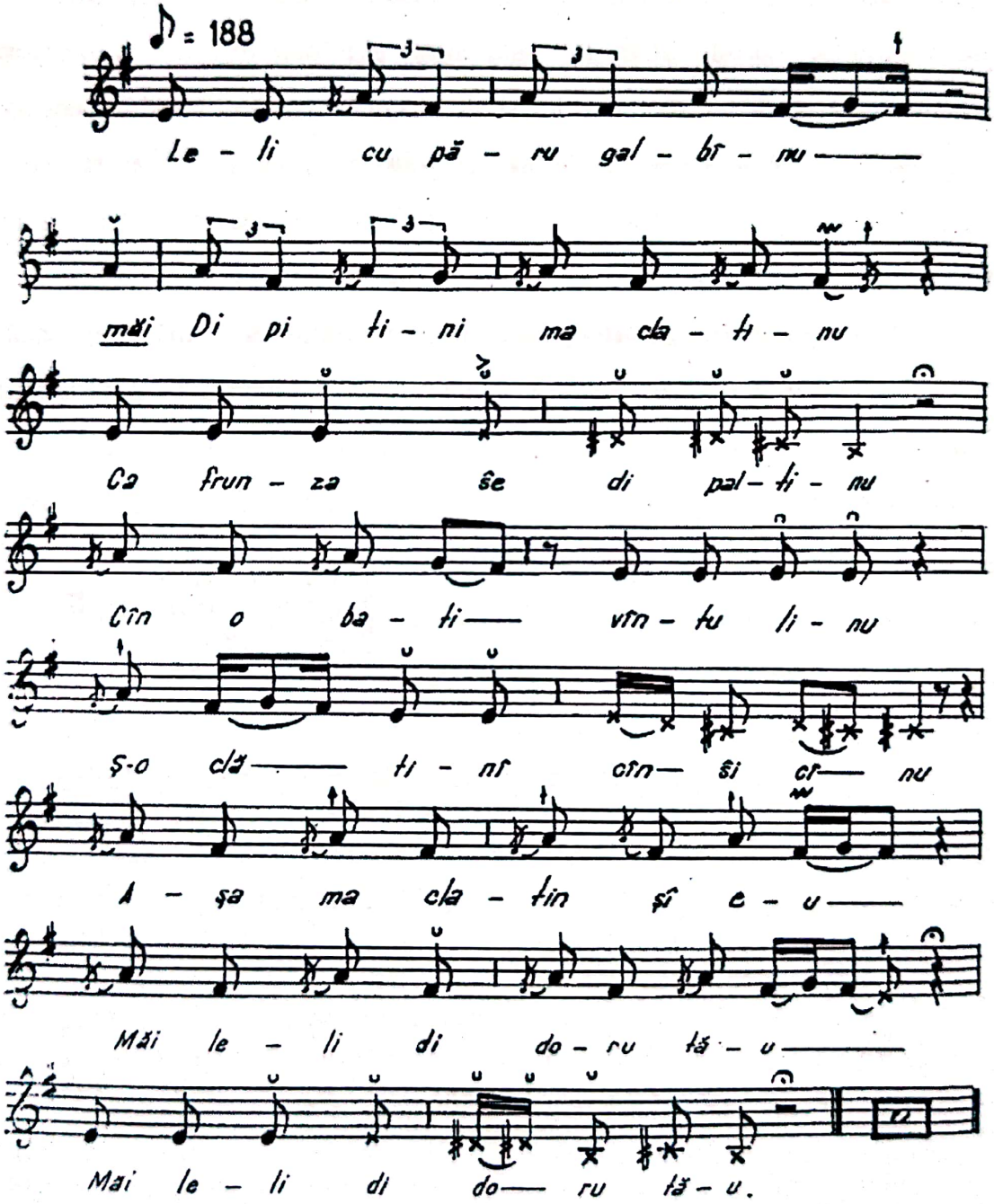


**Pasajele vorbite**, des întâlnite la doina bucovinenană, contribuie de asemenea la realizarea expresiei doinei de pe Valea Şomuzului Mare. Locul



Scanned with OKEN Scanner

unde acestea apar în desfăşurarea melodică este aleatoric, iar lungimea lor variază de la două silabe, până la o frază, uneori chiar două.

**Forma.** Doina vocală prezintă atât elemente strofice date de unele reluări în aceeaşi ordine a frazelor, de succesiuni de fraze cu incipituri ce se repetă identic, dar şi aspecte improvizatorice rezultate din existenţa elementelor *parlando-rubato*, modul liber în care sunt mânuite formulele melodice, dimensiunile variabile ale recitativelor şi ale pasajelor parlato, locul în care apar acestea, de la piesă la piesă, de la interpret la interpret, ori chiar la acelaşi interpret şi în aceeaşi piesă, precum şi de periodicitate neregulată în succesiunea frazelor.

Subliniem **funcţionalitatea multiplă** a melodicii de doină, drept încă o dovadă a vechimii, vitalităţii precum şi a preferinţei localnicilor pentru stilul *parlando-rubato*. O întâlnim cu texte specifice genului, ca melodie a cântecului de leagăn, a cântecului bătrânesc cu text epic, dar şi cu text de cântec de nuntă.

Hîrtop, Sv., 1968
Inf. Anica Gr. Irimia, 17
Culeg. I. H. C.
Mg. 4, 1, 33

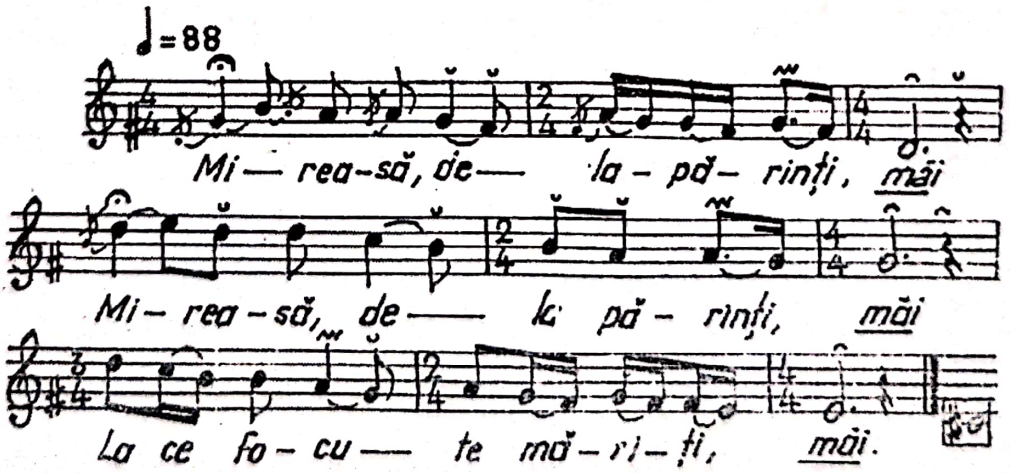


Melodiile de doină de pe Şomuz fac parte dintr-o familie comună ritmico-melodică şi arhitectonică cu cele culese de pe o suprafaţă mult mai



Scanned with OKEN Scanner

întinsă moldovenească şi, trecând peste munţi, nord-transilvăneană. În Bucovina este atestată la Gura Humorului, Câmpulung, iar în Moldova – în unele localităţi din judeţele Botoşani, Bacău, Iaşi, Neamţ, Vaslui[19]. Peste munţi, în zona Bistriţa-Năsăud[20].

Având în vedere circulaţia doinei în satele de pe Valea Şomuzului Mare, precum şi atestarea ei în alte spaţii etno-folclorice româneşti, se pot formula următoarele concluzii:

a) Zona de maximă frecvenţă a doinei este formată din localităţile Corlata, Drăgoieşti, Măzănăieşti, Lucăceşti, situate în zona izvoarelor Şomuzului Mare. Sporadic este întâlnită şi în zona de mijloc: Rotopăneşti, Zahareşti, Mihăieşti – Horodniceni, pentru ca treptat, odată cu înaintarea spre satele situate în aval (Dolhasca, Probota, Glea, Siliştea, Budeni) să nu mai poată fi atestat nici un exemplu.

b) Corelând aspectele referitoare la frecvenţa doinei cu mişcările de populaţie română din secolele trecute, se constată că satele în care doina prezintă frecvenţa maximă sunt în amonte, adică acelea în care într-o anumită perioadă istorică, populaţia majoritară era formată din bejenari transilvăneni. Coborând pe firul apei spre Siret, în satele unde, după cum atestă documentelor, majoritatea populaţiei a rămas formată tot din localnici moldoveni chiar după venirea ardelenilor, stilul *parlando-rubato* de doină nu s-a impus.

---

[19] C. Zamfir, *Contribuţii* ..., p. 363 – 373; idem, *Despre obârşia şi filiaţia* ..., p. 265 – 295; Larisa Agapie, op. cit.; Eugenia Cernea, *Aspecte ale structurii, particularităţilor* ..., p. 299, unde apar în plus unele localităţi din judeţul Vaslui.

[20] Ilarion Cocişiu, op. cit., p. 73; C. Zamfir, Victoria Dosios, Elisabeta Moldoveanu-Nestor, op. cit., p. 69, nr. 23; C. Zamfir, *Contribuţii* ..., p. 369; idem, *Despre obârşia şi filiaţia* ..., p.278, 281, 282, 284, 285. Observaţiile legate de frecvenţa doinei în satele menţionate au fost făcute pe baza anchetelor de teren.



Scanned with OKEN Scanner

c) Faptul că aceste melodii de doină se întâlnesc atât la Năsăud cât şi în zona cercetată de noi, însă numai în satele în care populaţia majoritară a fost formată din transilvăneni năsăudeni, se alătură dovezilor aduse în favoarea ipotezei că acest tip este de origine năsăudeană[21], tip cunoscut îndeobşte cu numele de *Mândră-i floare norocu.*

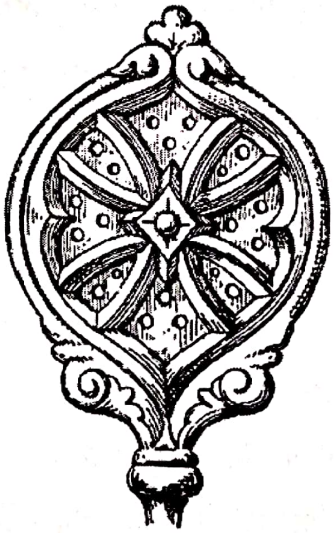

[21] Larisa Agapie, op. cit., p. 218 -222; În aceeaşi context se înscriu şi ultimele demonstraţii ale originii bucovinene a tipului în discuţie, prezentate de Eugenia Cernea în *Aspecte ale structurii, particularităţilor...* . Pentru aceasta, autoarea nu are în vedere şi rolul factorului istoric – demografic. Ea aduce ca argument pentru originea bucovineanăa tipului *Mândră floare-i norocu* doar unele caracteristici muzicale, neobservând că doina de la Bilca – Rădăuţi, face parte dintr-o altă familie a doinei bucovinene, deosebit de unitară, numită de localnici *Bătrâneasca*, aceasta încadrându-se în zona Rădăuţilor. Particularităţile muzicale ale *Bătrâneştii* rădăuţene au fost prezentate în volumul inaugural al Caietelor Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei (Florin Bucescu, Silvia Ciubotaru, Viorel Bârleanu, *Bătrâneasca. Doine, bocete, cântece şi jocuri din Ţinutul Rădăuţilor*, Iaşi, Univ. *Al. I. Cuza*, 1979).



Scanned with OKEN Scanner

# MELOSUL POPULAR ÎN CAIETELE ARHIVEI DE FOLCLOR*

*Florin BUCESCU, Viorel BÎRLEANU*

Perspectiva celor trei decenii scurse de la publicarea primului volum din seria Caietelor Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei (AFMB) oferă prilejul de a formula rememorări, evaluări şi concluzii privind bogata activitate de la Centrul de Lingvistică, Istorie literară şi Folclor (astăzi Institutul de Filologie Română „A. Philippide") al Academiei Române, Filiala Iaşi, unde am colaborat timp de aproape două decenii.

Nu ar fi avut justificare aceste rânduri dacă cercetările de la Arhiva de Folclor a Moldovei şi Bucovinei s-ar fi limitat numai la aspectele literare (folclorice şi etnografice) nu s-ar fi acordat atenţia cuvenită şi manifestărilor muzicale. Ori se ştie că sincretismul este una dintre cele mai importante caracteristici ale folclorului, care însă nu este obiectiv reflectată în majoritatea publicaţiilor, aşa cum recunosc mulţi cercetători ai culturii populare.

În cadrul Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei, întemeiată cu aproape 40 de ani în urmă de Ion H. Ciubotaru, au fost descoperite căile necesare unei înţelegeri superioare a cercetării limbajelor specifice diferitelor arte: literatură, plastică, muzică sau coregrafie, care participă şi dau viaţă actului folcloric. Datorită acestei atitudini generoase şi de largă deschidere, manifestările folclorice au putut fi prezentate, în veritabila lor corelaţie, fără a exclude sau minimaliza vreuna din formele artistice participante la actul sincretic. Astfel, s-a reuşit să fie evitată prezentarea trunchiată a fenomenelor şi a modului de manifestare a acestora, acordându-se importanţa cuvenită fiecărui

---

* În *Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei – X. In honorem prof univ. dr. Ion H. Ciubotaru*, Iaşi, 2010, pp. 717-732.



Scanned with OKEN Scanner

gen de artă, fiind înlăturată „imaginea deplorabilă" (Ion Cuceu) care este întâlnită în unele lucrări „pretins sincretice". În situația relatată, colecțiile muzicale nu țin cont de specificitatea tematică și de funcții, iar cele literare și etnografice de configurațiile ritmico-melodice.

Ion H. Ciubotaru, mentorul celor ce și-au desfășurat activitatea în cadrul Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei, a avut un rol determinant în inițierea și dezvoltarea cercetării etnomuzicologice românești pentru întreg spațiul moldovenesc. Înrâuririle sale teoretice și metodologice, în privința cercetărilor de teren, au fost determinate.

Urmare firească a noului mod de a aborda interrelația dintre folclorul poetic și cel muzical, pentru prima dată au apărut în publicațiile literare ale Instritutului de lingvistică din Iași partituri muzical-folcorice și comentarii etnomuzicologice referitoare la diferite aspecte ale culturii populare românești. Între acestea rememorări: vechea doină bucovineană cu melodiile specifice, structurile arhaice în muzica bocetului pe valea Șomuzului Mare, sau particularitățile cântecului de priveghi din Moldova.

Preluând și dezvoltând ideile înaintașilor, mai ales ale Școlii monografiștilor (D. Gusti) și ale continuatorilor acesteia, Ion H. Ciubotaru a avut multă înțelegere și o reală deschidere nu numai pentru literatură ci și pentru muzica populară. Dotat cu un auz muzical foarte bun și cu talent interpretativ a ajuns la performanța de a conștientiza principiile și specificul manifestărilor muzicale, a unor aspecte ce țin de improvizația ritmico-melodică, apoi cele ce se referă la structurile muzicale arhaice, sistemele ritmice, particularitățile genurilor muzicale, altfel spus, s-a aplecat și a pătruns în miezul limbajului cântecului popular românesc.

Colaborarea dintre Ion H. Ciubotaru și specialiștii din alte domenii, inclusiv cu etnomuzicologii s-a desfășurat sistematic, permanent și intenționat, nicidecum la întâmpare. Schimbul de informații, studierea în comun a documentelor culturii populare au produs o benefică stimulare reciprocă, spre



Scanned with OKEN Scanner

autoperfecționare și rigoare științifică. Acestea au condus la obținerea unor performanțe deosebite, atât în privința cercetărilor de teren, cât și teoretice, calitatea rezultatelor fiind apreciată de către specialiști, precum Petru Caraman, Ion Taloș, Gheorghe Ciobanu, Emilia Comișel, Mariana Kahane, Speranța Rădulescu ș.a.

*Cercetările etnomuzicologice* oglindite în Caietele Arhivei de Folclor reprezintă, pentru spațiul moldovenesc, un nou mod de abordare a problemelor pe care le relevă creația populară. Acum, sunt utilizate metode, tehnici și mijloace obiective de investigare, datorită cărora rezultatele obținute s-au ridicat la nivelul cercetărilor naționale. Am acordat o importanță deosebită *principiului variației*, ca mod fundamental de existență a artei folclorice. Astfel, am avut șansa de a descoperi stilul muzical *Bătrânească*, reprezentativ pentru spațiul bucovinean de la poalele Obcinii Mici, mai ales în depresiunea Rădăuților, cu iradieri ce trec dincolo de fruntarii.

Cercetarea s-a bazat pe analiza documentelor sonore culese de pe teren. Materialele provenite din satele Moldovei au oferit etnomuzicologiei o bază obiectivă pentru formularea unor concluzii certe asupra modalităților de existență a muzicii populare într-un spațiu precis delimitat și într-o perioadă istorică bine precizată. La documentarea pe teren și-au adus contribuția, în primul rând, cercetătorii Sectorului de folclor (Lucia Berdan, Lucia Cireș, Silvia Ciubotaru, Ion H. Ciubotaru), etnomuzicologii Florin Bucescu și Viorel Bârleanu, cărora li s-au alăturat și alți colaboratori.

De asemenea, publicațiile și cercetările de folclor muzical, provenite din Moldova celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, au susținut demersul etnomuzicologic din cadrul Caietelor Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei. Dacă ariile lui Franz Ruszistski (*Musique orientale,* Iași, 1834) sau Carol Miculi (*Douze airs nationaux roumains,* 1848-1854), caietele I-IV, prezentau melodii orășenești redate numai instrumental și cu acompaniament tonal de pian, Gavriil Musicescu propune o nouă viziune evidențiind necesitatea



Scanned with OKEN Scanner

culegerii cântecelor de la sate şi armonizării lor respectându-se structura modală, aşa cum reiese din *Melodii naţionale*, culese şi armonizate de..., în supliment la "Arta", Iaşi, an 2, 1885, nr. 7 şi 13.

Teodor T. Burada, cunoscutul cărturar şi folclorist, realizează o abordare multilaterală a culturii populare din provinciile istorice şi din afara lor, numeroasele şi adeseori curajoasele sale investigaţii de teren contribuind la interpretarea fenomenelor folclorice dintr-o multiplă perspectivă: istorică, geografică, etnografică, etnologică, literară, organologică, dramatică, etc. În acest sens citäm doar câteva contribuţii ale acestui cărturar: *Despre întrebuinţarea muzicei în unele obiceiuri vechi ale poporului român*, 1876; *Cercetări asupra danţurilor şi instrumentelor din practica folclorică*, 1877; *Instrumente muzicale (19 instrumente muzicale din practica folclorică)*; *Cântecul cununii, Caloianul*; *O călătorie în Dobrogea, O călătorie în satele româneşti din Istria,* 1891. În opera sa, „sfera culegerilor de folclor muzical se lărgeşte la aproape toate genurile creaţiei populare, se sesizează legătura muzicii cu manifestarea populară respectivă, încep preocupările organologice" (Gh. Ciobanu, *Dezvoltarea folcloristicii muzicale româneşti*, în *Studii de etnomuzicologie şi bizantinologie*, Bucureşti, Editura. Muzicală, vol.III, 1992, p.159).

Colecţia *Cântece, urături şi bocete de-ale poporului* adunate de Alexandru Vasiliu - Tătăruşi, însoţite de 43 de arii notate de Sofia Teodoreanu (Bucureşti, Institutul de arte grafice, 1909) se înscrie pe linia celor afirmate anterior. Această culegere are meritul de a include pentru prima dată într-o publicaţie din Moldova, atât *versul* cât şi *viersul*, pentru ca astfel fenomenul folcloric să fie redat cât mai complet. Fiica lui Gavriil Musicescu, Sofia Teodoreanu, continuă astfel unele din preocupările tatălui său, cu trimitere la folclor.

În 1996, Pavel Delion preia cele 43 de melodii din volumul amintit şi le publică în volumul *Contribuţie la monografia muzicală a comunei Tătăruşi*



Scanned with OKEN Scanner

(Iaşi, Editura Cronica, 1996) împreună cu o serie de culegeri pe care le-a făcut personal după aproximativ opt decenii. Tot în rândul învăţătorilor preocupaţi de cercetarea folclorului se înscrie şi numele lui Alexandru Voevidca. Acesta a cules şi notat aproximativ 3000 de melodii, între care numeroase cântece propriu-zise, jocuri şi doine vocale din care într-o primă etapă au fost publicate 380 de melodii în *Rumänische Volkslieder aus der Bukovina Liebeslieder*, Band I (Würzburg, Konrad Triellisch Verlag, 1940, XLIII + 528 + 6p. +o hartă), coordonată de M. Friedwagner. Ulterior, peste 50 de ani, Cristina Rădulescu-Paşcu şi Vasile D. Nicolescu au publicat colecţia lui Voevidca, *Cântece populare din Bucovina*, Bucureşti, Editura. Muzicală, 1990. Volumul cuprinde o colecţie de 275 melodii culese şi notate de Alexandru Voevidca (doine vocale şi cântece propriu-zise).

Prima jumătate a secolului al XX-lea relevă mai puţine contribuţii în ceea ce priveşte studierea muzicii populare din Moldova. Principalii reprezentanţi ai acestei perioade sunt: D.G. Kiriac, Constantin Brăiloiu, George Breazul, Gavriil Galinescu. D.G. Kiriac a cules folclor din toată ţara, inclusiv din Moldova, înaintea Primului Război Mondial, dar acesta a fost publicat abia în 1960, în volumul *Cântece populare româneşti*. Ediţie îngrijită şi prefaţată de Vasile Popovici, Bucureşti, Editura Muzicală.

Constantin Brăiloiu a cercetat şi folclorul din Basarabia şi Bucovina. O parte din materialele culese au fost publicate în: *Cântece bătrâneşti din Oltenia, Muntenia, Moldova şi Bucovina*, Editura Societăţii Compozitorilor din România, Bucureşti, 1932. George Breazul s-a impus în folcloristica muzicală prin studii importante mai ales privind sistemele sonore (oligocordii, stenohorii, sistemul prepentatonic, sistemul pentatonic), circulaţia melodiilor şi aspectele diverse ale psihologiei folclorului. Pentru spaţiul folcloric moldovenesc, George Breazul mai este important şi pentru că a introdus un număr însemnat de colinde culese din Moldova, Bucovina şi Basarabia în volumul *Colinde. Cartea satului*, Bucureşti, 1938 şi cântece populare de diferite genuri în *Patrium*



Scanned with OKEN Scanner

*Carmen, Contribuţii la studiul muzicii româneşti*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1941.

Gavriil Galinescu a realizat culegeri numeroase, dar nu a publicat nici o colecţie muzicală, mulţumindu-se cu studiul *Muzica în Moldova*, care a apărut în volumul *Muzica românească de azi. Cartea Sindicatului artiştilor instrumentişti din România*, scoasă de prof. P. Nițulescu, Bucureşti 1939, p. 671-728.

Aşadar, este lesne de observat că, în prima jumătate asecolului al XX-lea, preocupările pentru cercetarea şi cunoaşterea ştiinţifică folclorului muzical sunt modeste. Chiar şi după înfiinţarea la Bucureşti a Institutului de Folclor, în 1949, nivelul cercetărilor nu s-a schimbat prea mult pentru Moldova, cu toate că s-au editat numeroase colecţii la Centrele judeţene ale Creaţiei Populare. Unii dintre cercetătorii din cadrul Institutului de folclor din Bucureşti au avut preocupări constante pentru Moldova, materializate în colecţii şi studii: Constantin Gh. Prichici, *125 melodii de jocuri din Moldova* (Editura de Stat Pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1955) şi Constantin Gh. Prichici şi Vasile D. Nicolescu, *Cântece şi jocuri populare din Moldova*, Bucureşti, Editura Muzicală, 1963.

În trecere, au cules folclor sau au abordat unele probleme de specialitate Gh. Ciobanu, Emilia Comişel, Eugenia Cernea, Ilona Szenik, Speranța Rădulescu, Gh. Oprea, Domokos Pál Péter, János Jagamas, Jósef Farago, Zoltan Kallós, István Almási, ş.a. Muzicologii maghiari au fost preocupaţi de creaţia populară a ceangăilor din Moldova (vezi, Florin Bucescu, *Folclorul muzical*, în vol. Ion H. Ciubotaru, *Catolicii din Moldova.Universul culturii populare, III*, Iaşi, Editura Presa Bună, 2005, p.441).

Între cercetătorii menţionaţi trebuie introdus şi numele ieşencei Larisa Agapie, elevă a profesorului Gh. Ciobanu. Larisa Agapie a publicat un important studiu despre doina amplă bucovineană, descoperită de Constantin Brăiloiu în zona Câmpulungului Moldovenesc (1928) şi regăsită de aceasta



Scanned with OKEN Scanner

peste 40 de ani la Botoşana – Suceava şi în satele învecinate. În scurta sa existenţă pământeană, colaborarând cu Gh. Oprea, a publicat un important curs universitar de folclor muzical în care, pentru a exemplifica aspectele diferitelor probleme teoretice a introdus materiale culese de ea pe teren, dar şi din Caietele Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei. Majoritatea culegerilor sale au rămas însă nefructificate.

Succinta prezentare a realizărilor şi neîmplinirilor privitoare la folcloristica muzicală din spaţiul moldovenesc demonstrează că până la apariţia Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei, interesul pentru cercetarea ştiinţifică a fost destul de redus, şi nu s-a ridicat la nivelul cuvenit. Situaţia s-a îmbunătăţit simţitor după înfiinţarea arhivei menţionate.

Directorul Centrului de Lingvistică, Istorie Literară şi Folclor are meritul de a fi orientat cercetările spre domeniul culturii populare româneşti. Primii care au format nucleul uni asemenea colectiv au fost Ion H. Ciubotaru şi Lucia Berdan, cărora ulterior li s-au adăugat Lucia Cireş şi Silvia Ciubotaru. Alături de cercetătorii permanenţi ai AFMB, au participat şi etnomuzicologii Viorel Bârleanu şi Florin Bucescu, în calitate de colaboratori externi.

Coordonatorul şi mentorul sectorului nou înfiinţat a fost, timp de peste trei decenii, Ion H. Ciubotaru. Datorită acestuia, întreaga activitate de cercetare s-a ridicat la cote valorice superioare, dobândind de la un an la altul o tot mai largă recunoaştere naţională consemnată de publicaţiile vremii. Cercetările iniţiate nu s-au desfăşurat întâmplător, ci pe baza unor proiecte judicios întocmite de Ion H. Ciubotaru, care a fundamentat teoretic şi metodologic proiectul acestei arhive.

Culegerea, clasificarea şi sistematizarea unui număr impresionant de documente etnologice de mare autenticitate, la Arhiva de Folclor a Moldovei şi Bucovinei, au determinat formarea unui adevărat tezaur folcloric, care a stat la baza cercetărilor pentru cunoaşterea creaţiei populare din toate judeţele Moldovei. În acest sens, propunem încă un citat din acelaşi interviu: „Un bogat



Scanned with OKEN Scanner

fond documentar ce se adresează, deopotrivă, cercetătorilor din domeniul folclorului, al etnografiei, artei populare, sociologiei, etnolingvisticii, istoriei şi chiar al literaturii. Un fond documentar ce se bucură de prețuirea maximă a specialiştilor; atât a acelora din țară cât şi a unor străini veniți din Belgia, Bulgaria, Franța, R.F.G., Scoția, S.U.A., Ungaria şi URSS" („Scânteia Tineretului". Supliment lterar-artistic, anul VII, nr. 19, 1987).

Diversitatea preocupărilor de aici a contribuit nu numai la dezvoltarea cunoaşterii etnofolclorice, ci şi la formarea unei ambianțe specifice, în care cercetătorii din diferite domenii s-au stimulat reciproc, folosind materiale din Arhivă, schimbând informații, comunicându-şi date interesante apărute în cercetările de teren. Ca etnomuzicologi, am simțit interesul deosebit al lui Ion H. Ciubotaru pentru investigarea muzicii populare pe criterii ştiințifice, pentru ca aceasta să fie corect culeasă, cercetată şi valorificată. De aceea, între noi şi folcloriştii literari s-au stabilit relații de colaborare, ale căror rezultate nu au întârziat să apară, vădindu-se atât în studii muzicologice cât şi în cele ce însoțesc volumele din seria Caietelor Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei.

Asemenea lui Ion H. Ciubotaru, care a beneficiat de la începutul carierei de competenta îndrumare a marelui profesor Petru Caraman, şi noi, colaboratorii etnomuzicologi, ne-am bucurat de îndrumarea unui specialist de marcă, etnomuzicologul bucureştean Gheorghe Ciobanu, care ne-a predat cursul de folclor muzical la Conservatorul „George Enescu" din Iaşi. Audiind culegerile efectuate de noi în timpul studenției, la îndemnul său, ne-a convins să continuăm investigarea creației muzicale din Bucovina, mai ales a doinelor, atrăgându-ne atenția că nu este vorba de o simplă melodie, ci de un stil melodic unitar, care domină principalele genuri muzicale din ținutul Rădăuților.

Prezentând volumul întâi din seria Caietele Arhivei de Folclor, cercetătorul clujean Ion Cuceu are cuvinte de apreciere pentru împărțirea corpusului de texte în două secțiuni: muzicală şi literară, considerând-o



Scanned with OKEN Scanner

avantajoasă pentru că „ea oferă posibilitatea unei optime clasificări, atât etnomuzicologilor cât şi folcloristului literar, ferindu-ne de imaginea deplorabilă pe care o oferă unii folclorişti muzicali în colecţiile pretins sincretice, în care nu se mai ţine seama nici de funcţiile, nici de specificitatea tematică a unor categorii literare“ („Anuarul de folclor”, III-IV, Cluj-Napoca, 1983, p.344). Asemenea aprecieri au fost formulate, în anii următori, şi pentru volumele IV, V, VI, VII, X, care prezintă aspecte etnomuzicologice şi antologii muzicale reprezentative.

Apariţia volumului *Bătrâneasca. Doine, bocete, şi jocuri din ţinutul Rădăuţilor* a constituit un adevărat eveniment editorial. Etnomuzicologii nu au întârziat să-şi spună cuvântul. Dintre aceştia îl amintim pe Gheorghe Ciobanu care a salutat inaugurarea Caietelor cu acest volum considerând că „valoarea materialului, atât ca realizare artistică cât şi din punct de vedere ştiinţific este indiscutabilă”. De asemenea, aprecia că „textele poetice sunt redate în pronunţia locală, iar melodiile au fost transcrise cu multă atenţie, reţinându-se până şi fluctuaţiile de intonaţie care dovedesc clar că în zona respectivă se mai practică încă intens intonaţia netemperată” (revista „Muzica”, martie, 1980, p.33).

Profesorul Ciobanu considera că volumul respectiv era important pentru că prezenta în premieră doina bucovineană arhaică din depresiunea Rădăuţilor, dar şi pentru că această melodică de doină reprezintă un stil muzical unitar care se infiltrează în aproape întreg repertoriul din zonă: cântecul propriu-zis, cântecul epic, cântecul de leagăn, cântecul de joc, jocul şi bocetul. „Cele constatate în zona Rădăuţilor întrec însă tot ce se cunoaşte concret până acum, deoarece *melodia bătrâneştei* îndeplineşte funcţii şi mai variate”.

Profesorul bucureştean se referă şi la colecţia de melodii, insistând asupra valorii materialului şi descriind-o concis astfel: „Antologia propriu-zisă numără 103 melodii şi 292 texte, plus traducerea în limba română a două cântece huţule. Genurile muzicale prezente în colecţie sunt: „Doina propriu-



Scanned with OKEN Scanner

zisă" vocală - pe care se cântă texte lirice diferite: de dor şi dragoste, de înstrăinare, de nuntă, de leagăn, haiduceşti, precum şi texte epice – şi instrumentale (printre care se află şi două piese care aparţin repertoriului păstoresc), bocetul, cântecul propriu-zis şi dansul (vocal şi instrumental). Totul se încheie cu harta în care figurează cele 51 comune şi sate în care s-au făcut cercetări între anii 1966-1979" (*ibidem*).

Dacă în primul volum a fost analizat un gen important şi, mai mult decât atât, chiar un stil melodic unitar-arhaic, cel de-al IV-lea Caiet abordează modul de manifestare a *strigăturii*, care, în procesul interpretării, primeşte şi trăsături muzicale. Această specie, cu pondere considerabilă în folclorul românesc, nu s-a bucurat de o atenţie prea mare. Afirmam atunci că până în anul apariţiei volumului alcătuit de Silvia Ciubotaru, în 1984, nu se publicase nici un studiu etnomuzicologic privind limbajul muzical al strigăturii din Moldova.

Universul acestei categorii foclorice, studiat de Silvia Ciubotaru, în *Strigături din Moldova. Cercetare monografică*, Caietele Arhivei de folclor IV, Iaşi, 1984, ne-a oferit ocazia abordării aspectelor complexe ale modalităţilor de interpretare pe care le-am prezentat în studiul *Stiluri de strigat în Moldova*. Pe lângă studiu, sunt note şi comentarii (p. 405-424), precum şi 24 de exemplificări (p. 425-455).

Concluziile noastre au ca punct de plecare cunoaşterea realităţilor de pe teren şi consultarea bogatului fond de documente înregistrat în colecţiile Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei. Ne-am străduit să evidenţiem aspectele ritmico-melodice cercetând comparativ un mare număr de piese, dintre care cele mai reprezentative au fost introduse într-o colecţie de mici proporţii. În selectarea acestora am avut în vedere criterii geografice şi de morfologie muzicală.

În transcrierile muzicale din Colecţie am urmărit redarea conturului intonaţional al versurilor parlate sau uşor melodizate, problemele ritmice şi polifonia frustă apărută în timpul interpretării. Pe lângă acestea nu am neglijat



Scanned with OKEN Scanner

evidenţierea relaţiei strigăturii parlate cu ritmul paşilor de dans, cu ritmul bătăilor din palme ori al tobei. Interesant ar fi fost ca alături de aspectele de limbaj menţionate anterior să apară consemnat şi ritmul coregrafic, întrucât acestea constituie un „tot sintetizant, trăit global" în poliritmie, trăsătură caracteristică generală a jocului românesc (Tr. Mârza, *Ritmul orchestic* (de dans) în „Studii de muzicologie", VIII, 1972, p.245). Analizând raporturile ce se stabilesc între diferitele aspecte ale strigăturii (ritm, vers şi melodie uneori) am constatat (cu surprindere) că întregul demers metric al versului octosilabic provine din seria de opt optimi constituite din două dipodii pirice.

Am reliefat şi principalele prilejuri în care se produc strigăturile; mai ales la hora satului şi nunta tradiţională, şi diferitele modalităţi de execuţie, evidenţiind elementele ce ţin de stilul parlat, corelaţia dintre frazele de strigătură şi melodia de joc, aspecte metro-ritmice şi melodice ale strigăturilor de joc şi de nuntă, etc. Modalităţile de realizare a poliritmiei – deosebit de variate şi interesante – dovedesc existenţa improvizaţiei nu numai în privinţa versurilor, ci şi cea a corelării diferitelor elemente ritmice care participă la actul sincretic.

În repetate rânduri, s-a afirmat că în Moldova colinda este slab reprezentată, manifestându-se mai ales prin variante cu tematică religioasă, de origine mai nouă. *Chestionarul* redactat de Ion H. Ciubotaru în 1970, care a primit răspunsuri din aproape 700 de localităţi din Moldova, demonstrează contrariul afirmaţiei anterioare, aceasta dovedindu-se a fi fără bază documentară reală, aşa cum reiese din cel de al V-lea Caiet al Arhivei de folclor, semnat de Lucia Cireş, *Colinde din Moldova. Cercetare monografică*, Iaşi, 1984.

Anchetele pe teren efectuate de către cercetătorii Institutului şi colaboratori, desfăşurate după principiile care au stat la baza alcătuirii Chestionarului, au permis înregistrarea pe bandă magnetică a unui număr impresionant de colinde (text şi melodie). Bogatul material cules a fost analizat



Scanned with OKEN Scanner

din mai multe puncte de vedere: după funcţie, tematică, trăsături muzicale. Un eşantion de tipuri tematice de colindă (peste 250 de texte) a fost selectat de autoarea Lucia Cireş, textele fiind ordonate după *tipologia* alcătuită de Monica Brătulescu şi comentate în *Studiul introductiv*.

Trăsăturile muzicale ale colindelor dovedesc încă o dată că se poate vorbi de o mare bogăţie a melosului acestei categorii folclorice în Moldova. Din dorinţa autoarei de a ilustra modul de existenţă a muzicii acestui gen de origine străveche, noi am transcris linia melodică a colindelor din arhivă, iar dintre acestea am selectat pe criterii etnomuzicologice (scară muzicală şi forma arhitectonică) un număr de 72 de tipuri melodice reprezentative pentru Moldova şi Bucovina. Partiturile muzicale ale acestora se află în colecţia muzicală de la sfârşitul lucrării. Tabelul scărilor muzicale şi cel al formei arhitectonice (p.331-333) pun în lumină anumite aspecte privind evoluţia de la formele şi structurile melodice mai simple, apropiate de folclorul copiilor, până la tipurile strofice, mai ample, cu scară extinsă, uneori cu elemente cromatice. Descoperirea şi publicarea tipurilor melodice ale colindei din Moldova reprezintă o premieră pentru spaţiul moldovenesc, iar acest fapt dă posibilitatea corelării cu colinde din alte zone folclorice româneşti, demonstrând încă o dată eficienţa activităţii de cercetare de la Arhiva de Folclor a Moldovei şi Bucovinei.

Concluzii similare pot fi formulate şi pentru un alt gen folcloric investigat în cadrul Arhivei: *cântecul bătrânesc* sau *balada*. Balada populară românească a stat în atenţia cercetătorilor în primul rând din punct de vedere literar şi mai puţin sub aspect muzical. Cercetările noastre demonstrează existenţa baladei în Moldova într-o diversitate melodică remercabilă, cu suficiente variante muzicale. Clasificarea baladei pe criterii literare nu poate fi aplicată în studierea variantelor muzicale, întrucât un tip melodic sau o simplă melodică poate vehicula mai multe teme ori motive literare, tot aşa cum un text poetic de baladă poate fi cântat cu o melodică variată aparţinând uneori genului



Scanned with OKEN Scanner

propriu, dar şi altor genuri muzicale: doină, cântec propriu-zis, colindă, cântec de copii.

Raportând cercetările asupra baladei din Moldova la realizările ce privesc întregul spaţiu folcloric românesc, rezultă că pentru ţinuturile moldovene acestea însumează doar vreo 4-5 pagini, exceptând consideraţiile Emiliei Comişel despre *Mioriţa* (Adrian Fochi, *Mioriţa. Tipologie. Circulaţie. Geneză. Texte*, Bucureşti, Ed. Academiei, 1964, p. 398) şi ale lui Constantin Prichici despre Pintea Viteazul (în *Haiducul Pintea Viteazul în tradiţia poporului nostru*, Bucureşti, Editura Muzicală, 1979).

În privinţa publicării melodiilor de baladă din Moldova, situaţia este ceva mai bună, primele exemple aflându-se în volumul Al. Vasiliu Tătăruşi. D.G. Kiriac a cules cântece bătrâneşti după 1900 din Bogdăneşti-Bacău (*Cântece populare româneşti*, Editura Muzicală, Bucureşti 1960, colecţie publicată postum). În calitate de colaboratori permanenţi ai Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei, am cules împreună cu cercetătorii Sectorului şi am studiat cântecul bătrânesc sub aspect muzical, publicând concluziile noastre în cel de-al VI-lea Caiet din serie, volum care are ca autor pe regretata folcloristă Lucia Berdan: *Balade din Moldova. Cercetare monografică*, Iaşi, 1986.

Culegerile au fost realizate într-o perioadă de 15 ani şi au acoperit întregul spaţiu moldovenesc. Din bogatul material documentar a fost selectat un număr important de piese, cincizeci din acestea fiind incluse în antologia muzicală. Prezenţa baladei în Moldova este mai bogată decât au arătat-o studiile de specialitate şi cursurile universitare, această specie relevând o unitate stilistică şi funcţională pe întreg spaţiul amintit şi conservând o serie de particularităţi care se armonizează cu întregul context al baladei româneşti. Aspectele muzicale ale baladei evidenţiază existenţa diversităţii şi a varietăţii.

În cercetările de la Arhivă, am constatat că în Moldova există două mari grupe ale baladei: de formă liber-improvizatorică şi de formă strofică. Baladele cu formă liber-improvizatorică, interpretate în anumite zone numai de lăutari şi



Scanned with OKEN Scanner

având o circulaţie restrânsă au fost numite şi balade lăutăreşti, „clasice". Pentru a ilustra această categorie au fost incluse în colecţie baladele nr.1 (*La temniţa lui Opriş*, Bogza - Vrancea), nr.2 (*Ş-am să-m spun doina cu foc*, Poieni – Neamţ), nr. 3. (*Pe sub deal, pe sub coliţă*, Pietrosu – Iaşi), nr.5 (*Pi sub poală de codru verde*, Mirosloveşti – Iaşi).

Baladele cu formă strofică, întâlnite în general în practica muzicală ţărănească, şi de aceea numite balade ţărăneşti (Gh. Oprea, Larisa Agapi, *Folclor muzical românesc*, Bucureşti, Ed. Didactică şi Pedagogică, 1983, p.428-435, ş.a.) circulă în toată Moldova, aparţinând altor genuri muzicale: doină, cântec propriu-zis, cântec de copii: nr.27, *În mijlocul târgului* (Stulpicani – Suceava), nr.29 *Sus la dealul-nant* (C. Negri - Galaţi), nr. 35 *Valenil când s-a sculat* (Bradu – Neamţ), nr. 47 *Dragu mamii Volinaş* (Valea Poienei – Suceava).

Investigarea baladei în cadrul Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei demonstrează nu numai bogăţia şi unitatea acestui gen, ci atrage atenţia asupra unor concluzii şi generalizări pripite extrase nu prin cunoaşterea nemijlocită a faptelor, ci mai ales datorită unor raţiuni de ordin subiectiv. Considerăm necesară continuarea investigaţiilor, întrucât faptele demonstrează că acolo unde se socotea totul cunoscut, s-au ivit lucruri noi, dintre cele mai interesante.

Cercetarea muzicii din cadrul unui singur obicei arhaic – ritualul de înmormântare – de pe întreg spaţiul moldovenesc constituie subiectul studiului etnomuzicologic din Caietul al VII-lea al Arhivei de Folclor, Ion H. Ciubotaru, *Folclorul obiceiurilor familiale din Moldova. (Marea Trecere)*, Iaşi, 1986.

Tema ritualului funebru a beneficiat încă de timpuriu de preocupări pentru cunoaşterea diferitelor aspecte pe care le relevă, preocupări semnate de Dimitrie Cantemir, Teodor T. Burada, Simeon Florea Marian, Tudor Pamfile, ş.a. În ritualul de înmormântare un loc bine definit revine manifestărilor însoţite de muzică. Obiceiul de a se cânta pentru cel dispărut este viabil şi azi în toate



Scanned with OKEN Scanner

cele opt județe ale Moldovei. Dar consemnarea melodiilor începe târziu (abia la începutul secolului al XX-lea), cu D.G. Kiriac, care în 1913 a cules bocete de la Mălini – Fălticeni. George Breazul, în *Patrium Carmen*, p.183, a publicat o melodie din Hangu, județul Neamț, iar Gavriil Galinescu a cules bocete, dar nu le-a publicat în timpul vieții.

Fondul de documente cuprinse în colecțiile Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei cuprinde valori care contribuie la corectarea unor afirmații încetățenite la noi şi la elaborarea unor studii de înaltă ținută științifică, ce privesc zone mai puțin investigate sau chiar ignorate de cercetările anterioare, reflectând fenomenul urmărit în întreaga sa complexitate.

În diferitele momente ale ritualului de înmormântare se practică melodii specifice: bocete, cântece de priveghi şi verşuri. Între acestea predomină bocetul. În consecință, melodia cea mai răspândită în cadrul repertoriului funerar din Moldova este cea a *bocetului*, urmând, în ordinea frecvenței, *cântecul de priveghi* şi *verşul funebru*. Observațiile care reies din studierea materialului AFMB se sprijină pe un număr mare de piese transcrise. Dintre acestea, 106 bocete, cântece de priveghi şi verşuri au fost incluse în Colecția muzicală a volumului al VII-lea pe care se sprijină studiul de etnomuzicologie. Selecția a avut în vedere reprezentarea geografică, cuprinderea cât mai completă a tipurilor ca şi valoarea estetică a pieselor.

Analiza modului de exprimare a bocetului aduce unele elemente inedite, între care se evidențiază existența prozei cântate pe melodie de bocet. Bocetul foloseşte consecvent, atunci când este versificat, versul octosilabic. Alteori, acesta este extins prin diferite tipuri de amplificări făcute pentru a sublinia sensul expresiv. Destul de rar se foloseşte versificația hexasilabică, dar mai ales în combinație cu cea octosilabică (județul Vrancea). Pot fi întâlnite melodii în care îşi fac apariția rânduri melodice în proză de dimensiuni variabile, sau chiar texte întregi în proză, în zonele centrală şi sudică ale Moldovei.



Scanned with OKEN Scanner

Sub aspect melodic se disting trei categorii de bocete: cu scări de factură majoră, cu structură pendulatorie şi structuri consecvent minore. În Vrancea, am descoperit numeroase similitudini între melodica unor bocete şi cea a *Mioriţei*, date de comunitatea de scară (hexacord doric), de formulele rirtmico-melodice şi recitative, la care se adaugă folosirea frecventă a versului hexasilabic.

Sub aspect ritmic, există structuri liber-improvizatorice şi bocete strofice. Acest fapt influenţează configurarea formei arhitectonice, a strofelor melodice. Melodiile bocetelor din Moldova îşi află asemănarea cu cele ale ţării cu care formează o familie de mare unitate melodică.

*Cântecul de priveghi* şi *verşul funebru* au anumite trăsături muzicale care le clasifică în două grupe: a) cu melodică proprie; b) cu melodică de verş sau înrudite cu alte genuri. În ultima este reprezentativ cântecul *Mereoarele*, atestat şi în folclorul copiilor, având vers hexasilabic, material sonor redus, valori scurte şi egale. Melodica *Mereoarelor* prezintă asemănări cu *Lioara* din zona Bihorului, obicei cercetat de etnomuzicologul Traian Mârza (*Folclor muzical din Bihor*, Bucureşti, Ed. Muzicală, 1974, p. 203).

Arhiva de Folclor a Moldovei şi Bucovinei deţine în colecţiile sale încă multe materiale înregistrate şi transcrise pe fonograme care aşteaptă să fie valorificate. Mai mult decât atât, Mariana Kahane şi Lucilia Georgescu – Stănculeanu, în lucrarea lor *Cântecul zorilor şi bradului. Tipologie muzicală* (Bucureşti, Editura Muzicală, 1988) referindu-se la cel de al VII-lea Caiet al Arhivei îl consideră o „lucrare amplă şi preţioasă al cărei conţinut se înrudeşte cu conţinutul nostru. Materialul poetic şi muzical precum şi studiile însoţitoare pun în lumină extinderea, răspândirea speciei noastre ceremoniale (cântecul de priveghi, n.n.) în zonele moldoveneşti, ca şi îmbogăţirea tipologiei sale... . Urmărind deocamdată să integrăm sintetic informaţiile *Caietului* ieşean în perspectiva volumului nostru, considerăm că acestei valoroase lucrări i se cuvine un comentariu mai amplu decât ne-a fost posibil până acum" (*ibidem*, p. 89).



Scanned with OKEN Scanner

Cercetarea tuturor aspectelor culturii populare dintr-un spațiu precis delimitat constituie tema dezvoltată în cel de-al X-lea volum al *Caietelor, Valea Şomuzului Mare. Monografie folclorică*, Iaşi, 1991 semnat de Ion H. Ciubotaru, coordonatorul întregii serii a „Caietelor Arhivei de Folclor" (1979-1991). Considerăm că *Studiul monografic* constituie un model greu de depăşit în cercetarea folclorică, prin larga deschidere spre toate domeniile vieții materiale şi spirituale şi prin ampla susținere documentară, atât în ceea ce priveşte situația de pe teren cât şi în bibliografie. Capitolului de etnomuzicologie, intitulat *Folclorul muzical* i-a fost acordată o importanță deosebită, fiindu-i repartizate 121 pagini (p.233-354), un spațiu suficient pentru abordarea cât mai completă a problemelor specifice, pe care le relevă cercetările efectuate în cele 33 de localități din peste 50 de aşezări ce alcătuiesc perimetrul luat în discuție: Valea Şomuzului Mare.

Acest „capitol de etnomuzicologie" constituie de fapt o micromonografie muzicală zonală. Contribuția noastră este alcătuită din studiul *Folclorul muzical* (p.233-274) şi *Colecția muzicală* (p.275-354) care cuprinde 153 partituri reprezentative pentru principalele genuri.Melodiile pentru *Sărbătorile de iarnă* sunt repartizate astfel: *Colinde* (nr. 1-20), doine şi jocuri la obiceiurile de Anul Nou (nr. 21-30); *Repertoriul familial* e reprezentat prin Cântece de leagăn (nr. 31-35), de nuntă (nr. 36-50) şi bocete, cântece de priveghi şi verşuri (nr. 51-71); *Repertoriul păstoresc* e ilustrat de doina *Ciobanul care şi-a pierdut oile* şi de jocuri păstoreşti (nr. 72-77); *Folclorul neocazional* are două componente: vocală şi instrumentală. Componenta vocală predomină, fiind formată din doine (nr. 78-89), cântece propiu-zise cu text liric (nr. 90-130) şi cu text epic (nr. 131-138). Componenta instrumentală cuprinde 14 jocuri populare locale, începând cu *Bătrâneasca* şi terminând cu Rusasca şi Trilişeşti (nr. 139-153).



Scanned with OKEN Scanner

Studiul introductiv *Folclorul muzical* din volumul $X_I$ realizează în premieră o privire de ansamblu asupra categoriilor muzical-coregrafice din acest spaţiu etnofolcloric.

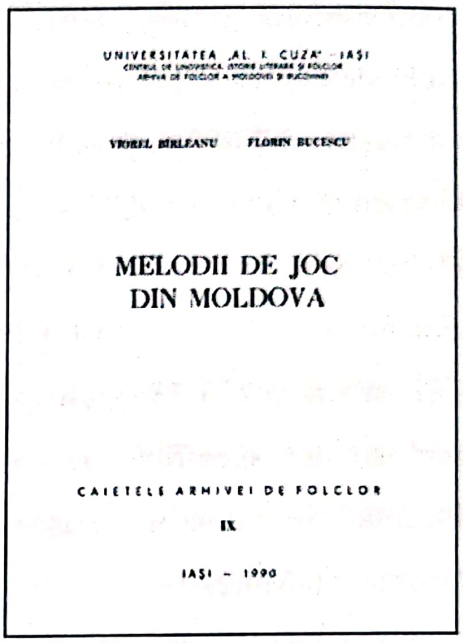
UNIVERSITATEA „AL. I. CUZA" IAŞI
CENTRUL DE LINGVISTICĂ, ISTORIE LITERARĂ ŞI FOLCLOR
ARHIVA DE FOLCLOR A MOLDOVEI ŞI BUCOVINEI

VIOREL BÎRLEANU FLORIN BUCESCU

MELODII DE JOC
DIN MOLDOVA

CAIETELE ARHIVEI DE FOLCLOR
IX

IAŞI - 1990

Al IX-lea volum din seria *Caietelor Arhivei de folclor*, intitulat *Melodii de joc din Moldova*, Iaşi, 1990, este o lucrare de etnomuzicologie a cărei bază documentară se află, ca şi în cazul celorlalte *Caiete,* în Arhiva ieşeană. Melodiile au fost adunate pe parcursul a două decenii, în cadrul unor sistematice investigaţii de teren realizate de următoriii cercetători şi colaboratori: Larisa Agapie şi Lucia Berdan, Viorel Bârleanu, Constantin Bostan, Florin Bucescu, Silvia Chiper, Lucia Cireş, Ion H. Ciubotaru, Silvia Ciubotaru, Mircea Fotea şi Ştefan Popa.

Apariţia acestui volum a produs o bună impresie asupra specialiştilor, care i-au dedicat comentarii elogioase. Între acestea, se remarcă recenzia publicată în revista „Muzica" (nr.3/1990, p.15-16) de cercetătoarea Speranţa Rădulescu: „Impresionantă prin întindere (500 de pagini) şi reconfortantă prin conţinut, ea se structurează în jurul unui corpus de aproape 800 de piese muzicale, transcrise după toate aparenţele vizuale, corect şi cu minuţie. Dependent de dispersia teritorială şi frecvenţa lor relativă, piesele sunt grupate în trei categorii – melodii cu circulaţie generală (subânţeles moldovenească), zonală şi locală. Ordonarea de amănunt este operată pe criteriul apartenenţei la una din categoriile muzical-coregrafice definite prin *Introducere* (bătută, horă, rusască, sârbă, etc.). Corpusul este precedat de *Introducere, Notă asupra ediţiei* şi *Bibliografie*, şi succedat de un index de numiri ale melodiilor de dans, puse în dublă corelaţie cu corpusul volumului şi cu documentele AFMB care conţin versiunile lor sonore".



Scanned with OKEN Scanner

După descrierea concisă dar minuțioasă a arhitecturii și a modului de construcție a cărții, autoarea recenziei formulează judecăți de valoare privind *Introducerea* (p. 1-54) și *Antologia* (p. 67-502). Cercetătoarea se arată plăcut surprinsă de descoperirea unei bune rezolvări a tipologizării jocului popular din Moldova. „Prezentarea «tipurilor» de jocuri constituie, după părerea mea, contribuția teoretică cea mai consistentă a domnilor Viorel Bârleanu și Florin Bucescu. Sprijinindu-se pe o excelentă cunoaștere a folclorului moldovenesc, cei doi autori conexează denumirile, particularitățile muzicale și particularitățile coregrafice și relevează congruențe și dispariții dintre planuri. Din mănunchi de congruențe indubitabile, ei stabilesc parametrii și în același timp criteriile de departajare a categoriilor de jocuri. Cu prudență, ei depășesc cadrul strict provincial și se lansează în comparații cu dansurile cu denumiri sau caracteristici muzicale și coregrafice similare din restul țării".

Aniversarea a trei decenii de la apariția primului volum din seria *Caietele Arhivei de Folclor* se conjugă în mod fericit cu sărbătorirea a 70 de ani de viață ai profesorului universitar doctor Ion H. Ciubotaru, căruia îi dorim multă sănătate și realizări dintre cele mai frumoase.



Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

# ALEXANDRU VOEVIDCA

**Preot *Florin BUCESCU***

După apariţia celebrei colecţii a lui Johann Gotfried Herder *Glasurile popoarelor în cântece* (2 volume, 1778—1779), creaţia populară a intrat progresiv în atenţia poeţilor şi muzicienilor, aceştia descoperind în ea noi surse de inspiraţie. Istoricii s-au arătat interesaţi mai ales de legende şi balade — care conţin aluzii la evenimente, fapte şi personaje de mult uitate, astăzi — adevărate „relicve" (Kurt Saks) păstrate doar în „memoria colectivă" (C. Brăiloiu) a unei comunităţi tradiţionale. Interesul pentru folclor a crescut şi datorită faptului că în cele mai reprezentative opere ale sale sunt întruchipate ca nici într-o altă categorie de creaţie, trăsăturile psihice specifice unui neam, fapt care explică utilizarea acestora în perioada luptelor de afirmare naţională din Europa secolului trecut.

Aşa s-a-ntâmplat şi-n partea de nord a Moldovei, zonă care, după ce în 1775 fusese alipită forţat la fostul Imperiu austro-ungar, i s-a schimbat şi numele, din Ţara de Sus a Moldovei, în Bucovina. În vremurile ce au urmat, românii din acest întins spaţiu românesc şi-au păstrat credinţa, graiul şi portul, rezistînd prin diferite mijloace, între care şi creaţia folclorică, încercărilor de desnaţionalizare ale autorităţilor imperiale. Poetul Vasile Alecsandri a arătat interes deosebit pentru creaţia populară din Bucovina şi a iniţiat aici primele culegeri de folclor, atrăgîndu-l în această activitate pe tatăl compozitorului Ciprian Porumbescu, Iraclie Porumbescu. Ulterior, activitatea de culegere s-a dezvoltat datorită folcloristului Ioan Gh. Sbiera şi mai ales preotului Simion Florea Marian care a ridicat-o pe o treaptă superioară.

Primele culegeri de folclor muzical au fost realizate în Bucovina de muzicianul Carol Mikuli, pe atunci profesor de pian la Cernăuţi, iar mai târziu director al Conservatorului din Lemberg.

Preocuparea sa pentru culegerea muzicii populare era mai veche şi a fost stimulată de Vasile Alecsandri, Iraclie Porumbescu şi de fraţii Hurmuzaki, probabil. Carol Mikuli, pe atunci tînăr, după 5—6 ani de activitate de culegere, a selectat 48 de piese româneşti şi le-a publicat cu acompaniament pentru pian în patru caiete, intitulat fiecare *Douze airs nationaux roumains.* Publicarea acestora a fost făcută la Lwow (Lemberg sau Leopol) aşa cum reiese din foaia de titlu : „Leopol, chez Charles Wild", fără a se preciza, însă, anul editării. Folcloristul Gh. Ciobanu afirmă că tipărirea colecţiei a fost făcută în 1854 şi că din cele 48 de piese muzicale, 16 sunt bucovinene, iar restul bucureştene şi ieşene[1].

Melodiile cuprinse în colecţia Mikuli nu sunt însoţite de versuri, respectându-se moda vremii, conform căreia literaţii eliminau din publicaţii melodia folclorică, iar muzicienii îşi luau revanşa, publicând doar notele muzicale. Prin aceasta, însă, meritele colecţiei nu sunt diminuate, colecţia rămânând cel mai important document muzical-folcloric pentru Bucovina secolului trecut. Reamintim în treacăt că în această tipăritură deosebit de importantă pentru folcloristica muzicală românească este atestată pentru prima dată o variantă a doinei româneşti culeasă probabil tot în Bucovina. Menţionăm că variante ale aceluiaşi tip circulă şi azi în această zonă care se dovedeşte a fi una dintre cele mai fidele păstrătoare ale folclorului vechi. (Tipul este cunoscut sub denumirea *Mândră floare-i norocu).*

Din păcate, atestarea doinei de către Mikuli a fost dată uitării. Au trebuit să treacă aproape opt decenii ca melodia ei să fie redescoperită şi notată de Constantin Brăiloiu în anul 1928, când acesta a participat la cercetările sociologice organizate în comuna Fundu-Moldovei, de către Dimitrie Gusti.

Alături de *valoarea documentară* excepţională a colecţiei Mikuli, menţionam şi pe cea *artistică:* renumitul pianist, fost elev al lui Chopin-

---

[1] *Izvoare ale muzicii româneşti,* vol. 1, Gh. Ciobanu, *Culegeri de folclor şi cântece de lume,*



Scanned with OKEN Scanner

interpreta în concerte publice piese folclorice din colecţia sa[2]. Retipărirea acesteia ar constitui un act de restituire faţă de valorile trecutului şi ar contribui la îmbogăţirea repertoriilor tinerilor pianişti de astăzi cu „arii naţionale" autentice din secolul trecut[3], care i-ar apropia de izvoarele curate şi originale ale muzicii populare româneşti.

După colecţia Mikuli, pe planul culegerii cântecului popular din Bucovina nu s-au înregistrat progrese evidente pînă la începutul secolului al XX-lea (1907), când Alexandru Voevidca (1862—1931) şi-a început activitatea folclorică. Este drept că între 1854 (colecţia Mikuli) şi 1907 (debutul culegerilor lui Voevidca), muzicieni de renume ca: C. Porumbescu, Isidor Vorobchievici, Tudor Flondor ş.a. au manifestat interes deosebit pentru creaţia muzical-folclorică, dar au abordat-o de pe poziţia compozitorului şi nu a folcloristului. În creaţiile lor se simte apropierea de folclor, dar e greu de delimitat contribuţia „în stil folcloric" a autorului de cea populară, autentică.

Muzicieni ca Grigore Posluşnicu, George Breazul, Liviu Rusu ş.a., contemporani ai folcloristului, au arătat interes pentru activitatea acestuia de culegere a melodiilor populare, desfăşurată pe o perioadă de aproape două decenii (1907—1924). De asemenea, muzicologi contemporani ca Octavian Lazăr Cosma[4] şi Viorel Cosma[5] o consideră deosebit de merituoasă („Aproape uitat, Al. Voevidca merită un loc semeţ în istoria folcloristicii noastre, deoarece nu poate rămâne nerecunoscută uriaşa sa muncă pusă în slujba originalităţii cîntecului românesc din Bucovina"). - Cea mai însemnată contribuţie privind

---

Ed. Muzicală, Bucureşti, 1976, p. 101.

[2] Zeno Vancea, *Creaţia muzicală românească, sec. XIX—XX*, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, Bucureşti, 1968, p. 96.

[3] Doru Popovici, Costin Miereanu, *Începuturile muzicii culte româneşti*, Editura Tineretului, 1967, p. 72-75.

[4] Octavian Lazăr Cosma, *Hronicul muzicii româneşti*, 1898—1920, volumul VI, Editura Muzicală, Bucureşti, 1984, p. 415—418.

[5] Viorel Cosma, *Muzicieni români. Lexicon*, Ed. Muzicală, Bucureşti, 1970, p. 458—459.



Scanned with OKEN Scanner

viața și opera folcloristului bucovinean este de dată relativ recentă și aparține etno-muzicologului Cristina Rădulescu-Pașcu, cadru didactic la Academia „C. Porumbescu" din București[6].

În cele ce urmează ne propunem să readucem în atenție personalitatea lui Alexandru Voevidca privită mai ales din punct de vedere muzical-folcloric, rediscutând și locul acestuia în folcloristica românească.

Activitatea de culegere a folcloristului s-a desfășurat într-o epocă în care interesul pentru folclorul românesc crescuse vertiginos: Bela Bartok culegea în Transilvania (1908—1914), Tiberiu Brediceanu, în Banat și Maramureș, Dumitru G. Kiriac, în Muntenia și Moldova. Sofia Teodoreanu (fiica lui Musicescu și mama scriitorilor Ionel și Păstorel Teodoreanu) transcria cele 43 de melodii culese din comuna Tătărușî de învățătorul Alexandru Vasiliu care a inclus partiturile muzicale într-un volum premiat de Academia Română. La începutul secolului, interesul pentru folclor se manifesta nu numai la nivelul personalităților muzicale sau literare, ci și în rîndul intelectualilor modești-de la țară, adică a învățătorilor și preoților.

Din lista celor care au reușit să se afirme spicuim doar cîteva nume: preotul cărturar Simion Florea Marian, Leon Mrejeriu, Mihai Lupescu ș.a.[7]

Alexandru Voevidca și-a început activitatea de culegere, nu din proprie inițiativă, ci la solicitarea profesorului universitar Mathias Friedwagner de la catedra de limbi romanice a Universității din Cernăuți. Acesta publicase la Halle în 1905 o culegere de mici proporții, care conține poezie populară românească. Fiind însărcinat de „oficialitățile austriece" să întocmească o lucrare amplă despre creațiaj românilor, Friedwagner a luat contact cu

---

[6] Alexandru Voevidca, *Cîntece populare din Bucovina,* Ediție îngrijită de Vasile Nicolescu și Cristina Rădulescu-Pașcu, Ed. Muzicală, București, 1990, p. 5-46; p. 9.
[7] Iordan Datcu, S.C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor. Folclorul literar românesc,* Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1978.



Scanned with OKEN Scanner

intelectuali români din Bucovina: Dim. Dan, T. Bocancea, T. Flondor, L. Bodnărescu, G. Man-dicevschi etc. şi împreună au constituit un comitet de acţiune. În calitate de preşedinte al comitetului, profesorul german a insistat pentru alcătuirea şi publicarea unui *Ghid* şi a unui *Chestionar* (1906) care însă nu au avut efectul scontat, mai ales în ceea ce priveşte creaţia muzicală, colaboratorii considerând instrucţiunile drept „naivităţi". În dorinţa lui Friedwagner de a realiza culegeri complete - vers şi muzică - ceea ce reprezintă cu siguranţă meritul său real, a apelat (2 iulie 1907), la serviciile învăţătorului Al. Voevidca.

Iată principalele motive ale acestei alegeri :

1) Ca absolvent al Şcolii Normale din Cernăuţi, Alexandru Voevidca era nu numai un strălucit învăţător, ci şi un fin cunoscător al vieţii oamenilor de la ţară şi al psihologiei acestora, calitate care constituie o condiţie esenţială pentru reuşita culegerilor folclorice pe teren.

2) Afinitatea acestuia pentru melosul popular era cunoscută încă din timpul şcolii, când interpreta cu predilecţie melodii folclorice la vioară. Această afinitate se explică şi prin faptul că în familia sa existase o tradiţie lăutărească, bunicul său Grigore Voevidca din satul natal Văslăuţ, fiind un bun lăutar în zonă.

3) Pregătirea muzicală dobândită cu Anton Cuzela la Şcoala Normală (1877-1881) şi cu Adalbert Hrimaly care preda la Şcoala Filarmonicii din Cernăuţi şi talentul său muzical îi dădeau posibilitatea să selecteze pe diverse criterii cele mai frumoase cântece populare şi să le noteze corect pe loc, chiar dacă unele dintre acestea ridicau probleme dificile. Această uşurinţă l-a făcut pe Voevidca să nu folosească niciodată fonograful, ci să-şi realizeze toate culegerile, notând după auz. Este un caz rarisim, dacă avem în vedere numărul impresionant de cîntece culese şi notate (aproximativ 3000).



Scanned with OKEN Scanner

Colaborarea Voevidca-Friedwagner a durat până în 1914 şi nu s-a desfăşurat uniform şi armonios, ci a ajuns la momente tensionate care au dus în final la întreruperea ei.

După 1914, folcloristul a lucrat pe cont propriu, sperând să găsească în alte părți înțelegere mai multă şi sprijin pentru publicarea rezultatelor muncii sale. Dar survenind moartea sa în 1931, toate culegerile sale au rămas în manuscris.

*Opera muzical-falclorică a lui Voevidca* Din cele aproximativ 3000 de cîntece şi jocuri-culese şi notate de Voevidca, 2400 au fost grupate de folclorist în zece volume cuprinzând fiecare cinci caiete a câte 50 de piese. Excepție face volumul al zecelea care cuprinde* doar trei caiete — deci numai 150 melodii. În ordonarea melodiilor, a folosit „criteriul cronologic" (L. Rusu), respectîndu-se anii în care au fost culese.

Primul volum (caietele I-V) cuprinde 250 piese (de la 1 la 250) culese în 1907, iar al II-lea, cîntece culese în 1907 şi 1908 (nr. 251-500). În continuare, volumul III a fost alcătuit în 1908 (nr. 501-750), volumul IV, 1907-1909 (nr. 751-1000), volumul V - 1909 (nr. 1001-1250), volumul VI - 1909 (nr. 1251-1500), volumul VII – 1909-1912 (nr. 1501-1750), volumul VIII — 1912 (nr. 1751-2000), volumul *IX* - 1913-1914 (nr. 2001-2250), volumul X - 1916-1919 (nr. 2251-2400).

Pe lângă melodiile din aceste volume, Voevidca a mai cules între anii 1919—1924 „un număr de 300 şi iarăşi o serie de cântece a cărui număr nu a fost stabilit" (Liviu Rusu)[8].

Această mare colecție rămasă în manuscris la moartea autorului, „cea mai impunătoare dintr-o zonă" (O. L. Cosma)[9] a avut o istorie zbuciumată. În

---

[8] Liviu Rusu, *Pentru culegătorul de cântece Alexandru Voevidca,* în „Junimea literară", XXII, 1933, nr. 7-9, p. (191-195).
[9] O. L. Cosma, op. cit., p. 416.



Scanned with OKEN Scanner

timpul celui de-al doilea război mondial, o parte din caietele aflate la preotul Dimitrie Voevidca, fiul folcloristului, au dispărut şi numai câteva caiete, şapte la număr, au fost oferite de acesta Institutului de Folclor, în 1956[10]. Totuşi, majoritatea culegerilor sale a fost recuperată în 1968 din altă sursă, anume de la urmaşii profesorului german Friedwagner.

Aşadar, astăzi, un număr mai mic de caiete se află la Institutul de Folclor din Bucureşti, iar celelalte - majoritatea - la Biblioteca Centrală de Stat din Bucureşti.

În colecţia lui Voevidca genurile muzicale sunt bine reprezentate începând cu cele vocale şi terminând cu cele instrumentale. Bătătorind, ca nimeni altul, terenul şi respectând realitatea de pe teren, Voevidca a reuşit să descopere variante melodice de o rară frumuseţe care au fost prelucrate de diferiţi compozitori din secolul nostru. De asemenea, colecţia lui Voevidca dovedeşte că acesta intuise existenţa în zona Bucovinei a unui stil muzical unitar, numit de localnici „bătrânească". Stau mărturie, în acest sens, numeroasele variante melodice pe care le-a introdus în caietele sale.

Într-adevăr, Alexandru Voevidca „a înscris o filă de aur în folcloristica românească" având „atu-uri chiar asupra lui Bela Bartok şi Tiberiu Brediceanu, în sensul că „realizează o colecţie mai ordonată, limitată la un teritoriu caracteristic"[11].

Chiar dacă în timpul vieţii folcloristului, colecţia nu a văzut lumina tiparului, melodiile cuprinse în ea nu puteau rămâne mult timp neluate în seamă.

Astfel, din cele 3000 de melodii culese au fost tipărite până în prezent circa 700, în două volume apărute la o distanţă de 50 de ani. Prima iniţiativă de publicare aparţine lui Mathias Friedwagner şi s-a concretizat în excelentul

---

[10] Alexandru Voevidca, *Cântece..*,op. cit., p. 19.
[11] O. L. Cosma, *op. cit.*, p. 417.



Scanned with OKEN Scanner

volum, publicat în Germania *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina* - I Band: *Liebeslieder* - „mit 380 von Alex. Voevidca aufgezeichnetes Melodien, 6 Farbrigen Bildern, einer Auswahl vor 100 liedern in deutscher Übersetzung und einer Karte — herausgegei ben von Dr. Mathias Friedwagner, 1940, Konrad Triltsch Verlag Würtzburg". Asupra acestui volum vom insista mai mult, din numeroase motive, cum se va vedea.

Profesorul G. Breazul a marcat în 1941 această apariție editorială recenzînd volumul în zece articole publicate succesiv în ziarul *Adevărul* (iunie—august 1941). Primul articol intitulat *Culegerea melodiilor populare bucovinene* (15 iunie 1941) reamintește despre evenimentele politice dramatice din 1940: „A apărut o carte: *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina — Cântece populare românești din Bucovina*, 600 de pagini, format mare, conținând un considerabil număr de versuri populare românești, 380 de melodii (note muzicale), 6 planșe în culori ca hors texte și o hartă a Bucovinei, volum publicat în excelente condiții grafice de prof. Mathias Friedwagner de la Universitatea din Frankfurt a.M., fost rector al Universității din Cernăuți. Pentru noi, *întâia tresărire, cel dintâi motiv de reculegere după încercarea îndurată*"[12]. Etnomuzicologul *prezintă* pe larg în aceste articole circumstanțele alcătuirii colecției de către Voevidca („Friedwagner n-a cules niciun cântec direct de la sursă, ci a primit dei la colaboratori peste 10000 de texte de cântece"), organizarea acesteia de către Voevidca în zece volume, colaborarea muzicianului cu Friedwagner, preocuparea acestuia ca din materialul adunat de Voevidca să selecteze doar o mică parte pentru volum, concluziile asupra melodicii și ritmului cântecelor bucovinene așa cum apar în studiul muzical scris în limba germană de Reinhold Harprecht, corectarea unor erori ale acestuia. Astfel, în ultimul articol *Concluzii cu privire la simțul*

---

[12] George Breazul, *Pagini din istoria muzicii românești,* vol. V, „Cercetări de istorie și folclor" - Ed. îngrijită și prefațată de Gh. Ciobanu, Editura Muzicală, București, 1981, p. 379.



Scanned with OKEN Scanner

*muzical al poporului român*[13], G. Breazul combate teza despre „originea variată" a cântecelor din colecţia lui Voevidca şi cea despre existenţa unor influenţe occidentale în cântecul bucovinean. În schimb, se arată de acord cu afirmaţia lui Harprecht că : „simţul general tonal şi ritmic al poporului român din care provin cântecele, cele 380 din cartea lui Friedwagner, trebuie să fie neobişnuit de dezvoltat şi de distins"[14].

Din păcate, în discutarea volumului, G. Breazul, insistând asupra principiilor din *Introducere* (Einleitung XXI—XXXVII) şi pe concluziile din Studiul *Uber die musicalisclie Vesensart der Lieder* (p. XXXIX — XLIII), a subliniat doar rolul lui Friedwagner şi a trecut cu destulă uşurinţă peste contribuţia folcloristului Alexandru Voevidca. Ne miră şi astăzi faptul că G. Breazul nu a combătut afirmaţia tendenţioasă a lui Friedwagner cum că folcloristul bucovinean ar fi „maestru doar în partea practică a folclorului, partea teoretică fiind departe de el". Să urmărim dacă în acest volum au pondere aspectele „teoretice" sau cele „practice".

„Sinteza teoretică" înseamnă 18 pagini, de *Einleitung,* 8 pagini de *Vorwort* şi 4 pagini de studiu muzical (Harprecht). „Partea practică" în schimb, (cu alte cuvinte colecţia) constă în cele aproape patru sute de melodii notate şi versurile corespunzătoare ceea ce face ca balanţa să încline atât de evident în favoarea lui Voevidca. Rezultă cu claritate că învăţătorul folclorist este *autorul „de facto" al colecţiei muzicale,* cuprinsă în volum şi cel mai valoros colaborator pe plan literar. Această realitate ar fi trebuit să fie consemnată în foaia de titlu şi pe copertă. Dar, din păcate, lui Friedwagner nu i-a fost pe plac ca Voevidca să apară ca autor al culegerii de folclor şi, de aceea, doar i-a menţionat numele cu specificarea că a pus pe note cele 380 melodii („aufgezeichneten Melodien").

---

[13] Idem, *ibidem,* p. 426-430.
[14] Idem, *ibidem,* p. 379.



Scanned with OKEN Scanner

O asemenea atitudine - dominată de parţialitate şi subiectivism, manifestase M. Friedwagner încă de prin anii 1918-19 când Voevidca oferise, aşa cum reiese din studiul Cristinei Rădulescu-Paşcu, colecţia, spre achiziţionarea şi tipărire, Academiei Române[15]. Înaltul for ştiinţific a cerut profesorului german o consultaţie asupra acestei probleme, iar răspunsul a fost penibil, acesta propunând Academiei să respingă publicarea colecţiei lui Voevidca, pe motiv că tot ce a cules folcloristul bucovinean i-ar aparţine „de drept" lui Friedwagner. Deşi Voevidca a respins imediat aceste afirmaţii, Academia nu a mai arătat interes pentru colecţia sa. Tendinţa de minimalizare a meritelor lui Voevidca şi de a-l nedreptăţi i-a determinat pe unii intelectuali bucovineni să-i ia apărarea. Astfel, profesorul universitar Leca Morariu în necrologul publicat în revista Făt-Frumos (1931) afirma : „Biet dascăl, mâncat de mărunte necazuri ale vieţii... talentul lui ajunsese să fie „utilizat" de o anumită asociaţie pe acţiuni academice austrieceşti, pentru... culegerea cântecului popular"[16]. Iar Liviu Rusu a schiţat într-un articol publicat în 1933 - portretul moral ştiinţific al folcloristului, afirmând că de la el a rămas „opera cea mai de seamă pentru muzica românească din Bucovina"[17].

Melodiile cuprinse în această operă sunt rezultatul culegerilor sale sistematice şi complete, realizate „în scop ştiinţific"[18] şi nicidecum din interese financiare, cum spusese Friedwagner.

Pentru a corecta nedreptatea săvârşită faţă de memoria lui Alexandru Voevidca, ar fi necesară publicarea unei *colecţii muzicale, de sine stătătoare,* care să cuprindă numai partituri din volumul *Rumänische Volkslieder...* sistematizate pe principii muzicale reunite sub numele folcloristului bucovinean. Această colecţie ar purta însemnele unei adevărate restituiri. Dar

---

[15] Alexandru Voevidca, *Cântece...*, p. 20.
[16] Idem, *ibidem*, p. 28.
[17] Liviu Rusu, *Muzica în Bucovina*, în *Muzica românească de azi*. Cartea Sindicatului artiştilor instrumentişti din România, scoasă de prof. P. Niţulescu, Bucureşti, 1939, p. 785—87.
[18] Liviu Rusu, *Pentru culegătorul...*, p. 789.



Scanned with OKEN Scanner

nu numai atât: pentru etnomuzicologia noastră, colecţia ar constitui un bun instrument de lucru adus în sprijinul cunoaşterii şi cercetării aspectelor zonale ale genului cântec propriu-zis, adăugându-se Colecţiei Naţionale de Folclor în cadrul căreia Speranţa Rădulescu a publicat deja un volum pentru Transilvania meridională[19]. Chiar dacă melodiile provin dintr-o singură zonă folclorică (Bucovina), datorită circulaţiei, acestea prezintă serioase implicaţii pentru alte spaţii româneşti ca Transilvania, Moldova ş.a. Spre exemplu, cele trei variante ale cântecului intitulat *Fiica mamei* din *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina* (p. 142-3), nu sunt altceva decât melodia cunoscutului joc bănăţean *Banul Mărăcine.* Prezenţa acestuia în Bucovina nu dovedeşte influenţa muzicii bănăţene asupra celei bucovinene, cum am fi tentaţi să credem, ci mai degrabă argumentează încă o dată ideea unităţii muzicii populare româneşti.

În timpul unor cercetări dedicate jocului popular din Moldova[20] am constatat că melodia *Banu Mărăcine* circulă şi în această zonă fiind răspândită, de altfel, pe tot teritoriul românesc, probabil prin manualele şcolare. Propunem însă şi o altă ipoteză privind originea şi vechimea acestei melodii. Documentele o atestă ca circulând intens în trecut ca joc ciobănesc, precum şi la jocul căluşarilor. Dispărând în Moldova şi Bucovina dansul *Căluşarilor,* melodia a supravieţuit totuşi, schimbându-şi funcţia şi intrând în alte repertorii. Astfel, uneori a fost adoptată *dansului* popular *Sârba,* iar cum este în cazul de faţă, a trecut din repertoriul instrumental în cel vocal, devenind *cântec propriu-zis.*

Interesantele şi frumoasele melodii din colecţia apărută în 1940, reprezintă doar o mică parte din opera lui Voevidca. Publicarea fondului rămas a început destul de târziu, după 50 de ani, prin apariţia volumului *Al.*

---

[19] Speranţa Rădulescu, *Cântecul. Tipologii muzicale. I. Transilvania meridională.* Editura Muzicală, Bucureşti, 1990.

[20] Bârleanu Viorel, Bucescu Florin, *Melodii de joc din Moldova,* Iaşi, Caietele Arhivei de Folclor, IX, 1990.



Scanned with OKEN Scanner

*Voevidca, Cântece populare din Bucovina* — Ediție îngrijită de Vasile Nicolescu şi Cristina Rădulescu-Paşcu, Editura Muzicală, Bucureşti, 1990. Volumul cuprinde o *colecţie* de 275 melodii culese şi notate de Voevidca (13 doine şi 262 cântece propriu-zise) şi un *studiu introductiv,* note, indici şi glosar, semnate de Cristina Rădulescu-Paşcu. Gestul Editurii Muzicale şi al îngrijitorilor ediţiei este deosebit de frumos, mai întâi, pentru că a scos la lumină o parte dintr-un tezaur care părea condamnat să rămână îngropat în marasmul indiferenţei în al doilea rând, pentru că acest volum reprezintă şi un act justiţiar prin care i se recunoaşte public folcloristului bucovinean *calitatea de autor,* calitate pe care atât de mult şi-o dorise, fără a avea norocul de a o dobândi în timpul vieţii. Acţiunea de tipărire a operei lui Voevidca, abia începută, trebuie să continue în aşa fel încât în câţiva ani, iubitorii cântecului popular s-o poată avea în biblioteca lor.

*Studiul introductiv* - consistent, documentat şi original - constituie cea mai completă şi obiectivă prezentare a vieţii şi operei folcloristului, în elaborarea acestuia, Cristina Rădulescu-Paşcu a interpretat numeroasele documente, unele descoperite de autoare, iar altele, preluate din *Fondul V. Nicolescu.* Dintre aceste documente citãm: corespondenţa lui V. D. Nicolescu cu persoane care l-au cunoscut pe Al. Voevidca (Ion Vicovanu - director şcolar, Dragoş Luţă - nepot, Nicodim Iţcuş - inspector şcolar, Nic. Penteflescu - preot, Vasile Onica - preot, Alex. Zavulovici - dirijor, un caiet manuscris aparţinând fostului colaborator Teodor Simionovidi, colecţia de colinde a lui Voevidca - litografiată la Cernăuţi în 1925, procesul-verbal al Şedinţei Comitetului Principal de conducere pentru publicaţia „Cântecul popular din Austria", o scrisoare nedatată a lui M. Friedwagner, dosarul P. IV din Arhiva Academiei Române, arhiva revistei „Izvoraşul" etc. Având la bază o documentaţie variată şi bogată, studiul contribuie la elucidarea unor probleme rămse mult timp nelămurite, şi la conturarea mai clară a personalităţii lui Voevidca. Autoarea face o analiză concisă, dar pertinentă a



Scanned with OKEN Scanner

volumului *Rumänische Völkslieder aus der Bukowina,* referindu-se la concepţia lui M. Friedwagner asupra folclorului, la structurarea cărţii pe criteriul tematicii literare în 33 de capitole şi la studiile teoretice redactate în limba germană[21]. În continuare, Cristina Rădulescu-Paşcu dă date asupra manuscriselor muzical-folclorice ale lui Voevidca şi asupra modului în care acesta a conceput transcrierea melodiilor[22]. „Voevidca notează doar prima strofă melodică a cântecului, făcând abstracţie de eventualele variaţii din strofele următoare[23]. În ultimele pagini[24] sunt prezentate criteriile muzicale care au stat la baza selecţiei melodiilor şi a ordonării lor în volum. în acest sens, din repertoriul cules de Voevidca, destul de eterogen, au fost alese piese muzical-literare care se încadrează în genurile doinei şi cântecului propriu-zis. Din cele 13 variante de doină, 11 aparţin tipului dezvoltat, cunoscut astăzi sub numele *Mândră floare-i norocu* şi numai două (nr. 4 *Fă-mă, Doamne, ce m-ăi face,* nr. 5 *Nu ştiu unde-i al meu bine,* din Vicovul de Sus) stilului doinei arhaice locale, „bătrânească", descoperit de cercetătorii ieşeni şi analizat în vol. „Bătrânească"[25]. Acest grup restrâns de variante nu este suficient de revelator pentru a înţelege bine situaţia doinei arhaice bucovinene în vremea lui Voevidca.

În schimb, cântecul propriu-zis (262 melodii) este mult mai bine reprezentat canititativ şi calitativ, evidenţiind existenţa fenomenului de stratificare muzicală. O bună parte din aceste cântece (nr. 14—53) se încadrează în stilul muzical local, întâlnit şi în cazul doinei. Aceste cântece dovedesc în cea mai mare măsură vitalitatea stilului şi capacitatea de adaptare a acestuia la

---

[21] Alexandru Voevidca, *Cântece...,* p. 22—26.
[22] Idem, *ibidem,* p. 29—30.
[23] Idem, *ibidem,* p. 32.
[24] Idem, *Ibidem,* p. 36—46.
[25] FI. Bucescu, Silvia Ciubotaru, V. Bârleanu, *Bătrânească. Doine, Bocete, cântece şi jocuri din ţinutul Rădăuţilor.* Cercetare monografică, în Caietele Arhivei de Folclor, I, Iaşi, 1979.



Scanned with OKEN Scanner

aproape întregul repertoriu muzicali din zonă (bocet, doină, cântec de joc, melodii instrumentale). Remarcăm că publicarea unui mare număr de „bătrâneşti" provenind de la începutul secolului nostru constituie un puternic argument pentru susţinerea ideii că bătrâneasca exista şi în secolul trecut *ca stil melodic* şi nu ca o simplă melodie cum s-a crezut atâta timp. Este meritul lui Al. Voevidca, acest neobosit culegător, care, umblând „pe vreme bună sau rea, prin munţi şi văi, hârtopi şi prăpăstii"[26] a avut ideea de a culege şi consemna şi melodii unitare din punct de vedere al construcţiei muzicale.

Cântecele sunt ordonate în această colecţie după criteriul *sistem sonor — sistem cadenţial.* În acest mod, ele se succed într-o ordine cât se poate de firească, de la cele mai simple până la cele cu o structură mai complexa, bazată pe octocorduri.

După parcurgerea paginilor celor două colecţii cuprinzând aproape 700 de cântece culese de Voevidca, cititorul rămâne cu impresia că a făcut o excursie într-un codru secular, cu mult aer curat şi izvoare limpezi. Asemeni codrului, cântecul popular are puterea de a-l reconforta pe omul obosit şi de a-l mângâia pe cel în suferinţă. Să sperăm că Editura Muzicală, dar şi alte edituri, din Bucovina mai ales, ne vor oferi alte asemenea „oaze" folclorice.

În încheiere, câteva **concluzii**:

1. În folcloristica bucovineană, Voevidca ocupă locul cel mai de seamă prin marea sa colecţie muzical-literară, rămasă, cea mai mare parte, în manuscris.

2. Ca personalitate, s-a format într-o lungă perioadă de timp: în copilărie, la Văslăuţi a ascultat melodiile cântate la vioară de lăutarul Grigore Voevidca, bunicul său, care probabil „i-a pus vioara în mână", iar la Şcoala Normală din Cernăuţi a deprins tainele limbajului muzical

---

[26] Alexandru Voevidca, *Cântece...*, p. 20.



Scanned with OKEN Scanner

occidental cu Anton Kuzela. În paralel, a urmat cursurile şcolii de muzică de pe lângă Societatea Filarmonică din Cernăuţi, având ca maestru pe Adalbert Hrimaly. Pe planul cercetării folclorice a învăţat de la profesorul universitar M. Friedwagner, care are meritul de a-l fi atras înspre cercetarea de teren. Când a început să culeagă folclor, tânărul Voevidca nu făcea altceva decât să execute indicaţiile şi comenzile profesorului. Dar munca de culegere pe teren i-a dat posibilitatea să cunoască în adâncime folclorul muzical bucovinean, ajungând să-l depăşească chiar pe maestrul său, Friedwagner. Cu cât Voevidca adâncea cercetarea folclorică, adăugind noi cântece colecţiei sale, cu atât relaţiile dintre folclorist şi Friedwagner se răceau, ajungându-se la întreruperea lor în 1914. Acesta este momentul în care Voevidca, refuzând tutela lui Friedwagner, şi-a luat în propriile mâini munca de folclorist. De aici înainte s-a manifestat independent, continuând munca de cercetare a terenului şi alcătuind alte volume - cele finale din colecţia sa. Spre sfârşitul vieţii, Al. Voevidca rămăsese acelaşi pasionat folclorist care, nemaiputând îndeplini munca grea de culegere, se mulţumea să contribuie la popularizarea constatărilor sale privind muzica populară, ţinând conferinţe pe teme folclorice în sate şi oraşe bucovinene şi cântând la vioară.

3. Ca folclorist, Al. Voevidca a fost prea puţin înţeles în timpul vieţii, în schimb este tot mai apreciat de istoricii muzicali şi etnomuzicologii contemporani.

4. Materialele publicate până acum în cele două colecţii (1940 şi 1990) prezintă deosebit interes, atât pe plan muzical cât şi literar, dar numai după ce se va încheia publicarea operei sale şi după studierea acesteia sub ambele aspecte, muzical şi literar, se va putea realiza o apreciere obiectivă, completă şi definitivă privind contribuţia sa muzical-folclorică.



Scanned with OKEN Scanner

# DOCUMENTE IMPORTANTE DE MUZICĂ BIZANTINĂ ŞI PSALTICĂ ÎN BIBLIOTECILE DIN IAŞI*

Preot *Florin BUCESCU*

**Summary**

*Outstanding Documents of Bzyantine and Psaltic Music in the Libraries of Iaşi. This paper represents the first comprehensive attempt at uniting under one survey the results of investigative efforts carried over a long period of time in researching documents of Byzantine music sheltered by Iaşi institutions. The resulting overview reveals a multitude of manuscripts written in several notations, from the ekphonetic to the Chrysanthic. by several music schools, including those of Putna. Neamţ and Argeş and highlights outstanding documents such as the evangelical lectionary of Iaşi (II$^{th}$ - 12$^{th}$ centuries, minutely researched and published by Grigore Panţiru), the stikhirarion of Iaşi University Library (13$^{th}$ - 14$^{th}$ centuries), and several other manuscripts of a more recent origin. The institutions sheltering these manuscripts are: the Mihai Eminescu Central Library of Iaşi University, the State Archives, the Museum of Golia Monastery, the Museum of Romanian Literature, and the Library of the Metropolitan Church of Moldavia and Bucovina.*

*The survey offers those interested in the area extensive data on manuscripts covering a span of almost 900 years, and representing outstanding values of the culture and religious art in this country. It is also opening a broad avenue for future researchers, and inviting for more systematic work to be carried out in a very promising and challenging area.*

Oraşul Iaşi a devenit capitala Moldovei în anul 1564, după ce domnitorul Alexandru Lăpuşneanu fusese obligat de turci să incendieze cetatea de scaun a Sucevei şi să mute centrul politic, militar şi economic din nord în podişul central moldovenesc.

Odată cu dezvoltarea economică şi politică a Iaşului s-a înregistrat o înflorire a culturii, ştiinţei şi artei, întrucât exercitarea noii funcţii de capitală nu se

---

* Studiu publicat în revista „Acta Musicae Byzantinae", nr. 1, vol. I, Iaşi, Centrul de Studii Bizantine - Iaşi, aprilie 1999, pp. 74-95.



Scanned with OKEN Scanner

putea îndeplini fără o intelectualitate bine pregătită şi activă, în acest mod, Iaşul s-a transformat, cu timpul, într-un focar de cultură recunoscut atât în partea orientală a Europei, cât şi în Occident.

Cărturarii şi ierarhii greci, cu care Ţările Române întreţineau relaţii strânse, considerau Iaşul şi Bucureştiul bastioane ale credinţei ortodoxe şi ale artei bizantine şi, adeseori, vizitau Ţările Române sau se refugiau aici, mai ales în momentele grele survenite după căderea Constantinopolului (1453).

Credincioşii români, strânşi în jurul bisericii ortodoxe, întreţineau, prin ierarhi şi diplomaţi, strânse legături cu Constantinopolul, dar manifestau şi o atitudine de deschidere către Occident, sperând în ajutorul acestuia pentru eliberarea de sub jugul turcesc.

Întrucât pericolul otoman se apropia tot mai mult, occidentul era interesat să cunoască situaţia reală a Ţărilor Române, deci şi a Moldovei. Din acest motiv, probabil, Academia din Berlin i-a cerut domnitorului Dimitrie Cantemir să realizeze o monografie a Moldovei, pe care acesta a şi terminat-o de scris, în limba latină, în 1716, intitulînd-o *Descriptio Moldaviae.*

Este cunoscut faptul că prinţul Dimitrie Cantemir era apreciat de oamenii de ştiinţă ai timpului din Europa, fiind considerat un savant, istoric şi poliglot, care cunoştea, mai bine ca oricine, creşterea şi descreşterea Imperiului Otoman. În acelaşi timp, el era apreciat şi ca strălucit muzician.

În secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea Moldova nu avea nici o şansă de victorie militară într-o eventuală confruntare cu Poarta otomană. Din acest motiv, unii domnitori, dar mai ales oamenii de cultură, au căutat să apere interesele naţionale şi pe alte căi, anume, acordând atenţie dezvoltării cultural-spirituale. Astfel, la Iaşi s-au înfiinţat şcoli, cea mai reprezentativă pentru secolul al XVII-lea fiind celebra Academie Vasiliană, fondată în 1640, căreia domnitorul ctitor, Vasile Lupu, i-a donat şi un număr de cărţi importante, creând astfel embrionul primei biblioteci oficiale din Iaşi.



Scanned with OKEN Scanner

Cu timpul, numărul bibliotecilor din Iaşi a crescut, cea mai importantă din vremurile noastre fiind Biblioteca Centrală Universitară *Mihai Eminescu,* care deţine un fond de peste un milion de documente.

În această instituţie, cartea muzicală veche şi manuscrisele muzicale psaltice, aşa numitele *psaltichii,* constituie un sector valoros, la care apelează tot mai mulţi cercetători.

În studiul de faţă, urmărim să atragem atenţia asupra scrierilor muzicale în notaţie bizantină şi psaltică din Iaşi, încercând, deocamdată, o trecere globală în revistă a manuscriselor de la Biblioteca Centrală Universitară şi din alte patru instituţii ieşene, cum se va vedea. Menţionăm că este prima întreprindere de acest fel şi, de aceea, deosebit de dificilă, întrucât se referă la documente muzicale dintr-o perioadă întinsă pe spaţiul unui întreg mileniu, iar dintre acestea, cea mai mare parte sunt scrise în limba greacă.

Motivaţia abordării unui asemenea dificil domeniu de cercetare, care cere atît o bună pregătire teologică şi filologică, cât şi una de paleografie muzicală bizantină, este următoarea: în anul 1978, compozitorul Anton Zeman, fost profesor de armonie la Conservatorul din Iaşi (decedat în anul 1994 în Germania), mi-a propus să predau disciplina paleografie muzicală studenţilor muzicologi. Acceptul meu nu s-a lăsat aşteptat şi, de atunci (1978), timp de două decenii nu am încetat să acord atenţie deosebită cercetării şi investigării manuscriselor bizantine şi psaltice din Iaşi. De asemenea, am întreprins cercetări şi în alte localităţi în care există lucrări similare, ca: Bucureşti, Mănăstirea Neamţ, Mănăstirea Văratec, ş. a.

Astfel, în cele două decenii de muncă asiduă, am descoperit în Iaşi peste o sută de manuscrise muzicale psaltice, cea mai mare parte neconsemnate în cataloagele de specialitate apărute până în prezent. Pe unele dintre acestea, puţine la număr, le-am valorificat pe plan didactic (la orele de curs) sau ştiinţific (în comunicări şi teze de licenţă ale studenţilor).



Scanned with OKEN Scanner

Manuscrise psaltice şi bizantine, reprezentînd inestimabile valori ale trecutului cultural-artistic, există în următoarele instituţii ieşene:

I. Biblioteca Centrală Universitară *M. Eminescu*
II. Arhivele Statului
III. Muzeul Mănăstirii *Golia*
IV. Muzeul Literaturii Române
V. Biblioteca Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei

**I. Biblioteca Centrală Universitară *Mihai Eminescu*** este considerată, pe drept cuvânt, continuatoarea bibliotecii înfiinţată la Mănăstirea *Trei Ierarhi* în vremea lui Vasile Lupu.

Cei 350 de ani care au trecut de la fondarea bibliotecii au făcut ca aici să fie tezaurizate mari valori din cele mai diverse domenii de activitate ale spiritului uman, cărţi rare şi manuscrise unice în lume.

Colecţia de manuscrise psaltice şi bizantine conţine aproximativ 70 (şaptezeci) de asemenea lucrări, dintre care vom trece în revistă doar pe cele pe care le considerăm mai importante.

*Lecţionarul evanghelic* de la Iaşi constituie cel mai vechi document al bibliotecii, provenind din secolele XI-XII şi fiind scris în limba greacă cu unciale, pe hârtie de pergament.

Studiat de Vasile Gheorghiu (în 1940) şi de bizantinologul Grigore Panţiru (în deceniile 7-8 ale secolului nostru), acest manuscris păstrează o notaţie rudimentară numită *ecfonetică,* care servea la citirea solemnă în biserică a pericopelor biblice.

Găsirea de către Grigore Panţiru a unor soluţii plauzibile pentru descifrarea acestei notaţii a făcut vâlvă în Europa, impresionând-ul pe



Scanned with OKEN Scanner

savantul Egon Wellesz, care totuşi nu a acceptat explicaţiile şi ipotezele lui Panţiru.

Din secolele XIII-XIV există la Iaşi un **stihirar** foarte valoros, scris în notaţie mediobizantină. El are **cota IV-39**. În ţară mai există un singur manuscris de acest fel, la Biblioteca Academiei Române şi are cota ms. 953.

În perioada Renaşterii europene, în Moldova a apărut, ca un reflex al acelei înfloriri generale, o vestită şcoală muzicală la Mănăstirea Putna (Suceava), care a durat aproape un secol, de la sfârşitul secolului al XV-lea până pe la 1570.

În colecţia *Izvoare ale muzicii româneşti* s-au publicat cântări din manuscrisele de la Putna prin grija Editurii Muzicale şi a cercetătorilor Gheorghe Ciobanu, Marin Ionescu şi Titus Moisescu.

Acesta din urmă a continuat cercetările, editînd singur, în 1996, volumul *Muzica bizantină în spaţiul cultural românesc.*

Copistul-caligraf Antonie, protopsalt la Putna şi urmaş al lui Evstatie, a terminat de scris în 1545, un manuscris muzical, păstrat la Biblioteca Centrală Universitară, având **cota I-26**. În acesta se află 85 cântări, din care 79 în limba greacă, câteva fiind compuse de românul Evstatie protopsaltul şi una singură de Domeţian Vlahul *[Ποτήριον Σωτηρίας] (Potirion Sotirias).*

Pe paginile ms. I-26 sunt făcute însemnări interesante: „Am scris eu, arhimandritul Veniamin, în oraşul Kameniţa, luni, aprilie 2, 1601 (7109), când au fost episcop Teodosie al Rădăuţilor cu domnul lo Constantin Voevod". Altă însemnare aparţine lui Mihail Kogălniceanu: „Psaltichie scrisă în 1545 de protopsaltul Putnei, Antonie".



Scanned with OKEN Scanner

Din secolul al XVII-lea provin, după Nicu Moldoveanu[1], **ms. III-86** şi **III-96**, iar după părerea noastră şi **ms. gr. I 22** *(Gramatică* şi *Anastasimatar* de Elisei Sumeliotul, copist Anthonios), ş. a.

În secolul următor, al XVIII-lea, când arta psaltichiei trecea printr-o perioadă de excese din punct de vedere ornamental, se observă şi o evidentă tendinţă de simplificare a notaţiei şi de schimbare a unor structuri muzicale vechi. Manuscrisele ieşene evidenţiază atât intenţia simplificatoare cât şi cea de ornamentare excesivă.

Iată principalele manuscrise din secolul al XVIII-lea de la Biblioteca Centrală Universitară, aşa cum le prezintă în ordinea cronologică Nicu Moldoveanu[2] : **ms. gr. III-85** (1700-3), **ms. 88** (1710), **ms. III-87** (1772), **ms. gr. 89** (1794), **ms. I-21**, **ms. I-24**, **ms. III-93**, **ms. III-95**.

La începutul secolului al XlX-lea, se simte nevoia oficializării înnoirilor muzicale, apărute încă de la sfârşitul secolului trecut.

Anul 1814 a venit să consacre în mod oficial *noua sistimă,* pe care, de fapt, practica o impusese încă de pe vremea lui Petru Lampadarie, Daniil Protopsaltul sau Ioan Protopsaltul.

Concomitent cu aplicarea reformei hrisantice şi a *noii sistime,* la noi a continuat acţiunea de *românizare* a cântărilor, acestea primind în acest mod o haină nouă, modernizată.

Apariţia la Viena a celor trei cărţi ale lui Macarie: *Teoreticon, Anastasimatar* şi *Irmologhion,* înseamnă piatra de hotar de la care va pleca psaltichia românească în evoluţia sa ulterioară.

Deşi un timp se mai menţin în practică şi neumele vechi, acţiunea se intensifică şi, peste puţin timp, situaţia se va schimba, nemaiscriindu-se

---

[1] Nicu Moldoveanu, *Izvoare ale cântării psaltice în Biserica Ortodoxă Română...* teză de doctorat în teologie, în revista „Biserica Ortodoxă Română, buletin oficial al Patriarhiei române", 1974, nr. 1-2, pag. 221.
[2] Idem, *Ibidem*, p. 221.



Scanned with OKEN Scanner

psaltichii în *sistima veche* după 1830. In schimb, s-a scris un mare număr în notație hrisantică.

Din cele peste 70 manuscrise de la Biblioteca Centrală Universitară *Mihai Eminescu,* majoritatea sunt scrise în notație hrisantică.

Este absolut necesar să evidențiem aici faptul că, în aceste manuscrise, ponderea cântărilor în limba greacă slăbește și se afirmă, firesc și strălucit, creația muzicală bisericească în limba română, căreia îi fusese rezervat, în perioada fanariotă și mai înainte, locul de „cenușăreasă muzicală" în biserica națională.

Manuscrisele de după legea secularizării averilor mănăstirești dată de domnitorul Alexandru Ioan Cuza, dovedesc încă un lucru interesant, și anume că truditorii condeiului, copiștii români, parcă au uitat că în biserica română, timp de cinci secole, limbile oficiale au fost greaca și slavona.

Iată unele din manuscrisele primei jumătăți a veacului trecut, în care își fac apariția nume de mari creatori români: Macarie Ieromonahul, Anton Pann, Dimitrie Suceveanu.

**Manuscrisul IV-93** reprezintă un antologhion scris la Mănăstirea Slatina în anul 1813 de către ierodiaconul Macarie în zilele domnitorului Scarlat Kalimah Voievod (foaia 139). Copistul a introdus, în afara cântărilor grecești în notație neobizantină, și trei cântări în limba română: anixandarele și heruvicul lui Kir Iosif Monahul și *Lumină lină.* Acestea, așa cum sublinia bizantinologul Sebastian Barbu-Bucur, cel care a transcris *Anixandarele* lui Iosif în notație liniară, reprezintă cea de a doua etapă a *românirii* cântărilor[3]. În ms. IV-93, mai apare și o propedie în limba română, probabil prima de acest fel din Moldova, care prezintă asemănări cu cea a lui Filothei Sîn Agăi Jipei (1713). A fost

---

[3] Sebastian Barbu-Bucur, *Cultura muzicală de tradiție bizantină pe teritoriul României.* Editura muzicală, București, 1989, p. 117.



Scanned with OKEN Scanner

publicată în revista „Byzantion" vol. I (Iaşi), însoţită de un studiu şi consideraţii preliminare (paginile 57-68) semnate de prof. dr. Gabriela Ocneanu. Cu toate aceste similitudini, nu se poate dovedi că ieromonahul Macarie de la Slatina ar fi preluat textul propediei de la Filothei.

**Manuscrisul III-98** reprezintă copia cărţii *Introducere în teoria şi practica muzicală bisericească, după metoda cea mai nouă [(Είσαγογή είς τόν θεορετικόν καί πρακτικόν τής μουσικής τήν νεότερον μεθόδον. Εν Κονσταντηνόπολη, 1822, Aprilíou, 27). (Eisagoghi eis tu theoretikon ke practikon tis musikis tin neoteron methodu, En Konstantinopoli, 1822, aprilie, 27)]*. Copistul ms. III-98 de la Biblioteca Centrală Universitară din Iaşi este Dumitru Papadopoulos din Hios, iar data copierii 1822. În afară de această copie, mai există o alta la Biblioteca Academiei Române, cota 761, tot în limba greacă, care a fost scrisă la Iaşi, în 1821, de către Teodor Gherasim şi având, de asemeni, ca autori pe Hrisant, Grigore Protopsaltul şi Hurmuz Hartofilax. Acest manuscris, ce are cota 761, a fost prezentat de Titus Moisescu în studiul *Dascălul de cântări, Macarie,* publicat în volumul *Macarie Ieromonahul, Opere I, Theoreticon,* Editura Academiei, 1976. Ambele manuscrise dovedesc circulaţia în Ţările Române a ideilor reformatoare ale lui Hrisant, înainte ca Macarie să fi publicat *Theoreticonul.* Se ştie, de altfel, că Petru Efesiu publicase la Bucureşti cărţi de psaltichie în *noua sistimă,* încă din 1820.

Alte manuscrise de la Biblioteca Centrală Universitară Iaşi, din secolul al XIX-lea, sunt:

**Ms. 23** *Liturghier muzical psaltic,* copiat de către Gheorghe, ucenicul arhimandritului Dancu la Tămăneşti-Basarabia, în 1824.

**Ms. IV-9**, semnat de copistul Ioan Popa Praja, care prezintă alternativ, adesea antifonic şi bilingv, cântările pe stihuri: în limba greacă un stih, în româneşte următorul. Acest manuscris este menţionat de istoricul Constantin



Scanned with OKEN Scanner

Erbiceanu în volumul *Serbarea şcolară din Iaşi,* redactat în colaborare cu Alexandru Xenopol.

Cele cinci manuscrise: ms. III-83, ms. III-79, ms. III-78, ms. II-32 şi ms. II-31 *(Canoanele musichiei),* provenind din şcoala muzicală de la Curtea de Argeş, cuprind o bună parte din opera lui Ghelasie Basarabeanul. Unele dintre acestea sunt autografe ale lui Ghelasie Basarabeanul, iar altele copii (ms. III-78 şi ms. III-79). Ele sunt deosebit de importante pentru cunoaşterea contribuţiei lui Ghelasie Basarabeanul la *românirea* cântărilor, problemă de care s-a ocupat muzicologul Alexie Buzera.

Aşadar, recapitulând, la Biblioteca Centrală Universitară, există peste 70 psaltichii: 30 având formatul III, 22-formatul II, 12-formatul I, 6-formatul V şi l-formatul VI. Ele acoperă toate epocile notaţiei muzicale bizantine, de la cea ecfonetică până la notaţia hrisantică, cu excepţia celei paleobizantine. Am evidenţiat o parte din manuscrisele bizantine şi psaltice de la Biblioteca Centrală Universitară din Iaşi, din dorinţa de a le supune atenţiei cercetătorilor, având ferma convingere că numai după ce se vor studia aprofundat aceste documente, şi altele similare, şi după ce vor fi comparate cu cele din alte centre ale ţării, se va putea trece la elaborarea unei istorii veridice a muzicii bisericeşti de pe teritoriul României. Urmele trecutului, prezente la tot pasul în Iaşi şi în alte centre culturale, merită şi trebuie păstrate, descifrate şi interpretate în adevărata lumină a ştiinţei muzicii. Căci cine nu-şi cunoaşte trecutul, nu are viitor.

## II. Manuscrisele psaltice de la Arhivele Statului (Iaşi)

La această prestigioasă instituţie a Moldovei, întemeiată de Gheorghe Asachi, am descoperit 16 manuscrise psaltice, în notaţie prehrisantică şi hrisantică. Iată cotele acestora şi câteva date esenţiale despre ele:



Scanned with OKEN Scanner

1. **Ms. 73**, intitulat *Tipic,* în limba română. Este un liturghier muzical în notaţie hrisantică (secolul al XIX-lea).

2. **Ms. 75**, *Ακολουθία(Akoluthia),* cuprinde cântările Sfintei Liturghii din post şi de la Paşti, în limba greacă (heruvice, chinonice). Notaţie hrisantică (secolul al XIX-lea).

3. **Ms. 79**, *Antologhion* în limba greacă, notaţie hrisantică (checragarii, catavasii, heruvice). Cumpărată „de subiscălitul cu un preţ de 12 galbini, Ioan Bârnovanul", scris probabil în deceniul trei (1820-1830). La sfârşit are versuri populare româneşti şi versuri greceşti.

4. **Ms. 180**, cuprinde numai cântări bisericeşti în limba slavonă, „scrise pe portativ în notaţie rombică", aşa cum se foloseau în Rusia şi Ucraina.

5. **Ms. 181**, manuscris laic (în notaţie psaltică) şi religios. Titlul este următorul: *Cântări vesălitoare exighisite de fostul ieromonah Nectarie Frimn. Terminat în 1854, 15 septembrie. Alcătuitor: Dimitrie Mihai (Mihăilescu) Bonusu.*

6. **Ms. 198**, *Antologie stihirar* (grecesc), Kir Petru Peloponisiu. Notaţie prehrisantică. Datare: sfirşitul secolului al XVIII-lea.

7. **Ms. 199**, *Antologhion,* manuscris grecesc prehrisantic, 1809, mai, 2.

8. **Ms. 201**, *Irmologhion* (grecesc). Kir Petru Lampadarie, 1795. Notaţie prehrisantică.

9. **Ms. 202**, *Antologhion* (1803-1830), greco-român.

10. **Ms. 203**, *Stihirarion,* redactat în limba greacă, existent la 1801, când a fost dăruit psaltului Dinu din Roman [4].

11. **Ms. 204**, *Stihirarion* şi *Anastasimatarion* grecesc, scris în 1730 de Ignatie ieromonah şi având frontispicii frumoase.

---

[4] Nicu Moldoveanu afirmă în teza sa de doctorat, însă fără a demonstra, că acest manuscris a fost scris în sec. al XVII-lea. Vezi *Izvoare ale cântării psaltice în Biserica Ortodoxă Română,* în revista *Biserica Ortodoxă Română* pe 1974, (nr. 1-2). p. 221.



Scanned with OKEN Scanner

**12. Ms. 206**, *Stihirarion* în limba greacă. Autor: Neon Patron. Copist: Iacomi *(ego kyr Ghiacomis)*. Locul: Mănăstirea Ivirelor (Athos). Datare: (1736).

**13. Ms. 207**, *Antologhion* (limba greacă şi română). Sfârşitul secolului al XVIII-lea. Are un polihronion pentru Constantin Şuţu, Voievod.

**14. Ms. 208**, este un liturghier de strană în notaţie hrisantică.

**15. Ms. 1541**. *Alegiri din cântări....* Este un antologhion în limba greacă şi română (multe heruvice şi chinonice). Copist: Gheorghe Popescu, seminarist. Data scrierii: 1839, mai, 2. Locul scrierii: Seminar Socola, Iaşi.

**16. Ms. 1546**, *Antologhion* (evloghitarii, polielee, heruvice mari şi mici, chinonice, *Fericit bărbatul,*ş.a.). Este în limba greacă şi română, copiat de Ioan Bendescu, probabil înainte de1847, după originalul lui Grigorie Vizantie. Nicu Moldoveanu mai dă încă o cotă (ms. 214), pe care, în mod inexplicabil, nu am aflat-o în timpul cercetărilor din 1998[5].

Manuscrisele psaltice de la Arhivele Statului (Iaşi) prezintă interes pentru istoria muzicii bizantine, întrucât aduc informaţii preţioase despre arta psaltichiei secolului al XVIII-lea şi al XIX-lea, din perioada de tranziţie, cât şi din cea posthrisantică.

Două manuscrise sunt din deceniul al patrulea al veacului al XVIII-lea, fiind datate: 1730 (ms. 204) şi 1736 (ms. 206).

Multe manuscrise de la Arhivele Statului provin de la biserica *Precista Mare* din Roman şi dovedesc, că în această localitate, reşedinţă de episcopie, au existat preocupări susţinute pentru învăţarea şi interpretarea muzicii psaltice, chiar o şcoală despre care s-a scris foarte puţin.

Alte manuscrise oferă date privind intensa activitate muzicală şi de copiere a seminariştilor de la Socola. Astfel, doi foşti elevi ai seminarului, Gheorghe

---

[5] Cotele celor 9 manuscrise citate de Nicu Moldoveanu: ms. gr. 198. ms. gr. 199, ms. gr. 201, ms. greco-român 202, ms. gr. 203, ms. 204. ms. 206, ms. 207 şi ms. 214.



Scanned with OKEN Scanner

Popescu (ms. 1541) şi Dimitrie Mihai *Bonusu* (ms. 181), au copiat melodii care se cîntau mult în acele vremuri. Primul dintre aceştia introduce şi 32 cântece laice „vesălitoare, exighisite de ieromonahul Nectarie Frimu".

## III. Manuscrisele psaltice de la Mănăstirea *Golia*

Se ştie că această vestită mănăstire, care poartă numele boierului Golia, reprezintă, în forma actuală, o ctitorie a voievodului Vasile Lupu şi constituie una din importantele construcţii medievale ale Iaşului, care a reuşit să-l impresioneze chiar şi pe ţarul Rusiei, Petru cel Mare, când a vizitat capitala Moldovei. De asemenea, este cunoscut că, o bună perioadă de timp, mănăstirea a fost închinată grecilor şi că aici existau serioase preocupări pentru promovarea psaltichiei în limba greacă.

Unul dintre muzicienii greci care a activat la această mănăstire şi la Mitropolie a fost Nikifor Kantuniari, arhidiacon al Antiohiei.

Pentru a cunoaşte activitatea acestui vestit dascăl şi compozitor grec, se poate studia ms. cota 129 de la Biblioteca Mitropoliei din Iaşi, care cuprinde cântece lumeşti în limba greacă, de la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XlX-lea.

Iată o scurtă prezentare a manuscriselor psaltice de la Mănăstirea Golia (cotele acestora au fost fixate de autorul studiului de faţă, dar mai târziu nu au mai fost respectate):

**Manuscrisul** psaltic numărul **1**, greco-român, este un antologhion în notaţie hrisantică. Cuprinde două cântări în limba română: *Anixandariile* lui Calinic Ierodiaconul, compoziţie în limba română, şi *La râul Vavilonului,* în glas III, compus de Hurmuz Hartofilax şi tradus în limba română. Restul cântărilor sunt în limba greacă, aparţinând slujbelor Vecerniei, Utreniei şi Sfintei Liturghii. Manuscrisul are o scriere îngrijită. Principalii autori greci



Scanned with OKEN Scanner

sunt: Petru Protopsaltul, Petru Lampadarie, Ioan Protopsaltul, Hurmuz Hartofilax, Grigorie Lampadarie, Grigorie Protopsaltul, Petru Protopsaltul Vizantie. Manuscrisul nu este datat şi nu are menţionat copistul. A fost scris, probabil, între 1830-1850.

Manuscrisul psaltic numărul 2, grecesc, este un antologhion în notaţie prehrisantică. Cuprinde: doxologii, polielee, heruvice şi chinonice. A fost scris în 1808, decembrie. Copist: Gheorghe Radul, psalt. Locul copierii, probabil Iaşi. Autori: Petru Lampadarie Peloponesianul, Daniil Protopsaltul, Ioan Protopsaltul, ş. a.

**Manuscrisul** psaltic numărul **3**, grecesc, este un irmologhion-catavasier, în notaţie prehrisantică. Cuprinde: *Catavasiile Praznicelor împărăteşti* şi ale celor închinate Născătoarei de Dumnezeu, iar la sfârşit, *Irmoase calofonice* ale lui Petru Melodul. Nu este datat, dar a fost scris înainte de 15 februarie 1807, când a fost cumpărat de Gheorghe Radul, menţionat anterior. Nu se cunoaşte numele copistului şi nici locul, dar, probabil manuscrisul este realizat Ia Iaşi, întrucât acesta provine de la biserica *Sf. Vasile* din Tătăraşi, unde a şi fost folosit. Autori: Lampadarie Peloponesianul, Petru Melodul (Berechet).

**Manuscrisul** psaltic numărul **4**, cuprinde două manuscrise legate împreună, 4A şi 4B, provenind din etape diferite.

**Manuscrisul** psaltic **4A**, grecesc, este un antologhion. Titlul: *Ταμείον Ανθολογίας (Tameion Anthologhias)* în notaţie hrisantică. Cuprinde: urmarea sau *ακολουθία* (akoluthia) cântărilor vecerniei, utreniei şi liturghiei Postului Mare şi Învierii şi irmoase calofonice. Nu este indicată data copierii manuscrisului şi nu este menţionat numele copistului. Autori: Petru Lampadarie, Grigorie Protopsaltul, Hurmuz Hartofilax, Petru Bereket Melodul, protopsaltul Vizantie, Gheorghe Critul.

**Manuscrisul** psaltic **4B**, greco-român, este un mic antologhion, scris în chirilică şi folosind notaţia hrisantică. Cuprinde: doxologii, chinonice,



Scanned with OKEN Scanner

*Luminânda* Paştilor, etc.. Este nedatat, dar a fost scris în secolul al XlX-lea, probabil deceniul al 6-lea. Numele copistului: loan Grigorcea, *cliric*-diacon din *Seminaria Centrală* (Bucureşti).

**Manuscrisul** psaltic numărul **5**, grecesc, este un irmologhion-calofonicon cu cântări compuse de diferiţi autori, explicate în *sistima nouă* de Kir Petru Peloponesianul şi Bizantinul. Prima cîntare este a lui Kir Arsenie. Proprietari ai cărţii: Visarion Bendea, psalt, şi slugerul Vichentie. Notaţie hrisantică. Cuprinde irmoase calofonice şi nu este datat. Autori: Petru Melodul (Berechet), Kir Grigorie Lampadarie, Petru Peloponesianul.

**Manuscrisul** psaltic numărul **6**, româno-grec, are titlul: *Carte pentru cântări bisericeşti, culese din diferite cărţi ale elevului din clasa a IV-a a Seminarului, loan V. Tufescu, 1876, oct: 27, Huşi.* Este în notaţie hrisantică şi cuprinde: *Triadicadele,* cântări de la înmormântare, axioane, cântări de Ia principalele slujbe ale Praznicelor împărăteşti, heruvice, chinonice, etc. Datare: 1872-1879. Autori români: Dimitrie Suceveanu, Manolache (Hristea), Gâdei (Vasile).

**Manuscrisul** psaltic numărul **7**, nu are nici început, nici sfârşit şi provine de la biserica *Sfinţii Atanasie şi Chiril* din Iaşi. Este un heruvico-chinonicar în notaţie hrisantică. Autori: Petru Lampadarie, Grigorie Lampadarie, etc.

Cele şapte manuscrise psaltice, descoperite recent în Muzeul Mănăstirii Golia, demonstrează, cu noi argumente, că la Iaşi a existat o şcoală veritabilă de psaltichie la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul celui următor, şcoală care s-a dezvoltat impetuos odată cu introducerea *noii sistime* şi cu *românirea* cântărilor, culminând în deceniul al şaselea în opera paharnicului Dimitrie Suceveanu: cele trei volume ale *Idiomelarului* său, publicate între anii 1856-1857.



Scanned with OKEN Scanner

## IV. Muzeul Literaturii Române

Muzeul Literaturii Române îşi are sediul într-o clădire din Iaşi, construită în 1855 şi cunoscută sub numele de *Casa Pogor.* În această casă, care a aparţinut familiei boiereşti Pogor, s-au ţinut şedinţele societăţii literare *Junimea.* După aproximativ 100 de ani de la constituirea acestei societăţi, Casa Pogor a devenit sediul Muzeului Literaturii Române din Iaşi. Cadrul natural deosebit, clădirea şi documentele cu valoare de unicat din sălile muzeului atrag pe ieşeni, dar şi pe numeroşi turişti români şi străini. Biblioteca Muzeului păstrează cărţi rare, tablouri, stampe, manuscrise literare şi din alte domenii. Recent, am descoperit la biblioteca Muzeului Literaturii Române cinci manuscrise muzicale bizantine şi psaltice, redactate în limba greacă sau bilingve (greacă şi română). Acestea folosesc notaţia specifică şi cuprind unele informaţii preţioase.

Iată o prezentare sumară a manuscriselor psaltice de la M.L.R.:

Cel mai vechi **manuscris** (inventar nr. **7030**) este un lecţionar evanghelic scris pe pergament, în limba greacă, a cărui vechime coboară pe scara timpului până în secolele XII-XIII, când se obişnuia să se scrie şi să se utilizeze în cult asemenea lecţionare. Manuscrisul a fost semnalat de Daniel Barbu în 1984[6] şi apoi analizat din punct de vedere liturgic şi muzicologic de paleograful bucureştean Titus Moisescu, care a prezentat o comunicare la Iaşi pe această temă[7]. Acest manuscris cuprinde pericope din cele patru evanghelii ale Noului Testament, unele care se citesc solemn la marile sărbători ortodoxe de peste an

---

[6] Barbu Daniel, *Manuscrise bizantine în colecţiile din România,* Bucureşti, Editura Meridiane, 1984, p. 47-48.

[7] Studiul domnului Titus Moisescu intitulat *Evangheliarul cu notaţie muzicală ecfonetică de la Iaşi* este publicat în volumul *Muzica bizantină în spaţiul românesc,* Ed. Muzicală, 1996, Bucureşti, p. 276-290.



Scanned with OKEN Scanner

(f. 1-48 şi 49-121) altele care sunt utilizate la slujbele din duminicile de peste an (f. 122-320). Volumul a aparţinut „smeritului şi păcătosului Nikolaos, episcop de Viziis". Interesul pentru acest manuscris creşte datorită faptului că deasupra literelor greceşti există semne asemănătoare, ca formă, cu accentele, dar care în realitate s-au dovedit a fi o notaţie muzicală rudimentară foarte veche, notaţia ecfonetică, destinată să indice felul cum se intonează recitativele bisericeşti în timpul slujbelor ortodoxe[8].

Un manuscris asemănător şi la fel de valoros, dar ceva mai vechi, există tot la Iaşi, dar la Biblioteca Centrală Universitară *Mihai Eminescu* (cota ms. 160, IV-34). Aşa cum am menţionat mai sus, un studiu complet şi original privind acest manuscris de la B.C.U. a fost publicat de paleograful român de renume european, arhidiacon Grigore Panţiru. Acesta a demonstrat că ms. 160 (B.C.U.) a fost scris în secolul al XI-lea, tot pe pergament cu unciale, şi că notaţia existentă, cunoscută sub numele de *ecfonetică,* era o notaţie cu semnificaţii precise, ceea ce a trezit interesul lui Egon Wellesz, care totuşi a respins soluţia propusă de Grigore Panţiru[9].

Aşadar, valoarea deosebită a manuscrisului *Lecţionar,* cota 7030 de la M.L.R. este dată atât de aspectele istorice, filologice, cât şi de cele muzicologice, care-l plasează din punct de vedere al vechimii în cultura medievală, ca fiind al doilea manuscris muzical grecesc din ţara noastră.

**Manuscrisul** muzical grecesc cu numărul **4915-L** a fost scris mai târziu decât cel prezentat anterior, probabil în secolul al XVIII-lea. Titlul acestuia arată cu claritate că este vorba de un *Stihirar Calofonicon* sintetizat de Kir Hrisafi. A fost scris înainte de anul 1779 (această dată este consemnată de mai multe ori în manuscris). Pe filele ms. 4915 sunt scrise nume româneşti:

---

[8] Vezi începutul acestui studiu unde este vorba despre manuscrisele de la B.C.U. (Iaşi), în special despre *Lecţionarul Evanghelic de la Iaşi,* ms. 160-1V 34.
[9] Panţiru, Grigore, *Lecţionarul Evanghelic de la Iaşi,* (ms. 160-IV-34), sec. XI, Bucureşti, Ed. Muzicală, 1982.



Scanned with OKEN Scanner

Constantin, logofătul vistieriei, Andrei Ghiorcan, Toader Iordachi ş.a. Notaţia muzicală este cucuzeliană, din perioada de început a acesteia. Această notaţie şi repertoriul de cântări sunt dovezi certe că ms. 4915-L a fost scris în secolul al XVIII-lea.

**Manuscrisul** muzical inventar **524 (3881)** nu este datat şi se remarcă mai ales prin legătura elegantă. Limba folosită este greaca medievală bisericească. Este vorba de un irmologhion, adică de o colecţie de cântări bisericeşti ortodoxe, numite catavasii şi utilizate la slujba utreniei. Autorul principal al cântărilor este Petru Vizantie. Mai apar numele altor doi maeştri greci, care au trăit în secolul al XlX-lea şi sunt consideraţi „părinţi ai reformei hrisantice", Grigorie Lampadarie şi Hurmuz Hartofilax, care au preluat, prelucrat şi transcris în notaţia modernă cântările anterioare după regulile ***sistimei noi.*** Stilul muzical este *σύντομον (syntomon),* adică, pe scurt. Considerăm că ms. inv. 524 a fost scris în deceniile 4-6 ale veacului trecut.

**Manuscrisul** muzical inventar **5776** nedatat, este scris în limbile greacă şi română.

Pe cotorul ms. 5776-1 este scris *Antologhion* şi numele proprietarului sau al copistului: ierodiacon Erinarh Mandre. Manuscrisul a aparţinut preotului Dumitru Iacob, prin anii 1880-1881. Credem că a fost scris la Iaşi, întrucât pe parcursul acestuia apar numele a doi muzicieni ieşeni: dascălul de *muzichie* Gheorghe Paraschiade, adus în Moldova de la Constantinopol de mitropolitul Veniamin Costachi şi Axentie Roşculescu. E posibil ca ms. 5776-1 să fi fost scris chiar de Axentie Roşculescu, dascălul de muzică bisericească adus în Moldova de vistiernicul Iordachi Roznoveanu, şi care mai târziu s-a mutat din Iaşi la catedrala episcopală din Huşi. Muzicologul Gheorghe C. Ionescu, în cunoscutul său *Lexicon*[10] dă o preţioasă informaţie, şi anume că de la Axentie

---

[10] Ionescu C. Gheorghe, *Lexicon al celor care de-a lungul veacurilor s-au ocupat cu muzica de tradiţie bizantină* Bucureşti, Editura Diogene, 1994, p. 316.



Scanned with OKEN Scanner

Roşculescu se păstrează încă un manuscris şi tot un *Antologhion,* scris în anul 1836. Acesta se păstrează la Biblioteca Academiei Române din Bucureşti, fiind donat de către mitropolitul Iosif Naniescu în 1894. Autorii greci ai cântărilor din aceste antologhii sunt: Daniel Protopsaltul. Petru Lampadarie Peloponesianul, Petru Vizantie, Gheorghe Creţul, Grigorie Protopsaltul, Gheorghe Vizantie, Ioan Protopsaltul, Hurmuz Hartofilax. Dintre autorii români, citäm pe: Macarie Ieromonahul, Gheorghe Paraschiade, Axentie Roşculescu.

**Manuscrisul 5403** lasă impresia că nu ar cuprinde muzică, deoarece în volum a fost legată la început o tipăritură, şi anume *Prohodul Domnului Dumnezeu şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos*[11]. Este vorba despre o antologie nedatată, scrisă în limbile română şi greacă, în notaţie hrisantică. Manuscrisul a fost „afierosit" Mănăstirii Golia de Silvestru monah în anul 1847. Deşi nu este datat, manuscrisul a fost scris în deceniile al patrulea şi al cincilea ale secolului al XIX-lea, probabil în Iaşi.

## V. Biblioteca Mitropoliei Moldovei din Iaşi

Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, Înalt Prea Sfinţitul Daniel, om de aleasă cultură şi mare iubitor de carte, îndată după înscăunarea sa, în 1990, pe tronul ocupat anterior de ierarhi ca Varlaam, Dosoftei, Veniamin Costachi sau Iosif Naniescu, a hotărât să reorganizeze fondul de carte bisericească existent la Mitropolie şi să-l dezvolte. Astfel, pe lângă vechea bibliotecă a Mitropoliei, într-un timp relativ scurt, a înfiinţat încă două biblioteci cu profil teologic: una cu destinaţie didactică, aflată în incinta Facultăţii de Teologie, şi alta într-un

[11] Macarie Ieromonahul, *Prohodul Domnului...,* Buzău, 1836, cu o prefaţă semnată de Episcopul Chesarie al Buzăului.



Scanned with OKEN Scanner

nou sediu (situat în Centrul Mitropolitan), intitulată Biblioteca Ecumenică *Dumitru Stăniloaie.*

Aceasta din urmă, sfinţită în 1994, a fost realizată în conformitate cu noile exigenţe ale biblioteconomiei europene, prin munca neobosită a unor specialiste de marcă: Tamara Chiriac, Lucia Gavrilescu, Clemansa Popa ş.a., care mai înainte lucraseră la Biblioteca Centrală Universitară *Mihai Eminescu* din Iaşi, una din cele mai importante instituţii de acest fel din ţară. Specialistele menţionate au răspuns invitaţiei I.P.S. Daniel de a pune o nouă ordine în valorosul fond de carte de la Mitropolie, în aşa fel încât acesta să poată fi consultat şi valorificat în condiţii optime de cercetători.

În vechea bibliotecă a Mitropoliei am descoperit treizeci de manuscrise muzicale psaltice, o parte în limba română, altele bilingve (greco-române) şi un număr mai mic de manuscrise greceşti.

Manuscrise muzicale psaltice scrise în Moldova se află şi în alte centre culturale, mai ales în Bucureşti, la Biblioteca Academiei Române. Unele dintre acestea au ajuns în capitală datorită donaţiei lui Iosif Naniescu. Într-adevăr, mitropolitul muzician, ctitor al marii catedrale, după ce, de-a lungul întregii sale vieţi, a alcătuit cea mai importantă colecţie de manuscrise psaltice de la sfârşitul secolului al XIX-lea, a dăruit-o Academiei Române, în anul 1894.

O bună parte din manuscrisele de la Biblioteca Mitropoliei Moldovei sunt, din punct de vedere al conţinutului, antologhioane scrise în perioada hrisantică[12]. Acestea aduc informaţii noi, unele neconsemnate până azi, referitoare la activitatea muzicală din Moldova, începând cu sfârşitul secolului al XVIII-lea şi terminând cu prima jumătate a secolului al XIX-lea.

---

[12] Prin antologhion se înţelege în muzica bisericească, o colecţie de cântări utilizate la slujbe diferite, ca: vecernie, utrenie liturghie, aparţinînd unor perioade liturgice diferite (a Triodului, Octoihului sau Penticostarului).



Scanned with OKEN Scanner

Iată o trecere mai detaliată în revistă a acestor manuscrise, cu mențiunea că există o încercare anterioară făcută în revista Mitropoliei Moldovei şi Sucevei publicată la Iaşi (numerele 1-3 din 1983), intitulată *Manuscrise inedite în Biblioteca Mitropoliei.* Autorul articolului, Chiril Pistrui, consemnează impresii şi gânduri privind unele manuscrise de la Biblioteca mitropolitană pentru a le semnala şi supune atenției specialiştilor. Sunt interesante considerațiile asupra unor manuscrise cu caracter teologic, istoric sau literar. Cât despre manuscrisele muzicale psaltice, Chiril Pistrui dă la sfârşitul articolului o listă de optsprezece titluri, fapt meritoriu, dar, din păcate, acesta copiază doar unele însemnări greşite din registrul de inventar al bibliotecii. De asemenea, confundă uneori titlul manuscrisului întreg cu titlul care indică un singur capitol din manuscris şi face datări eronate (1811 în loc de 1871, în ms.109). Cu toate aceste lipsuri, este lăudabilă inițiativa lui Chiril Pistrui de a semnala valorile muzicale din Biblioteca Mitropoliei.

Multe din *psaltichiile* manuscrise nu au foaie de titlu, nici data şi locul scrierii, nici numele copistului, nici *scara cântărilor* (cuprinsul), etc, motiv pentru care cercetarea lor ne-a solicitat multe ore, chiar zile de cercetare paleografică. Grafierea cu alfabet chirilic şi grecesc utilizată în aproape toate manuscrisele constituie de asemenea un impediment redutabil, mai ales în cazul unor însemnări şi inscripții făcute neglijent sau criptic.

Între manuscrisele de la Biblioteca Mitropoliei evidențiem pe cel având cota 340, fond Grădinaru, care cuprinde foile pe care Iosif Naniescu, viitorul mitropolit al Moldovei, şi-a scris compozițiile şi „traducerile" din autorii greci într-o perioadă de peste trei decenii. De asemenea, evidențiem, mai ales datorită aspectului grafic foarte îngrijit şi frumos colorat, un grup de şase manuscrise, caligrafiate la începutul veacului nostru de Onufrie Săceleanu în Schitul Prodromul românesc de la Sfântul Munte Athos.



Scanned with OKEN Scanner

În sfârşit, mai menţionăm două manuscrise alcătuite de monahul Chiril de la Mănăstirea Bisericani. Acestea au fost semnalate în premieră de către Alexie Buzera, în revista *Byzantion*[13].

În cele ce urmează, vom prezenta cota fiecărui manuscris, titlul, dacă există, iar dacă acesta nu există, vom da denumirea acestuia conform conţinutului muzical liturgic, locul şi data scrierii (dacă există, iar dacă nu există, o datare probabilă), notaţia muzicală, copistul şi principalii autori.

**Manuscrisul 7** are 111 foi şi este românesc. Nu are titlu, dar este un antologhion conţinând cântări de la diverse slujbe, în majoritate „compuse sau traduse din greceşte de Nectarie Schimonahul" în secolul al XIX-lea, aşa cum nota regretatul muzicolog şi folclorist Gheorghe Ciobanu pe una din foile manuscrisului. Notaţie psaltică hrisantică, alfabet chirilic. Locul şi data compunerii: Sfântul Munte Athos, prin anii 1877, 1880, etc. Nu se cunoaşte copistul şi nici locul copierii. Alţi autori: Grigorie Protopsaltul, Teodor Fokeos, Iacov protopsaltul.

**Manuscrisul 11**, româno-grec, are 115 foi şi este fără titlu, cu alfabet chirilic şi grecesc. Este un mic antologhion cu notaţie hrisantică. Probabil a fost scris în Moldova, chiar la Iaşi. Copistul nu este indicat. A aparţinut lui Evghenie Kitre (care poate fi şi copist) şi lui Mareşu Constantin (1863). A fost scris între anii 1840-1860. Autorii cântărilor nominalizaţi sunt: Grigorie Protopsaltul, Dimitrie Suceveanu (heruvic), Iosif Naniescu (axion), Petru Peloponesianul.

**Manuscrisul 12** este românesc şi are 174 foi, cu alfabet chirilic şi de tranziţie, fără titlu, loc şi datare. Este un liturghier psaltic cu notaţie hrisantică. Copistul este Benedict („Vinidict") Popescu, ieromonah din Basarabia (f.

---

[13] Preotul prof Alexie Buzera a prezentat la simpozionul Academiei de Arte *George Enescu*, Iaşi, 1997, comunicarea *Chiril Monahul de la Mănăstirea Bisericani, copist şi compozitor*, în revista „Byzantion Romanicon", vol. IV, Universitatea de Arte *George Enescu*, Iaşi, 1998, p. 20-30.



Scanned with OKEN Scanner

147). Locul scrierii: probabil Mănăstirea Neamț. Data copierii: probabil deceniile opt şi nouă din secolul trecut. Autori de cântări: Petru Peloponesianul, Petru Lampadarie, Grigorie întâi cîntăreț (protopsaltul), Daniil protopsaltul, Gheorghe Critos, Constantin protopsaltul, Iacov întâiul psalt. Există multe însemnări extramuzicale.

**Manuscrisul 20**, româno-grec, are 303 foi şi este fără titlu, dar datat: „1851, noiembrie, cinci zile". Locul copierii: Mănăstirea Neamț. Copist: Varlaam monah (f. 161$^{v}$ şi 206$^{r}$). Este un antologhion ce cuprinde cântări de la vecernie, utrenie şi liturghie, preponderent în limba română, dar şi în limba greacă. Autori de cântări: Gheorghe Paraskiadi (anixandare), Nectarie Frimu, Iacov Protopsalt, Petru Lampadarie (polieleele heruvice, chinonice), Grigore Protopsalt, Macarie Ieromonahul *(Axioanele praznicale),* Hurmuz Hartofilax (heruvice), Constantin Protopsalt, Daniil Protopsalt (chinonice), Gheorghe Critul (chinonice).

O mențiune specială: Varlaam monahul, copistul ms. 20, nu este, aşa cum se crede, aceeaşi persoană cu Varlaam Arghirescu, semnat pe f. 303 a aceluiaşi manuscris. Acest al doilea Varlaam (Arghirescu) a fost cleric cu rang de ierodiacon la Neamț, Roman, Iaşi şi s-a născut în 1861, deci cu 10 ani mai târziu, față de data scrierii manuscrisului. De asemenea, nu este nici o legătură între Varlaam, copistul de la Neamț şi Protosinghelul Varlaam, muzicianul care a activat la Buzău.

**Manuscrisul 23**, româno-grec, fără titlu, are foi lipsă la început, nedatat şi fără specificarea copistului şi a locului, 133 foi. Este o mică antologie muzicală psaltică în notație hrisantică. A fost proprietatea lui Pantelimon Ierodiaconul al cărui nume este încrustat în pielea coperții, în mijlocul unei frunze sau inimi. Alfabetul este chirilic. Conține heruvice, polieleul *Cuvânt bun,* tradus de pe cel grecesc de monahul Chiril „cântărețul", glas VII, *Fericit bărbatul,* de „scriitoriul", adică de Chiril Ieromonah, troparele de după



Scanned with OKEN Scanner

triadicale, heruvice de Petru Efesiu, irmoase la hram (pentru împărat, egumen), în Sfânta şi Marea Joi, în Sâmbăta Mare, *La Naşterea Domnului, La râul Vavilonului,* heruvice de Constandin, polieleul *Cuvânt bun* al lui Hurmuz, *Heruvicele* lui Fokeos, polieleul *Cuvânt bun* de D. Suceveanu, *Axioanele praznicale* ale lui Macarie, *Binecuvântările Învierii.* Autori de cântări: Macarie Ieromonahul, Dimitrie Suceveanu, Chiril Ieromonah, Petru Peloponesianul, Petru Efesiu, Hurmuz Hartofilax, Theodor Fokeos. La foaia 94 apare o compoziţie corală: *Sfinte Dumnezeule,* scrisă la 3 voci de ierodiacon Filothei Moroşanu în 1913, august 27.

Manuscrisul 23 a fost scris, probabil, în deceniile cinci sau şase ale veacului trecut, chiar de monahul Chiril (doar începutul), întrucât scrisul prezintă similitudini cu alt manuscris, aflat la Biblioteca Mitropoliei din Iaşi. Acest manuscris şi celelalte două care urmează sunt citate de Alexie Buzera în revista „Byzantion romanicon" (1998)[14].

**Manuscrisul 27**, româno-grec, este fără titlu, dar cu următorul colofon explicativ: „început cu Dumnezeu cel Sfînt a antologhiei sau floarea legerii cuprinzătoare de cântările trebuitoare într-un an de zile, atît de noapte cât de zi, adunată din multe feliuri de faciri ale multor Dascăli, ale utreniei şi a dumnezeeştii liturghii. Cum şi vreo câteva ermoasă pentru hramuri şi altele. Acum, a treia oară, prescrisă întru acestaşi chip pre vremea domniei binecredinciosului nostru Mihail Grigoriu Sturza V, Voievod al Moldovei, fiind arhipăstoriu preasfinţitul Kiriu Kir Meletie. Şi prescrisă de smeritul şi mai micul între cântăreţi Chiril monah şi scrisă anume ierodiaconului Gherasim din Sfînta Monastire Bisericani cu preţ de trei galbeni în anul mîntuirii 1847, aprilie 27. S-au început a să scrie în aprilie 27 şi s-au sfârşit de

[14] Revista „Byzantion Romanicon", vol. IV, revistă de arte bizantine, Universitatea de Arte *George Enescu,* Iaşi, în studiul *Chiril Monahul de la Mănăstirea Bisericani, copist şi compozitor,* p. 21-22.



Scanned with OKEN Scanner

scris la august 16" (f. 8[r]). Acest amplu colofon precizează datele esențiale privind manuscrisul, astfel: anul scrierii—1847, locul-Mănăstirea Bisericani, numele copistului - Chiril monahul. Este un antologhion sau „floare alegere". Are multe însemnări şi consemnări de nume (Popovici Gh., Popescu Ion, T. Moroşanu, preotul Nicolae Cojos, Ghermano, Ieromonahul Irotei, ş.a.). Principalii autori de cântări sunt: Iacov întâiul psalt, Nekifor, Calinic Ieromonahul, Ioan Protopsalt, Grigore Protopsalt, Daniil Protopsalt, Kir Petru Lampadarie Peloponesianul, Hurmuz Hartofilax, Nectarie Tripoleos, Gheorghe Critul, Constantin Protopsalt, Petru Vizantie. Manuscrisul este menționat de Alexie Buzera (vezi nota anterioară).

**Manuscrisul 31/49**, româno-grec, face parte din familia celor prezentate anterior (ms. 27 şi ms. 23). La f. 1 apare cu litere chirilice un titlu asemănător la început cu cel din cartea lui Nectarie Frimu (Tomul al treilea al *Antologhiei,* 1840), dar cu actualizarea datelor despre domnitor, mitropolit, ş. a. „Antologhie sau floarea legerii cuprinzătoare de cântările bisericeşti pe meşteşugul psaltichiei într-un an de zile, la utrenie şi la Dumnezeiasca Liturghie, precum să arată cuprinderea ei, scrisă în vremea ocârmuirii prințului Nicolae Ştefan Conachi Vogoride şi în vremea arhipăstoriei înalt Preasfințitului D. D. Sofronie Miclescu, Mitropolit Moldaviei şi Sucevei şi cavaler a mai multor ordine. Scrisă de smeritul monah Chiril, cântăreț din Mănăstirea Bisericani şi dată monahului Ignatie din aceastaşi mănăstire cu preț 131 lei şi parale, 10, 1858, aprilie 30". Deci, data copierii este 1858, locul: Mănăstirea Bisericani, copist: Chiril monah. Face parte din categoria antologhioanelor (287 foi) şi a fost prezentat pe scurt de Alexie Buzera (vezi nota anterioară). Autori de cântări: Gh. Paraskiadi, Kiril Monah, P. Lampadarie, Iacov Protopsaltul, Daniil Protopsaltul, Hurmuz Hartofilax, Constantin Protopsalt, Petru Vizantie, Macarie Ieromonah, Petru Efesiu. În



Scanned with OKEN Scanner

marea lor majoritate sunt cântări în limba română şi doar câteva greceşti, ceea ce arată succesul luptei pentru *românizarea* cântărilor, mai ales după 1850.

**Manuscrisul 36** este românesc, cu litere latine, scris în secolul XX la Mănăstirea Neamț. Titlul este dactilografiat la maşină: „Slujba Acoperământului Maicii Domnului care se serbează la 1 octombrie. Dimpreună cu alte cântări frumoase compuse şi arenjate pe note şi cuvinte de mine însumi s-au scris în timpul P. S. Sale Episcop Nicodim Munteanu actual stareț al Sfintei Monastiri Neamțu, pe care o dăruiesc Bisericii cu hramul Sfinții Voievozi din Monastirea Războieni, județul Neamț. Protosinghel Gherasim Stamate, cântăreț şi profesor de cântări Mănăstirea Neamțu, 1928". Pe verso-ul foii de titlu apare o „încunoştiințare" a lui Gherasim Stamate, care spune că s-a apucat să aranjeze pe note aceste cântări pentru că nu se află în *Idiomelarul* lui Dimitrie Suceveanu. Aşadar, manuscrisul cuprinde o singură slujbă, cea a *Acoperământului Maicii Domnului* scrisă de un singur autor, fapt mai rar întâlnit până acum (între anii 1927-1928). Cele mai multe cântări sunt semnate de Gherasim Stamate. Autorul a copiat în mai multe exemplare acest manuscris şi a dedicat câte o copie unor biserici mănăstireşti, ca: *Sfinții Voievozi* din Mănăstirea Războieni (județul Neamț), copie terminată în 1927, bisericii *Sfântul Nicolae* a Mănăstirii Râşca (Fălticeni) şi bisericii *Schimbarea la față a Domnului* din Mănăstirea Slatina (județul Bacău), copie terminată în 1928[15].

**Manuscrisul 44** este românesc, scris cu caractere latine, are 135 de foi. Nu are menționat titlul, ci doar numele copistului şi data, astfel: „Sfârşit şi lui Dumnezeu laudă, Neculai Tura. Data terminării copierii: 1889, iunie în 10 zile". Este un antologhion psaltic, de la sfârşitul secolului trecut, când procesul *românizării* cătărilor era desăvârşit şi nici o cântare grecească nu este

[15] Aceste copii ale ms. 36 nu au ajuns la destinație, ci se află la Biblioteca Mitropoliei din Iaşi. Menționez că între aceste copii există şi unele mici diferențe.



Scanned with OKEN Scanner

menționată, căci după secole de dominație greacă, vechea limbă oficială fusese izgonită total din biserica românească. Autorii manuscrisului sunt: Varlaam, Iosif Naniescu Mitropolitul, Petru Lampadarie. Manuscrisul conține: heruvice pe glasuri, heruvice din Postul Mare, axioane (la pag. 36), *Podobiile* celor opt glasuri (la pag. 63), cântări de la utrenie, polielee, *Fericit bărbatul* („mai de obște"), *Lumină lină, Răspunsurile* mitropolitului Iosif Naniescu. Sunt și iscălituri ca: I. Popa, I. V. Popa, Anton Vasile și preot Gh. Rojniță de la Talpa, județul Neamț și Hlăpești (ultimul deținător al manuscrisului 44, înainte ca acesta să ajungă la Mitropolie).

**Manuscrisul 105** este românesc, scris în alfabetul chirilic din perioada de tranziție. Volumul însă are două cote, 104-105, fiind constituit din două cărți diferite. Prima este o tipăritură, anume *Irmologhionul* publicat la Iași, în 1848, de Dimitrie Suceveanu, iar a doua carte este un manuscris psaltic, destul de voluminos, din care au fost rupte unele foi, iar la mijloc adăugate altele, îngrijit scrise. Așadar, manuscrisul propriu-zis are cota 105, așa cum corect menționa Gheorghe Ionescu și cum de altfel este scris pe foaia de gardă (verso), în colțul drept al acesteia. Pe fața primei coperți este imprimat în piele numele copistului: Hariton Irodiacon, nume care apare și pe alte foi, însoțit și de alte informații.

Acest manuscris de la Biblioteca Mitropoliei a fost considerat[16] un manuscris de cântări bisericești de Gh. Paraskiadi, ceea ce este greșit. S-ar putea conchide din acest mod de exprimare că manuscrisul ar fi reprezentativ pentru creația muzicianului Gheorghe Paraskiade sau că acesta l-ar fi scris, ceea ce este complet eronat. Eroarea vine de la o însemnare de la începutul ms 105 (foaia f): „Ale lui Paraskiadi, protopsalt Sf(i)n(tei) Mitropolii. Rânduiala vecernii cei mari. Anicsandarile lui Gheorghi Paraskiadi, protopsalt al Sf(intei) Mitropolii Moldavii. Glas al optulea Ni". Aceste anicsandare sunt scrise pe opt

[16] Gheorghe C. Ionescu, *Lexicon*...op. cit., 1994, p. 276.



Scanned with OKEN Scanner

foi şi, apoi, la foaia a noua apare cântarea *Fericit bărbatul* cu următoarea însemnare: „Fericit bărbatul însă numai stihurile cele alese precum se obicinuiescu a să cânta mai îndeopşte pe glasu 8-le Ni". Se vede că la acest psalm *(Fericit bărbatul...)* nu mai apare numele autorului, în schimb se menţionează: „stihurile acestea se obicinuiesc a se cânta mai îndeopşte pe glasul al 8-le". Dacă autorul ar fi fost Gheorghe Paraskiadi, numele lui ar fi fost indicat din nou, ceea ce copistul nu a făcut pentru că era vorba, probabil, nu de o piesă de autor, ci de o cântare generalizată în acea vreme. Considerăm insuficient argumentată afirmaţia lui Gheorghe C. Ionescu cum că acest *Fericit bărbatul...*(f. 9$^{r}$) ar fi creaţia lui Gheorghe Paraskiadi. Nici cântările a treia din ms. 105 (f. 12) şi a patra (f. 18) nu aparţin lui Gheorghe Paraskiadi. La polieleul al IV-lea este menţionat traducătorul Dimitrie Suceveanu, „sluger Lampadar Sf. Mitropolii" (f. 18), fără a se face referiri la autor. La a cincea cântare din ms. 105 (f. 25$^{v}$) se spune că aparţine lui Ioan Protopsalt, cum dovedeşte însemnarea: „Aliluia după apostol, facirea Iui Ioan protopsalt, ehul I, Pa". Aşadar, studierea atentă a cântărilor din ms.105 nu confirmă expresia Iui *ale lui Paraskiadi* de la f. l$^{r}$, ci o corectează, în sensul că în acest manuscris, o singură cîntare din *Anixandare* este cu certitudine a dascălului grec adus la Iaşi de mitropolitul Veniamin. Tot lui poate să-i aparţină şi *Fericit bărbatul,* în glasul VIII (f. 9). În rest, numele lui Paraskiadi nu mai apare menţionat niciodată în cele 230 de foi ale ms. 105.

În concluzie, acest manuscris reprezintă o „adunare de cântări bisericeşti", realizată de „smeritul între ierodiaconi, Hariton Vasiliu din Sf. Monastire Horaiţa", aşa cum glăsuieşte o însemnare de pe spatele foii de gardă. Referitor la vremea scrierii ms. 105, suntem siguri că durata acesteia este ceva mai lungă, începând din 1866 (f. 124$^{v}$) sau chiar mai înainte, din 1856-1857



Scanned with OKEN Scanner

(vezi f. 93$^{v}$) şi continuând până în anul 1879 (vezi foaia de gardă)[17]. Dintre autorii melodiilor sau traducătorii din greceşte, citãm: Gheorghe Paraskiadi, Sluger Dimitrie Lampadar al Sfintei Mitropolii, Ioan protopsalt, Teodor Fokeos (heruvice, chinonice săptămânale), Nectarie Frimu, Nectarie Preotul (chinonice), Grigorie protopsalt *(La râul Vavilonului),* Anton Pann, Iosif Naniescu *(Răspunsurile mari),* Petru Efesiu (heruvice), Petru Lampadarie, Constantin Protopsalt, Varlaam Protopsalt, Daniil întâiul Psalt, Macarie Ieromonah. Manuscrisul 105 este reprezentativ pentru repertoriul muzicii bisericeşti în perioada de după începutul modernizării notaţiei, deci din vremea lui Veniamin Costachi şi până în deceniul al nouălea. Acesta, ca şi alte manuscrise prezentate anterior, nu cuprinde nici o cântare scrisă în limba greacă, ci numai cântări în limba română, unele semnate de greci, dar traduse în româneşte, iar altele compuse de principalii psalţi români ai secolului al XIX-lea: Macarie Ieromonah, Nectarie Frimu-Tripoleos, Varlaam, Anton Pann, Dimitrie Suceveanu, Iosif Naniescu.

**Manuscrisului 107**, greco-român, îi lipseşte începutul. Are 116 foi. Este singurul manuscris în notaţie cucuzeliană, aflat la Biblioteca Mitropoliei din Iaşi. Alfabet grec şi chirilic. Nu are data scrierii, numele copistului şi locul. Datele din interiorul ms. 107 demonstrează că acesta a fost scris între 1790-1810, la o mănăstire din Moldova sau poate chiar în Iaşi. Dovada principală în acest sens, o constituie, pe lîngă notaţia cucuzeliană, şi repertoriul românesc existent în el din care citez: *Anixandarele moldoveneşti,* („a lui Iosif Monahul", f. 104), *Lumină lină* (f. 1-2$^{v}$), *Evloghitarele româneşti* (f. 5$^{v}$ şi celelalte), *La râul Vavilonului* (f. 25$^{r}$). Scrierea ms. 107 la Iaşi ne este sugerată între altele de existenţa unei cântări semnate de Nikifor Cantuniari care are menţiunea:

---

[17] Pe spatele foii de gardă există scrisă de mîna lui Hariton următoarea însemnare: „Această carte ce cuprinde cântări bisericeşti este a smeritului între Irodiaconi, Hariton Vasiliu, din Sf. Monastire Horaiţa, preascrise (prescrise sau recopiate, n. a.) de numitul mai sus şi spre ştiinţă am însemnat. 1879, iunie, 30. H. Vasiliu."



Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

„*ποίμα κύρ Νικιφόρου κάτ'αϊτησιν τού Δημητράκι*" („poima kyr Nichiforu cat' etisin tu Dimitrachi"). Acest Dimitrachi trebuie să fi fost vreun boier ieşean, ştiut fiind că protopsaltul grec avea legături cu unii din aceştia. Autori şi categorii de cântări: Iosif Monahul (anixandare), Kir Petru Lampadarie (f. $9^{v}$: polieleu, heruvice, chinonice), Kir Nikifor *[(Τήν Σιόν, Αλιλλούεια, Επί τόν ποταμόν βαβιλόνος (Tin Sion, Aliluia, Epi ton potamon Vavilonos)* f. $17^{v}$], Kir Anastasiu (polieleu), Kir Vasiliu, Ştefan Vizantiu (f. 53'), Petru protopsaltul Vizantie (chinonice).

**Manuscrisul 108** este grecesc şi are 184 pagini. Evidenţiem un fapt mai rar întîlnit în lumea manuscriselor: numerotarea paginilor şi nu a foilor. Notaţie muzicală hrisantică. Nu are titlu, dată, locul scrierii şi numele copistului. Lipsesc primele patru foi. După conţinut este un irmologhion-catavasier eminamente grecesc. Până la pagina 124 sunt catavasii, iar după acestea urmează *prosomiile* pe ehuri, *Prosomiile Paştelui,* slujba înmormântării (p. 146), *Stihologiile laudelor* de Hurmuz Hartofilax (pag. 156), *Enitiile,* glas VIII (pag. 163). A fost copiat de un român prin deceniile 3-6 (secolul al XIX-lea).

**Manuscrisul 109**, greco-român, are 78 foi, dar multe foi au fost rupte de la început, de pe parcurs şi de la sfârşit. Are cântări adăugate de altă mînă, însemnări muzicale şi extramuzicale. Este un antologhion nedatat, fără indicarea numelui copistului şi a locului. Conţine: *Stihurile Vecerniei Sf. Nicolae, Condacul* şi sedelne ale sărbătorii *Sf. Nicolae,* heruvice de Petru Vizantie protopsalt, chinonice, polieleu, doxologie de Iacov protopsaltul în glas I tetraphonos, glas III şi glas IV. Sfârşitul este rupt. Traducători şi creatori muzicali sunt: Petru Vizantie, Iacov protopsaltul. A fost scris, probabil, în deceniile 4-6 (secolul XIX) cu litere greceşti şi chirilice.

**Manuscrisul 110**, greco-român, are 131 foi şi conţine cântări liturgice, dar şi texte laice adăugate mai târziu. Are multe însemnări din viaţa cotidiană domestică. Nu are însemnate data, locul scrierii şi numele copistului. La origine

a fost un heruvico-chinonicar în notaţie hrisantică, la care au fost adăugate podobii în limba greacă, axioane în limba română de Macarie ieromonah, *Iată mirele vine în miezul nopţii, Când slăviţii ucenici.* A fost scris, probabil, în deceniile 4-6 (secolul al XIX-lea). Autori: Petru Lampadarie, Daniil protopsalt, Ioan Protopsalt, Hurmuz Hartofilax, Grigorie Protopsalt, Petru Vizantie. Sunt consemnaţi ani dintr-o lungă perioadă de timp: 1850 (f. 1$^{v}$), 1870, 1877, 1888 (f. 109), 1912 şi nume ca Ştefănescu, 1938, Mănăstirea Bistriţa, Dobruşa, Cernica (f. 131), Vasiliu Gheorghe, D. Ştefănescu Dohovnic (1870), Preot V. Ştefănescu („Amintire de la iubitul meu tată, februarie, 1912"). Trebuie considerat un manuscris important întrucât conţine atât *Axioanele praznicale* în limba română ale lui Macarie Ieromonahul, cât şi aceleaşi *Axioane* în limba greacă (vezi f. III$^{r}$ şi f. 121). E posibil ca aceste *Axioane* să fi fost compuse de Macarie în limba română şi apoi traduse în greceşte.

**Manuscrisul III**, greco-român, voluminos (are 237 de foi), scris în alfabet grecesc şi chirilic. Nu este datat, nu are indicat locul scrierii, numele copistului, are foi rupte la început. Pe foaia 1$^{r}$ cineva a adăugat târziu, cu creionul, însemnarea: „Utrenier scris de mână cu litere greceşti", ca un fel de titlu explicativ care însă nu concordă întru totul cu conţinutul manuscrisului. Ms. III este, după cuprins, un antologhion muzical incomplet întrucât conţine doar cântări de la utrenie şi vecernie, lipsindu-i slujba liturghiei. Autorii şi principalele cântări sunt: Ioan Protopsaltul [anixandare în limba română, polieleu, glas I, *Πάσα πνοή (Pasapnoi),* în limba greacă], Calinic Ieromonahul (anixandare, glas VIII, Ni, în limba română), Gheorghe Critul *[Μακάριος ἀνὴρ (Macarios anir)],* în limba greacă, doxologie, glas VIII, în limba greacă, Iacov Protopsaltul *(Kekragária* - checragariile celor 8 glasuri, doxologii în limba greacă), Kir Anastasiu (polieleu, glas VIII, în limba greacă), Grigorie Lampadarul (polieleu, doxologii în limba greacă), Daniil protopsaltul (polieleu, glas IV, în limba greacă), Petru Peloponesiul (polieleu, giasV, în limba greacă),



Scanned with OKEN Scanner

Petru Lampadarie doxologii, *[Ευλογητός εί Κύριε (Evloghitos i kirie)]*, în limba greacă, Kir Petru Ieromonah *[Αντιφῶνα ψαλόμενα είς ταίς εορταίς (Antifona psalomena is tes eortes)]*, ihos leghetos, în limba greacă, Visarion Ieromonah (f. 226[r], *Doxologie in limba greacă,* f. 10[v], *anixandare moldovineşti,* Polieleu, glas VI, în limba greacă, *evloghitarele moldoveneşti scoase de pre cele greceşti,* glas V), Kir Visarion f. 150[v]- *[Ευλογητάρια Μαρμοσίνα (Evloghitaria Marmosina)]*, ihos pl. a I, f.226' - *Doxologie* în limba greacă, *Anixandare moldovineşti,* Hurmuz Hartofilax (doxologie, glas II cromatic, în limba greacă), Hrisant Lampadarul *[Αγιος ό Θεός (Aghios o Theos)]*, ihos Di, în limba greacă.

Acest manuscris este important pentru cunoaşterea creaţiei lui Visarion Ieromonahul de la Neamţ întrucât cuprinde cinci lucrări, care-i poartă semnătura. Există unele indicii că ms. III a fost scris la Neamţ.

**Manuscrisul 129** este un manuscris grecesc, care conţine cântece laice greceşti, franceze, italiene, turceşti ş. a. Titlul manuscrisului consemnează data şi locul scrierii, numele copistului şi al autorilor. Iată acest titlu: *Semaghia, sarchia şi bestele... care s-au adunat în această carte de mâna lui Nikifor Cantuniari şi arhidiacon al bisericii Antiohiei, la Iaşi. In sfânta şi venerabila mănăstire Golia, 1813. Arhidiaconul Nikifor os. [(Συνηθροίσθησαν εν τή δέ βίβλως διά χειρός Νικήφορου Καντουνιάρη τού Χίου καί Αρχιδιάκονου Ιασσιον τού Αντιοχείας θρόνου Ιασσιον. εν τῆ Ιερά καί σεβασμία μονῆ τῆς Γκόλιας αῶιγ. αρχιδιάκονου Νικήφορος). (Sinitristhisan en ti de vivlos dia hiros Nikiforos Kantuniari tu Hiu che arhidiaconu tu tis Antiohias thronu Iasion. En ti Iera che sevasmia moni tis Golias. 1813. Arhidiaconos Nikiforos)]*. Manuscrisul a aparţinut lui Constantin Negruzzi, după cum rezultă din următoarea însemnare: „Şi este proprietatea lui Constantin Negruzzi cumpărată în Iaşi pentru 100 de aspri." [(„*Και τόδε κτίμα Κονσταντίνου Νεγρούτζη ἀγορασθέν εν Ιασσίω 1830 δεκ...*"). („*Ke to de ctima Constantinu Negruzzi*



Scanned with OKEN Scanner

*agoresthen en Iassio, 1830, decaton aspri*")]. O altă însemnare: „Şi această proprietate aparţine arhidiaconului Antiohiei a cărui patrie este renumitul Hios". [(„*Καί τοῦτο κτίμα Νικηφόρου υπάρχει αρχιδιακόνου Αντιοχείας οὗτινος πατρίς περίφημος ἡ Χίος*"). („*Che tuto ctima Nikiforu iparhi arhidiaconu Antiohias utinos patris perifimos i Hios*")]. Numerotarea originală a manuscrisului începe cu cifra 1, dar după patru pagini nenumerotate se continuă până la 346. În realitate, manuscrisul cuprinde doar 314 pagini şi este scris foarte ordonat de muzicianul grec Nikifor Cantuniari, care a trăit un timp la Iaşi. La pagina 1 începe şirul partiturilor muzicale psaltice, marcat de un subtitlu: *Semaghia pe ehuri alese în diferite timpuri de la diferiţi creatori. A lui Kir Petru Peloponesiul. Macam huseini A usul ot. [(Σεμαγιά κατ'ἦχον συντεθέντα κατά διαφόρος καιρούς παρά διαφόρων ποιητόν τοῦ κύρ Πέτρου Πελοποννυσήου. Μακάμ Χουσειν Α ουσούλ οτ). (Semaghia cat'ihon sintethenta cota diaforus cherus para diaforon poiiton tu chir Petru Peloponesiu. Makam huseini A usul ot)]*. Această însemnare dă informaţii asupra modului de organizare a cântecelor *semaghia* din volum, arătând că aceasta s-a făcut conform celor opt glasuri ale psaltichiei. La fiecare cântec există indicaţii despre proveniența sau autorul melodiei: „a lui Petru", „palaion", „a aceluiaşi", „Petru", „Petru Vizantiu", „Nikiforu", „melos de Nikiforu", „notat de Nikifor din auzite", „cuvinte şi melodia ale lui Iacov protopsaltul", „anonim", „aravicon". Grupul cântecelor în glas I se încheie la pagina 64, iar la pagina 65 începe cu un mic şi elegant frontispiciu floral, glasul al III-lea (glasul al II-lea lipseşte). În continuare apar: glasul IV de la pagina 81 până la pagina 160, glasul V de la pagina 161 până la 192, glasul VI de la pagina 193 până la pagina 222, glasul VII de la pagina 223 până la pagina 262, glasul al VIII-lea de la pagina 263 până la 346. La sfârşitul acestei colecţii de cântece laice, după pagina 346, apare un indice al cântărilor gândit şi realizat alfabetic (14 pagini nenumerotate). Primele trei litere ale alfabetului grecesc



Scanned with OKEN Scanner

lipsesc, aşa că indicele începe cu litera delta şi nu cu alfa. Diverse nume, funcţii, ocupaţii, ranguri nobiliare româneşti, greceşti sau turceşti apar în unele însemnări (în afară de cele menţionate anterior), astfel: Postelnicul Gheorghe Suţu (pagina 310), Postelnicul Dragumanachi Suţu (pagina 328), Beizade Dimitrache (pagina 303), Beizade elev (pagina 291), Arhontele Căminar Athanasie Hristopulos (pagina 26), Kirus Grigorios Irinupoleos-cathigumenul Goliei, Iaşi (pagina 345), Gelepi Theodorachi Negri (pagina 217), Ismailiu Vasiliku (pagina 287), Ahmet Aga (pagina 336), Sultan Selim (pagina 346), Derviş Damaskinos (pagina 221). Iată şi categoriile de cântări clasificate pe diverse criterii (gen literar, etnie, ţară): *semaghia, sarchi, negmes aravicon, bestes, semui, vachicon* (bahică, bahic), *encomion, ec ton liricon, ţiganed* (ţigănesc), *gallicon, italicon.*

Importanţa deosebită a manuscrisului constă în faptul că prin acesta se poate reconstitui, ca într-o frescă vie, muzica laică la modă în saloanele ultimelor decenii ale secolului al XVIII-lea şi în primele decenii ale veacului următor. În cadrul acestei fresce muzicale se observă predominarea melodiilor greceşti, care păstrau structurile ehurilor psaltice. O puternică influenţă orientală se manifestă prin cântecele arabe, turceşti sau persane chiar, prin stilul melodic plin de cromatisme precum şi în interpretarea colorată, plină de arabescuri şi de pătimaşe vaiete şi suspinuri. Existenţa unor cântece occidentale din Franţa ca *Si le roi m'avait donné Paris* (pagina 73), *Une jeune meunière voulant s'en moudre son plaisant* (pagina 333), sau din Italia ca *Io son benato* (pagina 314), dă şi mai multă culoare acestui veritabil tablou muzical de epocă. Desigur, volumul cuprinde cântece de factură cultă compuse de autori muzicali cunoscuţi în cea mai mare parte. Principalul compozitor este şi aici Petru Lampadarie Peloponesianul, prescurtat adesea Petru. Ceilalţi compozitori sunt Iacov Protopsaltul şi Petru Vizantie. Se remarcă şi prezenţa între compozitori a lui Nichifor Cantuniari, care ocupă locul al doilea în ceea ce priveşte numărul



Scanned with OKEN Scanner

lucrărilor proprii. Date prețioase despre acest muzician grec naturalizat la Iași aflăm din acest manuscris. Așa de exemplu suntem informați că l-a avut profesor pe Iacov Protopsaltul. Manuscrisul mai este important fiindcă în el există și cântece din folclorul sud-european și oriental „tonisite" de Nichifor, deci poate fi considerat o colecție muzicală de folclor alcătuită în partea orientală a Europei, cu mult înainte de cele occidentale. Menționăm că în câteva manuscrise de la Biblioteca Academiei Române există multe dintre cântecele copiate sau compuse de Nichifor Cantuniari. Se pare că ms. 129 de la Biblioteca Mitropoliei ieșene este primul de acest fel, scris la Iași, fiind datat, localizat și iscălit.

**Manuscrisul 144** este românesc, scris în alfabet chirilic la începutul secolului al XX-lea. Se remarcă scrisul foarte îngrijit și utilizarea mai multor culori. Are titlu și datare, după cum urmează: „Privegheriul ce conține toate cântările necesare la Priveghieri, ale înserării ceii mari până la Dumnezeu este Domnul, întocmite după ifosul Sfântului Munte Athos. Cântările acestea sunt adunate de la mai mulți profesori români și greci, dupre originale, unele sunt traduse iară altele compuse după cum arată această carte de mai micul între frați ierodiaconu Onufrie Bratu Săceleanu, 1908, aprilie 23". Conține 195 de foi, numerotate târziu de Sebastian Barbu-Bucur, după cum rezultă din însemnarea de pe foaia 195. Numele copistului: ierodiacon Onufrie Bratu. Data: 1908, aprilie 23. Locul nu este indicat, dar poate fi Sfântul Munte Athos, întrucât cântările au fost „întocmite" după „ifosul Sfântului Munte Athos", în majoritate aparținând părintelui Nectarie. Din punct de vedere al conținutului liturgic și muzical este un *Priveghier* care cuprinde doar cântările mai importante de la slujba Vecerniei. Titluri de cântări și principalii autori: Ioan Damaschinul *(Doamne, strigat-am),* Ioan Cucuzel, Hurmuz Hartofilax, Iacov *(Dogmaticile celor 8 glasuri),* Lampadarie, Macarie Ieromonahul *(Dogmaticile Vecerniei),* Manoil *(Fericit bărbatul,* glas I, II, VIII), Părintele Nectarie



Scanned with OKEN Scanner

*(Anixandarele mijlocii* şi traduceri ca: *Dogmaticele lui Iacov, Mathimă la Sfântul mare mucenic Dimitrie, Mathimă la sărbătoarea Maicii Domnului* „tonisită de Nectarie").

**Manuscrisul 145** este „frate" cu manuscrisul 144 de la aceeaşi bibliotecă şi reprezintă volumul al II-lea al *Privegheriului* prezentat anterior. Are aceleaşi caracteristici generale ca şi ms. 144. Şi titlul este asemănător, cu două deosebiri, şi anume: una se referă la conţinut, cartea fiind un *Priveghier-Utrenier* şi alta la numărul volumului şi anume, tomul al doilea al *Privegheriului.* Are 196 de foi (ultimele albe). Numele copistului: Onufrie Bratu (Săceleanu). Data: 1908, iulie 8 (trei luni mai târziu faţă de primul volum). Din punct de vedere muzical-liturgic, acest *Priveghier* conţine cântările mai importante de la slujba Utreniei, fiind aşadar un *Utrenier* din care lipsesc sedelnele, antifoanele celor opt ehuri, stihirile laudelor şi voscresnele. Autorii cântărilor şi titlurile principale de cântări: Petru Lampadarie (Petru Poloponesiul: Polieleu, glas V şi *Slava* polieleului, *Binecuvântările,* glas V, *Slavoslovie,* glas II), Daniil întâiul cîntăreţ (polieleu, glas II, *Slavoslovie,* glas VII), Iacov *(Toată suflarea,* pe cele opt glasuri), Mihalache din România *(Toată suflarea de la Evanghelii,* glas VIII), Hurmuz Hartofilax *(Polieleul Născătoarei de Dumnezeu,* glas IV leghetos Vu, Polieleu, glas VIII şi *Slava* la Polieleu), Teodor Fokeos (polieleu, glas VIII, slavoslovie, glas II), Petre Vizantie (slavoslovie, glas V ke), Meletie Sisaniu (slavoslovie, glas II), Anastasie Larsino (polieleu, glas IV), Macarie Ieromonahul „român bucureştean" (traducerile polieleul lui Hurmuz, glas VIII şi *Slava polieleului,* glas IV), Anton Pann *(Al doilea psalm Mărturisiţi-vă Domnului,* glas V pa), Grigorie Visarion „duhovnicul din Sf. Mănăstire Neamţul" (polieleu, glas leghetos vu, slavoslovie, glas VIII), Dimitriţă Suceveanu *(Binecuvântări,* glas V ke, *Uşile pocăinţei,* glas VIII ni), Părintele Nectarie Schimonahul (polieleu, glas leghetos vu, traducere după Anastasie Larsino, polieleu, glas VI, compus de părintele



Scanned with OKEN Scanner

Nectarie, *Polieleul Născătoarei de Dumnezeu,* glas VIII, traducere din Teodor Fokeos, slavoslovie, glas leghetos. slavoslovie, glas VI), Gherontie „ieromonah român prodromit" (polieleu, glas VIII).

**Manuscrisul 146-147** face parte din familia manuscriselor caligrafiate în primul deceniu al secolului al XX-lea tot de Onufrie Bratu, aşa cum o demonstrează aspectul exterior foarte îngrijit. Este legat în piele fină de culoare roşie-stacojie, imprimată cu chenare florale aurii. Hârtia are filigran (o stea cu cinci colţuri). Are 279 de foi scrise şi numerotate de copişti şi încă 12 foi la început, nenumerotate. După foaia de gardă apare o partitură psaltică cu axionul *De tine se bucură,* glas V, de Ştefan Popescu. Titlul apare scris pe foaia a cincea nenumerotată, astfel: *Liturghierul Sf, Ioan Gură de Aur ce conţine toate cântările necesare bisericii: heruvice, axioane, chinonice şi toate până la finitul Liturghiei. Întocmai după ifosul Sfântului Munte. Foate aceste cântări sunt adunate de la mai mulţi protopsalţi români şi greci, unele sunt traduse, iar altele compuse dupre cum arată titlul lor de Sf. Sa Părintele Nectarie Românul protopsalt. S-au scris în chinoviul românesc cu patronul Botezul Domnului. S-au prescris de Onufrie Ierodiaconul Prodromitul, la anul mântuirii 1904, iunie, 28.* La foaia 10 nenumerotată apare o *Scară sau însemnare a cântărilor ce se află întru această carte* care începe cu *Sfinte Dumnezeule* tradus de Nectarie Schimonahul, *Câţi în Hristos, Crucii Fale, Aliluia,* apoi sunt date heruvicele mici (f. 16) şi heruvicele mari (f. 40), axioane compuse a mai multor dascăli (f. 82$^{r}$), axioane greceşti compuse de Nectarie Schimonahul (f. 120$^{v}$), irmoasele de peste tot anul compuse de Macarie Ieromonahul „Bucureşteanul", chenonice duminicale (f. 143), chenonice de peste săptămână (f. 164), chenonice anuale (f. 199), heruvice care se cântă la Liturghia mai nainte sfinţită, răspunsurile la Liturghia Sfântului Vasile, irmoasele calofonice „a lui Balasie", axion „melodie naţională" a lui Ştefan Popescu (glas VI) şi un chinonic (ultima piesă din ms. 146-147). Numele copistului: Onufrie Bratu. Anul şi locul: 1904, iunie, 28,



Scanned with OKEN Scanner

Schitul Prodromu din Sfântul Munte Athos. Autori şi titluri de cântări: Ioan Cucuzel *(De tine se bucură,* traducere de Nectarie Schimonahul), Petru Peloponisiu (chinonice de peste săptămână, traducere de Nectarie Frimu, chinonice la unele sărbători de peste an, traducere de Nectarie Frimu), Balasie (irmoase calofonice), Hurmuz Hartofilax (chinonic, traducere de Nectarie Frimu), Gheorghe Critul (chinonice la 1 septembrie, traducere de Nectarie Frimu), Constantin Protopsaltul (heruvic, glas I, heruvice mari, chinonice la sfinţirea bisericii), Teodor Fokeos (heruvice mari şi mici, chinonice duminicale, chinonice la sărbători, traduse de Părintele Nectarie protopsaltul), Hristodul Gheorghiu (axion, traducere de Nectarie protopsaltul), Petru Efesiul (heruvice mari, traducere de Nectarie Frimu), Macarie Ieromonahul Bucureşteanul (axioane, glas VIII şi glas VII, irmoasele de peste tot anul, alte traduceri), Anton Pann (axion), Nectarie Frimu (axioane, glas III şi glas V, traduceri ale unor chinonice de diverşi autori greci, *Heruvic,* glas V), Dimitriţă Suceveanul (heruvic, glas IV, axion, glas II), Ştefan Popescu (axion, glas V, *De tine se bucură* şi *Axion naţional,* glas V), Grigorie Scofariu (axion, glas IV şi irmos, glas II, „viersuit" de Nectarie protopsaltul), părintele Nectarie Românul protopsaltul *(Sfinte Dumnezeule,* glas II, *Câţi în Hristos, Crucii Tale* la călugării şi hirotonie, heruvice mici şi mari, de Teodor Fokeos - traduceri, heruvice de Grigorie protopsaltul - traduceri), heruvice mari de Constantin Protopsaltul şi heruvic, glas I, axioane greceşti, chinonice, axion, glas I, compuse de Nectarie protopsaltul.

**Manuscrisul 148** este un „alter ego" al manuscrisului 144 de la Biblioteca Mitropoliei din Iaşi având acelaşi conţinut şi acelaşi copist (Onufrie Bratu Săceleanu), doar anul prescrierii diferă: 1906, noiembrie 24, deci cu doi ani înainte de ms. 144. Aşadar, acesta din urmă a fost copiat probabil după ms. 148. Este un priveghier-vecernier cu aceiaşi autori şi cântări ca şi ms. 144. Manuscrisul 148 este originalul după care Onufrie Bratu a copiat ms. 145 al



Scanned with OKEN Scanner

Bibliotecii Mitropoliei Moldovei în 1908, iulie 8. Reprezintă tomul al doilea al *Priveghierului-Utrenier* realizat de copistul menţionat anterior şi are aceleaşi cântări ca şi ms. 145. Anul şi data copierii diferă, fiind în cazul acesta: *1907, luna februarie, în 28.* Presupunem că unele din cântările publicate de Dometie Ionescu în *Antologia* tipărită în anul 1908 la Tipografia Cărţilor bisericeşti din Bucureşti se află şi în manuscrisele copiate de Onufrie Bratu la Muntele Athos în primul deceniu al secolului XX.

În finalul prezentării celor cinci manuscrise copiate de caligraful român Onufrie Bratu Săceleanu cu multă răbdare şi migală şi cu simţul proporţiilor şi al îmbinării armonioase a culorilor, atragem atenţia asupra unei inadvertenţe nedorite privind modul de cotare şi inventariere a acestora. Manuscrisele scrise mai târziu au primit drept cotă un număr mai mic (144, 145), iar cele scrise mai devreme, care au servit drept model în copierea celorlalte, au drept cotă un număr mai mare (148, 149). Numele acestui excelent caligraf, Onufrie Bratu, apare în *Lexiconul* lui Gheorghe Ionescu unde este pomenit ca întocmitor al unei *Antologii psaltice* aflată la Mănăstirea *Suzana* unde este utilizată şi astăzi în practica de la strană şi ca autor al unei *Slave* dedicate maicei Agata Manolescu în 1926[18]. Numele Onufrie este menţionat în ms. 149 de la Biblioteca Mitropoliei din Iaşi (f. 189) în dreptul unei slavoslovii astfel: *Slavoslovie a lui Onufrie Vizantiu tradusă de sfinţia sa Părintele Nectarie Schimonahu „întâiul profesor de cântări".* Aceasta însemnare nu dovedeşte paternitatea muzicală asupra acestei slavoslovii în glas VII pe zo a lui Onufrie Bratu, iar Onufrie Vizantiu este alt creator de muzică bisericească (aşa cum ne-a atras atenţia un cunoscător al manuscriselor de la Athos, părintele Sebastian Barbu-Bucur). Un alt nume de muzician mai rar consemnat de acelaşi manuscris 149 (Biblioteca Mitropoliei Moldovei, Iaşi), este Zamfirache (la f.

[18] Gheorghe C. Ionescu, *Lexicon...*, op. cit., p. 44.



Scanned with OKEN Scanner

205), după cum dovedeşte însemnarea: *Slavoslovie (glas VIII) a lui Zamfirache din România, tradusă din nou de Cuvioşia Sa Părintele Nectarie, profesor şi compozitor de cântări.*

În concluzie, putem afirma că Onufrie Bratu Săceleanu este unul dintre cei mai importanţi caligrafi muzicali români, care a revigorat arta scrisului muzical psaltic în secolul nostru, contribuind în acelaşi timp la propagarea tradiţiei muzicale atonite pe meleagurile româneşti. Preluarea drept model a manuscriselor lui Onufrie Bratu de către monahi contemporani şi alcătuirea unor replici actuale la manuscrisele lui ar duce la reînvierea acestei vechi arte la cumpăna mileniilor al doilea şi al treilea.

**Manuscrisul 150** reprezintă o copie a ms. 146-147 prezentat anterior. Titlul arată şi aici că este vorba despre un voluminos liturghier, care conţine *Toate cântările necesare bisericii întocmai după ifosul Sfântului Munte, adunate de la mai mulţi profesori români şi greci, unele traduse, altele compuse de Sf. Sa Părintele Nectarie Schimonahul. S-au scris de mai micul între fraţi Onufrie Bratu Ierodiacon Săceleanu la anul Mântuirii 1909, martie 1.* Acest titlu scris cu caractere chirilice a fost transliterat de bizantinologul Gheorghe Ciobanu pe o foiţă separată prin anii 70. Câteva însemnări din interiorul manuscrisului atestă cât timp a lucrat Onufrie Bratu pentru caligrafiere, anume, de prin septembrie 1908 până în luna martie a anului următor, deci aproximativ şase luni. Rezultatul efortului depus a fost pe măsura aşteptărilor şi a excepţionalului său talent, codicele 150 impresionând prin desăvârşita ordine interioară, simţ coloristic şi al încadrării în pagină, perfecta scriere a titlurilor şi notelor psaltice şi prin siguranţa trăsăturii de condei, instrument pe care Onufrie l-a mânuit ca nimeni altul. Copistul, aşadar, a preluat în ms. 150 cântările din ms. 146-147, păstrând ordinea şi formularea titlurilor, permiţându-şi totuşi şi mici excepţii, ca de exemplu aşezarea scării la început sau introducerea altor cântări (vezi finalul manuscrisului).



Scanned with OKEN Scanner

**Manuscrisul 151** este grec şu foloseşte notaţia hrisantică. Este numerotat cu creionul de la 1-264 de Sebastian Barbu-Bucur cum reiese dintr-o însemnare a paleografului. Nu este datat, nu are menţionat copistul şi titlul. Pe foaia 263 apare o însemnare interesantă în limba română cu alfabet chirilic: „1828, mai, 30, s-au luat Cetatea Ibrăila de către stăpînirea ruşilor... au vinit înştiinţări că s-au luat cetatea Macin şi Constanţei, Hîrşova"... Altă însemnare (f. 263$^{v}$): „Să se ştie de când au ploat la 1849, april, 25, cu piatră cât oă di vraghii care nu o mai ploat di când lumea şi pămăntu, luni după asfinţit. Gheorghi". începutul ms. 151 lipseşte, dar o ştampilă târzie arată proveniența ieşeană a acestuia: „România, Parohia Bisericii Sf. Atanasie şi Chiril". Se ştie că la această biserică a fost înfiinţat primul cor de parohie din Iaşi, la 1854, dirijor fiind Gheorghe Burada. Este un heruvico-chinonicar voluminos (peste 500 pagini) reprezentativ pentru muzica psaltică ce a circulat la Iaşi imediat după reforma lui Hrisant. A fost scris, probabil, între 1821-1828. Autorii principali şi categorii de cântări: Petru Lampadarie (heruvice, *chinonice sindoma,* tereremuri), Hurmuz Hartofiiax (heruvice, chmonice), Petru Vizantie (heruvice pe glasuri), Daniil Protopsaltul (chinonice), Gheorghe tu Critu (chinonice), Kir Dionisie *(Μάθημα - Mathima),* Hrisaf Lampadariul *(Ασματικόν τού τιμίου σταβρού - Asmaticon ti timiu stavru).*

**Manuscrisul 152** este redactat în limba greacă, şi doar puţine cântări au fost adăugate în limba română adăugate de altă mână. Nenumerotat şi voluminos (aproximativ 300 foi). Nu are specificat titlul, data scrierii şi numele copistului. După conţinut este un antologhion psaltic în notaţie hrisantică scris, probabil, după 1821, până pe la 1835-1840. Are însemnări privind circulaţia manuscrisului: „Oferită Cucerniciei Sale, Părintelui Ştefan Gheorghiu de Mihalache Preotul Nedelcu din corn. Jarişteа la 18 aug. 1924. Şi am semnat ca amintire - M Nedelcu". Altă însemnare: „Mihalache Nedelcu - viticultor proprietar în Jarişteа Putna, mi-a oferit, printre alte cărţi rămase de la tatăl său -



Scanned with OKEN Scanner

Preotul Anastasie Nedelcu, această carte în anul 1924, când am fost dus acolo, preot paroh prin transferarea mea de la parohia Hangu-Neamț. În Jariștea am stat până în 1935 când am venit la Iași... Cartea o las în biblioteca bisericii Sf. Mucenici (Iași)". Pentru eventualii cercetători ai muzicii bisericești. Preotul Ștefan C. Gheorghiu, 1954. Autori și categorii de cântări: Grigorie Lampadarul *(Prochimenele* săptămînii), Daniil protopsaltul (polieleu, chinonice), Hurmuz Hartofiiax *(Ετερα Πολυέλεος - Etera Polieleleos),* Gheorghe Critul (polieleu), Kir Ioan protopsaltul (*Πασαπνοάριον - Pasapnoarion),* Petru Lampadarul [*Πασαπνοάριον (Pasapnoarion)],* heruvice, chinonice), Iacov *(Ευλογητός - Evloghitos,* Petru Vizantie *[Ψυχή μού (Psihi mu), Chinonice].* Manuscrisul nu este terminat de scris, având pe multe foi doar neumele psaltice, dar fără text religios. Cântările în limba română sunt adăugate la sfârșitul manuscrisului.

**Manuscrisul 153**, româno-grec, în notație hrisantică. Nu are indicat titlul, data copierii, locul și numele copistului. După conținut este un antologhion psaltic cu elemente de anastasimatar spre sfârșit. A fost numerotat de la 1-124 de Florin Bucescu. Folosește alfabet grec și chirilic. A fost copiat probabil, în deceniile 4-6 ale secolului al XlX-lea. La 1874 era proprietatea lui D. Iordăchescu (vezi foaia de gardă). Autori și titluri de cântări: Hrisaf cel Nou *(Αναστάσεος ἡμέρα - Anastaseos imera),* Petru Lampadarie *(În sf. și marea patruzecime),* Ioan Protopsaltul *(Acum puterile* glasul VI), Iacov Protopsaltul *(Κεκραγάρια κατ'ἦχον - Checragaria cat' ihon),* Hurmuz Hartofilax *[Μακάριος ἀνήρ, (Macarios anir)], [Χερουβικά κατ'ἦχον (Heruvica cat' ihon)],* Axentie (Roșculescu) *(Hirovic din postul mare,* glasul VIII); Teodor (Fokeos) *(Heruvic,* glasul I Ke), Visarion Ierodiacon *(Cu noi este Dumnezeu, Cinei Tale).*

**Manuscrisele 175, 176, 177** sunt ortografiate la București în deceniul al optulea al secolului al XX-lea în limba română. Conțin în total 954 de pagini



Scanned with OKEN Scanner

numerotate, pe care sunt copiate cântările *Idiomelarului* lui Dimitrie Suceveanu repartizate, ca de obicei, în trei volume:

Volumul I (ms. 175): cântări ale praznicelor din perioada 1 septembrie-31 decembrie;

Volumul II (ms. 176): cântări ale praznicelor din perioada 1 ianuarie-31 august;

Volumul III (ms. 177): cântările Triodului şi ale Penticostarului.

În *Lexiconul* lui Gheorghe C. Ionescu există informaţia că protopsaltul Alexandru Gheorghiţă a activat la Iaşi şi a întocmit colecţii de cântări bisericeşti inedite „ce nu se găsesc în tipărituri" (pagina 153). La sfârşitul cercetării manuscriselor psaltice de la Biblioteca Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, în urma consultării cu preotul doctorand Alexandrel Barnea (Iaşi), am descoperit încă un manuscris constituit din trei volume mari (format 4), scris de protopsaltul amintit. Titlul destul de lung al manuscrisului arată conţinutul acestuia şi numele alcătuitorului: *Cântările bisericeşti ale Praznicelor împărăteşti, a Sfinţilor cu polieleu pe cele 12 luni ale anului şi ale Triodului şi Penticostarului, după Idiomelarul lui Dimitrie Suceveanu, tipărit în 1856. Prelucrate şi completate după noile texte, de către Alexandru Gheorghiţă, fost protopsalt al Sfintei Mitropolii a Moldovei-Iaşi.* Volumele I şi II ale ms. 175 au fost scrise de Alexandru Ioniţă în 1974, iar al treilea, în 1975, la Bucureşti, unde acesta a locuit spre sfârşitul vieţii, după al doilea război mondial. Intr-un *Cuvânt lămuritor,* alcătuitorul volumelor oferă explicaţia iniţiativei sale: „Textele din *Idiomelar* nu mai corespund în mare măsură cu textele din *Mineiele* ce s-au tipărit în ultimii ani. M-am străduit cu slabele mele puteri ca să potrivesc pe muzică psaltică, după noile texte, toate aceste cântări". Într-adevăr, versiunea literară utilizată este modernă, fără a folosi cuvinte învechite, ieşite din uz, adesea nepotrivite limbajului cultic actual. Cât despre melodică, autorul şi-a asumat riscul de a opera unele modificări în originalul lui



Scanned with OKEN Scanner

Suceveanu şi de a introduce cântări noi, dedicate unor sfinţi importanţi, precum: Visarion, Elefterie Alexandru, Filofteea, Calinic, Dimitrie Basarabov. Iată doar un singur exemplu, stihira de la pagina 249 (volumul I) închinată Cuvioasei Filofteea: „Bucură-te, întru Domnul, Ţară Românească, având întru Tine ca o comoară de mult preţ, trupul nestricat şi fecioresc al Filofteei". Dar modificarea unor capodopere literar-muzicale, intrate definitiv în patrimoniul artistic al Bisericii, ridică semne de întrebare şi critici vehemente, riscând să atragă dezaprobarea unanimă. Totuşi, introducerea unor schimbări este acceptată în practică, aşa cum o dovedesc *Noul Idiomelar* şi alte cărţi ale lui Ion Popescu-Pasărea, acesta operând multe modificări în textul original şi creând astfel variante „după Dimitrie Suceveanul". O altă poziţie a adoptat părintele paleograf Sebastian Barbu-Bucur care a retipărit de curând cele trei volume ale *Idiomelarului* lui Suceveanu, volumul I în 1992 Ia Sinaia, volumul al II-lea în 1996 la Iaşi, iar volumul al treilea în 1997, tot la Iaşi. Sub textul muzical vechi, original, părintele a adăugat textul imnografic transliterat din chirilică în alfabet latin, schimbând doar unele cuvinte şi expresii nepotrivite. În acest caz, muzica este întru totul respectată, dar textul suferă uneori, din cauza unor accente nefireşti sau nepotriviri între melodie şi text. Manuscrisul 175 are un caracter practic-utilitar, dar şi experimental, motiv pentru care va trebui consultat atunci când cineva se va gândi la o altă reeditare a *Idiomelarului* lui Dimitrie Suceveanu.

**Manuscrisul 178** este o psaltichie românească din primul deceniu al secolului al XX-lea în notaţie hrisantică. Are o însemnare privind anul copierii, locul şi numele copistului: „Carte de cântări bisericeşti aranjate întocmai după tipic, împodobite cu cântările cele mai obişnuite de peste an a vecerniei, a utreniei, a Dumnezeeştii Liturghii, precum şi a altor servicii la diferite ocazii fiind de toată trebuinţa unui cântăreţ, spre a nu căuta prin alte cărţi cântările trebuincioase. Această carte au început a să scrie de astăzi 17 decembrie 1909



Scanned with OKEN Scanner

în Sf. Monastire Durău, în timpul stăreției arhimandrit, Teofan Ionescu, scrisă în dar de smeritul între cântăreți Irinarh Ieromonah, fiind proprietate a lui Vasilie Sălăgeanu, fiul decedatului preot Teodor Sălăgeanu, comuna Hangu, cotuna Schitul". Manuscrisul 178 este (după conținut) un antologhion de mici proporții, conținând doar 50 pagini scrise cu note psaltice. Data și locul scrierii: 1909, Mănăstirea Durău. Numele copistului: Irinarh Ieromonah. La sfârșit sunt multe foi albe, copistul neterminând de scris tot materialul muzical. Nu este indicat nici un nume de autor muzical. Iată titlul celor cinci cântări existente în ms. 178: *Anixandare,* glasul VIII, *Fericit Bărbatul, Doamne strigat-am,* pe glasuri, *Troicinicul,* glasul II și *Polieleu,* glasul I Pa.

**Manuscrisul 199** este o psaltichie românească din secolul al XX-lea, în notație hrisantică. Este vorba despre reunirea într-un singur volum de 900 pagini a caietelor de psaltichie scrise și litografiate în Iași de Teodor V. Stupcanu, pentru uzul elevilor de la Seminarul *Veniamin Costachi* din Iași, unde era profesor. În titlul unor caiete, Teodor V. Stupcanu a menționat destinația școlară a acestora, ele având rolul de colecții-manuale. Manuscrisul 199 cuprinde, probabil, întreaga operă muzicală psaltică a lui Teodor V. Stupcanu. În Iași și în Moldova se mai păstrează încă asemenea manuscrise litografiate, autorul studiului de față fiind posesorul unui asemenea manuscris, dar de proporții mai mici. Cântările prelucrate de T. V. Stupcanu au fost scrise în cea mai mare parte în deceniile doi și trei ale veacului douăzeci. Pentru o mai bună înțelegere a caietelor lui T. V. Stupcanu, vezi și studiul *Manuscrisele psaltice ale lui Teodor V. Stupcanu* de Florin Bucescu[19]. Cu alte cuvinte nu este vorba de un antologhion propriu-zis, ci de reunirea unor caiete-manuscris, alcătuite de autor și litografiate de elevii seminariști pentru uz școlar. Cântările cuprinse în ms. 199 acoperă întregul repertoriu psaltic utilizat în prima jumătate

---

[19] În „Byzantion", Vol. I, revistă de arte bizantine, Academia de Arte *George Enescu,* Iași, 1995, p. 140-145.



Scanned with OKEN Scanner

a secolului nostru la strană şi în şcolile teologice din Moldova şi din alte provincii româneşti. După 40 de ani de dictatură a proletariatului, când şcolile de cântăreţi şi seminariile au fost desfiinţate în cea mai mare parte, numărul cunoscătorilor psaltichiei lui Teodor V. Stupcanu a scăzut, astfel încât la puţine biserici se utilizează *Anastasimatarul* său, întrucât la majoritatea stranelor se cântă practic *după ureche* sau după *Vecernierul* şi *Utrenierul* din *Anastasimatarul uniformizat* tipărit cu aprobarea *Sfântului sinod* şi cu binecuvântarea Prea Fericitului Iustinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române[20]. În întocmirea *Anastasimatarului* său tipărit în 1926 la Bucureşti, Teodor V. Stupcanu s-a ghidat, aşa cum afirma singur, după „practica bisericească", pe de-o parte, şi după „manualul" Paharnicului Dimitrie Suceveanu, pe de altă parte[21]. Primul caiet din ms. 199 este o gramatică psaltică, fără titlu, scrisă de altă mână (paginile 1-32). Iată cum este organizată această gramatică: *prefaţa, introducere, obiectul psaltichiei, gama şi distanţa dintre gradele ei, intonarea gamei, clasificarea gamelor majore şi minore, semnele sau notele psaltichiei, vocalele, câteva reguli de observat în notaţiunea psaltichiei, exerciţii de citire şi intonare, mărturii, consonantele, temporalele, exerciţii, florale, despre glasuri, originea lor, recapitulare* şi *observaţii asupra floralelor.*

Chiar şi din înşiruirea acestor titluri se poate observa pătrunderea modului occidental de exprimare şi de gândire în abordarea şi explicarea problemelor teoretice ale muzicii psaltice de către Teodor V. Stupcanu, mod căruia i-a rămas tributar de-a lungul întregii vieţi. Acelaşi fenomen este mai lesne de observat în

---

[20] Prof. N. I. Lungu, pr. prof. Gr. Costea şi prof. I. Croitorii, *Vecernierul* sau *Cântările vecerniei de sâmbătă...* pe cele opt glasuri bisericeşti, Ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Institutului Biblic, 1974; prof. N. I. Lungu, pr. prof. Gr. Costea şi pr. prof. Ene Braniştе, *Utrenierul* sau *Cântările utreniei de duminică pe cele opt glasuri bisericeşti, cu svetilne şi doxologii mari,* Ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Instit. Biblic, 1974.

[21] Vezi *Prefaţa explicativă* din *Anastasimatar* sau *Cântările învierii,* Partea I, *Vecernia* (1919, din 3 1 oct.). Litografie.



Scanned with OKEN Scanner

gramatica sa tipărită în 1932 cu titlul *Metodă pentru a învăţa psaltichia (cântările bisericeşti) după vechea notaţiune orientală,* întocmită de preot Teodor V. Stupcanu, fost maestru de cântări bisericeşti la Seminarul *Veniamin Costachi*[22]. Urmează, după gramatică, câteva cântări: *Cu inima curată,* imn şcolar cântat în 1909, *Fericit bărbatul,* glasul VII, *Lumină lină,* glasul II, iar la pagina 40 începe alt caiet, (al doilea), *Anastasimatar* sau *Cântările învierii* pe cele 8 glasuri sau *Melodii bisericeşti după notaţiunea orientală a psaltichiei, alcătuită conform programului seminariilor şi întocmit în mod practic cu notaţiuni de tipic de diaconul Teodor V. Stupcanu, maistru de cântări bisericeşti la Seminarul Veniamin Costachi, Iaşi, 1910, Partea I - Vecernia* (paginile 45-1 16). „Am găsit cu cale pentru înlesnirea elevilor de a prelucra prezentul Anastasimatar în modul cel mai practic, împărţindu-l în două părţi, şi anume: partea I - Vecernia tuturor glasurilor, partea a Il-a - Utrenia"[23].

După partea I a *Anastasimatarului,* la foaia 159 apare caietul cu troparele sărbătorilor din cursul anului, apoi *Împărate ceresc, Binecuvântările Învierii,* prochimenele şi caietul cu podobiile celor 8 glasuri (paginile 199-229). A doua parte a *Anastasimatarului* (caietul al cincilea), *Utrenia,* cuprinde slujba utreniei tuturor glasurilor, prelucrate de autor în 1912 şi începe la pagina 229, continuând până la pagina 359 (vezi, *Robii Domnului,* glasul IV leghetos, mărimuri şi antifoanele praznicale glasul IV). La pagina 360 începe un alt caiet muzical psaltic autograf Teodor V. Stupcanu intitulat *Catavasiile sărbătorilor împărăteşti, Prelucrate şi aranjate.... Iaşi 1912.* Caietul conţine principalele catavasii de peste an, începînd cu 14 septembrie *(Catavasiile Crucii)* şi terminând cu *Catavasiile Înălţării Domnului,* (paginile 419-427). Urmează la pagina 428 un alt caiet psaltic intitulat *Doxologii practice întocmite şi*

---

[22] Bucureşti, Ediţia a 11-a. *Tipografia cărţilor bisericeşti,* 1932.
[23] T. V. Stupcanu, *Anastasimatar* sau *Cântările Învierii pe cele opt glasuri bisericeşti, după notaţia orientală a psaltichiei,* Iaşi, 1910, p. 46.



Scanned with OKEN Scanner

*prelucrate de Sfinţia Sa, părintele T. V. Stupcanu, maistru de cântări, 1912* (numerotare originală 1-36, iar în cea tîrzie 428-467).

Caietul următor (pagina 469) este intitulat *Cântări liturgice prelucrate de diaconul T. V. Stupcanu, maistru de muzică bisericească la Seminarul Veniamin Costachi din Iaşi, 1911.* Cântările încep în ordinea consacrată Sfintei Liturghii ortodoxe, de la *Ectenia Mare* şi *Psalmul 102,* glasul VIII şi continuă astfel până la *Fericiri* (paginile 517-560), cântare care este dată în toate cele 8 glasuri. La pagina 561 începe un alt caiet (al nouălea), intitulat *Heruvice şi Axioane prelucrate de părintele diacon Teodor V. Stupcanu, Iaşi 1911.* Într-o notă de subsol, autorul recomandă consultarea colecţiei lui Nectarie Frimu: *Antologie* sau *Floarealegere în Fipografia Sfintei Monastiri Niamţul, la anii de la Hs. 1840.* Alt caiet, al zecelea, începe la pagina 589 şi este intitulat *Cântări la serviciul praznicelor împărăteşti şi altor sărbători* (1910). La pagina 681 debutează caietul al unsprezecelea, intitulat *Axioanele praznicelor împărăteşti,* la pagina 701 *Cântări triodice,* care se încheie la pagina 772. Caietele al doisprezecelea şi al treisprezecelea sunt intitulate *Cântări din Penticostar* (pagina 773) şi *Cântările serviciului Cununiei, Parastasului şi Înmormântărilor.* Ultimul caiet (al paisprezecelea) are puţine pagini (doar 15, de la 885-900) şi titlul *Rânduiala ridicării Panaghiei* (1910) şi prezintă doar textele imnelor, nu şi partitura muzicală.

Conţinutul ms. 199 este, aşadar, bogat şi variat, fiind reprezentativ pentru muzica psaltică din Moldova primei jumătăţi a veacului al XX-lea cu prelungire în practica de la strană, până prin deceniile al şaselea şi al şaptelea.

Manuscrisul acesta este deosebit de valoros întrucât conţine întreaga operă muzicală, de mare autenticitate şi prospeţime a celui mai de seamă elev al lui Dimitrie Suceveanu, Teodor V. Stupcanu, „maistru de muzică bisericească Ia Seminarul Veniamin Costachi din Iaşi".



Scanned with OKEN Scanner

Majoritatea caietelor acestui inspirat autor de cântări psaltice au rămas nepublicate până în prezent. Rămâne ca o sarcină de viitor să se alcătuiască o colecție selectivă a cântărilor din aceste caiete care să fie publicată ca un omagiu adus personalității maestrului ieșean. S-ar repune astfel în circuitul muzical bisericesc materiale psaltice pline de prospețime, date uitării în ultimele decenii ale regimului comunist. Savantul paleograf arhidiacon Grigore Panțiru, fost elev al *maistrului* ieșean, dădea o înaltă apreciere *Anastasimatarului* publicat de Teodor V. Stupcanu în 1926 și a introdus o parte din acestea în celebrul său volum, *Notația și ehurile muzicii bizantine*[24].

Mai menționăm că singurele studii de muzicologie dedicate creației lui Teodor V. Stupcanu aparțin autorului lucrării de față și fostelor studente de la Conservatorul ieșean, acum profesoare: Mihaela Zăiceanu și Mihaela Corduban[25].

**Manuscrisul 340** este românesc și deosebit de valoros întrucât reunește partiturile originale create și scrise de Iosif Naniescu, între anii 1835-1871, deci înainte de a deveni Mitropolit al Moldovei. Viitorul ierarh avea obiceiul, în tinerețile sale, să-și scrie compozițiile, traducerile și prelucrările muzicale pe orice foaie care-i apărea în cale, astfel încât, majoritatea foilor din ms. 340 conțin pe față o petiție, adeverință sau o adresă către o mănăstire (de exemplu Găiseni), iar pe cealaltă o compoziție a lui Iosif Naniescu scrisă în notație hrisantică și alfabet chirilic din perioada de tranziție. La începutul manuscrisului apar chiar niște notițe școlare din 1836 sau fragmente dintr-o gramatică românească, copiate de elevul Iosif Naniescu la Buzău, de asemenea în alfabet chirilic. Menționăm că ms. 340 a stat în atenția muzicologului Vasile

---

[24] Panțiru, Grigore, *Notația și ehurile muzicii bizantine*, Ed. Muzicală, București, 1971.
[25] Florin Bucescu, *Manuscrisele psaltice ale lui T. V. Stupcanu*, Mihaela Zăiceanu, *Comparație între Anastasimatarul tipărit de T. V.* Stupcanu *și manuscrisul litografiat autograf. A. Cîntările vecerniei*, Mihaela Lidia Corduban, *B. Cântările utreniei*, în „Byzantion", Vol. I, revistă de arte bizantine, Academia de Arte *George Enescu*, Iași, 1995, p. 124-140.



Scanned with OKEN Scanner

Vasile care a şi scris primul studiu muzicologic despre Iosif Naniescu, în care-l consideră a fi un „reprezentant de seamă al muzicii psaltice”[26]. De asemenea, Iustin Gaşpar a prezentat şirul titlurilor cântărilor lui Iosif Naniescu în revista „Mitropolia Moldovei şi Sucevei” din 1982 [27], iar Gheorghe C. Ionescu îi dedică un articol (paginile 248-251) în *Lexiconul psalţilor români* [28]. Manuscrisul are 287 foi, unele mici cât o jumătate de foaie de caiet dictando, iar altele mai mari decât o coală A4, motiv pentru care, adeseori, au fost îndoite, ca să nu depăşească dimensiunile coperţilor. Pe o asemenea foiţă este o scrisoare a pictorului Gheorghe Tattarescu către Iosif Naniescu, al cărui prieten era (foaia 237). Pe cotorul acestui manuscris, legat în coperţi de carton roşu-vişiniu, scrie: *Manuscript-Cântări bisericeşti, Ierodiacon Iosif Naniescu.* Culorile filelor din ms. 340 diferă: unele sunt albe, altele galbene, iar altele vernil-albăstrui.

În prezentarea conţinutului muzical-liturgic am grupat cântările ms. 340 în următoarele categorii:

a) Cântări în limba română, la care apare menţionat numele lui Iosif Naniescu în calitate de traducător, prelucrător sau compozitor.
b) Creaţii şi traduceri ale ieromonahului Macarie şi ale lui Anton Pann.
c) Alte cântări în limba română, cu sau fără indicarea autorului.
d) Cântări în limba greacă.

a) La marea majoritate a cântărilor din această grupă este menţionat numele lui Iosif Naniescu, dar aşezat şi explicat diferit: *Uşile pocăinţei,* glasul VIII (melodia este „potrivită şi aşezată” de Iosif Naniescu, la 1857), *Să se*

---

[26] Vasile Vasile, *Iosif Naniescu - reprezentant de seamă al muzicii psaltice,* în revista „Muzica”, Bucureşti, serie nouă, an IV, 1993, p. 127-137 şi an V, nr. I, 1994, p. 99-111.
[27] Gaşpar Iustin, *Un manuscript de cântări bisericeşti,* în revista „Mitropolia Moldovei şi Sucevei”, Iaşi, 1982, nr.1-2.
[28] Gheorghe C. Ionescu, *Lexicon...,* op. cit., p. 249-250.



Scanned with OKEN Scanner

*îndrepteze,* glasul VII, 1835, Slava din Miercurea Patimilor „tradusă şi potrivită melodia", cele 11 eotinale („matinale"), „melodia potrivită fiind după cele greceşti", psalmul 102, *Binecuvintează suflete al meu,* glasul VIII, (fără vreo specificare), *Laudă, suflete al meu pe Domnul,* glasul VII, *Doamne mântuieşte,* glasul III, *Iubi-te-voi, Doamne,* glasul VI, heruvicul *Acum puterile,* glasul VI, răspunsuri la Sf. Liturghie a lui Ioan Hrisostom, glasul VIII şi răspunsuri la Liturghia Sf. Vasile cel Mare („s-au prefăcut pe limba românească"), axioane: glasul I (alcătuit de I. ierodiacon în 1843); un alt axion, compus de domnul Hristodor şi tradus în româneşte de Iosif Naniescu, glasul VIII, *Cămara Ta,* glasul II tetrafon, axionul *De tine se bucură,* („facere a lui Kir Dionisie Fotino Moraitul") tradus de Iosif Naniescu; chinonic *Gustaţi şi vedeţi,* („facere a lui Ioan Clada"), tradus de acelaşi Iosif; la închinarea Arhiereului, *Pre stăpînul,* glasul VII Zo. În alte manuscrise şi publicaţii apar şi alte cântări ale lui Iosif Naniescu aşa cum reiese din studiul lui Vasile Vasile, care prezintă şi o listă a cântărilor fostului mitropolit moldovean din care lipsesc însă unele din partiturile muzicale psaltice existente în ms. 340.

b) Dintre cântările lui Anton Pann în ms. 340 sunt prezente podobiile lui „Antonie Pantoleon, dascălul de musichie" şi câteva heruvice, iar din creaţia lui Macarie câteva irmoase, „frumos glăsuitoare", (menţionăm că la aceste irmoase grafia nu-i aparţine lui Iosif Naniescu, ci probabil unui copist angajat de către ÎPS Sa).

c) Cântări psaltice în limba, română (cu şi fără indicarea numelui autorului grec sau a traducătorului): prochimenul mare din Post (Petru Lampadarie), *Robii Domnului,* glasul V (Petru Lampadarie Peloponesianul), *Când se îmbracă Arhiereul* de Grigorie protopsaltul, chinonicele săptămînii de Petru Lampadarie, chinonic („al aceluiaşi Daniil protopsalt"), glasul V, chinonic („al lui Petru Lampadarie"), glasul VII, începutul Triodului scris de Iosif Naniescu la 14 ianuarie 1839, *Porunca cea de taină, Când slăviţii ucenici,*



Scanned with OKEN Scanner

*Hristos a înviat. Astăzi se aduce în biserică. Cu voia cea dumnezeiască,* axion, glasul V, axion în ftoraua muştar, axion, glasul I, glasul VII şi VIII.

d) Cântări în limba greacă: checragrariile lui Dionisie Fotino Moraitul, („scris de Iosif Naniescu, smeritul, 1836, iulie, 20, Buzău"), în sistimă nouă, *Αγιος ό Θεός (Aghios o Theos), Doamne mântuieşte,* scrise de Iosif Naniescu, *Αξιον έτερον (Axion eteron)* de Grigorie Lampadarie Peloponisiu, *Τον δεσπότιν (Ton despotin), Χριστός ανέστη (Hristos anesti).*

Pentru a realiza importanţa ms. 340 din Biblioteca Mitropoliei din Iaşi, acesta trebuie pus în legătură cu alte manuscrise psaltice cu care se înrudeşte, aflate mai ales la Biblioteca Academiei Române (ms. 4402, ms. 1772, ms. 4605, ms. 5108 şi ms. 1743). La Biblioteca Centrală Universitară *Mihai Eminescu* există un manuscris, foarte ordonat scris, care cuprinde, de asemenea, creaţii muzicale aparţinând lui Iosif Naniescu. Acest manuscris, cota ms. II-71 a fost „început" a fi scris în anul 1863, martie, 1, de către seminaristul bucureştean Ghiţă Ioan (probabil viitorul psaltician, Gheorghe Ionescu). Titlul manuscrisului este următorul: *Lira sau adunarea de felurite cântări bisericeşti ales scrise pentru Sf. Sa Părintele Arhimandrit, Iosif Naniescu la anul 1863 în Monastirea Găiseni, Spre suvenire şi recunoştinţă.* Manuscrisul 71 de la Biblioteca Centrală Universitară *Mihai Eminescu* din Iaşi cuprinde un număr sporit de cântări create de Iosif Naniescu, precum şi unele noi şi preţioase informaţii referitoare la dezvoltarea muzicii româneşti începând cu perioada ultimilor ani de viaţă ai ieromonahului Macarie, pe care Iosif Naniescu 1-a cunoscut, şi până la sfârşitul secolului al XlX-lea.

Subiectul studiului de faţă, deosebit de generos şi bogat, ne-a prilejuit realizarea unei incursiuni originale prin istoria muzicii psaltice şi ne-a condus la obţinerea unor date şi concluzii inedite. Valorile muzicale psaltice care în Iaşi te întâmpină la orice pas, în majoritatea lor nu au fost puse în evidenţă până în prezent; unele au fost menţionate uneori, dar incomplet sau eronat.



Scanned with OKEN Scanner

În lucrarea *Serbarea şcolară la Iaşi* (1885), istoricii Alexandru Xenopol şi Constantin Erbiceanu menţionau că la Iaşi există psaltichii tipărite sau în manuscris, enumerând câteva şi atrăgând astfel atenţia primii, probabil, asupra acestui tezaur muzical. Din păcate, până în prezent nimeni nu a publicat o lucrare muzicologică dedicată manuscriselor muzicale bisericeşti din Iaşi.

Studiul de faţă reînoadă firul cercetărilor, de atîta timp întrerupte în capitala Moldovei, şi abordează, pentru prima dată, manuscrisele psaltice din principalele fonduri arhivistice ale Iaşului. Parcurgerea foilor manuscriselor evidenţiază, pe de-o parte înaltele preocupări spiritual-creştine din trecutul bisericii noastre, iar pe de altă parte, ideea că generaţiile următoare, mai ales cele de după al doilea război mondial, le-au tratat cu destulă indiferenţă, neurmărind să le consemneze şi să le folosească drept model sau să le valorifice artistic. Spaţiile acordate de noi cercetării fondurilor sunt inegale, datorită unor cauze obiective, dintre care care amintim doar numărul mare de manuscrise şi dificultatea muncii de investigaţie.

Din cele aproximativ 70 de manuscrise psaltice şi bizantine de la Biblioteca Centrală Universitară, am evidenţiat pe cele mai importante, care au constituit deja obiectul unor consemnări în publicistica de specialitate. În cazul Bibliotecii Arhivelor Statului din Iaşi, am menţionat toate manuscrisele întîlnite, neinsistînd însă asupra conţinutului şi valorii lor. O premieră absolută o reprezintă prezentarea manuscriselor de la Muzeul Mănăstirii *Golia* şi a celor de la Muzeul Literaturii Române.

Cât despre fondul de la Biblioteca Mitropoliei Moldovei şi Sucevei, al doilea din Iaşi ca importanţă, şi care însumează aproape 30 de manuscrise, am făcut o prezentare mai detaliată, cele mai multe pagini din acest studiu fiind dedicate acestui fond.

Prin studiul nostru punem la dispoziţia tinerilor cercetători din Iaşi şi din alte centre, date certe despre manuscrisele muzicale psaltice, oferindu-le



Scanned with OKEN Scanner

posibilitatea de a-şi forma o imagine de ansamblu asupra bogatei creaţii bizantine şi psaltice din acest mare centru cultural, într-o perioadă de aproape nouă sute de ani, şi de a-şi alege subiecte de cercetare pentru viitor.

Când studierea manuscriselor bizantine şi psaltice de la Arhivele Statului şi de la Biblioteca Centrală *Mihai Eminescu* va ajunge în stadiul final, atunci oraşul Iaşi, acest important centru cultural, se va putea bucura de un catalog general şi complet al acestui tip de manuscrise.

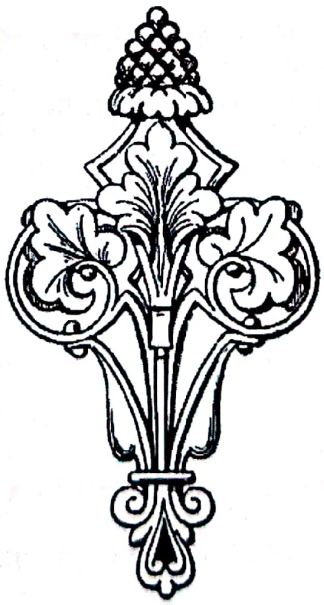



Scanned with OKEN Scanner

# DIRECŢII STILISTICE ÎN MUZICA PRIMELOR VEACURI CREŞTINE*

*Nicolae GHEORGHIŢĂ*

„Cuvântul lui Hristos să locuiască cu voi în îmbelşugare.
Învăţaţi-vă şi povăţuiţi-vă între voi, cu toată înţelepciunea.
Cântaţi în inimile voastre lui Dumnezeu, mulţumindu-i, în psalmi,
în imnuri şi în cântări duhovniceşti" (Col. 3:16)

## INTRODUCERE

Cercetarea muzicii de cult creştine din primele veacuri ale noii ere poate fi o experienţă, pe cât de pasionantă, pe atât de frustrantă sub raport documentar, mai ales pentru muzicologi. Şi aceasta pentru că primii creştini au trăit într-o lume foarte diferită de cea a zilelor noastre, nu numai spaţio-temporal, dar, mai ales, ca mod de percepţie a realităţii. Ei nu au fost preocupaţi să consemneze date şi informaţii despre practicile muzicale ale timpului, iar atât cât a rămas, se prezintă sub formă fragmentară şi, de cele mai multe ori, alegorică, lucru care face şi mai dificil de interpretat locul şi rolul fenomenului sonor într-o lume în care auzul devenea credinţă şi cale de cunoaştere a lui Dumnezeu.

Este de la sine înţeles că primii creştini au fost evrei, atât după credinţă cât şi după limbă. Născuţi în tradiţia iudaică, ei au preluat elementele de bază ce proveneau din cele două instituţii religioase ale timpului (Templul din Ierusalim şi Sinagogă),[1] cu menţiunea că, în vremea Mântuitorului, cel mai important

---

* Acest studiu a fost prezentat iniţial în cadrul Simpozionului Naţional de Muzicologie *Preotul compozitor Gheorghe Şoima (1911-1985)*, Sibiu, 4 decembrie 2010 şi publicat în volumul cu acelaşi titlu, la Ed. Universităţii "Lucian Blaga" Sibiu (2010), pp. 177-200.

[1] Eric Werner, fost profesor la Colegiul Ebraic din New York considera, în deceniul şase al secolului trecut, că Templul, Sinagoga şi cultul creştin au avut, la început, cinci elemente comune: α. textele liturgice, β. ierarhia, γ. ceremoniileşi ritualul, δ. muzica şi ε. organizarea anului liturgic. Cf. E. Werner,



Scanned with OKEN Scanner

punct de reper liturgic era, se pare, Templul iar muzica şi, în general, ritul său, indică fără echivoc faptul că rolul lui nu trebuie neglijat, nici chiar după ce viaţa acestuia va fi încetat odată cu cucerirea romană şi distrugerea sa în anul 70.[2]

În paralel cu Templul, sinagogile şi, în special, cele din mediul rural au constituit spaţii de rugăciune comune atât evreilor cât şi creştinilor. În *Faptele Apostolilor* se vorbeşte despre prezenţa Sfântului Apostol Pavel şi a ucenicilor săi la activităţile sinagogii din Pisidia – Antiohia.[3] Mai mult, Noul Testament, prin Evanghelia Sfântului Luca, ne confirmă participarea Mântuitorului la slujba de la sinagogă,[4] slujbă al cărei ritual consta în patru elemente de bază: **a.** citirea Scripturii Vechiului Testament; **b.** omilia sau comentariul asupra textului citit anterior; **c.** psalmodia şi **d.** rugăciunea comună.[5] În concluzie, specialiştii consideră că ambele instituţii au jucat un rol fundamental în dezvoltarea liturghiei lumii creştine, preponderenţa având-o ritualul sinagogii.[6]

---

*The Sacred Bridge. The Interdependence of Liturgy and Music in Synagogue and Church during the first Millenium*, New York (1959), pp. 19-20; dar şi W. Clifford Dugmore, *The influence of the Synagogue upon the Divine Office*, Westminster, The Faith Press (1964). Uşor nuanţată, dar în aproximativ aceeaşi termeni, ideea este reluată şi de Albert Seay, *Music in Medival World* (Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, 1965), p. 9. Pentru un punct de vedere critic cu privire la această teorie, vezi Paul F. Bradshaw, *The Search of the Origins of Christian Worship: Sources and Methods for the Study of Early Liturgy*, New York & Oxford, Oxford University Press (1992), pp. 1-29. Susţinător al lui Bradshaw, Robert Taft consideră că singurele elemente întâlnite deopotrivă în Iudaism cât şi în Creştinism, sunt momentele de rugăciune publică de dimineaţă şi de seară, scenariu comun nu numai Creştinismului ci, de altminteri, oricărei alte tradiţii liturgice. Cf. Taft, *The Liturgy of the Hours in East and West*, Collegeville, Minn. (1986), p. 11. Pe aceeaşi linie se înscriu şi Donald J. Grout & Claude V. Palisca, *A History of Western Music*, 4th ed. (NY: W.W. Norton, 1988), p. 25.

[2] Sfântul Ieronim acreditează ideea conform căreia ierarhia Templului ierusalimitean a constituit un model ce a fost preluat în ritul Bisericii primare: „Aşa cum Aaron şi fiii săi dar şi leviţii au fost în Templu, în acelaşi fel episcopii, preoţii şi diaconii sunt în Biserică", în C. Vitringa, *De Synagoga Vetere,* Franequerae (1696), p. 9. Cf. Werner, *The sacred bridge*, p. 18. Pentru deceniile iudeo-creştine din preajma distrugerii Templului, vezi S. Brandon, *The Fall of Jerusalem and the Christian Church*, London[2] (1975).

[3] *Faptele Apostolilor* (13: 14-43).

[4] *Şi a venit în Nazaret, unde fusese crescut; şi după obiceiul Său a intrat în ziua sâmbetei în sinagogă şi s-a ridicat să citească* (Luca, 4:16). Vezi şi Luca 6:6.

[5] J. McKinnon, „Christian Antiquity", în *Antiquity and Middle Ages. From Ancien Greece to the 15th century*, ed. by J. McKinnon (1990), p. 68. Împărţirea aceasta este preluată de McKinnon de la Louis Duchesne (*Christian Worship: Its Origin and Evolution*, London[5] [1919] p. 48).

[6] Duchesne, *op. cit.*, p. 48. P. Vintilescu, *Despre poezia imnografică din cărţile de ritual şi cântarea bisericească*, Ed. Partener, Galaţi[2] (2006), p. 155; Peter Wagner, *Introduction to the Gregorian Melodies*, London (1907), p. 7; Werner, *The Sacred Bridge*, p. 19; E. Wellesz, *A History of Byzantine Music and Hymnography*, Oxford[2] (1961),p. 35; Abraham Z. Idelsohn, *Jewish Music in its Historical Development*, New York (1929), p. 19; Alfred Sendrey, *Music in Ancien Israel*, New York (1969) p. 180. Cu titlu informativ, amintim că una dintre cele mai vechi scrieri ce dezbat acest subiect datează de la finalul secolului al XVII-lea: Cf. C., Vitringa, *op. cit.*.



Scanned with OKEN Scanner

Din punct de vedere muzical universul liturgic iudeo-creştin are foarte multe puncte comune, lucru relevat şi formulat în cadrul aceluiaşi conţinut ideatic de majoritatea muzicologilor şi liturgologilor.[7] Pornind de la epistolele către Efeseni (5:19) şi Coloseni (3:16) în care sfântul Pavel îi îndemna pe urmaşii lui Hristos să cânte *în psalmi, laude şi cântări duhovniceşti* (*ψαλμοίς και ὑμνοις και ωδαίς πνευματικαίς*), Egon Wellesz oferă una dintre cele mai coerente clasificări ale cântului liturgic creştin din primele veacuri ale mileniului întâi:

1. **Psalmodia** (cu cele două forme – antifonică şi responsorială) ce cuprinde: cântarea psalmilor şi a odelor (*canticles*);
2. **Imnurile** (cântările de laudă) formate din versete, strofe şi imnuri, litanii (rugăciuni), cântări de la procesiuni;
3. **Cântările duhovniceşti**: aleluia, cântările de laudă.[8]

În concepţia aceluiaşi muzicolog, psalmii (*ψαλμοί*), imnurile (*ὑμνοι,* cântările de laudă) şi cântările duhovniceşti (*ώδαι πνευματικαί*) despre care Sfântul Apostol vorbeşte sunt, de fapt, trei forme muzicale ce derivă din practica liturgică ebraică şi care vor deveni elemente specifice ritualului bizantin: *psalmii Vechiului Testament, imnurile sau cântările bisericeşti şi cântările melismatice* precum *aliluia*.[9]

---

[7] Cele mai cunoscute lucrări care au popularizat acest punct de vedere în rândul muzicologilor sunt: W. O. E. Oesterly, *The Jewish Background of the Christian Liturgy*, London (1925); Clifford Dugmore, *The Influence of the Synagogue upon the Divine Office*, London (1944); Dom Gregory Dix, *The Shape of the Liturgy*, London[2] (1945); idem, *Jew and Greek*, London (1953); G. Cattin, *Music of the Middle Ages* (I), Cambridge (1984), p. 5.

[8] Wellesz, *History,* p. 42. Discuţiile şi dezbaterile pe marginea acestor trei termeni sunt departe de fi fost soluţionate. Unii cercetători, precum A. B. Macdonald (*Christian Worship in the Primitive Church* [1934], pp. 113-114) sau Wellesz (*op. cit.*, p. 33), acreditează ideea că termenii menţionaţi mai sus sunt folosiţi de către Sfântul Apostol cu sens sinonimic.

[9] Wellesz, *op. cit.*, 35-45. Ideea este preluată de Chr. Hannick, *Christian Church, music of the early*, în: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Edited by Stanley Sadie, vol. 3, p. 363. Vezi şi critica la această clasificare în Alexander Lingas, *Sunday Matins in the Byzantine Cathedral Rite: Music and Liturgy,* Ph.D. diss., University of British Columbia (1996) p. 21, nota 14.



Scanned with OKEN Scanner

Celor trei categorii de cântări specifice Bisericii primare, trebuie adăugată şi **citirea Sfintei Scripturi**. Să le urmărim mai îndeaproape:

## 1. CITIREA SFINTEI SCRIPTURI

Citirea textelor sacre constituie unul dintre multiplele şi variatele elemente comune liturghiilor iudaică şi creştină.[10] Este posibil să vorbim, poate, de cea mai veche şi venerabilă practică cvasi-muzicală preluată de tânăra Biserică din tradiţia ebraică, pentru ca mai apoi să se răspândească şi în tradiţiile coptă, siriană şi armeană. Aceasta consta din citirea solemnă,[11] uşor declamată a unor pericope din *Profeţi* şi alte texte ale Vechiului Testament, *Epistole* şi *Evanghelie*. Specificitatea acestui tip de lectură impune o distincţie esenţială: aceea între caracterul citirii şi cel al vorbirii sau despre ceea ce germanii numesc *sprechgesang* sau *vorbirea cântată* (un recitativ semi-muzical).[12]

Bogatul vocabular terminologic uzitat de diferitele Biserici este unul divers şi subtil sub raport semantic. Literatura rabinică defineşte rostirea/cântarea textului biblic prin următorul corpus terminologic: *ne ́ima* (*melodie, ton*); *trop* (de la *tropos* [*τρόπος – tip, manieră, fel*]); *tá am* (*stil, gust*); *ḱ ria* (*citire*). Biserica Armeană uzitează un singur termen: *karos* (vorbire, citire)[13] iar cea greacă pe cel de *ekfonesis* (*εκφωνήσις* – citire cu voce înaltă). În Biserica latină termenii sunt următorii: *lectio, tonus, modul lectionis* dar, mai ales, *lectio solemnis*.

Aşa cum s-a menţionat mai sus, citirea textelor sacre şi formele de cântare ale primilor creştini au fost indisolubil legate de lumea iudaică. Acest

---

[10] Hanoch, Avenary, *Studies in the Hebrew, Syrian and Greek Liturgical Recitative*, Tel-Aviv (1963); Taft, *The Liturgy of the Hours*, pp. 5-9.
[11] Vezi, spre exemplu, textul oferit de Fericitul Augustin cu privire la citirea solemnă a Evangheliei Patimilor din Vinerea Mare: (*Sermons*, CCXVIII: 1 şi CCXL:1). Apud. Hannick, p. 366.
[12] Vezi şi articolul „*sprechgesang*" de Clemansa Firca în *Dicţionar de termeni muzicali*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti (1984), pp. 459 – 461.
[13] Kevorkian, Komitas, „Die Armenische Kirchenmusik", *SIM*, I, 55.



Scanned with OKEN Scanner

lucru a făcut ca până la profesionalizarea psalților primii performeri, inclusiv citeții sau lectorii (*anagnostul* [αναγνώστος, αναγνώσται])[14] și cântăreții, să fie recrutați din rândul practicienilor sinagogii. Un bun exemplu care să argumenteze acest punct de vedere ne este oferit de o inscripție dintr-o sinagogă din Nicomidia în care se specifică faptul că psaltul ocupa nu numai funcția de cântăreț la sinagogă ci și pe cea de psalt la biserică.[15]

Începând cu secolele VIII-IX aceste texte vor fi însoțite de un sistem de notație muzicală numită *ekfonetică* (*ekphōnēsis* – citire cu voce înaltă). Se pare că apogeul acesteia îl reprezintă secolele X-XII iar declinul ei se înregistrează odată cu cucerirea Imperiului bizantin (1453). Acest sistem este unul mnemotehnic și servește citirii solemne a textelor din Profeți (*Profetologhion*), alte pasaje al Vechiului Testament, din Epistole și din Evanghelie (*Evangheliarion*), grupâdu-se în aproximativ 20 de formule.

**MS Grec 64 (Evangheliar, sec. XII, notație ekfonetică). Bibliothèque nationale de France (Paris)**

## 2. PSALMODIA

Coabitarea, pentru o perioadă, a celor două mari religii (Iudaism și Creștinism) sub cupola Sinagogii, a fost posibilă datorită existenței a cel puțin trei elemente

[14] Sebastian Barbu – Bucur, art. *psalm*, în *Dicționar*, p. 397.
[15] Krauss, S., *Synagogale Altertümer*, p. 177, nota 2.



Scanned with OKEN Scanner

comune: **1.** citirea şi comentarea Sfintei Scripturi, **2.** ciclul liturgic săptămânal şi anual respectat de ambele religii şi **3.** raportarea, în mod diferit într-adevăr, la aceeaşi colecţie de imne: Psaltirea lui David.

Alături de cele trei elemente, serviciile liturgice mozaică şi creştină mai au în comun şi **psalmodia** sau **cântarea psalmilor**.[16]

În general, se consideră că la toate întâlnirile lor creştinii au cântat. Desfăşurate preponderent în spaţii private,[17] în mod obişnuit case ale unor creştini sau demnitari creştinaţi, întâlnirile acestor comunităţi erau urmate de o cină al cărei punct central îl constituia momentul euharistic sau „frângerea pâinii" şi în care cântarea şi tot ce implica ea, a constituit practica muzicală principală.[18] Cu siguranţă că, cel puţin până în secolul al IV-lea, întâlnirea de seara (cina) va

---

[16] Împărtăşită de majoritatea liturgologilor şi muzicologilor, teoria împrumutului psalmodiei din ritualul iudaic, în special, din cel al sinagogii, nu-şi găseşte întotdeauna susţinători. Pentru detalii şi un punct de vedere critic, vezi studiile lui John A. Smith, „The Ancien Synagogue, the Early Church, and Singing", *Music and Letters* 65 (1984), pp. 1-16; James McKinnon, „On the Question of Psalmody in the Ancien Synagogue", *Early Music History* 6 (1986), pp. 159-181; idem, „Christian Antiquity", pp. 69-70; idem, „Desert monasticism and the later forth-century psalmodic movement", în *Music and Letters* 74 (1994), pp. 509; Taft, *The Liturgy of the Hours*, p. 11.

[17] Vezi, spre exemplu, *Faptele Apostolilor* 1:13,14; 2:1,46; 4:23,31; 10:2,30; 12:5,12; 20:36 etc..

[18] Descriind o cină creştină, Tertilian aminteşte: „*16.* Agapele noastre îşi îndreptăţesc fiinţa de numele pe care îl au: cuvântul acesta, astfel numit, la greci înseamnă iubire. Oricât de mult ne-ar costa ele, ne socotim plătiţi de socoteala făcută în numele iubirii de aproapele nostru, dacă prin această mângâiere uşurăm întrucâtva pe cei în lipsă, nu în felul în care la voi paraziţii se mândresc a-şi sacrifica libertatea cu preţul îndopării stomacului, ca să fie bătaie de joc a altora, ci în acela în care la Dumnezeu cei nevoiaşi se bucură de o mai mare dragoste. *17.* Dacă prilejul meselor noastre este onest, preţuiţi atunci la fel şi restul rânduielii noastre religioase. Tot ce se referă la îndatoririle noastre religioase nu ascunde nimic ruşinos, nimic necuviincios. Căci nu ne aşezăm la masă mai înainte de a fi rostit rugăciunea către Dumnezeu; mănâncă fiecare cât îi cere foamea, bea cât îi îngăduie setea. *18.* Se îndestulează astfel, ca să poată şi în timpul nopţii să nu-şi uite că trebuie să se închine lui Dumnezeu; şi stau de vorbă între ei ca unii care ştiu că Dumnezeu îi aude. După spălarea mâinilor cu apă şi aprinderea lumânărilor, **fiecare este îndemnat să înalţe cântări lui Dumnezeu după puteri, din cărţile sfinte, sau din propria sa minte.** [...] La urmă o rugăciune, la fel, sfârşeşte ospăţul." Tertulian, *Apologeticul* XXXIX, 16-18, în *Apologeţi de limbă latină*, *PSB* 3, trad. de prof. Nicolae Chiţescu, Eliodor Constantinescu, Paul Papadopol şi prof. David Popescu. Introducere, note şi indici de prof. Nicolae Chiţescu. Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române [E.I.B.M.B.O.R.] (1981), p. 94. Trimiterea lui Tertulian indică faptul că practica muzicală din cadrul întâlnirii de seară stătea sub semnul improvizaţiei şi mai puţin al unui cadru liturgic bine determinat; De asemenea, vezi Clement Alexandrinul, *Pedagogul* cartea a II-a, cap. IV [*Cum să ne purtăm la ospeţe*), în *Scrieri. Partea I.* (Trad., introducere, note şi indici de Pr. D. Fecioru, în *PSB* 4, EIBMBORB (1982); pp. 253-256; Ciprian, *Ad Donatum*, 16. Vezi şi Smith, „The Ancien Synagogue", p. 16.



Scanned with OKEN Scanner

rămâne cea mai importantă manifestare muzicală a adepților noii religii.[19] Acest lucru ne este indicat foarte clar și în Noul Testament unde se specifică faptul că Mântuitorul însuși a cântat atât psalmi[20] cât și imne, așa cum este cazul la „Cina cea de taină".[21] Deși una iudaică prin moștenire, Cina Fiului lui Dumnezeu alături de Sfinții Apostoli va deveni reper liturgic preluat de întreaga lume creștină.

Dar ce înseamnă psalmodie? În liniile sale esențiale, **psalmodia** denumește recitarea sau cântarea de către un solist (citeț sau psalt) a unuia sau mai multor psalmi, recitare întreruptă din loc în loc de răspunsul credincioșilor. Acest dialog dintre solist și comunitatea văzută ca un întreg a fost una dintre cele mai răspândite practici muzicale din cadrul comunităților creștine.[22] Trebuie specificat faptul că, dintre cele două entități implicate în dialog, grupul de credincioși constituie elementul variabil.[23]

Privitor la modul de execuție al psalmilor în ritualul bizantin, Juan Mateos prezintă următoarea tipologie:[24]

a. psalmul poate fi cântat de un solist iar răspunsul să fie dat, fie de întreaga comunitate (*psalmodia responsorială*), fie de comunitatea împărțită în două coruri, răspunzând alternativ (*psalmodia antifonică*). Practica este specifică, mai ales, catedralelor și bisericilor de parohie (ritualul urban sau catedral);

---

[19] McKinnon, „Christian Antiquity", p. 72; idem, „The Fourth-Century Origin", pp. 93-95. Pentru ritualul slujbei de seară, vezi excelentele studii reunite în volumul părintelui Nikolai Uspensky, *Slujba de seară în Biserica Ortodoxă*, Trad. Cezar Login, Cluj-Napoca, Ed. Patmos (2008).

[20] Efeseni 5:19; Coloseni 3:16.

[21] *Și după ce au cântat imnuri, au ieșit la Muntele Măslinilor* (Matei 26:30; Marcu 14:26). McKinnon consideră că dacă Cina cea de Taină s-a desfășurat, după cum spun cele trei Evanghelii, de Paștele evreiesc, este foarte probabil ca „imnul" cântat de Mântuitor și de ucenicii săi să fie fost *Hallel* [psalmii 113-118] (McKinnon, „Christian Antiquity", p. 70).

[22] Sfântul Ioan Hrisostomul plasează practica citirii în cheie creștină a psalmilor în proximitatea primelor decenii de după Hristos: „În vechime, de pildă, se adunau toți la un loc și răspundeau în obște; aceasta o facem și noi acum". (Ioan Gură de Aur, *Tâlcuiri*, p. 392).

[23] Vezi secțiunile cu *psalmodia responsorială* și *antifonică*.

[24] Juan S.J. Mateos, *La célébration de la parole dans la liturgie byzantine. Étude historique*, *OCA* 191, Roma, Institutul Pontifical Oriental (1971). Trimiterile la acest volum se vor face la ediția românească: *Celebrarea cuvântului în liturghia bizantină. Studiu istoric*. Traducere și note Cezar Login, Cluj – Napoca, Ed. Renașterea (2007), p. 1.



Scanned with OKEN Scanner

b. psalmul poate fi citit continuu, fie de un solist (*psalmodia de meditaţie*), fie de întregul popor (*psalmodia de obşte* [κοινώς ψάλλειν]). În situaţia primă (*psalmodia de meditaţie*) citeţul recita lin sau cânta stihurile psalmilor în ordinea lor numerică (*psalmodia currente psalterio*). Tipologia aceasta s-a dezvoltat, mai ales, în mănăstiri, deoarece monahii cunoşteau psalmii pe de rost;

c. psalmul poate fi citit/cântat alternativ de două grupuri (*cântarea alternativă*).[25] Este posibil ca din această practică să fi evoluat corul bizantin cu cele două strane.

Ultimele două modalităţi de psalmodiere (b. şi c.) sunt comune, mai ales, tradiţiei monastice.

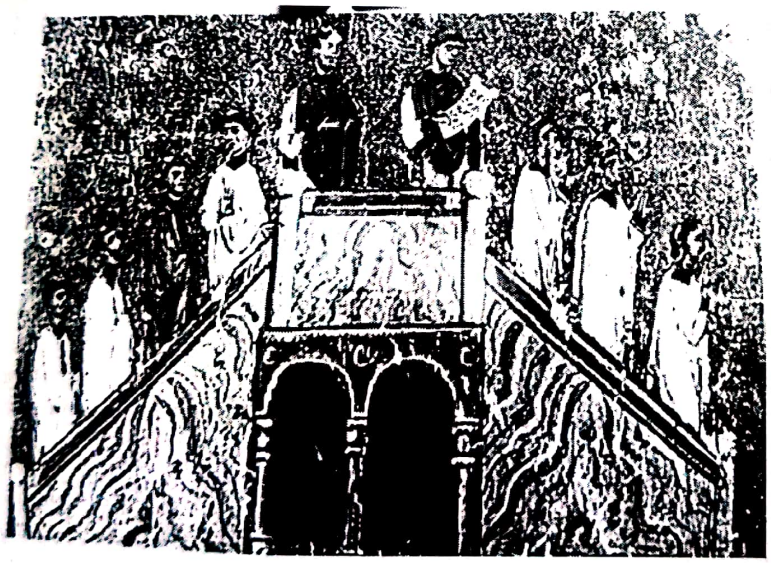

**Solist şi cor în amvon.**
**Mănăstirea Dionysiu, Athos, sec. XI**

## 2.1. PSALMODIA RESPONSORIALĂ

Preluată din ritualul iudaic, psalmodia responsorială şi-a găsit teren fertil, în special, în comunităţile monastice a căror practică zilnică le-a permis asimilarea

[25] Mateos, *Celebrarea*, p. 24 şi nota 82.



Scanned with OKEN Scanner

acestor texte.[26] Aceasta consta în citirea/psalmodierea vers cu vers de către un solist a textului psalmului, în timp ce credincioşii răspundeau fie printr-un ***amin*** la finalul psalmului, fie cu un ***aleluia***, fie cu un ***refren*** (sau mai multe) preluat din textul psalmului/psalmilor din care se citea.

O primă situaţie ne este menţionată de sfântul Atanasie cel Mare (295 – †2 mai 373) care, în timpul unei dispute cu arienii în care propria-i biserică era asediată de eretici, a dispus ca răspunsul cântat al comunităţii (υπακούειν) la un anume psalm ce era citit de un diacon, să fie *Că în veac e mila Lui.*[27] Deşi nu îl numeşte, este posibil să fie vorba de unul din psalmii 117 sau 135.

O altă modalitate prin care psalmodia responsorială a fost practicată în cadrul Bisericii creştine în primele zile ale existenţei sale, era aceea în care citeţul recita stihurile psalmului iar comunitatea îi răspundea fie singură, fie împreună cu solistul, cântând finalul fiecărui vers (*ακροτελεύτιον, ακρόστιχον*). Situaţia o găsim consemnată atât de istoricul Eusebiu de Cezareea în a sa *Historia ecclesiastica*: „...unul psalmodiind textul ritmic, iar ceilalţi ascultând

---

[26] Din multitudinea de referinţe din literatura patristică cu privire, în general, la asimilarea psalmilor şi rugăciunilor, reţinem elocventa relatare a lui Paladie din *Istoria lausiacă* despre memoria prodigioasă a lui Eron, un părinte din Alexandria, vieţuitor al Schitului egiptean: „...mergând pe jos, **rostea din amintire** cincisprezece psalmi, apoi psalmul cel mare şi, după aceea, Epistola către Evrei, şi apoi pe Isaia şi o parte din Ieremia, apoi Evanghelia lui Luca şi Pildele". (Paladie, *Istoria Lausiacă* [*Lavsaicon*], traducere, introducere şi note de Preot Prof. dr. Dumitru Stăniloaie, E.I.B.M.B.O.R., 2007, cap. 26, p. 67). Tot Paladie menţionează exemplul personal pe care sfântului Antonie îl dă ucenicului său Pavel cel Simplu: „Antonie se scula şi făcu iarăşi douăsprece rugăciuni şi cântă doisprezece psalmi. Apoi dormi puţin din primul somn şi iarăşi se scula şi cântă psalmii de la miezul nopţii, până la ziuă". (Paladie, *op. cit.*, cap. 22, p. 60). Despre Pavel, un alt monah ce locuia în muntele Fermi din pustia Schitului, istoricul de mai sus spune că „lucrarea şi nevoinţa lui era să se roage neîncetat. **Avea întipărite** (ştia pe de rost n.n.) trei sute de rugăciuni", în timp ce o tânără dintr-un sat îl „surclasa", făcând „şapte sute de rugăciuni" (Paladie, *op. cit.*, cap. 20, p. 53). Încheiem cu performanţele unui alt avva, despre care Isidor, un monah din deşertul sketic al Egiptului, spunea că acesta putea recita întreaga zi psalmi pe de rost. Apud. Dyer, Joseph, „The Desert, the City and Psalmody in the Late Fourth Century", în *Western Plainchant in the First Millennium. Studies in the Medieval Liturgy and Its Music.* Ed. Sean Gallagher, James Haar, John Nádas, Timothy Striplin, p. 21. Pentru detalii cu privire la psalmodia monastică, vezi şi Nicolae Gheorghiţă, „Monahism şi psalmodie în Antichitatea creştină. Consideraţii preliminare", în volumul *Dimitrie Cunţan (1837-1910) şi cântarea bisericească în Ardeal,* Ed. Universităţii „Lucian Blaga", Sibiu (2010), pp. 165-178.

[27] „Eu [...] am stat pe scaunul arhieresc şi am poruncit diaconului să citească Psalmul, iar credincioşii să răspundă: «Că în veac este mila lui»", *PG* 15, p. 676. Pentru traducerea românească vezi Teodoret, *Istoria,* cartea a II-a, cap. 13:6 (*Despre al treilea exil al Sf. Athanasie şi despre fuga sa*), pp. 97 – 98. De asemenea, vezi şi Socrates, *Historia ecclesiatica,* cart. II, c. 11; Ioan Hrisostom, *In ep. I ad. Cprinth. Hom., 36.* Apud. Vintilescu, *Poezia imnografică*, p. 162.



Scanned with OKEN Scanner

în liniște și necântând cu el decât ultimele cuvinte ale psalmilor",[28] cât și în *Constituțiile Apostolice*:

> „După ce s-au făcut două citiri, altul cântă psalmii lui David, iar poporul răspunde (υποψαλλέτω) cu sfârșitul fiecărui stih (ακροστίχια)".[29]

Cele trei consemnări, ca și multe alte exemple ale literaturii patristice,[30] ne lasă să înțelegem că rolul principal în acest dialog aparținea, fără echivoc, solistului. Beneficiind de o educație căpătată la sinagogă,[31] solistul era, cu siguranță, un profesionist în ale muzicii. De asemenea, se cunoaște faptul că până la recunoașterea oficială a Creștinismului, întregul ritual s-a desfășurat mai mult în cadru privat (case) și mai puțin în spațiul public, element ce sugerează, indirect, că muzica primilor adepți ai noii învățături va fi fost preponderent silabică și, după cum spune Petre Vintilescu, *fără multă artă și măiestrie*.[32] Mărturia Sfântului Atanasie (295–373) episcopul Alexandriei, prezentată prin

---

[28] Eusebiu, *Istoria*, II, 17, p. 85.
[29] Apud. Mateos, *Celebrarea*, p. 5.
[30] Vezi, spre exemplu, Sfântul Casian: „Căci după ce au cântat stând în picioare trei antifoane, apoi, așezați la pământ, sau pe scăunele foarte joase, dau răspunsuri la cei trei psalmi intonați de unul din ei, [...] rămânând ei în aceeași stare de repaus, ei adaugă la cele de mai înainte câte trei citiri." (Ioan, Casian, *Așezăminte monahale* [*De instit. Coenob.*], III, 8, trad. V. Cojocaru & D. Popescu, *PSB* 57, București [1990], p. 139); sfânta Melania: „Iar canonul lor de noapte cuprindea trei răspunsuri (ὑποψάλματα) și trei citiri și, spre dimineață, cincisprezece antifoane" (*Vie de Sainte Mélanie*, cap. 47, ed. D. Gorce, *SC* 90, Paris [1962], pp. 216-217. Apud. Mateos, *Celebrarea*, p. 3); sfântul Ioan Gură de Aur: „Iar psaltul cânta singur și, chiar dacă toți îi răspund (ὑπηχούσιν), glasul lor iese ca dintr -o singură gură" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Tâlcuiri la Epistola întâi către Corinteni*, Ed. Sofia, București [2005], p. 394). La tâlcuirea la ps. 144 versetul 15, sfântul părinte continuă: „Cu de-amănuntul, îndeosebi acestui psalm să-i acordăm atenția cuvenită. Căci este cel ce cuprinde acele cuvinte pe care inițiații [credincioșii] continuu le răspund, zicând: *Ochii tuturor nădăjduiesc în Tine, iar tu le dai hrană la vreme potrivită*" (*PG* 55, 464. Apud. Mateos, *Celebrarea*, p. 4); *E mai lesne să se stingă soarele, decât să cadă în uitare cuvintele lui David* (Sf. Ioan Hrisostomul, *Omiliile despre pocăință*, EIMBBOR, București [1998], p. 30); Tot sf. Ioan Gură de Aur spune că „stihul psalmului, pe care îl răspunde (ὑποψάλλειν) de obicei poporul, este acesta: *Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul: să ne bucurăm și să ne veselim într-însa!* și ne descoperă multe. Și la fiecare prăznuire duhovnicească și la sărbătoarea cerească îndeosebi, aceasta răspunde (ὑπηχεῖν) de obicei poporul. Iar noi, dacă-mi îngăduiți, vom parcurge întregul psalm, de sus și de la început, nu de la stihul de răspuns (του στίχου της υπηχήσεως) ci tâlcuindu-l chiar de la cel cu care începe. Căci acest stih Părinții l-au legiuit mulțimilor să îl răspundă, răsunet având și cuprinzând înalte dogme." (*Tâlcuiri la ps. 117, 1*, *PG* 55, 328. Apud. Mateos, *Celebrarea*, p. 5); Ambrozie, *Epistole XX ad Marcelinam sororem*, *PL* 16, col. 1001, trad. în *Scrieri*, partea a II-a, *PSB* 53, București [1994], p. 112 [28]) ș.a.
[31] Vezi cap. 1. *Citirea Sfintei Scripturi* și nota 15.
[32] Vintilescu, *op. cit.*, p 161.



Scanned with OKEN Scanner

gura fericitul Augustin în *Confesiunile* sale, constituie o pledoarie pentru cântarea simplă şi cvasirecitativă a psalmilor:

> „Şi mi se pare mai corect ceea ce-mi amintesc eu că-mi spunea adesea episcopul Athanasius din Alexandria, care îl sfătuia pe cititul psalmului să cânte cu o mlădiere a vocii atât de moderată, încât cântarea lui să fie mai apropiată de unul care vorbeşte [*pronuncianti*] decât de unul care cântă [*canenti*]."[33]

Fericitul Ieronim (347-420), un alt sfânt părinte, de data aceasta al Bisericii apusene, esenţializează în câteva cuvinte spiritul de smerenie ce ar trebuie să caracterizeze cântarea în Biserică:

> „Noi trebuie să cântăm, să psalmodiem şi să lăudăm pe Dumnezeu mai mult cu sufletul decât cu glasul nostru. Să mă înţeleagă tinerii, să mă priceapă cei a căror funcţie este de a cânta psalmii în biserică: **trebuie să cântăm lui Dumnezeu cu inima, nu cu glasul** (s.n.); să nu umblăm a îndulci gâtul şi laringele cu medicamente, cum fac tragedienii, pentru a face să se audă în Biserică cântece şi înfloriturі ca la teatru, ci să lăudăm pe Dumnezeu cu frică, prin faptele noastre şi prin cunoaşterea Scripturilor."[34]

Simplitatea, însă, este un element ce trebuie să caracterizeze, în egală măsură, nu numai cântarea, în ansamblul ei, ci şi pe cel care o promovează:

---

[33] Sfântul Augustin, *Confesiuni*, cartea a X-a, cap. XXXIII, pp. 373-374. Traducere din latină, studiu introductiv şi note de Gh. I. Şerban, Humanitas, Bucureşti (1998). Traducerea din colecţia *PSB* este uşor diferită: „... făcea ca cititorul psalmului să cânte cu o atât de moderată mlădiere a vocii, încât să pară mai mult că citeşte decât cântă." (Fericitul Augustin, *Mărturisiri* [X, XXXIII, 50], în *PSB* 64, EIBMBOR, Bucureşti [1985], p. 230).

[34] *PL* 26, col. 561 D-562A, Fericitul Ieronim, *Comentariu la epistola către Efeseni*, III, 5, 19. Apud. Ştefan Alexe, „Foloasele cântării bisericeşti în comun după Sfântul Niceta de Remesiana", *BOR* 75, nr. 1-2 (1957), p. 174.



Scanned with OKEN Scanner

„Cântăreții trebuie să strălucească prin umilință, sobrietate, castitate și toate celelalte virtuți ce au împodobit pe sfinți. Cei care cântă bine nu trebuie să se facă remarcați, iar cei care sunt prea puțini dotați pentru muzică, trebuie, mai degrabă, să tacă. Psalmii nu trebuie să fie cântați prea repede sau cu voce prea înaltă, nici în dezordine, ci clar și cu zdrobire de inimă, pentru ca duhul celor ce cântă să fie hrănit și ca urechile ascultătorilor să fie încântate".[35]

Dimensiunea etică a muzicii, spiritul de smerenie și *katanixi*, își găsesc expresia supremă în psalmodie și în binefacerile ei, iar tâlcuirea la psalmi a sfântului Vasile cel Mare poate constitui o adevărată apologie a genului:

„Psalmul este liniștea sufletului; este arbitrul păcii, potolind gândurile furtunoase și tulburătoare. El aduce odihnă sufletului frământat și cumințește pe omul dezmățat. Psalmul este susținătorul prieteniei, trăsătura de unire între cei dezbinați, mijlocul de împăcare între dușmani. Căci, cine ar mai putea socoti pe cineva vrăjmaș, după ce a înălțat în același timp cu el glasul către Dumnezeu? Psalmodia procură, deci, cel mai mare bun: iubirea. Psalmul alungă demonii și atrage sprijinul îngerilor; este o armă împotriva temerilor din noapte și un repaus în ostenelile zilei; este un sprijin pentru cei care sunt încă slabi de spirit, o podoabă pentru cei care sunt în floarea tinereții, o mângâiere pentru cei mai bătrâni, găteală cu care șade foarte bine femeilor. Psalmodia umple deșerturile și dă târgurilor un caracter serios. Pentru debutanți este un început, pentru cei care sunt mai înaintați un mijloc de a progresa, pentru cei ce deja sunt tari, o susținere. Este glasul Bisericii.

[35] Chrodegang, episcop de Metz, *Regula canonicorum*, în *PL* 89, col. 1079 BCD, cap. *De cantoribus*.



Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

> Psalmul face sărbătorile vesele, iar doliul îi dă caracterul care i se potriveşte după Dumnezeu. Psalmul poate chiar să stoarcă lacrimi dintr-o inimă de piatră. El este opera îngerilor („lucrarea îngerilor" n.n.),[36] convorbire cerească, tămâie duhovnicească."[37]

Textului de mai sus, i se poate adăuga, în acelaşi registru retoric, un fragment din extraordinara lucrarea a sfântului Niceta de Remesiana († aprox. 414), astăzi oraşul Bela Palanka în Serbia, o adevărată *summa musicae* a tot ce înseamnă atitudine a Bisericii Creştine cu privire la cântarea ecleziastică:[38]

> „Ce nu vei găsi în psalmi care să nu fie de folos, spre întărire, spre mângâierea neamului omenesc, de orice stare socială, sex sau vârstă? În ei, pruncul îşi află hrană, copilul ce să laude, adolescentul şi tânărul dreptar pentru viaţă (Ps. 68 n.n.), bătrânul află model de rugăciune. Femeia învaţă buna cuviinţă, orfanii îşi găsesc pe părinţi, văduvele pe ocrotitor, săracii pe protector, străinii pe praznic. Stăpânii şi judecătorii ascultă de cine să se teamă. Psalmul mângâie pe cel întristat, potoleşte pe cel prea vesel, îmblânzeşte pe cel mânios, dă curaj celui sărac, iar pe omul bogat îl mustră ca să se cunoască pe sine. În general, psalmul împarte tuturor celor ce suferă medicamentele potrivite, nu disprețuieşte

---

[36] *Ψαλμός το των αγγέλων έργον*, *PG* 29, col. 213A.
[37] *PG* 29, col. 212 – 213. Cf. Vasile cel Mare, *Tâlcuire*, pp. 8 – 9. Vezi şi Proclus († 446/447), patriarh de Constantinopol: „Psalmodia este totdeauna un izvor de mântuire. Melodia linişteşte pasiunile. Cântarea psalmilor descoperă curajul, distruge durerea din rădăcină, usucă lacrimile, alungă grijile, mângâie pe cei care sunt în întristare, împinge pe păcătoşi la pocăinţă, provoacă evlavia, populează pustiurile, dă înţelepciune conducătorilor Statului, întemeiază mănăstiri, îndeamnă la o viaţă curată, conduce la blândeţe, învaţă iubirea aproapelui, sărbătoreşte dragostea, îndeamnă la răbdare, înalţă sufletul spre cer, întăreşte Biserica, sfinţeşte pe preot, izgoneşte pe diavoli, predică viitorul, iniţiază în tainele dumnezeieşti şi învaţă Treimea", în *PG* 65, col. 962 BC (Proclus, *Cuvântare despre Întruparea Domnului*, II, 1). Apud. Ştefan, Alexe, „Foloasele cântării bisericeşti", pp. 179-180.
[38] McKinnon, „Desert monasticism", p. 515.

pe cel păcătos, ci îi aduce mântuirea printr-o pocăinţă născătoare de lacrimi" etc..[39]

Opiniile Părinţilor Bisericii cu privire la practica psalmodiei responsoriale sunt confirmate de realitatea manuscrisă. Din variatele şi complexele forme ale muzicii creştine şi la aproape un mileniu de la primele cântări ale psalmilor în spiritul noii învăţături, tradiţia manuscrisă, prin *Profetologhionul* secolului al XI-lea, consemnează un dialogul dintre anagnost şi popor la antifonul primului psalm la privegherea de la slujba Naşterii Mântuitorului, dialog în care mici refrene psalmice numite *υπόψαλμα* sau *răspunsuri cântate*,[40] sunt intercalate după fiecare vers al psalmului:[41]

→ **stihul 1:**

- **solistul**: *Μακάριος ανήρ, ος ουκ επορεύθη εν βουλή ασεβών:*
- **comunitatea răspundea**: *αντιλαβού μου, Κύριε*

→ **stihul 2**:

- **solistul**: *ότι γινώσκει Κύριος οδόν δικαίων*:
- **comunitatea răspundea**: *αντιλαβού μου, Κύριε*

→ **stihul 3:**

- **solistul**: *και οδός ασεβών απολείται*:
- **comunitatea răspundea**: *αντιλαβού μου, Κύριε*

---

[39] Ştefan Alexe, „Pagini de Antologie Patristică. Opere: 6 – Despre folosul cântării de psalmi", *M.O.* 26, nr. 7-8 (1974), p. 624.

[40] Literatura patristică utilizează termenii *υποψάλλειν, υπηχείν* şi *υπακούειν* cu sensul de răspunsuri **cântate** (Wellesz, *op. cit*, p. 35, nota 1). Pentru a desemna un răspuns la un psalm, terminologia bizantină beneficiază de un lexic ceva mai bogat: ***prochimen*** (*προκίμενον*); ***ypopsalma*** (*υπόψαλμα* [*cântare – răspuns*]) derivă din verbul *υποψάλλειν* (a cânta, a răspunde) şi face trimitere la psalmii cântaţi responsorial; ***propsalmon*** (*πρόψαλμον*) derivă din verbul *προψάλλειν* (a cânta înainte, a intona); ***ipacoi*** (*υπακοή*). Vezi Mateos, *Celebrarea*, pp. 2-4. În liturghia (messa) romană răspunsul la cântarea stihurilor psalmului se numeşte *responsorium* sau *responsum* (M. Andrieu, *Les Ordines Romani du Haut Moyen Age*, vol. II, Louvain [1960], p. 86).

[41] *Prophetologium* I, p. 49. Vezi şi Wellesz, *op. cit.*, p. 35.



Scanned with OKEN Scanner

## 2.2. PSALMODIA ANTIFONICĂ

Menţionam mai sus că în cadrul dialogului dintre citeţ/psalt şi comunitate, aceasta din urmă reprezenta elementul variabil.[42] De data aceasta însă credincioşii nu mai constituie o unitate ci sunt împărţiţi în două grupuri ce răspund alternativ la unul sau doi solişti prin refrene ce puteau fi un *aliluia* simplu sau triplu, o frază din Biblie sau, mai frecvent, un stih sau o strofă dintr-o creaţie ecleziastică.[43]

În ritualul bizantin termenul *antifon* (*αντίφωνον*) desemnează atât situaţia de mai sus, cât şi unitatea cântării dintre psalm şi refrenul/refrenele sale.[44] Răspunsul alternativ al celor două grupuri sau coruri implica şi existenţa a două refrene pentru acelaşi psalm, din care cel de-al doilea era numit „răspuns alterativ" (*το ανταποκρινόμενον*).[45]

Literatura patristică rămâne, în continuare, sursa cea mai autorizată care să ateste existenţa cântării antifonice. Una din menţiunile cele mai timpurii[46] ne

---

[42] Vezi capitolul 2. *Psalmodia*.

[43] Mateos, *Celebrarea*, p. 10. Despre discuţiile cu privire la cântarea antifonică, în general, a se vedea opiniile exprimate de Anton Baumstark, „Nocturna laus", în *Liturgiewissenschaftliche Quellen und Forschungen* 32, Műnster [Aschendorff] (1957); Helmut Hucke, „Die Entwicklung des christlichen Kultgesangs zum Gregorianischen Gesang", în *Rőmische Quartalschrift für christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte* 48 (1953), pp. 153 – 171; Joseph Gelineau, *Chant et musique dans le cult chrétien*, Paris [Fleurs] (1962). Pentru un punct de vedere critic, vezi Helmut Leeb, *Die Psalmodie bei Ambrosius*, Wiener Beiträge zur Theologie 18, Vienna:Herder (1967), pp. 18 – 20; Edward Nowacki, „Antiphonal Psalmody in Christian Antiquity and Early Middle Ages", în *Essays on Medieval Music in Honor of David G. Hughes*, Ishram Library Papers 4, Harvard University Department of Music (1995), pp. 287 – 315.

[44] Mateos, *Celebrarea*, p. 8.

[45] Idem, *Typicon* II, index liturgic, *ανταποκρινόμενον*.

[46] Pentru mult timp s-a considerat că „primul indiciu" creştin asupra existenţei cântării antifonice se află în binecunoscuta lucrarea a lui Filon din Alexandria (n. ~ 20 î.d.H – †50 d.Hr.) – *De vita contemplativa*. Acesta spune că la una din slujbele sectei iudaice alexandrine cunoscută şi sub denumirea de „secta terapeuţilor", existau două coruri, unul de femei şi unul de bărbaţi, ce răspundeau alternativ, pentru ca la final să se unească într-un singur glas: „Atunci conducătorul se ridică şi închină lui Dumnezeu un imn pe care l-a compus de curând sau l-a luat de la un poet străvechi... În urma conducătorului, fiecare face la fel, în ordine, cu decenţa cuvenită iar ceilalţi ascultă într-o tăcere deplină, cu expepţia momentului când se cântă ultimele cuvinte ale imnului; **căci atunci toţi bărbaţii şi toate femeile îşi împletesc glasurile**. Philon din Alexandria, *Scrieri istorice (Contra lui Flaccus & Ambasada către Gaius & Despre viaţa contemplativă)*, prefaţă de Alexandru Barnea; cuvânt asupra ediţiei, traducere şi note de Ion Acsan. Ed. Hasefer, Bucureşti (2005), pp. 212-213. Asocierea imediată cu psalmodia antifonică practicată de comunităţile creştine, l-a determinat pe Eusebiu de Cezareea să considere, în mod greşit, însă, că



Scanned with OKEN Scanner

este oferită de Teodoret al Cyrrului (c. 393 – c. 466). Acesta sugerează că primii care au împărţit cântăreţii în două coruri, cerându-le să cânte psalmii alternativ (εκ διαδοχές) sunt Flavian († 404), episcop de Antiohia, Diodorus (330 – 393), episcop de Tarsus.[47]

O altă importantă informaţie ce vorbeşte, de data aceasta, despre originile cântării antifonice, aparţine istoricului Socrates († după 439) ce consemnează o viziune a sfântului Ignatie, episcop al Antiohiei, conform căreia îngerii cântau antifonic imnuri către Sfânta Treime, practică ce a fost, ulterior, adoptată de ierarh în Biserica sa.[48]

Indiferent de faptul că originea cântării antifonice poate fi căutată în îndeletnicirile muzicale ale comunităţilor de creştini sau ale ierarhiei îngereşti, numitorul comun al celor două referinţe sunt realităţile liturgice şi practicile muzicale ale Antiohiei de la mijlocul secolului al IV-lea.[49] Acceptarea învăţăturii creştine ca religie de stat a întregului Imperiu a impulsionat, fără îndoială, atât serviciile religioase cât şi dezvoltarea muzicală a acestora. Cântarea antifonică a constituit parte din triumful Bisericii, lucru evidenţiat şi de sfântul Vasile cel Mare în anul 375 în excelentul text din epistola către clericii din Neocezareea:

---

descrierea vestitului filozof iudeu se referă la o cutumă comună Bisericii primare (Eusebiu, *Istoria*, cartea a II-a, capitolul 17 [*Ce povesteşte Filon despre asceţii din Egipt*]. Vezi şi McKinnon, *On the Question of Psalmody*, p. 186. În ciuda consideraţiilor istoricului Eusebius şi a autorităţii sale, Edward Nowacki este de părere că referinţa lui Filon este legată mai degrabă de mişcări coregrafice decât de cântare antifonică. (Nowacki, *op. cit.*, p. 288, nota 4).

[47] „Ei cei dintâi [Flavian şi Diodor n.n.], **împărţind în două corurile celor ce cântau psalmi, i-au învăţat să cânte alternativ melodia davidică**. Acest lucru, început întâi la Antiohia, s-a răspândit peste tot şi a ajuns până la marginile lumii [Imperiului Roman n.n.]. Adunând pe cei dornici de cele dumnezeieşti la mormintele martirilor, Flavian şi Diodor petreceau nopţi întregi cu aceştia, lăudând pe Dumnezeu prin cântări." Teodoret, *Istoria,* cartea a II-a, cap. 24: 8-9 (*Despre intrigile lui Leontie, episcopul Antiohiei şi despre atitudinea demnă a lui Flavian şi Diodor*), pp. 116 – 117.

[48] Socrates (*Historia ecclesiastica*, VI, 8). Legenda a fost reluată de doi cronicari sirieni în secolul al XIII-lea: Gregorios Bar Iudeul şi episcopul Solomon de Basra.

[49] Vezi şi J. Mateos, „L' office monastiqueà la fin du IV ᵉ siècle: Antioche, Palestine, Cappadoce", *OC* 47 (1963), p. 83.



Scanned with OKEN Scanner

„Dacă adversarii noştri sunt întrebaţi despre cauza acestui război neîncetat, pe care îl duc împotriva noastră, ei vorbesc de psalmi şi de **un anumit fel de cântare** (s.n.), pe care noi o obişnuim, dar pe care ei nu o aprobă. **Obiceiurile noastre actuale sunt conforme cu acelea din toate Bisericile lui Dumnezeu** (s.n.). Spre sfârşitul nopţii şi înainte de răsăritul soarelui, poporul se duce la casa de rugăciune; el laudă pe Domnul cu spiritul frământat, cu căinţă şi cu multe lacrimi, iar după această rugăciune făcută în tăcere, toţi se ridică pentru psalmodie. Mai întâi, **împărţiţi în două coruri, ei psalmodiază alternativ,** atenţi la înţelesul cuvintelor sfinte, veghind supra inimii lor, pentru a îndepărta orice cugetare străină. Pe urmă, lăsând unuia singur grija de intona melodia, ceilalţi îi răspund. Şi astfel, noaptea se scurge în varietatea psalmodiei, întreruptă din când în când de rugăciunea singuratică; la răsăritul soarelui însă, intonează toţi, într-un singur glas şi într-o singură inimă psalmul mărturisirii (Ps. 91: *Bine este a ne mărturisi Domnului...*, n.n.). Dacă acesta este motivul pentru care vreţi să vă despărţiţi de mine, apoi trebuie să o rupeţi şi cu credincioşii din Egipt, cu aceia din cele două Libii, cu aceia din Tebaida şi Palestina, cu fenicienii, sirienii şi arabii, cu cei care locuiesc pe malurile Eufratului, într-un cuvânt cu toţi cărora le plac veghile sfinte, rugăciunea şi cântarea comună."[50]

Consistenţa şi claritatea acestui pasaj sunt extrem de grăitoare. Solidaritatea manifestată de sfântul Părinte cu atâtea seminţii ale vremii ne indică o practică a cântării antifonice bine dezvoltată şi, mai ales, general acceptată şi generalizată în comunităţile creştine ale Orientului la finalului secolului al IV-lea.[51] Dincolo

[50] *PG* 32, col. 761 – 764. Apud Vintilescu, *op. cit.*, pp. 167-168. Vezi şi Sf. Vasile cel Mare, *Scrieri III (Epistola 207 [Către clericii din Neocezareea])*, pp. 425 – 426. Traducerea din *PSB* este uşor diferită faţă de cea a lui Vintilescu.

[51] Peter Wagner, *Ursprung und Entwicklung der liturgischen Gesangsformen bis zum Ausgang des Mittelalters*, Fribourg, (1895), 3/1911; idem, „Über Psalmen und Psalmengesang im christlichen Altertum", în *Römische Quartalschrift*, XII, 1898, pp. 245 – 279. General acceptată de majoritatea



Scanned with OKEN Scanner

de imaginea convingătoarea a textului, trebuie observată însă şi îngrijorarea arhiepiscopului cu privire la reacţia unor credincioşi ce nu acceptau să înveţe psalmii pe de rost pentru a-i cânta alternativ.[52] Efortul său de clarificare a situaţiei ne sugerează, indirect, faptul că antifonia nu a fost acceptată oriunde şi imediat,[53] atitudine împărtăşită, în parte, şi de lumea monastică.[54] Reacţia avvei Pambo, consemnată de Gerbert în vestita colecţie *Scriptores ecclesiatici*,[55] la cântarea „canoanelor" şi „troparelor" în bisericile din Alexandria era, în fond, o reacţie la cântarea antifonică în favoarea celei responsoriale, mult mai simplă în esenţă.

Concluzionând referinţele de mai sus, putem constata că psalmodia, în forma ei antifonică, a fost introdusă în cultul creştin spre mijlocul secolului al IV-lea în cadrul comunităţilor din Antiohia. Mergând mai departe, pe urmele aceloraşi scriitori patristici, constatăm că tipul de cântare alternativă este o invenţie siriană[56] ce a fost colportată de sfântul Efrem Sirul în lupta sa cu adepţii arianismului.[57] Istoricul Sozomen, un contemporan al lui Socrates,

---

muzicologilor, opinia conform căreia muzica liturgică a suferit o schimbare radicală prin introducerea psalmodiei antifonice în cultul creştin la mijlocul secolului al IV-lea, este sever reanalizată de Helmut Hucke (*Untersuchungen zum Begriff „Antiphon" und zur Melodik der Offiziumsantiphonen*, Univ. of Frieburg [1952]; idem, „Die Entwicklung des frühchristlichen Kultgesangs zum gregorianischen Gesang", în *Römische Quartalschrift* XLVIII [1953], pp. 147 -194) şi Helmut Leeb (*Die Psalmodie bei Ambrosius*, Wien [1967]).

[52] Th. Gérold, *Les pères*, p. 198.

[53] Vasile cel Mare, *Epistulae*, II, nr. 207/3.

[54] Vezi Nicolae Gheorghiţă, *op. cit.*.

[55] Gerbert, *Scriptores,* p. 15. De reţinut că episodul acesta este unul apocrif şi că aparţine nu secolului IV ci, se pare, secolului VI (Otto Wesseley, „Die Musikanschauung des Abtes Pambo", în: *Anzeiger der Österreichischen Akademie der Wissenschaften: philosophischi – historische Klasse*, LXXXIX [1952], pp. 45 – 62). Patrologul Johannes Quasten a folosit acest episod să demonstreze că monahismul era împotriva cântării ornate (Quasten, Johannes, *Musik und Gesang in den Kulten der heidnischen Antike und christlichen Frühzeit,* Münster in Westfalia (1930). Trad. engl. *Music and Worship in Pagan and Christian Antiquity*, Washington, D.C.: National Association of Pastoral Musicians (1983), pp. 94 – 95.

[56] Akominatos, un scriitor de secol XIII, citând ca sursă un text din Teodor de Mopsuestia (sec. IV), text astăzi pierdut, confirmă aceeaşi proveniență siriană. Apud. E. Nowacki, *Antiphonal Psalmody*, p. 303. Vezi şi Nichitas Choniates (aprox. 1155-†1215/1216) care precizează: Flavian şi Diodor „au tradus acest tip de psalmodie pe care noi o numit antifonică din limba siriană în limba greacă" (*PG* 139, col. 1390 [*Thesaurus fidei*, V, cap. 30]).

[57] Th. Gérold, *Les pères*, p. 47. Vezi şi Vintilescu, *Poezia imnografică*, pp. 165 – 166.



Scanned with OKEN Scanner

afirmă că Efrem a preluat o parte din melodiile acestora şi le-a ataşat texte noi, încercând, astfel, să-i combată pe eretici cu propriile lor arme.[58]

Folosită deopotrivă de creştini şi de eretici,[59] cântarea antifonică a fost preluată în acelaşi veac patru la Ierusalim,[60] Asia Mică,[61] Constantinopol şi chiar în apusul Europei, la Milano, în timpul sfântului Ambrozie (aprox. 339-397).[62]

## 3. IMNODIA

Mai mult decât o altă formă poetico-muzicală practicată în vremurile apostolice, imnul a fost genul ce s-a revendicat deopotrivă din tradiţia iudaică şi cea elenistică păgână.[63] Să ne amintim că o parte din moştenirea muzicală a primelor generaţii de creştini a fost una venită din spaţiul public, deci non–ecleziastic, lucru ce explică afinitatea şi familiarizarea acestora cu repertoriile muzicale laice,[64] în special, cu cele provenind din lumea greacă.[65]

---

[58] Sozomen, *Historia ecclesiastica*, III, cap. 16:7. H. Hucke consideră că „soluţiile melodice" folosite de Efrem în lupta sa împotriva arienilor ar fi de origine populară, aserţiune ce-l determină pe specialistul german să considere cântarea antifonică antiohiană un echivalent de secol IV al Oastei Domnului (H. Hucke, *Die Entwicklung*, p. 160).

[59] Socrates (*Historia ecclesiastica*, VI, cap. 8) şi Filostorgius (*Historia ecclesiastica*, cap. 2:2) consemnează cântarea antifonică la adepţii lui Arie ce cântau pe străzile Constantinopolului.

[60] Egeria, *Itinerarium (Peregrinatio ad loca santa)*, XXIV. 1. Pentru limba română vezi *Pelerinaj în locuri Sfinte (A.D. 381-384)*. Traducerea textului din limba latină, bibliografie, note, glosar şi post-faţă, prof. Cornelia Lucia Frişan. Biblioteca Agru, Ed. Viaţa Creştină, Cluj – Napoca (2006), p. 83.

[61] Vasile cel Mare, *Epistulae*, II, nr. 207/3.

[62] În *Confesiunile* sale Augustin specifică foarte clar faptul că psalmodia responsorială din Biserica sfântului Ambrozie este împrumutată din Răsărit: „Nu de mult biserica din Mediolanum începuse să serbeze cu multă evlavie acel gen de mângâiere şi de îndemn al unor fraţi care stimulau la credinţă prin cântări şi prin simţiri... Atunci s-a instituit obiceiul de a se cânta imnuri şi psalmi, după practica celor din Orient, pentru ca poporul să nu se istovească în distrugătoarea tristeţe, şi din acea împrejurare a rămas până azi acest obicei în multe, dacă nu cumva în toate comunităţile Tale, şi, prin imitaţie, şi în celelalte părţi ale pământului" (IX, 6/15). Pornind de la pasajul citat mai sus, Paulinus († după 422), fost secretar al lui Ambrozie, în *Vita Sancti Ambrosii*, cap. 4/13 (*PL* 14:31) scrisă în anul 422 la îndemnul lui Augustin, menţionează următoarele: „În acest moment antifoanele, imnele şi cântările la priveghere au început să intre, pentru prima dată, în practica Bisericii din Milano, practică ce ţine şi astăzi, nu numai în această biserică ci în toate ţinuturile apusene". Apud. McKinnon, *MECL* nr. 393, p. 169. Prin regula sfântului Benedict (aprox. 530), antifonia devine în secolul al VI-lea practică generală în tot Apusul.

[63] Wellesz, *History*, p. 146.

[64] Legat de pericolul preluării în sânul Bisericii a practicilor muzicale laice de către primii creştini, vezi reacţia sfântul Ioan Hrisostomul care-i îndemna pe credincioşi în omilia *In laudem eorum...*, astfel: „Noi dorim şi cerem ca voi, aducând dumnezeiască cântare, să fiţi pătrunşi de mare frică şi însufleţiţi de pietate şi astfel să o aduceţi. Căci din cei de faţă sunt unii care, necinstind pe Dumnezeu şi socotind neînsemnate cele zise de Duhul Sfânt, produc sunete nepotrivite, se prezintă ca cei bântuiţi de spirite rele, se clatină şi



Scanned with OKEN Scanner

Dacă, iniţial, imnul a fost promovat la diferite procesiuni, sărbători religioase sau agape, deci, la periferia vieţii liturgice, ulterior el a început să pătrundă în spaţiul ecleziastic, devenind, astfel, „noua producţie a poeziei religioase creştine"[66] şi, probabil, singura muzică de sorginte pur creştină până în pragul secolului al III-lea. Practic, în primele veacuri asistăm la o competiţie între psalmodie şi imnodie, între ceea ce era moştenit preponderent din lumea mozaică (psalmul) şi ceea ce venea pe linia muzicii populare eline (imnul).[67] Oralitatea, caracterul improvizatoric şi preponderent non-liturgic al imnografiei proto-creştine, libertatea melodului (o μελοδός) de a compune atât textul cât şi muzica ori de a folosi modele muzicale preexistente, pornind, mai mult sau mai puţin, de la textul biblic, au făcut ca imnul să nu se regăsească, întotdeauna, în cadrul normativ al Bisericii. Nici chiar scrise de nume consacrate precum

---

se sucesc cu tot corpul şi fac schime, străine cântării spirituale. De a ta datorie este ca, cu pietate şi cu frică, să aduci preamărirea îngerească, dar tu introduci aici datinile dănţuitorilor, care în mod nepotrivit ridică mâinile, bat cu picioarele şi se scutură cu corpul. Cum? Tu nu te temi şi nu tremuri? Poate nu ştii că aici este de faţă în mod nevăzut Dumnezeu, Care cunoaşte mişcarea fiecăruia? Dar tu nu înţelegi aceasta, din cauză ce cele ce ai auzit şi ai văzut la priveliştile publice au întunecat mintea ta şi de aceea, cele ce se fac acolo le introduci în rânduielile bisericeşti, manifestând prin strigăte nebune lipsa de ordine a spiritului tău. Oare îţi vor ajuta ţie rugăciunile mâinilor, pe care le ridici fără rânduială şi strigarea cea mare ... lipsită de minte? Cum nu te ruşinezi tu de cuvintele ce le pronunţi astăzi: *Slujiţi Domnului cu frică şi bucuraţi-vă de El cu cutremur?* [Ps. 2:10, n.n.]. Poate a sluji cu frică înseamnă a sluji fără de regulă, cu încordarea puterilor şi fără cunoaşterea acelor lucruri despre care vorbim cu sunete neregulate ale vocii? Dar vei zice: profetul cere ca lauda s-o facem cu strigare: *Strigaţi*, zice el, *Domnului, tot pământul!*. Nici noi nu oprim o astfel de strigare, dar oprim strigarea cea fără de minte; nu oprim melodiile de laudă, ci oprim melodiile nepioase, strigările peste fire ale unuia înaintea altuia, ridicarea subită şi nefolositoare a mâinilor în aer, baterea cu picioarele, datini nepotrivite şi nedemne" (Ioan Hrisostom, *Homilia I – In laudem eorum, qui comparuerunt in ecclesia, quaeque moderatio sit servanda in divinis laudibus*, *PG* 56, col. 97-99. Apud V. Mitrofanovici, *Liturgica Bisericii dreptcredincioase răsăritene*, Cernăuţi, 1909, pp. 371-372); De asemenea, Sf. Niceta de Remesiana: „Într-adevăr, sunetul sau melodia să se cânte în armonie cu sfânta religie, nu să se declame în stilul tragedienilor, ci prin însăşi modelarea vocii să exprime adevăratul duh creştin; cântarea să nu aducă a ceva teatral, ci să provoace pocăinţa pentru păcate în sufletele ascultătorilor." Ştefan Alexe, „Pagini de Antologie Patristică. Opere: 6 – Despre folosul cântării de psalmi", *M.O.* 26, nr. 7-8 (1974), p. 627.

[65] Se pare că scenariul cântării imnelor de către creştini la anumite momente ale zilei, a fost una din practicile frecvent întâlnite în cadrul comunităţilor păgâne antice greceşti. Cf. M. P. Nilson, „Pagan Divine Service in Late Antiquity", în *The Harvard Theol. Review* 38 (1945), pp. 63-69. Vezi şi P. Maas, „Epidaurishe Hymnen", în *Schriften d. Kőnigsberger gelehrten Ges.* IX, vol. V (1933).

[66] Vintilescu, *op. cit.*, p. 175.

[67] Gérold, Th., *Les Pères de l'Église et la musique (Notes et documents)*, 1931, p. 194.



Scanned with OKEN Scanner

Clement Alexandrinul, o parte din aceste imne nu au putut ocupa o poziție privilegiată în cadrul liturgic.[68]

Libertatea muzicală a imnelor a fost, uneori, dublată de cea comportamentală. Sectanții meletieni din Asia Mică însoțeau cântarea imnelor de bătăi din palme, dansuri şi chiar instrumente idiofone, aşa cum sunt clopoțeii.[69] Atitudini similare foloseau şi alți oponenți ai Bisericii, în special secta marcionită şi unii poeți sirieni ce compuneau imne cu învățătură eretică, refuzând sistematic Psaltirea tradițională. Astfel că, după cum spune O. Braun, „ereticii l-au înlocuit pe sfântul Petru cu Marcion ca prinț al Apostolilor, iar în loc de psalmi au scris propriile lor imne".[70]

Reacția autorităților ecleziastice nu s-a lăsat mult aşteptată. Canonul numărul 59 emis la mijlocul secolului al IV-lea (anul 343) de către Conciliul de la Laodiceea interzicea toate imnele ale căror texte nu se bazau pe cele ale Sfintei Scripturi,[71] lucru ce a constituit unul din argumentele pentru care atât de puține imne au supraviețuit de la începutul Creştinătății.[72]

Răspândirea imnodiei ca şi succesul câştigat de-a lungul a trei veacuri în rândul credincioşilor, au determinat ca Biserica – în special, cea răsăriteană–, să-şi schimbe atitudinea incriminatorie inițială față de aceste creații. Uzitarea lor în disputele hristologice, deopotrivă de eretici şi creştini, ca armă dogmatică şi de propagandă,[73] a întărit şi desăvârşit imnul din punct de vedere teologic,

---

[68] „Imnul copiilor" sau „Imn către Mântuitorul Hristos" de Clement Alexandrinul, în *PG* 8, col. 681-684. Pentru traducerea acestui imn în limba română, vezi Clement Alexandrinul, *Scrieri*, *PSB* 4, Ed. IBMBOR. Traducere, introducere, note şi indici de Pr. D. Fecioru, Bucureşti (1982), pp. 361 – 632, dar şi Vintilescu, *op. cit.*, p. 179 şi Anexa A cu bibliografia.

[69] Teodoret, *Oratio* 5, 25, în *PG* 35, col. 708-709. Apud. T. Gérold, *Les pères*, p. 46.

[70] O. Braun, Maruta von Maitherkat, „De sancta Nicaena synodo", în *Kirchengeschichtliche Studien*, Münster (1898), IV, 3, p. 47.

[71] „Nu se cuvine să se citească în biserică cântări speciale, nici cărți necanonice, ci numai cele canonice ale Testamentului Vechi şi Nou", Canonul 59 (*Cântările şi citirile în biserică*) din *Canoanele Sinodului al V-lea local de la Laodiceea* (anul 343), în Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note şi comentarii*, Ediția a III-a îmbunătățită, Sibiu (2005), p. 254. Acest canon a fost întărit două secole mai târziu (563) de conciliul din Braga (canonul 12), în J. D. Mansi, *Sacr. Concil. nova et ampl. coll.* (1759 – 1767), IX, 778 c-d. Apud. Wellesz, *op. cit.*, p. 147, n. 2.

[72] Wellesz, *History*, p. 41.

[73] Inaugurarea imnului ca instrument de promovare a ideilor teologice aparține ereticilor şi, în special, gnosticilor. În afară de Marcion şi Valentinus (Tertulian, *De carne Christi*, cap. XVII [*P.L.* 67, col. 1089]),



Scanned with OKEN Scanner

aducându-i consacrarea liturgică. Biserica a realizat că interzicerea definitivă a lor ar fi afectat serios Serviciul Divin, pierzându-se, astfel, o parte din frumuseţea şi diversitatea ritualului aflat pe cale a se forma. Câteva decenii mai târziu, garanţia politică a Creştinismului câştigată în anul 312, va asigura imnului, ca de altminteri, întregului ritual creştin, un avânt fără precedent. Noua producţie imnografică se va dezice de sursa sa elină, apropiindu-se de spiritul psalmodiei şi primind, astfel, girul Bisericii.

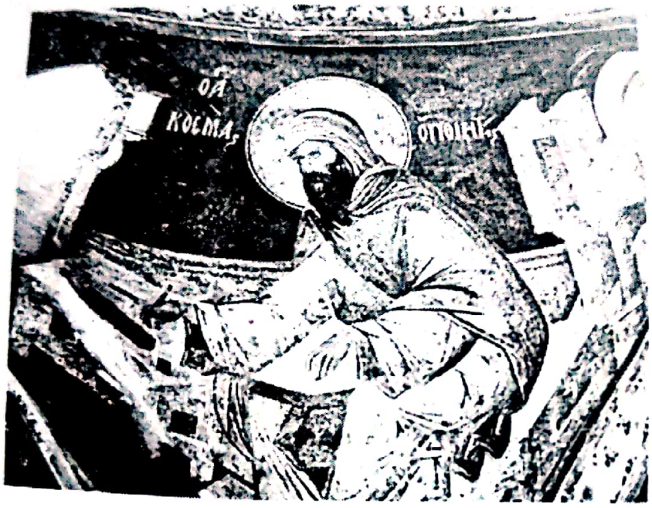

**Roman Melodul**

**Cosma Imnograful, Kariye Djami, (Biserica Chora)**

istoria consemnează numele lui Bardaisan şi al fiului său Harmonius ca autori şi promotori ai imnografiei cu scop eretic (Sozomen, *Historia ecclesiastica*, III, cap. 16). Autoritatea "muzicală" a acestora ajunsese atât de mare, încât Efrem Sirul, marele imnograf şi oponent ortodox al ereticilor, a preluat tiparul metric şi melodica imnurilor compuse de Bardaisan şi le-a adaptat propriilor sale creaţii imnografice (madrasché), promovând, astfel, doctrina oficială a Bisericii (Sozomen, *Historia ecclesiastica*, III, cap. 16; Teodoret, *Istoria*, cart. IV, cap. 26 [*PG* 82, col. 1189]). Cu alte cuvinte şi după cum bine sublinia P. Vintilescu, Efrem Sirul „a substituit un text ortodox celui din melodiile din textele eretice" (Vintilescu, *op. cit.*, p. 35. Vezi şi T. Gérold, *Les pères*, pp. 46-47).



Scanned with OKEN Scanner

În paralel, opiniile Sfinţilor Părinţi şi ale scriitorilor bisericeşti, în general, nu numai că devin mai nuanţate dar îi conferă imnului prioritate şi o anumită ascendenţă faţă de cântarea psalmodică: *îngerii preferă imnele în locul psalmilor*, spune sfântul Ioan Hrisostomul[74] iar Didim cel Orb încearcă să delimiteze existenţial cele două forme muzicale: *omul cu o viaţă practică preferă psalmodia iar cel ce-şi duce viaţa la nivel contemplativ (θεωρία) preferă imnele.*[75]

În final, idealul muzical urmărit cu atâta pasiune de Părinţi în cântarea imnelor se împlineşte, putând fi sintetizat în cuvintele sfântului Ioan Hrisostom:

> „Fie că este un om slăbit de vârstă sau încă tânăr, că are o voce aspră, că ignoră ritmul în totalitate, acestea nu vor fi socotite ca defecte. Ceea ce se cere este un suflet modest, un spirit treaz, o inimă înfrântă, o judecată sănătoasă şi o conştiinţă împăcată; dacă le ai pe acestea vei intra în corul sfânt al lui Dumnezeu şi vei putea să stai alături de David".[76]

În ceea ce priveşte tiparul arhitectonic al imnului în Biserica răsăriteană se poate spune că acesta a avut o istorie şi o evoluţie aparte, net diferite de cele ale producţiei poetice ale clasicismul grec. Din punct de vedere structural imnele, în majoritate, sunt strofice, elementele de organizare fiind accentul tonic al cuvântului şi numărul fix de silabe,[77] iar din punct de vedere stilistic ele pot fi împărţite în imne cu un caracter preponderent silabic, aşa cum sunt *troparul*, *canonul*, *stihira* şi *condacul*, şi imne melismatice, cu o melodică

---

[74] *PG* 62, col. 363 (*Epist. ad Collos.*, III, 9, 2).
[75] *PG* 39, col. 1166 (*Expositio in Ps. 4:1*).
[76] *PG* 55, col. 158 (*Omilia as. Ps. 41*).
[77] Cardinalul J. B. Pitra în a sa *Hymnographie de l' Église grecque*, Rome (1867), p. 23, susţine că versul silabic, specific poeticii populare, se revendică din tradiţia poetică a Orientului.



Scanned with OKEN Scanner

preponderent ornamentală, aşa cum este *aleluia*.[78] Zecile de mii de astfel de creaţii ce au supravieţuit veacurilor, constituie o dovadă şi un argument de netăgăduit ce reflectă poziţia ocupată de imn în lumea bizantină. Henrica Follieri, în cele şase volume ale colecţiei *Initia Hymnorum Ecclesiae Graecae*,[79] întocmeşte un catalog cu incipit-urile a peste 60.000 (!) de imne bizantine, din păcate autoarea inventariind doar lucrările tipărite. Cu siguranţă, alte mii sau, poate, zeci de mii, rămân ascunse în codicele păstrate în diferite biblioteci şi arhive ale lumii. Dacă ne gândim că multe alte imne au dispărut datorită vicisitudinilor istoriei – una dintre ele fiind disputa iconoclastă –, trebuie să recunoaştem că imnografia a jucat un rol crucial în desăvârşirea podoabei poetice a ritualul creştin şi, mai ales, a celui bizantin.

Primul mileniu creştin are mari lacune, însă, în ceea ce priveşte supravieţuirea documentului muzical. Din păcate, istoria manuscrisă reţine doar un singur imn a cărui muzică s-a inspirat din cântarea lumii proto-creştine. Vorbim despre un papirus compus în proximitatea veacurilor apostolice şi care datează de la finalul secolului al III-lea. Descoperit la Oxyrhynchus, un orăşel situat în zona Egiptului Inferior, în al doilea deceniu al secolului trecut,[80] papirusul păstrează un fragment dintr-un imn din cea mai veche muzică de sorginte creştină, imn ce a fost notat în binecunoscuta semiografie muzicală alfabetică din perioada clasicismului grec. Din punct de vedere muzical, acesta este scris în genul diatonic pe structura modală a hypolidianului,[81] în cadrul ambitusului de octavă, problemele de transcriere apărând doar la parametrul

---

[78] Sf. Athanasie cel Mare afirmă că în vremea sa existau două tipuri de cântare: una specifică pericopele din Evanghelie, apostoli şi profeţi, ce se recitau cursiv (κατά συνέχειαν), şi o cântare mai „bogată" şi mai „largă", specifică psalmilor, cântărilor şi imnurilor înflorite (ασμάτων ρήματα). Vezi *Ep. ad Marcellum*, în *PG* 27, col. 37; A. Gastoué, *La musique d' Église*, Lyon (1916), p. 47.

[79] H. Follieri, *Initia Hymnorum Ecclesiae Graecae*, Citta del Vaticano, Biblioteca Apostolica, Vaticano (1960-1966). Idem, „The *Initia hymnorum ecclesiae graecae*: a Bibliographical Supplement", în *SEC* II, ed. M. Velimirovič, London (1971), pp. 35-50.

[80] Hunt, A. S. & Grenfell, B. P., „Christian Hymn in Greek with musical notation", în: *The Oxyrhynchus Papyri*, Part XV, London (1922).

[81] Clasificarea modală o oferă E. Wellesz după *Εισαγογή* a lui Alypius, un autor de secol IV (*Musici Scriptores Graeci*, ed. C. Jan, *Bibl. Teubn.*, p. 370). Apud Wellesz, *op. cit.*, p. 152.



Scanned with OKEN Scanner

ritmic.[82] Se pare că imnul era destinat a fi interpretat de un solist iar formula doxologică *υμνούντων δ'ημών πατέρα χυιόν χάγιον πνεύμα* ne îndreptăţeşte să considerăm că acesta este închinat Sfintei Treimi: „Cântând [lăudând] noi pe Tatăl şi pe Fiul şi pe Sfântul Duh, toate puterile glăsuiesc: amin, amin, putere, laudă".[83]

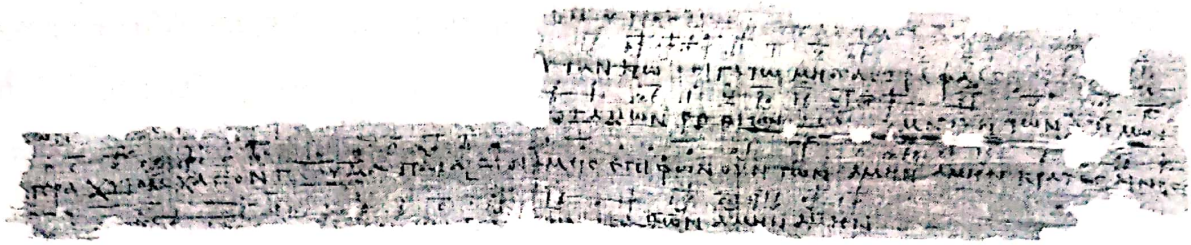

**Papirus 1786 Oxyrhynchus (finalul sec. III)**

La data descoperirii sale fragmentul a provocat intense speculaţii asupra originii şi caracterului muzicii liturgice din perioada primelor veacuri creştine. Studiile comparate întreprinse de specialişti cu alte documente muzicale antice au încercat să vadă în acest fragment o dovadă a influenţei teoriei muzicale greceşti în cultul creştin. Unicitatea acestei creaţii face însă ca el să fie privit cu multă prudenţă. Nicăieri în literatura creştină timpurie nu există vreo menţiune cu privire la interzicerea sau adoptarea notaţiei antice în literatura creştină sau despre folosirea uneia sau alteia dintre notaţiile muzicale antice. Acest imn protocreştin este un caz extrem de rar şi unic până la această dată care să fi fost notat. Pe de altă parte, singularitatea acestui fragment nu ne dovedeşte nici că în Egiptul secolului al III-lea după Hristos notaţia greacă era folosită şi nici că melodia acestui imn era una caracteristică muzicii sacre timpurii.

---

[82] Vezi divergenţele de opinii asupra acestui punct la: T. Reinach, „Un Ancêtre de la musique d' église", în *Revue musicale* (1922); R. Wagner „Der Oxyrhynchus Hymnus", în *Philologus* 79 şi 33 (1923); E. Wellesz, „The Earliest Example of Christian Hymnody", în *C.Q.* 39, 1945, pp. 34-45. Idem, *History*, pp. 153-155; Idem, art. *Early Christian Music*, în *The New Oxford History*, vol. II, p. 4; A. W. J. Holleman, „The Oxyrhynchus Papyrus 1786, and the Relationship Between Ancien Greek and Early Christian Music", în *Vigiliae Christianae* 26 (1972), pp. 1-17.

[83] Tradus de P. Vintilescu în *op. cit.*, p. 39, nota 65.



Scanned with OKEN Scanner

## CONCLUZII

După cum se poate observa, Antichitatea creştină a fost dominată, din punct de vedere muzical, de două genuri majore ale cântului ecleziastic: **cântarea psalmilor** şi **cântarea imnelor**. Dincolo de efortul pedagogic al demersului nostru, ampla literatură ce studiază cântul liturgic din primele veacuri ale erei creştine concluzionează la unison faptul că cei doi termeni – *ψαλμός* şi *ὑμνος* –, atât în literatura Vechiului Testament cât şi în literatura patristică, sunt uşor confuzi şi imprecişi,[84] şi abia începând cu secolul al IV-lea se poate vorbi de o distincţie clară între psalmii lui David şi imnul ca entitate componistică de sine stătătoare. Este evident că cele două practici muzicale au coexistat, probabil, încă din vremurile apostolice[85] şi că oralitatea a constituit caracteristica fundamentală a cântării proto-creştine. La fel de clar este că astăzi, la două milenii depărtare, nu avem nici cea mai mică idee despre **cum** s-a cântat. Lipsa unei metode coerente de cercetare care să permită recuperarea în mod satisfăcător a tradiţiilor muzicale din perioada Antichităţii creştine şi din prima parte a Evului Mediu şi faptul că atât cântul liturgic ebraic[86] cât şi cel creştin încep a fi notate pe scară largă abia la finalul secolului al IX-lea şi începutul secolul al X-lea, îngreunează şi mai mult formularea unei opinii comune privind universul muzical al Bisericii creştine din primul mileniu.

---

[84] Vezi, spre exemplu, McKinnon, „Christian Antiquity", p. 71; Taft, *The Liturgy of the Hours*, p. 28.

[85] Referitor la originea şi vechimea unor imnuri, sfântul Vasile cel Mare mărturiseşte că nu poate preciza cu exactitate istoria imnului „Lumină lină": „Cine este părintele acelor cuvinte ale mulţumirii de seară, nu putem spune. Poporul rosteşte (în acest imn) vechea formulă şi nimeni n-a crezut vreodată că greşesc cei care zic: *Lăudăm pe Tatăl şi pe Fiul şi pe sfântul Duh, Dumnezeu*", în Sfântul Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, *Scrieri* – partea a III-a, *PSB* 12, EIBMBOR, Bucureşti (1988), p. 87.

[86] În ciuda absenţei manuscriselor muzicale, vezi efortul de recuperare a tradiţiilor muzicale iudaice prin studiile antropologice realizate de A. Z. Idelsohn, *Jewish Music in its Historical Development*, New York (1944); idem, „Parallelen zwichen gregorianischen und hebräisch – orientalischen Gesangsweisen", în *Z.M.W.* IV (1922), pp. 515 – 524; J. Parisot, „Le chant grégorien et les mélodies de la Synagogue", în *Compterendue du Congrès de musique sacrée à Strasbourg*, Strasbourg (1922) etc.



Scanned with OKEN Scanner

**Sfântul IOAN DAMASCHIN**

**(MS 332, f. 18v, anul 1764, Mănăstirea Dohiariu, Muntele Athos**



Scanned with OKEN Scanner

# *RECENZII*

# *DESPRE CREAŢIE*

Scanned with OKEN Scanner

# MONODII ECLESIASTICE*

*Constantin CATRINA*

Cunoscător al tezaurului muzicii bisericeşti din România, părintele Florin Bucescu, conferenţiar al Universităţii de Muzică „George Enescu" şi profesor la Seminarul Teologic „Vasile cel Mare" din Iaşi, a imprimat la Iaşi, în 1998, la editura Trinitas lucrarea *Învăţarea cântărilor Sfintei Liturghii. Colecţie şi Ghid metodic*, 172 pagini, cuvânt înainte de I.P.S. Daniel, mitropolitul Moldovei şi Bucovinei.

Încercarea misionară de a face mai accesibilă bogăţia şi frumuseţea muzicii bisericeşti autohtone i-a dat posibilitatea autorului acestei lucrări să parcurgă un imens repertoriu de monodii bizantine, activitatea de creaţie a muzicienilor protopsalţi acoperind în acest volum două veacuri de „românire" şi de creaţie autohtonă (secolele XIX-XX). Ne întâlnim în acest volum de sinteză nu numai cu semnăturile lui Macarie Ieromonahul şi Anton Pann, ci şi cu cele ale lui Gavriil Musicescu, Theodor Stupcanu, Nectarie Frimu, Ghelasie Basarabeanu, Dimitrie Suceveanu, Nicolae Severeanu, Iosif Naniescu, Evghenie Humulescu, Dimitrie Cunţan, Ion Popescu-Pasărea, Nicolae Lungu, Grigore Panţîru, Sebastian Barbu-Bucur, Nicu Moldoveanu, Florin Bucescu şi alţii. O singură creaţie (*Sfinte Dumnezeule,* p. 26) este semnată de Filothei sin Agăi Jipei (secolul XVIII).

---

* Articol publicat în „Actualitatea Muzicală", Bucureşti, nr. 257 (II / noiembrie), 2000, p. 2.



Scanned with OKEN Scanner

Apelând la **cântarea tradiţională uniformizată**, la manuscrise, culegeri şi tipărituri de profil, pr. conf. univ. Florin Bucescu a adunat între coperţile cărţii sale mai multe variante melodice ale aceluiaşi text liturgic. Fie, deci, că vom lua în studiu *Ectenia Mare, Antifonul, Aliluia, Ectenia întreită, Heruvicul, Răspunsurile mari, Pre Tine Te lăudăm, Axionul duminical* sau cântările de *După chinonic* etc., întregul tezaur de cântări religioase, în notaţie guidonică, ni se înfăţişează în varii ipostaze sonore, cunoscute – evident – de protopsalţi şi preoţi, precum şi de credincioşii Bisericii Ortodoxe.

Partea a doua a lucrării se centrează pe *Cântările de la praznicele împărăteşti şi ale Postului Mare. Podobii şi alte cântări* (p.101 – 142); cele 24 de colinde religioase aşezate în cuprinsul acestei secţiuni au fost notate de Anton Pann, Dometie Ionescu, George Breazul, D.G. Kiriac, Gheorghe Cucu, Timotei Popovici, Tiberiu Brediceanu, Florin Bucescu sau au fost transcrise din culegerile lui Anton Pann de către etnomuzicologul şi bizantinologul Gheorghe Ciobanu. Deşi autorul menţionează în mai multe rânduri că unele cântări au fost puse în pagină şi ca urmare a transcrierilor personale din notaţia psaltică (p. 2, 8, 105 etc.), lipsa unor eşantioane cu neume ne ascunde oarecum cunoaşterea şi particularităţile semiografiei muzicii bizantine din trecut şi prezent.

Din punctul de vedere al caracterului metodic, lucrarea pr. conf. univ. Florin Bucescu îşi centrează comentariul pe următoarele aspecte teologice şi muzicale: *Tipicul slujbei Sfintei Liturghii văzută ca dialog religios între preot şi corul credincioşilor, tehnologia învăţării corecte şi eficiente a unei cântări psaltice pe o singură voce* şi în final, *Sugestii privind alcătuirea repertoriului cântărilor Sfintei Liturghii.*

Adresată mai ales tineretului, cartea muzicologului bizantinolog Florin Bucescu „este o mare binecuvântare"; o carte al cărei scop final este, iată, întreit: religios, didactic şi cultural.



Scanned with OKEN Scanner

# CÂNTAREA PSALTICĂ ÎN MANUSCRISELE DIN SECOLUL XIX DE PREOT DR. (BIZANTINOLOG ŞI FOLCLORIST) FLORIN BUCESCU*

*Vasile VASILE*

Se poate discuta în cultura românească despre o întârziere de mai multe decenii între afirmarea muzicii de factură occidentală şi cea a literaturii şi teatrului. Dacă avem în vedere doar două repere esenţiale şi reprezentative ale acestor domenii, Eminescu şi Enescu, obţinem o primă confirmare a aserţiunii, cel de-al doilea înscriind muzica românească în universalitate după câteva decenii de la ivirea *Luceafărului*. Următorul reper este dat de apariţia, cu un decalaj asemănător, a istoriilor celor două arte din spiritualitatea românească. Şi înşiruirea ar putea continua, dar am ajuns la decalajul care ne interesează în prezentarea excepţionalei cărţi semnată de bizantinologul ieşean, preotul şi profesorul Florin Bucescu – *Cântarea psaltică în manuscrisele moldoveneşti din secolul XIX. Ghidul manuscriselor psaltice – Moldova, sec. XIX,* vol. I şi II, apărută recent (2009).

Dacă literaţii au beneficiat încă de la începutul secolului trecut de cataloagele vechilor manuscrise, cataloage realizate în timp, de Ion Bianu, Constantin Litzica, Nestor Camariano, P. P. Panaitescu, Gabriel Ştrempel, Mihai Cărătaşu etc, bizantinologia muzicală a fost nevoită să reclame, o lungă perioadă de timp, lipsa unui inventar la zi, a unor cataloage muzicale analitice ale bogatului şi valorosului tezaur muzical manuscriptic, realizat şi conservat de români, de-a lungul veacurilor, în mai multe limbi liturgice: greacă medievală, slavonă de redacţie bisericească şi română; în notaţiile: ekfonetică,

---

* Recenzie publicată în revista *Cronica. Revistă de cultură*, nr. 4, aprilie 2010, serie nouă, anul XLIII.



Scanned with OKEN Scanner

guidonică kieviană, kriuki, guidonică modernă în formă corală. Este vorba de un instrument de lucru, de forma şi dimensiunile celor pe care le au la îndemână filologii şi lingviştii şi a cărei strictă necesitate a fost clamată, pentru a aborda din perspective comparatiste şi globale un bogat şi preţios patrimoniu muzical, ce depăşeşte impresionantul număr de o mie de documente, risipite în multe fonduri monastice, episcopale, bisericeşti, de stat şi particulare, din ţară şi din străinătate, în primul rând din Muntele Athos.

Sacrificându-şi înscrierea constantă şi autoritară în domeniul folcloristicii şi etnomuzicologiei, prin contribuţiile consistente şi pertinente la *Caietele Arhivei de Folclor*, teologul Florin Bucescu s-a întors la prima sa dragoste: muzica bizantină, publicând un ghid metodic şi o colecţie muzicală pentru *Învăţarea cântărilor Sfintei Liturghii*, tipărit în 1998 şi elaborând o lucrare sui generis *Jertfa laudei. Liturghia psaltică în glasul III*, luându-şi ca asociat în prelucrarea corală a cântărilor monodice, pe regretatul muzician Vasile Spătărelu, carte tipărită tot de Editura Trinitas, în 2006.

Depăşind vechea mentalitate, după care muzica liturgică ce ar fi urmat reformei hrisantice ar fi reprezentat „decadenţa muzicii bizantine", în profida faptului că această reformă a vizat semiografia şi nu conţinutul muzical, care nu s-a schimbat - fiind un proces asemănător cu înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin, care nu au schimbat limba - cele două volume reprezintă finalizarea unei munci de aproximativ două decenii desfăşurată de autor cu o răbdare de benedictin şi cu acribia ce-i este caracteristică. Au intrat sub lupa atentului cercetător câteva sute de manuscrise muzicale din fondurile mănăstirilor Neamţ, Agapia, Văratec, Secu, Slatina, Vorona, Golia, Bucium, ale Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, ale Episcopiei din Roman, ale Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu", ale Muzeului Literaturii Române din Iaşi, ale Arhivelor Statului din Iaşi şi Botoşani, cu extindere spre fondurile Bibliotecii Academiei Române, a Sfântului Sinod, a Uniunii Compozitorilor şi



Scanned with OKEN Scanner

Muzicologilor şi spre fondurile Bibliotecii Naţionale a României sau a Arhivei Naţionale a Moldovei de la Chişinău.

Ca unul ce m-am întâlnit cu autorul cărţii prezentate, pe multe din aceste trasee, sau tematici generoase pentru amândoi, pot afirma că spaţiul investigat este imens, la început părând nelimitat şi lipsindu-i reperele necesare orientării în spaţiu. Tocmai aceste repere le stabileşte lucrarea, primul volum fiind deschis unor tabele sinoptice ale manuscriselor, principalelor categorii de cântări în notaţie prehrisantică şi hrisantică, iar cel de-al doilea consacrat prezentării sintetice a conţinutului unui bogat fond de manuscrise din Moldova secolului al XIX-lea.

Busola lucrării o constituie practica liturgică a investigatorului, ajutat de multe elemente funciare de care dispune teologul dublat de muzicianul folclorist: cunoaşterea vastului repertoriu al muzicii de cult, stăpânirea limbii greceşti şi slavone, iniţierea în domeniile imnografiei, codicologiei şi stilisticii muzicii liturgice. De aceea, volumul al doilea aduce numeroase exemple muzicale ilustrative pentru îndelungatul proces numit genial de Anton Pann „românirea cântărilor de strană", care nu este nicicum ceea ce au înţeles, simplist, unii cercetători, o înlocuire a textelor greceşti cu cele româneşti, procesul fiind mult mai complex şi cu reverberaţii semantice ale căror parametri nu se lasă delimitate de unele superficiale abordări. Din acest punct de vedere lucrarea recenzată poate servi un model pentru cei care mai cred că pot ignora secole de înaintare şi cristalizare a unui stil românesc în domeniul muzicii bizantine, stil ce nu putea nesocoti o profundă şi plurisemantică creaţie foclorică. Folcloristul şi-a dat mâna cu bizantinologul în realizarea acestei cărţi de excepţie ce merită salutul arghezian: „Carte frumoasă, cinste cui te-a scris!"



Scanned with OKEN Scanner

# PSALTICHIA SECOLULUI AL XIX-LEA DIN MOLDOVA, PREOCUPARE CENTRALĂ A CERCETĂTORULUI FLORIN BUCESCU

*Elena CHIRCEV*

Moldova, zonă cu o bogată moştenire muzicală ortodoxă, conservă în bibliotecile sale laice şi mănăstireşti un important fond de manuscrise care ilustrează un mileniu de rugăciune cântată înscrisă în tradiţia bizantină. În ultimele trei-patru decenii, acestea au fost parţial valorificate prin cercetare şi creaţie, ambele acordând primatul Şcolii muzicale de la mănăstirea Putna, prin editarea unora dintre manuscrisele medievale şi valorificarea melosului conservat de acestea în lucrarea *Glasurile Putnei* aparţinând compozitorului Viorel Munteanu, actualul Rector al Universităţii de Arte „George Enescu" din Iaşi. O importantă lucrare de sinteză, datorată neobositului cercetător pr. dr. Florin Bucescu completează imaginea muzicii de strană din estul României cu informaţii detaliate despre manuscrise şi creaţii de dată mai recentă: *Cântarea psaltică în manuscrisele moldoveneşti din sec. XIX. Ghidul manuscriselor psaltice – Moldova, sec. XIX.*

Apărută cu binecuvântarea Înalt Prea Sfinţitului Părinte Teofan, Mitropolit al Moldovei şi Bucovinei, cartea impresionează, de la primul contact, prin amploarea şi rezultatele cercetării, însumate în două volume care totalizează peste 800 de pagini; acestea au alcătuit iniţial substanţa tezei de doctorat a autorului. La rândul lor, textele şi exemplele muzicale denotă profunzimea unui demers ştiinţific ce s-a întins pe durata a mai mult de douăzeci de ani, fiind susţinut în tot acest răstimp de pasiunea pentru melosul psaltic, apărută în copilărie şi întreţinută prin atmosfera specifică din familie, iar ulterior prin studiile universitare şi prin dubla specializare universitară în



Scanned with OKEN Scanner

teologie şi muzică, prilej de întâlnire a autorului cu mari personalităţi care au activat la jumătatea secolului trecut în învăţământul superior.

A condensa în limbajul muzicologic trăsăturile caracteristice ale discursului muzical tributar tradiţiei bizantine, dar dependent şi de particularităţi naţionale, tot mai pregnante spre sfârşitul unui secol de treptată românizare – acesta a fost obiectivul central pe care autorul şi l-a propus. Astfel gândită, lucrarea are menirea de a contribui „la o mai bună cunoaştere a procesului de formare a muzicii psaltice moderne din România”[1]. Cercetător avizat, bun cunoscător al bibliografiei de specialitate, a bogăţiei fondurilor de manuscrise din Moldova, părintele Florin Bucescu a ştiut să evalueze dimensiunile unei asemenea laborioase întreprinderi, de aceea şi-a impus, de la început, limitele menite să favorizeze finalizarea adecvată a demersului său ştiinţific; de aici, restrângerea la spaţiul moldav şi la un singur secol, bogate însă amândouă în ceea ce priveşte patrimoniul documentar transmis contemporaneităţii.

De unde provine interesul pentru secolul al XIX-lea? Pe de o parte, este urmarea unei constatări personale privind focalizarea atenţiei specialiştilor pe codicele medievale şi, îndeosebi, pe aspecte de semiografie, paleografie şi codicologice; pe de altă parte, izvorăşte din convingerea autorului privind valoarea muzicii conservate în manuscrisele de secol XIX, puse pe nedrept în umbră de majoritatea cercetătorilor români, importante însă pentru a înţelege prefacerile care au precedat conturarea actualului repertoriu psaltic. Conştiinţa marii responsabilităţi cu care este investită orice cercetare care coincide cu o primă iniţiativă de acest fel a adus o încărcătură suplimentară acestei abordări muzical-liturgice şi codicologice a părintelui Florin Bucescu, cercetător

[1] Pr. Florin Bucescu, *Cântarea psaltică în manuscrisele moldoveneşti din sec. XIX. Ghidul manuscriselor psaltice – Moldova, sec. XIX, Cuvânt înainte,* vol. I, Editura Artes, Iaşi, 2009, p. 7.



Scanned with OKEN Scanner

recunoscut pentru pasiunea şi dăruirea faţă de muzica psaltică, pentru seriozitatea, migala şi adâncimea cercetărilor sale.

Între fascinaţia pentru muzica bisericească a copilului de preot – care era „impresionat de sfinţii care-l priveau din frescele bizantine, de cântările de la strană, dar şi de interpreţii şi auditorii evlavioşi"[2] – şi remarcabila realizare muzicologică pe care o avem acum în faţă, drumul a fost însă anevoios şi îndelungat, după cum mărturiseşte însuşi autorul în partea introductivă a cărţii. Pentru a sesiza şi aprofunda elementele specifice melosului psaltic al secolului al XIX-lea a fost nevoie de o prealabilă depistare şi studiere a cântărilor, care a presupus, la rândul ei, o trudnică muncă de depistare şi examinare amănunţită, filă după filă, a unui număr important de manuscrise muzicale (aproximativ 300) dispersate în 21 de fonduri de carte rară, din ţară şi străinătate. Lipsa unor evidenţe clare, apariţia relativ recentă a unui catalog al manuscriselor muzicale din secolul al XIX-lea (1999), starea proastă a unor codice sau probleme specifice de paleografie greacă şi română sunt doar câteva dintre piedicile care au prelungit perioada de documentare a autorului. Rezultatele sunt însă notabile, bizantinologul reuşind să armonizeze cele două specializări ale sale, teologică şi muzicală, în folosul cântării psaltice.

Lucrarea este alcătuită din două părţi, care corespund celor două volume. Prima parte înglobează aspecte introductive şi sintetizează informaţiile referitoare la principalele fonduri moldoveneşti de manuscrise psaltice – în capitolul I – şi la cele mai importante categorii de cântări psaltice în limba română – în capitolul III. Inventarierea manuscriselor permite şi importante constatări privind categoriile de colecţii, cele dominante fiind Antologhionul, Liturghierul şi Heruvico-Chinonicarul. Se desprinde cu claritate concluzia că secolul al XIX-lea nu se defineşte doar prin cei câţiva reprezentanţi cunoscuţi, ci a fost un răstimp al eforturilor conjugate a zeci de compozitori, copişti şi

[2] Idem, p. 15.



Scanned with OKEN Scanner

psalți care au ostenit împreună pentru consolidarea psaltichiei românești; numele acestora, sunt evidențiate de autor și așezate alături de cele ale psaltilor care au contribuit hotărâtor la în înveșmântarea în grai românesc a cântării psaltice. În plus, prezentarea sintetică a principalelor fonduri de manuscrise oferă cercetătorului Florin Bucescu și prilejul unei pledoarii în favoarea muzicii hrisantice, a muzicii intrată în uzul stranei după 1814, anul Reformei înfăptuite la Constantinopol. Este vorba, de fapt, despre o importantă schimbare a perspectivei de abordare a acestei muzici. Opiniile autorului sunt rostite cu fermitatea și competența celui care a studiat și a practicat această cântare vreme îndelungată: „Dacă admirația față de structurile muzicale vechi (sec. X-XIV) este desigur o atitudine firească la diverși cercetători... în schimb denigrarea pe baza unor dovezi discutabile a cel puțin două secole de muzică (XVIII-XIX), demonstrează o atitudine nerealistă și o poziție arogantă în abordarea raportului vechi-nou aplicat fenomenului muzical. Apologeții muzicii bizantine «pure» uită un lucru important, anume că în cele două secole de așa-zisă decadență s-a născut marea psaltichie românească... Afirmarea unui dispreț suveran față de muzica promovată de Macarie Ieromonahul, Anton Pann, Dimitrie Suceveanu a avut urmări negative, demobilizând pe cei care ar fi dorit să o studieze și să publice studii și articole. Numai așa se poate explica de ce până în anul 1999, cotele a sute de manuscrise aflate în diverse fonduri nu au fost măcar semnalate în publicistică”[3].

Miezul primului volum al lucrării îl constituie, considerăm, prezentarea a 19 categorii de cântări psaltice, realizată pe etape, adică pornind de la modelele antehrisantice, fundament al muzicii psaltice românești edificate pe parcursul ultimelor două veacuri. Aceasta este și secțiunea exemplelor muzicale ale volumului, selectate din manuscrisele cercetate, transcrise pe portativ și supuse analizelor comparate. Numeroasele comentarii care le însoțesc ating

[3] Idem, p. 39.



Scanned with OKEN Scanner

domenii diverse – paleografie, codicologie, istorie, liturgică, sociologie, bibliografie, istoriografie – şi constituie o originală şi preţioasă contribuţie la cunoaşterea melosului psaltic al secolului al XIX-lea.

Capacitatea de sinteză a autorului, precum şi meticulozitatea studiului întreprins sunt puse în evidenţă şi de tabelele sinoptice care alcătuiesc partea esenţială a capitolului median al primului volum. Repartizate pe fonduri documentare, tabelele oferă informaţii bogate referitoare la locaţia şi cota manuscrisului, titlu, datare şi copist, fiind completate de cele cinci tipuri de indici care încheie prima parte a cărţii: indice pe tipuri de colecţii, indicele alfabetic al copiştilor, cel al creatorilor şi traducătorilor români, un altul pentru autorii greci şi indicele cronologic al manuscriselor, pe fonduri.

Volumul al doilea al lucrării este considerat de autor un *Ghid al manuscriselor psaltice* din Moldova secolului al XIX-lea, deoarece alături de prezentarea fiecărui manuscris în parte, în cadrul rubricilor obişnuite pentru un catalog, sunt inserate uneori comentarii ample, dar şi numeroase exemple muzicale (transcrieri pe portativ) – incipituri, fragmente reprezentative sau chiar cântări integrale. În cadrul volumului, prezentările detaliate ale fiecărui manuscris sunt grupate pe fonduri documentare şi atestă atenţia cu care a fost cercetată fiecare filă. Se evidenţiază, din nou, vastitatea şi profunzimea cunoştinţelor, priceperea cu care sunt vehiculate şi coroborate informaţii, capacitatea de a sintetiza informaţiile rezultate din analizele comparate. Exemplele muzicale transcrise de autor asigură accesibilitatea la acestea, iar fotocopiile unor file ilustrează măiestria copiştilor moldoveni şi impresionează prin claritatea scrierii neumatice şi frumuseţea ornamentaţiei.

Veritabilă frescă a psaltichiei din Moldova, ampla lucrare a părintelui dr. Florin Bucescu impresionează prin extensia cercetării, prin bogăţia informaţiilor oferite, prin claritatea expunerii, veridicitatea şi obiectivitatea afirmaţiilor care îşi au sorgintea în documentul muzical scris. Originalitatea ideilor şi devotamentul faţă de domeniul pe care îl slujeşte cu pasiune de câteva



Scanned with OKEN Scanner

decenii stârnesc admirația cititorului, căci datorită muncii sale, greu de cuantificat, ies la lumină nume ale unor autori trecuți în uitare, se certifică existența unor școli de psaltichie, cu activitate intensă (la Botoșani, Huși, Iași, Roman), se atrage atenția asupra rolului deosebit pe care l-a avut Nectarie Frimu în susținerea elementului național. Valoarea ideilor și densitatea informațiilor cuprinse în cele două volume, instrumentele de lucru oferite cu generozitate prin tabelele sinoptice realizate de autor recomandă cartea de la sine. Munca temeinică, riguroasă și asiduă a părintelui Florin Bucescu se reflectă deplin în consistența conținutului care înlesnește o mai bună cunoaștere a culturii muzicale de tradiție bizantină din secolul al XIX-lea și, totodată, deschide noi perspective de cercetare a acesteia.

Apariția cărții preotului dr. Florin Bucescu se înscrie în lista evenimentelor editoriale a ultimilor ani, lucrarea afirmându-se, cu pregnanță, ca o realizare de referință a domeniului. Totodată, prin această carte, psaltichia secolului al XIX-lea din Moldova se constituie într-o amprentă inconfundabilă și durabilă a autorului în perimetrul bibliografiei dedicate tradiției muzicale bizantine din spațiul românesc.

Scanned with OKEN Scanner

# UN LABORATOR DE CREAŢIE ŞI CERCETARE MUZICOLOGICĂ ÎN SPRIJINUL MUZICII BIZANTINE ŞI PSALTICE ROMÂNEŞTI

*Constantin CATRINA*

Încă pe la mijlocul veacului al XIX-lea şi continuând în secolul XX, cărturarii noştri, în frunte cu luminatul savant român Nicolae Iorga (1871-1940), „stăruiau pentru o mai mare grijă faţă de manuscrisele neorganizate de prin mănăstiri”[1] cât şi pentru alte fonduri, de acelaşi fel, existente în unele biblioteci particulare etc.

Cu fiecare deceniu şi veac al existenţei noastre s-a pus piatră la temelia unor iniţiative ce au adus lumină asupra perspectivei de a se ocroti şi pune în ordine cărţile şi manuscrisele româneşti şi străine, cu circulaţie în spaţiul cultural şi religios autohton.

Interesat, de pildă, de preocupările pentru carte ale episcopului Melchisedec Ştefănescu (1823-1892), N. Georgescu-Tistu observă că arhiereul de la Roman avea „una din cele mai mari biblioteci româneşti de la mijlocul secolului trecut. Însemnătatea ei – menţionează omul de studiu – constă în altceva. Biblioteca lui Timotei Cipariu e de filologie, a lui Odobescu de arheologie şi artă, a lui Kogălniceanu de istorie, a lui D.A. Sturza de politică şi istorie, a lui Ion Ghica de economie şi literatură. *Numai Melchisedec a strâns multe cărţi de materii variate, inclusiv de muzică.* (subl.n). Şi astfel, între titlurile de cărţi şi manuscrise rânduite de Sfinţia Sa, episcopul Melchisedec, aflându-se şi lucrarea *Doxologie... Note de muzică bisericească, cu text*

[1] Gabriel Ştrempel, *Catalogul manuscriselor româneşti*, vol. 1, Bucureşti, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978, p.6.



Scanned with OKEN Scanner

*chirilic, scrise în 1855 de I.Profianu, elev la Seminarul de la Argeş, 236 f. în 4°. Ms. 513"*[2] (Cap.XII/Artă), sau cărţile de psaltichie semnate de Anton Pann.

Multă vreme, astfel, bibliotecile noastre au avut în vedere o structură enciclopedică şi doar mai târziu, după inaugurarea învăţământului muzical din Moldova (Iaşi, 1860) şi Ţara Românească (Bucureşti, 1864), mai ales, a început a se vorbi despre necesitatea unor cărţi, tratate şi note muzicale rânduite tematic, în primul rând.

Concomitent cu evoluţia învăţământului de acest grad, apoi reuniunile muzicale, cu precădere cele din Transilvania, îşi vor avea şi ele bibliotecile lor cu partituri muzicale tipărite sau multiplicate (în manuscris)[3]. Muzicienii noştri Iacob Mureşianu, Ciprian Porumbescu, Gheorghe Dima, Gavriil Musicescu, D.G. Kiriac, Costin Maximilian, Alfonso Castaldi, George Breazul, au întocmit rapoarte şi susţineri directe (oficiale) pentru a se dezvolta şi ramura bibliotecilor necesare conservatoarelor, instituţiilor muzicale etc.

În paralel cu bibliografiile de carte veche (Ion Bianu şi Nerva Hodoş, Dan Simonescu, Remus Caracaş, G. Nicolăiasa şi Gabriel Ştrempel), muzicologii români îşi vor lua ca problemă de studiu soarta şi perspectivele patrimoniului muzical existent în diferite localităţi din ţară. Astfel, în deceniile din urmă muzicologul Viorel Cosma semnează studiul *Manuscrise muzicale româneşti în Biblioteca Conservatorului «Ciprian Porumbescu» din Bucureşti*[4], însoţit şi de *Catalogul manuscriselor* existente în acelaşi loc[5]; apoi

---

[2] M. Georgescu-Tistu, *Preocupările de carte ale episcopului Melchisedec şi biblioteca sa*, în *BOR*, Bucureşti, nr. 11-12, 1963, pp.1146-1203.
[3] Constantin Catrina, *Colecţii şi biblioteci muzicale braşovene în secolul trecut*, în *160 de ani de la înfiinţarea primei biblioteci publice la Braşov, 1835-1995*, Braşov, Biblioteca „George Barițiu", 1996, pp.94-102.
[4] Viorel Cosma, *Manuscrise muzicale româneşti în Biblioteca Conservatorului „Ciprian Porumbescu" din Bucureşti*, în *Studii de Muzicologie*, Bucureşti, vol. V, Editura Muzicală, 1969, pp.269-279.
[5] Idem, pp.281-309.



Scanned with OKEN Scanner

Gheorghe Ciobanu şi Titus Moisescu[6], Sebastian Barbu Bucur[7] ş.a. vor lua în evidenţă alte câteva fonduri de codexuri muzicale în notaţie bizantină existente în mănăstirile din Moldova, mai ales, iar în 1985, bizantinologul Titus Moisescu semnează studiul *Preliminarii la o codicologie specifică manuscriselor muzicale bizantine*[8]. Pe baza acestei din urmă contribuţii de ordin metodologic, continuată, după aceea, şi în alte variante, se vor elabora numeroase lucrări, mai ales ca teze de doctorat, şi a căror încrengătură, desigur, se va finaliza după modelul harnicului Titus Moisescu (1922-2002).

*

Astăzi, numai şi privind în vitrinele librăriilor, câte au mai rămas, cercetând expoziţiile şi târgurile de carte, apoi contactul direct cu bibliotecile de specialitate etc., ne putem întări convingerea că tot mai stăruitor se înmulţesc instrumentele de investigaţie în ceea ce priveşte cultura şi artele autohtone; răspund, desigur, unor astfel de iniţiative, bibliografiile, dicţionarele de personalităţi, enciclopediile şi cataloagele cu problematică diversă etc.

Un astfel de instrument, recent apărut, – o iniţiativă de anvergură este şi *Catalogul manuscriselor de muzică sacră din Moldova – secolele XI-XX*[9], tipărit în două volume A-4 de către Universitatea de Arte „George Enescu", Edit. Artes, Iaşi, 2010, cu 1124 pp. (Director Grant: Prof.univ.dr. Viorel Munteanu). Această premieră editorială, cu apariţie într-o instituţie de învăţământ superior, confirmă, după cele cunoscute de noi, o rodnică şi îndelungată activitate a muzicienilor ieşeni care, timp de mai multe decenii, au

---

[6] Titus Moisescu, *Muzica bizantină în spaţiul cultural românesc*, Bucureşti, Editura Muzicală, 1996, pp.14-15 şi infranotele 18-28.
[7] Sebastian Barbu Bucur, *Propedii ale muzicii psaltice în notaţie cucuzeliană*, I, în *SCIA*, Bucureşti, nr. 1, 1974, pp.27-39 şi în *SCIA*, Tom 22, 1975, pp.59-69.
[8] Titus Moisescu, *Prolegomene bizantine. Muzică bizantină în manuscrise şi carte veche românească*, Bucureşti, Edit. Muzicală, 1985, pp.68-80.
[9] *Catalogul manuscriselor de muzică sacră din Moldova – secolele XI-XX*, Iaşi, vol. 1-2, Universitatea de Arte „George Enescu", Edit. Artes, 2010.



Scanned with OKEN Scanner

slujit creația și muzicologia autohtonă. Partiturile și cărțile de autor semnate de Achim Stoia, Viorel Munteanu, Vasile Spătărelu, Christian Misievici și Anton Zeman, Sabin Păutza, Mihail Cosmei, George Pascu, Florin Bucescu, Melania Boțocan, Nicolae Gâscă și Corul „Cantores Amicitiae", cvartetele „Voces" și „Armonia" au fost încununate, ani de-a rândul, cu premii academice și ale Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România; apoi ramura solistică a obținut, la rându-i, numeroase premii naționale și internaționale.

Ca obiectiv fundamental al cercetării muzicologice, *Catalogul* la care ne referim reprezintă, desigur, un demers profesional sprijinit pe exigență, acribie, perseverență și puterea de a finaliza mari lucrări de perspectivă enciclopedică, evident, cu aportul unei echipe de cadre universitare și studenți etc. „Fără bibliografie, va aprecia specialistul în domeniul cărții Ion Stoica, rămânem în intuiție și în eseu. Doar prin bibliografie – [*și cataloage*] – trecem în știință, în ordonarea analitică și sinteză savantă"[10].

*

Fiecare din cele două volume ale *Catalogului ieșean* își deschide ineditul și frumusețea paginilor sale cu îndemnurile și considerațiile onorante ale Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Preşedinte de Onoare al Grantului universitar. Reunindu-și, desigur, aprecierile într-un dens *Cuvânt de binecuvântare*, încercăm, la rându-ne, să ne luăm ca model de apreciere, câteva din sublinierile înaltului ierarh al Bisericii noastre: „... o astfel de lucrare, se spune în vol.1 și 2, pp.3-4, reprezintă *o mărturie de cinstire a înaintaşilor*, maeștri de cântări și dascăli de psaltichie din mănăstirile românești de altădată, care au transpus cu migală pe hârtie ceea ce interpretau în biserici la sfintele slujbe", iar prin „studierea atentă a celor 155 de manuscrise muzicale (românești, grecești sau slavone) se *descoperă schimbul*

[10] Ion Stoica, *Bibliografia ca operă*, în Ilie Barangă, *Noi contribuții bibliografice la studiul operei lui Mihail Diaconescu*, Onești, Edit. Magic Print, 2009, p.7.



Scanned with OKEN Scanner

*permanent de valori între diferite centre bisericeşti din Europa creştină şi rolul important al mănăstirilor româneşti în cultura naţională"*[11].

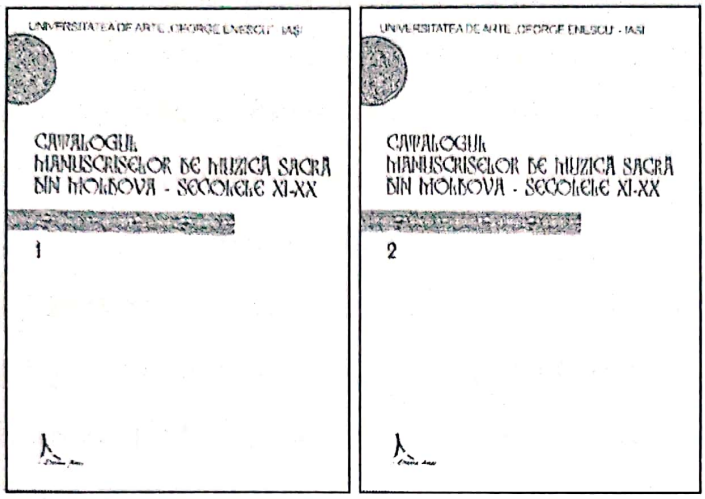


Având în vedere şi această lucrare de prestigiu pentru bizantinologia autohtonă, o tipăritură cu ample reverberaţii în trecutul nostru cultural şi bisericesc îndepărtat, Î.P.S. Teofan, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, a apreciat în comunicarea *Modelul bizantin*, că „Deşi rămâne în istorie ca realitate trecută, Bizanţul are încă mult de spus românului de azi şi de mâine. Poate nu ne dăm seama, dar bisericile noastre, credinţa noastră, cântul nostru bisericesc, simplele gesturi de fidelitate de biserică şi mesajul ei sunt datorate în mare parte Bizanţului şi Crezului său"[12].

Sub semnătura Prof. univ.dr. Viorel Munteanu, compozitor, – muzician dăruit *renaşterii cercetării muzicii bizantine din Moldova* – apreciază, de asemenea că „Finalizarea Grantului *Catalogul manuscriselor de muzică sacră din Moldova – secolele XI-XX* reprezintă un moment important şi semnificativ nu numai pentru Universitatea noastră, ci şi pentru întreaga cercetare de acest tip, ştiut fiind că abordarea, acum câteva decenii, într-o instituţie de învăţământ superior a unei asemenea tematici n-ar fi fost admisă... Aşadar, după privaţiuni şi interdicţii, a venit şi vremea afirmării plenare a cercetării ştiinţifice în Universitatea de Arte *George Enescu*, prin promovarea unei culturi şi arte de înaltă ţinută morală, care să contracareze proliferarea libertinajului şi a

[11] Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Cuvânt de binecuvântare*, în *Catalogul manuscriselor de muzică sacră din Moldova – secolele XI-XX*..., vol. 1-2, pp.3-4.
[12] *Catalogul manuscriselor*..., vol. 1-2, p.11.



Scanned with OKEN Scanner

prostului gust"[13] sau, în perspectivă, după cum se apreciază şi în unele studii de specialitate, sursele bizantinismului (în creaţie) pot fi „o soluţie împotriva disoluţiei"[14]. De asemenea se mai poate spune că muzica, în general, nu trebuie căutată *în extremul orient* „când ea se manifestă într-o formă atât de frumoasă chiar în spaţiul nostru românesc, şi nu de azi – de ieri, ci de aproape două mii de ani"[15].

Cunoscător îndeaproape al unui astfel de patrimoniu atât de bogat în spaţiul moldav, universitarul Viorel Munteanu îi aduce în actualitate pe toţi muzicienii noştri cu preocupări în direcţia valorificării (creaţiei şi interpretării) muzicii bisericeşti. Pe traseul unor astfel de istorisiri sunt menţionate, cu realizările lor notabile, nume precum Mihail Gr. Poslușnicu, Al. Zirra, Teodor V. Stupcanu, Gavriil Musicescu, Macarie Ieromonahul şi Dimitrie Suceveanu, Grigore Panţiru, Gheorghe Ciobanu şi activitatea *Cercului de Muzicologie şi Bizantinologie* frecventat în deceniile din urmă de către tinerii şi mai vârstnicii universitari şi studenţi ieşeni: Larisa Agapie, Liliana Gherman, Gabriela Ocneanu, Nicolae Gâscă, Anton Zeman, Sabin Păutza, Adrian Diaconu, Mihaela Boţocan, Florin Bucescu, Viorel Bârleanu, Mihai Lazăr[16] ş.a.

În paginile înserate pe parcursul celor două volume ale *Catalogului* nostru şi anume *Renaşterea cercetării muzicii bizantine la Iaşi* maestrul Viorel Munteanu înmănunchează, cu satisfacţie, şi lucrările de autor semnate în aceşti ani de către pr.dr. Florin Bucescu, pr.dr. Alexandrel Barnea, cât şi aportul secţiei de Muzică Religioasă, apariţia şi continuitatea revistei „Byzantion Romanicon" (1995-2007), desfăşurarea reuşită a unor simpozioane naţionale şi

---

[13] Idem, pp.13-23.
[14] Mihaela Marinescu, *Spiritualitatea bizantină în creaţia muzicală românească (secolul XX)*, Bucureşti, Edit. Fundaţiei *România de Mâine*, pp.185-190.
[15] Idem, ibidem.
[16] Gabriela Ocneanu, *Grigore Panţiru şi Gheorghe Ciobanu, două personalităţi ale muzicologiei româneşti*, în „Acta Musicae Byzantinae", vol. IX, Iaşi, Centrul de Studii Bizantine, mai 2006, pp.10-11.



Scanned with OKEN Scanner

internaţionale, unele cursuri şi concursuri de bizantinologie, prezenţa la Iaşi a unor formaţii de muzică bizantină din Grecia, Bucureşti, Iaşi etc.

Efortul susţinut, de durată, exemplar prin demersurile dovedite în cadrul *Grantului Universităţii ieşene* „va contribui – apreciază profesorul şi compozitorul Viorel Munteanu – la creşterea interesului pentru cunoaşterea aprofundată a muzicii bizantine şi psaltice şi la valorificarea vechilor cântări, acum în premieră semnalate, din diverse puncte de vedere, mai ales componistic şi interpretativ"[17].

De asemenea cele două *CD*-uri ce însoţesc impunătoarea tipăritură în două volume, cu 1124 de pagini, reprezintă o iniţiativă deschisă îmbunătăţirii şi înfrumuseţării cântării psaltice de la strana Bisericii noastre, a cântului coral armonic şi polifonic. Exemplele unor astfel de demersuri roditoare descoperindu-le, iată, şi în lucrările precedente semnate de Viorel Munteanu – *Muzică sacră. Prelucrări vocal-orchestrale după cântări bisericeşti, psaltice şi corale* (2004); Florin Bucescu şi Vasile Spătărelu – *Jertfa laudei. Liturghia psaltică în glasul III şi prelucrare corală la două voci* (2006), şi *Lăudăm pre Domnul. Antologie corală* de Viorel Munteanu, Viorel Bârleanu şi Florin Bucescu (2010).

Toate cele 155 de manuscrise, câte cuprinde *Catalogul* ieşean, răspund, iată, următoarelor date codicologice: I. *Caseta rezumativă* (bibliografia de referinţă asupra manuscrisului respectiv); II. *Descrierea manuscrisului;* III. *Datarea, localizarea, copist / copişti*; IV. *Conţinutul muzical-liturgic;* V. *Lista autorilor consemnaţi* şi VI. *Elemente complementare* (însemnări marginale). Evident, datele cele mai dense au ca reper conţinutul muzical-liturgic al fiecărui manuscris. Într-o astfel de casetă sunt indexate, minuţios, cu semnele glasurilor / ehurilor, mărturiile şi ftoralele caracteristice acestora; un aspect,

[17] Viorel Munteanu, *Catalogul manuscriselor de muzică sacră din Moldova...*, pp.13-23.



Scanned with OKEN Scanner

grafic deosebit pentru comentarii şi paralelisme teoretice şi intonaţionale de certă specialitate.

Pe parcursul celor două volume din *Catalogul manuscriselor de muzică sacră din Moldova – secolele XI-XX* sunt încorporate şi câteva imagini ale unor biserici de mănăstiri precum Putna, Văratec, Roman, Voroneţ, Neamţ, Secu cât, mai ales, şi unele facsimile, cu notaţie muzicală cucuzeliană: cele 11 manuscrise aparţinând *Şcolii muzicale de la Mănăstirea Putna* (Ms.I-26 BCUME, f.5-r, p.65; P-I, f.2-r etc.); *Mănăstirea Dragomirna* (Ms.1886, f.2-r p.93), apoi cele mai multe, în număr covârşitor, manuscrisele în notaţie chrisantică (după 1814). Dintr-o astfel de categorie de codexuri se impun, ca număr, cele 62 de lucrări de la *Mănăstirea Neamţ* («cel mai bogat fond de manuscrise psaltice dintre cele mănăstireşti din Moldova») urmat de cele 34 de manuscrise de la *Arhiepiscopia Romanului*, apoi câte 13 de la *Mănăstirea Vorona* (Botoşani), *Fondul Psaltic al Arhivei Naţionale a Moldovei din Chişinău* şi cele 5 din biblioteca *Mănăstirii Secu* etc.

Evident, după observaţiile semnatarilor Vasile Vasile, Florin Bucescu şi Constantin Catrina, au existat, în timp, şi gesturi de înstrăinare abuzivă a unor codice importante pentru cultura muzicală românească veche. Se ştie, de pildă, că astfel de manuscrise „scrise de psalţi români" au fost semnalate în bibliotecile altor ţări – la Moscova, Sankt-Petersburg, Sofia, Leipzig, Insula Lesbos (Grecia), Copenhaga, Londra, Ianina, Mahera[18] (în Cipru), Viena[19] iar relatările cercetătorilor din veacurile XIX-XXI, precum cele formulate de Emil Kalužniacki, A.I. Iaţimirskii, Anne E. Pennington, Marcu Beza, A. Jakovlević, K. Hadjiyakoumis, Dimitri Conomos, J.A. Raasted, Gheorghe Ciobanu, Titus Moisescu, Sebastian Barbu Bucur, Nicu Moldoveanu, Vasile Vasile, Gregorios Stathis ş.a., întăresc, desigur, cele menţionate de noi.

---

[18] Titus Moisescu, *Prolegomene bizantine...*, p.17.

[19] Nicu Moldoveanu, *Cercetări asupra manuscriselor în notaţie bizantină existente în Biblioteca Naţională din Viena. Manuscrise muzicale bizantine din România şi autori români*, în *BOR*, Bucureşti, nr.3-4, 1984, pp.238-245.



Scanned with OKEN Scanner

Pe de altă parte muzicologul Vasile Vasile observă că unele descrieri ale manuscriselor mai din urmă, au nevoie de „corectarea datelor incerte sau chiar eronate" etc. Ne este clar, desigur, că fiecare etapă de studiu şi catalogare îşi are reuşitele şi lipsurile ei. Aşa de pildă, aflăm de la Daniel Barbu, despre un *Stihirar* de la BCUI, ms.IV-39, „pe care şi-a scris numele, spre sfârşitul veacului, Callistos ieromonahul, dascăl de muzică"[20], dar care, căutându-l în cataloagele anterioare nu l-am putut identifica. Şi cred, desigur, că mai pot fi şi alte exemple. De aceea să nu opinăm, fără o anume reţinere, că în timp nu se vor descoperi încă unele manuscrise în aceleaşi locuri, pentru care semnatarii *Catalogului* de azi nu au avut încă bucuria de a le codifica „pe văzute". O viitoare *Addenda*, de pildă, cât şi un indice de nume, ar putea răspunde, presupun, încă unor neprevăzute scăpări din suma problemelor de codificare etc.

*

Chiar şi puţinele facsimile existente în *Catalogul* ieşean întăresc, totuşi, prin datele lor complementare, ecoul unor evenimente şi consemnări istorice ce ţin, mai ales, de viaţa şi personalităţile Bisericii noastre. Un exemplu: „La 15 în Maiu anul 1892, vineri oara 7 sara s-a mutat din această viaţă la Cereştile locaşuri Preasfinţia Sa Episcopul Eparhiei Romanului Melhisedec Ritorul şi Luminătoriul Bisericii ortodoxe..."[21]. Comparând însă cu cele înscrise în *Dicţionarul Teologilor Români* din 1996, vom constata că data decesului ierarhului de la Roman, cea care circulă şi în alte lucrări similare, are ca reper o altă zi şi anume: *16 mai 1892*[22] (subl.n.). Şi despre Ms.1886, cel de la Mănăstirea Dragomirna, mai trebuie cunoscută o anume consemnare, fără

[20] Daniel Barbu, *Manuscrise bizantine în colecţii din România*, Bucureşti, Edit. Meridiane, 1984, p.8 şi planşa XXVIII.
[21] *Catalogul manuscriselor de muzică sacră din Moldova...*, p. 250.
[22] Mircea Păcurariu, *Dicţionarul teologilor români*, Bucureşti, Edit. Univers Enciclopedic, 1996, pp.445-447.



Scanned with OKEN Scanner

temei, redactată în anii din urmă. De pildă, în articolul *Mănăstirea Putna – leagăn al culturii muzicale medievale din Moldova*, publicat în *Univers Muzical* (Chişinău, nr. 6, 2007, pp.64-65) se scrie, negru pe alb, că numele lui Evstatie se află menţionat chiar pe ultimul rând al respectivului facsimil (p.65), ceea ce nu este adevărat. Coroborând şi cu alte manuscrise putnene (Ms.816 , f.36-v, de pildă)[23] se poate observa că numele copistului, Protopsaltul Evstatie, se află în afara textului liturgic, fie prin termenii «tou autou» („a aceluiaşi") sau mai clar: *Alu Monah Evstatie*.

Apreciem, de asemenea că, cu cât un astfel de catalog va avea încorporate în paginile sale mai multe facsimile, cu atât notele complementare şi problemele teoretice ne vor fi încă de mare folos.

*

*Bibliografia generală*, împreună cu *notele explicative* şi *caseta rezumativă* întăreşte, desigur, efortul şi câmpul de investigaţie documentară ale autorilor acestui *Catalog*, cu aplicaţie specială pentru muzicologia românească: volumul 1. Florin *Bucescu*, Constantin *Catrina*, Alexăndrel *Barnea*, Irina Zamfira *Dănilă* şi vol. 2. Vasile *Vasile*; alţi colaboratori: Carmen *Dura*, Georgiana *Gafiţa*, Alexandru *Budu*, Ilie *Danilov*, Ioachim *Ivanov*, Adrian *Sârbu*, Adriana *Vasile*.

Cred însă că bizantinologii români şi străini, cei care au lucrat în deceniile din urmă pentru muzica bizantină, nu trebuiesc uitaţi în nicio împrejurare. Îi am în vedere, desigur, pe I.D. Petrescu-Visarion, Grigore Panţiru, Anne E. Pennigton, Titus Moisescu, Gheorghe Ciobanu, Dimitri E. Conomos, Gheorghe C. Ionescu ş.a.

Prin cuvântul Preşedintelui de Onoare al Comisiei Grantului de la Universitatea ieşeană „George Enescu", Preafericitul Părinte Patriarh dr.

[23] Titus Moisescu, *Muzica bizantină în spaţiul cultural religios*, Bucureşti, Edit. Muzicală, 1996, facsimil, p. 184.



Scanned with OKEN Scanner

Daniel Ciobotea, s-a apreciat că reuşita acestui *Catalog* „... ar putea fi continuată, cu sprijinul Comisiei Teologice, Liturgice şi Didactice a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române şi pentru alte regiuni istorice din ţara noastră cu bogate tradiţii în domeniu”[24].

Ne este clar, desigur, că o astfel de continuitate, la nivelul ţării, ne va putea aduce extraordinare rezultate în domeniul moştenirii spirituale a patrimoniului românesc. O astfel de acţionare ar îmbogăţi cu prisosinţă datele noastre istorice, de limbă şi literatură veche etc., etc.

Pentru un astfel de demers cred că trebuie întărită, în paralel, şi partea teoretică, de analiză, a muzicii existente în manuscrisele bizantine şi psaltice din teritoriul românesc. Din mulţimea de observaţii, semnalate în timp, merită să avem în vedere măcar ceea ce sublinia cu mulţi ani în urmă profesorul universitar dr. Victor Giuleanu (1914-2006): „... bizantinologia – *aprecia teoreticianul român* – a făcut prea puţin până acum, epuizându-şi energiile mai mult în direcţia aspectelor de documentaristică (arhivistică), lăsând în schimb deschise problemele esenţiale ale stilisticii unei arte în mare parte necunoscută nici specialiştilor, şi care nu s-a putut bucura de aportul creator al teoriei, precum *cantus planus*, în spatele căruia s-au aflat totdeauna exegezi şi tratate de valoare ce au împins lucrurile înainte”[25].

Având acum o imagine semnificativă asupra existenţei şi valorizării manuscriselor de muzică sacră din Moldova secolelor XI-XX, muzicienii noştri pot aborda cu mai mare succes demersurile lor pentru o cercetare muzicologică mult mai aplicată şi, cred, o perspectivă înnoitoare din mai multe puncte de vedere: creaţie, istoriografie, didactică şi interpretare.

---

[24] Viorel Munteanu, *Cultura fără credinţă nu se poate înălţa către cer*, în „Lumina de Duminică”, Săptămânal de spiritualitate şi atitudine creştină, Bucureşti, nr. 41, 17 oct. 2010, p.11.

[25] Victor Giuleanu, *Melodica bizantină*, Bucureşti, Edit. Muzicală, 1981, p.33.



Scanned with OKEN Scanner

# *GÂNDURI*

# *ALE UCENICILOR*

Scanned with OKEN Scanner

# ANIVERSAREA PROFESORULUI NOSTRU

*Ciprian CHIŢU*

Mă confesez cu regret de faptul că nu pot onora din motive obiective invitaţia de a participa la aniversarea profesorului nostru de *Folclor muzical*, Florin Bucescu. De aceea, îi dedic rândurile ce urmează.

Când vorbesc de Domnia Sa, involuntar îmi vin în minte figura marelui scriitor Ion Creangă şi a dascălului Mihai Busuioc, celebrul personaj sadovenian - „Domnul Trandafir" şi ma gândesc cum ar fi Iaşul muzical fără Preotul conf. univ. dr. Florin Bucescu?! Ar fi fost mai sărac din punct de vedere muzical şi spiritual şi... mai lipsit de poveşti.

Nu puţini tineri elevi sau studenţi, i-au trecut pragul „chiliei" de lângă Biserica Talpalari unde-şi petrecea părintele Bucescu timpul odinoară ca un „Zarathustra autohton", înconjurat de cărţi, manuscrise, referate şi un ceas vechi de perete care-i aminteau programul activităţilor cotidiene. Cei care au intrat în „chilie" cu siguranţă au gustat un pahar de vin acru, bitter amărui de plante sau ţuică de schinduc, au mâncat castraveţi muraţi cu pâine neagră dietetică, „făcută de baba mea", adică de stimabila doamnă Bucescu, au fost „răsfăţaţi" la desert cu o lingură de colivă uscăţivă şi le-au ascultat poveştile, toate dăruite cu drag, chiar cu insistenţe enervante uneori. Am preferat să încep cu aceste amintiri întrucât aspectele domenstice nu pot fi introduse în dicţionarele specialiştilor, cum este *Dicţionarul Etnologilor Români*, sau pe site-uri.

Datorită activităţii sale didactice şi ştiinţifice la Conservator, Florin Bucescu trebuie considerat un reprezentant remarcabil al şcolii de paleografie bizantină şi a celei etnomuzicologice ce activează în arealul Moldovei.

În ceea ce priveşte culegerea folclorului muzical, Florin Bucescu a străbătut „cu magnetofonul în spate" multe din dealurile şi văile Moldovei împreună cu prietenul său Viorel Bârleanu în căutare de valori naţionale. Răsplata acestei munci a fost pe măsura efortului şi sacrificiului depus, pentru că după culegere şi studiere a reuşit să e publice şi să tezaurizeze melosul popular în lucrări şi studii de referinţă ce



Scanned with OKEN Scanner

vor dăinui constituindu-se în dovezi ale continuităţii şi culturii populare româneşti pe aceste meleaguri.

Mă consider un norocos pentru că l-am avut profesor la Universitatea de arte „G. Enescu" şi pentru că am participat la câteva anchete folclorice în compania Domniei sale. Îmi declar toată gratitudinea faţă de mentorul meu, pentru că mi-a dăruit o părticică din dragostea şi ştiinţa sa. Îi doresc multă sănătate, la mulţi ani, să nu se prindă încă în jocul de „Bătrânească", şi să nu se dea „muietului ca iarba tăietului".

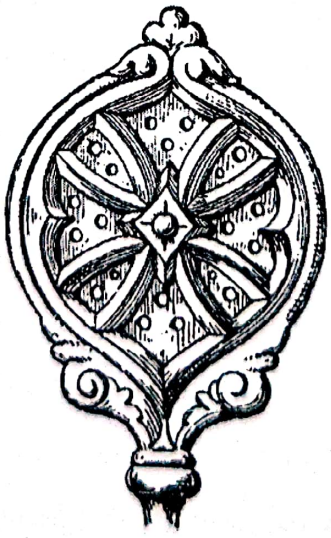

Scanned with OKEN Scanner

# LA ANIVERSAREA PĂRINTELUI NOSTRU

*Claudia NEZELSCHI*

De-o vreme, care e bogată cât o viaţă, Părintele conf. univ. dr. Florin Bucescu îmi este duhovnic, cu atâta dar, încât mi-e şi mamă, şi tată.

Părintele Stăniloae a sintetizat esenţa ortodoxiei, trăind-experiind şi scriind că Absolutul-Dumnezeu este Persoană, mai mult, Persoană Iubitoare, în relaţie vie, directă, cu fiecare dintre cei creaţi după chipul şi asemănarea Sa, creaţi pentru a ajunge la comuniunea deplină şi nesfârşită cu Ea, Dumnezeirea Atotcuprinzătoare. *Părintele Florin, fost student al Părintelui Stăniloae, reuşeşte, fără să-şi propună, să-L facă din ce în ce mai apropiat inimii omului pe Dumnezeu, Persoana Inepuizabilă în Iubirea şi Viul Său.* Aceasta[1] şi deoarece fiecare întâlnire a Părintelui cu cel venit din viforul lumii de afară[2] este comunicare vie, sinceră, întru dragostea lui Dumnezeu.

**Liturghiile** Părintelui, în care absolut fiecare suflet din biserică este pomenit pe nume, **rugăciunile** aparent simple, *cu lucrare*, în care căldura inimii împlineşte înălţimea intelectuală a omului de cultură şi fineţea duhovnicească a celui dăruit şi uneori jertfit bibliotecilor şi manuscriselor din mănăstiri, **răbdarea nesfârşită** a duhovnicului cu dar[3], toate acestea mărturisesc iar şi iar despre infinitul persoanei umane izvorând din Infinitul Persoanei Divine, Infinit pe care îl fac mereu prezent, în varii ipostaze, aducându-ni-L aici, acum, printre noi, nouă.

---

[1] Taina de fapt nu poate fi niciodată limpezită, ci, cum spunea Părintele Stăniloae, taina e mereu-continuu „nuanţată".

[2] Afară de normalitatea, aşezarea, noima creaţiei nerătăcite, nerupte de Dumnezeu.

[3] Atât de bun şi înţelegător încât de cele mai multe ori ascultarea ucenicului este ca pentru cel mai aspru îndrumător, resortul interior fiind „Dacă Părintele, care-i aşa bun se supără, nimeni nu mă mai poate ajuta."



Scanned with OKEN Scanner

Cu adevărat, nu știu cum face Părintele nostru de are și putere, și bucurie uimitor de proaspătă, și deschidere pentru fiecare. Răspunsul este aproape : transpar uneori duhul de jertfelnicie, smerenia autentică și atât de rară, din care izvorăsc cele dăruite, prin care Părintele ni se dăruiește și mai ales se dăruiește lui Dumnezeu. Toate acestea transpar doar uneori pentru că Părintele acoperă totul cu simplitate, firesc și UMOR[4]. Peste toate, cel din biserică e învăluit și pătruns de cântarea-rugăciune a Părintelui, astfel că nu mai rămâne gând pentru întrebări. Rămân doar uimirea și bucuria care nu trece, bucuria cea străină de lume, ținând de firea omului cea adevărată.

Știm toți că Părintele a suferit mult. Se simte că *suferința a asumat-o și a purtat-o cu credință, nădejde și dragoste,* și prin aceasta Dumnezeu l-a făcut altfel: și bucuros, și viu, și om înțelegând dinăuntru necazul celuilalt, și reper esențial în încercările acestui prezent… incalificabil deseori.

Fiindu-ne și model, și sprijin, și prezență fără de care nu ni-s pline inimile întrutotul, Părintele Florin e cu adevărat **Părintele**. Simplu, deschis, dar plin de taină, cum este tot ce ține de adâncul și esența vieții.

*Să ne trăiești întru mulți ani, Părinte!*

[4] Sănătos și trezind la sănătate.



Scanned with OKEN Scanner

## MĂRTURII ŞI AMINTIRI ALE FOŞTILOR SEMINARIŞTI

În anul 1995 cu binecuvântarea şi purtarea de grijă a Prea Fericitului Patriarh Daniel, pe atunci Mitropolit al Moldovei şi Bucovinei, se înfiinţa la Iaşi Seminarul teologic pus sub patronajul Sfântului Vasile cel Mare. Neavând clădire proprie seminarul a fost găzduit timp de opt ani (1995-2003) de Şcoala Normală „Vasile Lupu".

Din colectivul didactic care preda la acest mare liceu teologic a făcut parte şi Pr. Conf. univ. dr. Florin Bucescu, pentru disciplina *Muzică bisericească.*

La îndemnul Mitropolitului Daniel, elevii primei promoţii au înfiinţat corul seminarului pe care acelaşi înalt ierarh l-a numit *Basileus*, fiind instruit de părintele Florin Bucescu. De-a lungul anilor corul *Basileus* a susţinut concerte şi a înfrumuseţat cântările liturgice la strănile bisericilor ieşene. Din lista activităţilor muzicale ale corului Basileus citãm doar câteva:

- Concertul de colinde de la Casa Studenţilor din Iaşi în anul 1995;
- Festivalul Naţional de Muzică Bisericească ortodoxă „Buna Vestire" Fundul Moldovei 1996;
- Participarea la concertele anuale de muzică psaltică organizate la Iaşi de Centrul de Studii Bizantine (1996-2005)
- Concertul sustinut pe scena Teatrului Naţional „Vasile Alecsandri" – 2000
- Imprimări de casete audio şi CD-uri conţinând:
    - Cântările Vecerniei glas I din Anastasimatar de Theodor V. Stupcanu
    - Cântările Utreniei glas IV din Anastasimatar de Theodor V. Stupcanu



Scanned with OKEN Scanner

- Selecţiuni din Cântările Sfintei Liturghii în colaborare cu corul de fete „Strop de Ler" al Şcolii Normale „Vasile Lupu" dirijat de profesor Viorel Bârleanu

Părintele profesor Florin Bucescu a contribuit la revitalizarea cântării psaltice ieşene prin introducerea ca manual de studiu a Anastasimatarului de Pr. Theodor V. Stupcanu (profesor la fostul Seminar „Veniamin Costachi" din Iasi), în noul Seminar Teologic Liceal „Sf. Vasile cel Mare", dar şi în virtutea operelor autorilor consacrati ai muzicii psaltice Macarie Ieromonahul, Dimitrie Suceveanu, Ion Popescu Pasărea şi Nicolae Lungu.

## MĂRTURISIRI ALE UCENICILOR

***Prep. univ. drd. Adrian SÎRBU***

L-am cunoscut pe părintele Florin Bucescu în anul 1996, atunci când intrat în clasa a IX-a de la Seminarul Ortodox din Iaşi. Timp de patru ani acesta ne-a fost dascăl de „psaltichie", aşa cum îi place să numească Sfinţia Sa muzica psaltică. Voi relata impresiile din vremea aceea când îmi rodeam coatele pe băncile seminarului, bucuros că am mai reuşit să descopăr vreo greşeală în *Anastasimatarul* lui Th.V. Stupcanu la promisiunile părintelui că voi primi nota zece.

Mi-l amintesc, în primul rând, ca pe un *pedagog pasionat,* călit de greutăţi şi iubit de generaţii şi generaţii de elevi. Însuşirea aceasta nu provenea din niscaiva arme pedagogice secrete ci din marea sa pasiune pentru muzică şi din dragostea cu care iubea pe interlocutorii săi, elevii. Vorbea sincer, neprefăcut, dur câteodată, dar fără urmă de formalism şi de îngâmfare. Impunea şi se făcea ascultat aşa încât uneori nu puteai nici să îngâni două note una după alta de emoţie, dar nu puteai să nu îi vezi bucuria de pe faţă atunci când reuşeai o interpretare valoroasă. În momentul verificării, catalogul de pe catedră mi se



Scanned with OKEN Scanner

părea o imensă carte în care a Arhanghelul Mihail însemna nerealizările noastre la psaltichie cu câte doi de trei, „Ba nu, chiar cu trei de trei ! Dar, deocamdată, o să ţi-i pun în creion !" Când în timpul explicaţiei lecţiei noi se deplasa şi ajungea în faţa primelor bănci se transforma într-un actor din tragedia antică, gesticulând şi vorbind cu voce apăsată. Apoi, deodată îşi înmuia glasul, îşi lumina faţa şi ne dădea din nou curaj.

Ora cinci dimineaţa. E duminică, iar la biserica Talpalari din Piaţa Unirii, seminariştii repetă cu ochii împăienjeniţi de somn, toată slujba utreniei şi a liturghiei, ce aveam să le cântăm pentru a doua oară în aceeaşi zi, începând de la ora opt. Iar duminica următoare o luam de la capăt cu următorul glas de peste săptămână. Ştiam *Anastasimatarul* lui Stupcanu destul de bine. Începusem să fiu contaminat de microbul psaltichiei şi alergam la părintele cu o groază de întrebări. Întârziam uneori la ore, stând pe coridoarele seminarului şi descifrând cu multă trudă axioanele praznicale, cu cei mai mari, din prima promoţie a şcolii de la Iaşi. Eram apreciaţi cu note mari dacă părintele vedea că ne-am procurat cărţi muzicale noi, ceea ce ne-a permis să diversificăm repertoriul de strană cu diferite ocazii. Să fie oare şi aceasta una din armele secrete ale părintelui profesor?

Când la ore ne zicea câte o snoavă hazlie vedeam în el un fel de „*Ion Creangă al zilelor noastre*". Liber şi detaşat de încorsetările protocolare, ştia să se facă plăcut chiar şi când ne introducea în lumea misterioasă a „înfloriturilor" specifice muzicii bizantine. Experienţa dobândită ca etnomuzicolog prin satele de unde a cules folclor îl determină să prefere explicaţia hazlie şi eficientă, oricărei definiţii pline de preţiozitate sau cu caracter scolastic.

Şi cum altfel ar putea să fie un om care vrea să te înveţe arta psaltichiei, decât un om vesel, ghiduş în vorbe, care să privească cu îngrijorare încreţirea frunţii tânărului ucenic de astăzi? Ca să cânţi psaltică, trebuie să se bucure sufletul în tine, alături de cel al colegului tău.



Scanned with OKEN Scanner

P.S.: Nu am înțeles mult timp de ce părintele profesor era apreciat și chiar iubit în seminar, deși era adesea un dur. Mai târziu aveam să înțeleg că sinceritatea, pasiunea adevărată și munca asiduă ne fac să fim apreciați și iubiți se semenii noștri, iar unele defecte inerente oricărei persoane umane să fie date uitării.

***Prof. Daniel și Lenuța POPA***

În zorii zilei de duminică, pe la ora șase, în biserica Sfântul Nicolae de pe dealul Copoului, elevii seminariști, fiecare cu *Anastasimatarul* în mână repetau într-un tempo alert slujba utreniei, având în mijlocul lor pe mentorul și povățuitorul lor muzical, Florin Bucescu. Alteori ne întâlneam în ceas de vecernie la paraclisul Sfinților Trei Ierarhi din incinta Școli Normale „Vasile Lupu" , unde intonam Vecernia Învierii glasului I, care de obicei se cântă sâmbăta seara, însă noi o repetam în fiecare zi a săptămânii pentru a o deprinde cît mai bine. Cu răbdare și tact pedagogic, părintele ne învăța cântarea bisericească deprinsă de Sfinția Sa de la: Victor Ojog, Nicolae Lungu, Gheorghe Ciobanu.

Părintele dăruiește celor din jur lumina credinței izvorâtă din chipul luminos al mamei sale, dar și exemplul de voință statornică în depășirea vicisitudinilor vieții, fapt ce ne amintește de vrednicia tatălui său, preotul Casian Bucescu. Însuși părintele Florin ne povestea de firea luptătoare și jertfitoare a tatălui său în slujirea aproapelui, relatându-ne cu o deosebită prețuire despre felul în care părintele Casian a știut să împlinească cu hotărâre misiunea sa în parohia încredințată spre păstorire.

Fiind în satul Grămești împreună cu părintele pentru a culege folclor, ne-a întâmpinat o bătrânică care cu lacrimi în ochi l-a îmbrățișat pe părintele, împărtășindu-i încă o dată recunoștința pentru ajutorul acordat. După ce ne-am



Scanned with OKEN Scanner

despărţit de ea, părintele mi-a povestit că bătrâna este fiica unei văduve pe care părintele Casian a ajutat-o reparându-i acoperişul casei.

De asemenea, tot părintele Florin ne povesteşte despre o întâmplare impresionantă, de această dată din satul de lângă Mănăstirea Sucevița, povestire care reliefează credința şi tăria de caracter a tatălui său. Pentru a înlesni calea credincioşilor către biserica unde era preot slujitor, drum ce era greu de străbătut din pricina unui deal, părintele Casian se hotărăşte „să mute dealul" într-o mlaşnită din fața bisericii. Cu hârleţul în mână părintele îşi notează într-un carneţel, cu conştiinciozitate, numărul roabelor cărate. Uimiți de fapta părintelui, oamenii satului, rând pe rând se alătură povățuitorului lor, aducând apoi şi utilajele necesare pentru a împlini lucrul început.

Asemenea trăsături, precum simplitatea, modestia, ospitalitatea, generozitatea, rigoarea ştiințifică în cercetarea domeniului muzical se întrevăd şi în personalitatea părintelui Florin, care se dăruieşte cu timp şi fără timp tuturor celor ce îl caută pentru îndrumare.

Cu prilejul împlinirii celor 75 de ani, cu recunoştință şi nespusă bucurie dorim să-i aducem mulţumire părintelui Florin Bucescu, pentru că ne-a iubit şi educat frumos, devenind mari iubitori ai muzicii psaltice.

***Diacon prof. Mihai URSACHE***

Într-o zi de toamnă a anului 1995 a intrat pe uşa clasei a IX-a de la Seminar un „moş" cu părul alb şi cu chimir, ceea ce nu mai văzusem până atunci la altcineva, cu câteva cărți în mână, care m-au făcut să cred că l-am văzut pe „bădia Ion Creangă", care venea să ne spună o poveste, povestea muzicii bisericeşti pe care urma să o parcurgem pas cu pas.

Exigența, priceperea şi dragostea pe care a avut-o părintele Florin pentru elevii săi în ceea ce priveşte studierea psaltichiei s-a transformat după



Scanned with OKEN Scanner

terminarea cursurilor seminariale, într-o dragoste nesfârşită pentru strana bisericii şi pentru cântarea psaltică autentic-românească. Această dragoste s-a materializat prin continuarea de către ucenici a activităţii pe care părintele a îndrăgit-o atât de mult, aceea de a fi la catedră şi, nu în ultimul rând, aceea de a fi slujitori ai altarului ca şi Sfinţia sa.

***Pr. Iulian ZALTARIOV***

Părintele Florin Bucescu este profesorul care m-a impresionat cel mai mult în timpul celor cinci ani de seminar teologic. În primul an de liceu mă temeam ca de un „balaur", însă mai apoi am început să-l percep ca pe un profesor deosebit care ne iniţia în tainele psaltichiei, aşa cum fusese învăţat la rândul său de profesori ca Victor Ojog, Anton Uncu, Chiril Popescu şi Nicolae Lungu.

Cu ajutorul părintelui, elevii seminarişti au descoperit comorile muzical-psaltice din creaţiile lui Theodor Stupcanu (*Anastasimatarul*), Dimitrie Suceveanu (cele trei volume ale *Idiomelarului*), precum şi cântările corale armonizate de Grigore Panţiru, Nicolae Lungu, Vasile Spătărelu, Florin Bucescu.

Prin ceea ce ne-a învăţat, părintele s-a dovedit un revigorator al muzicii tradiţionale bisericeşti şi un formator de ucenici iubitori de psaltichie românească.

Părintele profesor Florin Bucescu are satisfacţia de a lăsa în urma sa nu numai o rodnică activitate muzicală, ci şi mulţi ucenici care transmit la rândul lor, mai departe frumuseţea acestei arte sacre atât în şcolile teologice, cât şi în stranele bisericilor.



Scanned with OKEN Scanner

*Pr. Cristian POPA*

Prima mea impresie referitoare la persoana părintelui Florin a fost cea a unui om sever, dar acesta cu timpul s-a dovedit a fi un om minunat, cu un suflet mare, care a ştiut să se dăruiască întru totul formării noastre în tainele „muzichiei".

Începutul pregătirii mele în muzica bisericească a debutat cu o corijență la această disciplină, care a avut însă o influență benefică asupra mea, deoarece, astfel am fost motivat să învăț psaltichia şi să încep să o îndrăgesc pe parcursul anilor de seminar.

Chipul părintelui Florin a rămas în mintea mea ca a unui bunic de odinioară, pregătit tot timpul cu sfaturi şi povețe, dar şi cu vorbe dojenitoare atunci când eram mai puțin harnici.

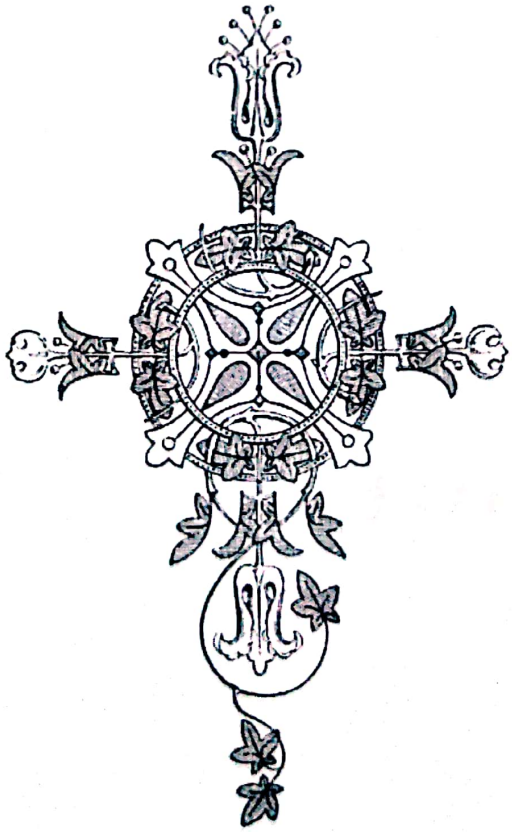



Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

# *FOTOGRAFII*

Părinții - prsb. Eufrosina şi Pr. Casian Bucescu



Scanned with OKEN Scanner

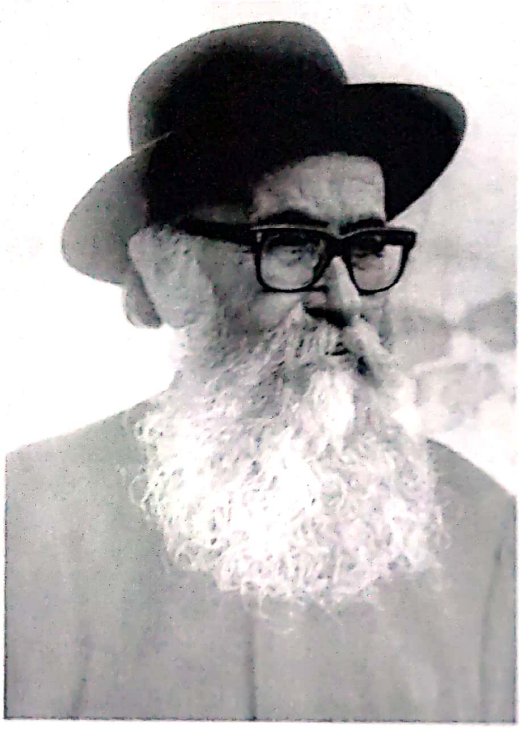

Preotul Casian, prsb. Eufrosina cu nepoții Dumitru-Dominic și Constantin -Ioan la casa parohială din Sucevița (1969)



Scanned with OKEN Scanner

Anii tinereții



Scanned with OKEN Scanner

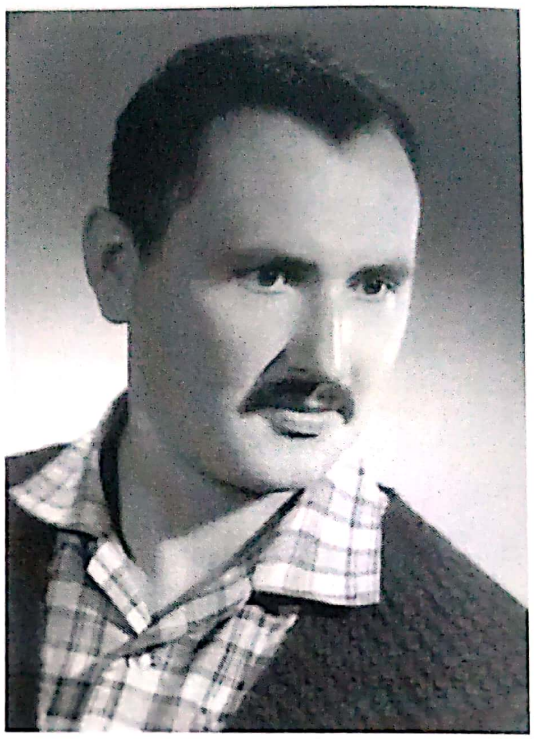

Profesor de muzică la Liceul „C.Negruzzi“ Iaşi

Fratele - Preotul Dragoş



Scanned with OKEN Scanner

Cu colegi de la Liceul
„Eudoxiu Hurmuzachi“ Rădăuți (1949)

Profesor suplinitor la Iaslovăț,
jud. Suceva (1962)

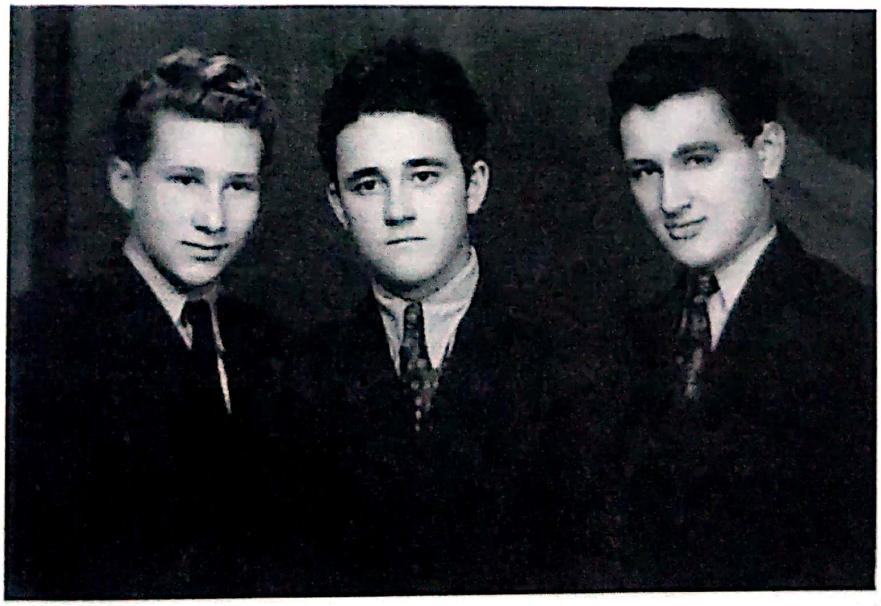

Absolvenți ai Liceului „Eudoxiu Hurmuzache“
Petru-Aristotel Gafton, Nicolae Șorodoc și Florin Bucescu (1953)



Scanned with OKEN Scanner

Soția - Maria (*Doamna Mia*)



Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Copiii - Dumitru Dominic, Irina -Zamfira şi Constantin-Ioan (1972)

Părintele Casian cu nepoţii: Bogdan, Constantin-Ioan, Dumitru Dominic şi Irina Zamfira - Mănăstirea Sucevița (1976)

1972

Casa din Sărărie nr.110



Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Diac. Florin şi Maria Bucescu (1993)

Iulian-Cătălin Dănilă, Iulia şi Dumitru-Dominic Bucescu (2008)

Familia Iulian şi Zamfira Dănilă cu copiii (Anul Nou 2011)

Scanned with OKEN Scanner

Aniversare la 70 de ani cu soția, nepoții, Aurelian şi Ruxandra Bucescu-Bălăiță (2006)

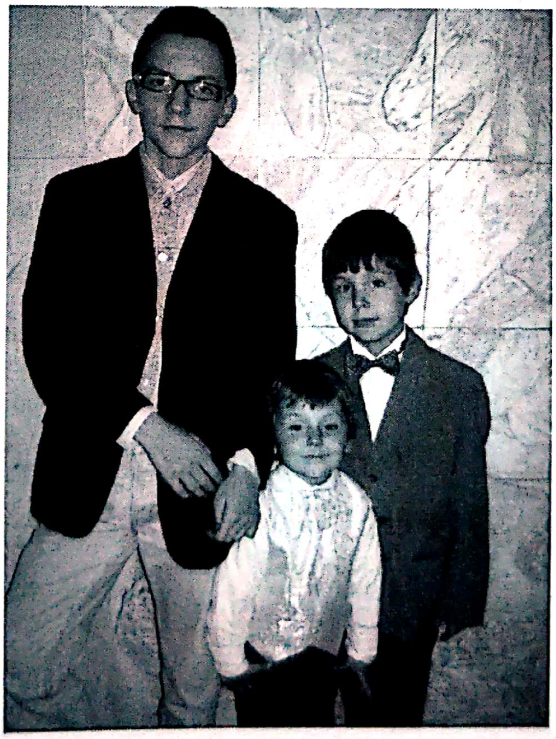

Nepoții: Florin-Casian, Ştefan-Flavian şi Emilian-Teodor (2008)



Scanned with OKEN Scanner

După serbarea de iarnă la Liceul Negruzzi (1984)

Concursul național de muzică instrumentală corală și vocală Focșani 1999
Corul psaltic *Basileus* al Seminarului Teologic Iași



Scanned with OKEN Scanner

Cu prima promoție a Seminarului Teologic (2000)

Cu absolvenții primei promoții a Seminarului Teologic Iași (2000)



Scanned with OKEN Scanner

Practică pedagogică la Liceul „M.Eminescu“ împreună cu maestrul Ion Pavalache şi prof. metodist Adriana Pîrîu (2001)

Oră de practică pedagogică cu studenţii de la Universitatea de Arte (2001)



Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Prof.univ.dr. Gheorghe Duțică, Pr.conf.dr. Florin Bucescu
împreuna cu absolvenți ai promoției 2002 ai Universității de Arte

Prof. Maria și Florin Bucescu împreuna cu absolvenți ai
promoției 2002 ai Universității de Arte

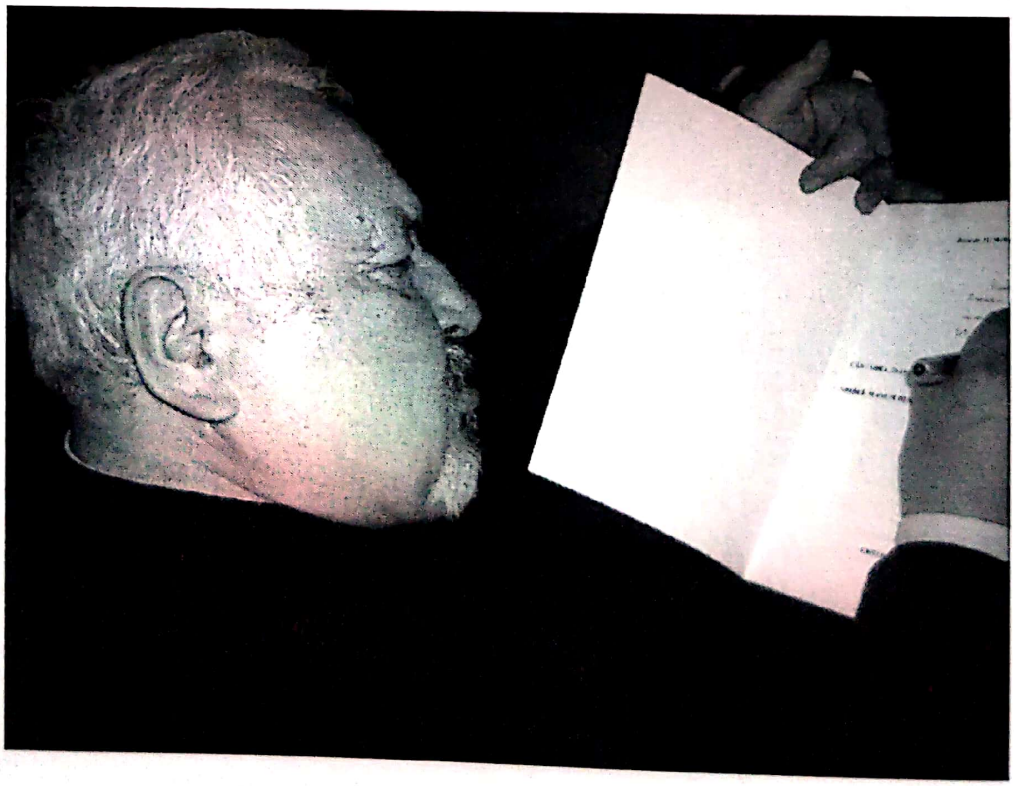



Scanned with OKEN Scanner

Arhim. Emilian Panait, Pr. Florin Bucescu, I.P.S. Eftimie la slujba de sfințire a Mănăstirii Ciolpani, Bacău (1998)

Procesiunea de la Izvoare - Izvorul Tămăduirii
Mănăstirea Ciolpani, Bacău (1995)



Scanned with OKEN Scanner

Cu Vasile Spătărelu, Mihail Cozmei şi Viorel Bîrleanu la Universitatea de Arte (2004)

Viorel Munteanu, Pr. Constantin Sturzu, Pr. Florin Bucescu, Pr. Alexandrel Barnea şi Laura Vasiliu la lansarea volumului *Cântarea psaltică* (2010)



Scanned with OKEN Scanner

Festivalul ouălor încondeiate de la Moldovița, jud. Suceava (2009)

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

I.P.S.Teofan acordându-i distincția Crucea Moldavă - aprilie 2011

Cuvânt de învățătură al I.P.S.Teofan la Concertul *Lumina Crucii* - aprilie 2001

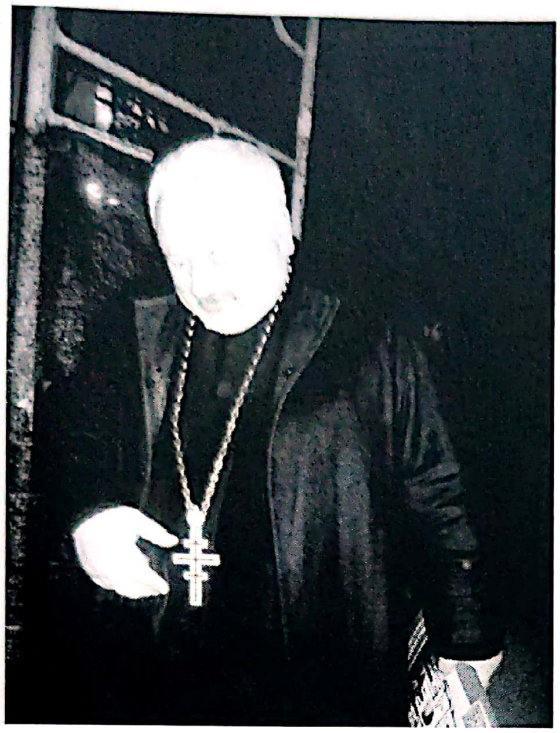

Crucea Moldavă (2011)



Scanned with OKEN Scanner

Tipărit la Tipografia Editurii Artes
Str.Horia, nr.7-9, Iasi
Tel: 0232.261842
www.artesiasi.ro
e-mail: artes@arteiasi.ro

Scanned with OKEN Scanner

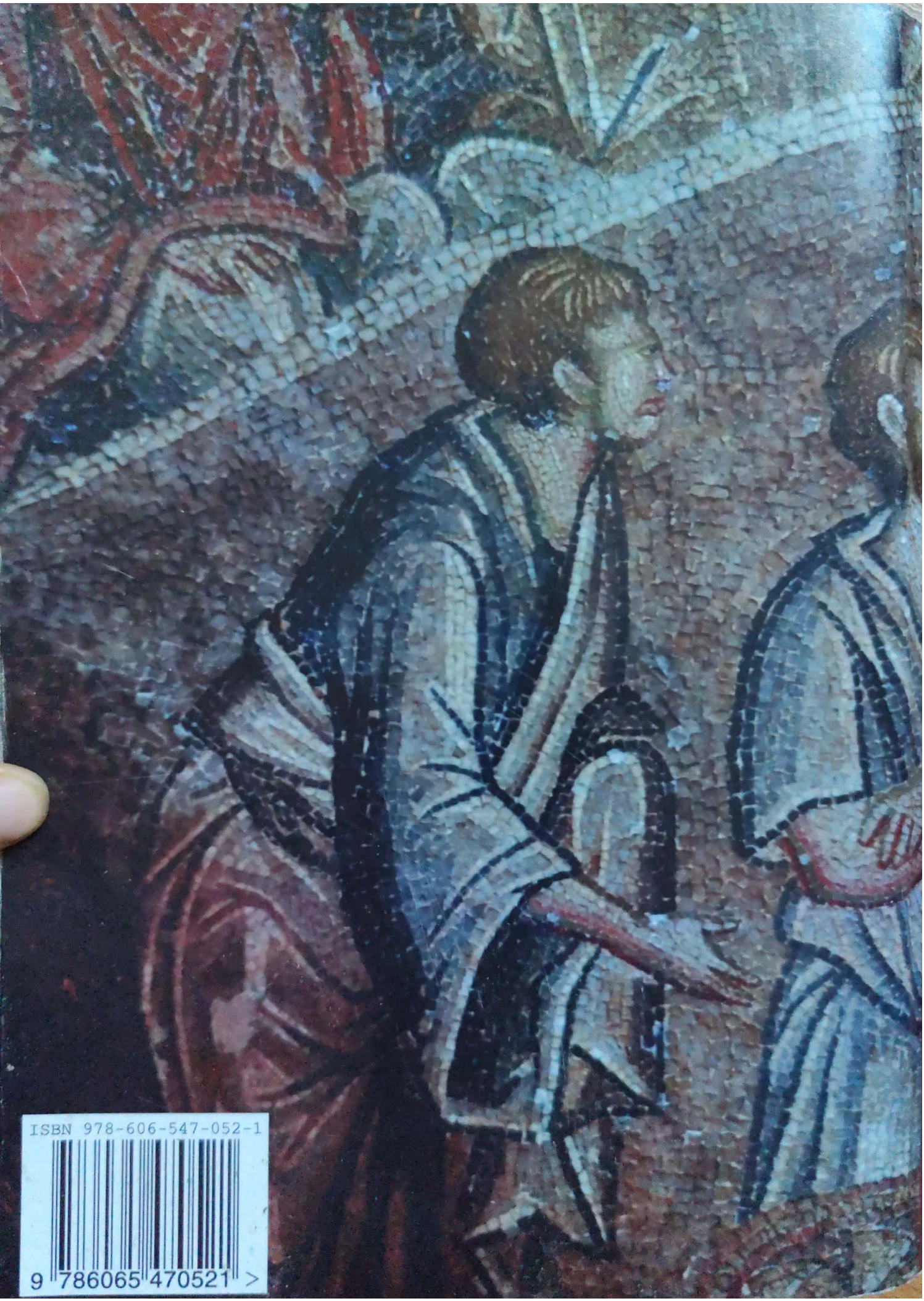

ISBN 978-606-547-052-1

Scanned with OKEN Scanner